

1989/1-2

BARANYAI MŰVELŐDÉS

•
A MECSEKI FŰVÓSOTÓS

(1964–1989)

•
KULTÚRA ÉS KÖRNYEZETE
•

A Baranya Megyei Tanács
V. B. művelődési osztálya
kiadványa

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

ANTAL GYULA
DR. ANDRÁSFALVY
BERTALAN
BÓNA ERNŐNÉ
DR. BERNÁTH JÓZSEF
DR. ROMÁN LÁSZLÓNÉ
DR. ÚJVÁRI JENŐ
DR. VARGHA KÁROLY
DR. VASTAGH ZOLTÁN
DR. TÓTH TIBOR

SZERKESZTIK:

BRANDSTATTER GYORGY
főszerkesztő
DR. BÁRDY LÁSZLÓ
DOBOS LÁSZLÓ
HORVÁTH ISTVÁN
MEZEI JÓZSEF
MOLNÁR G. JUDIT
DR. SZITA LÁSZLÓ

A KIADÁSÉRT FELEL:

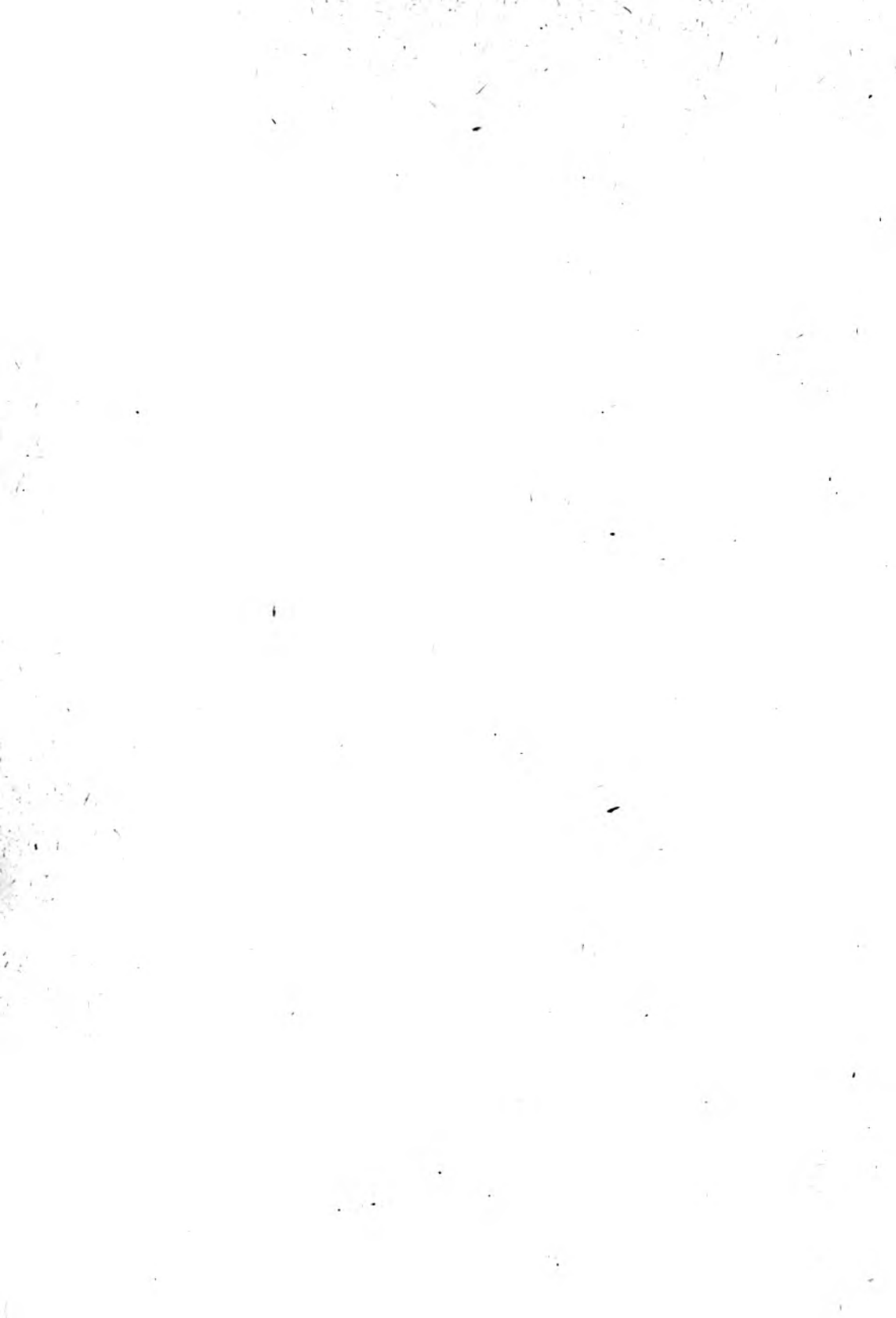
FISCHER JÁNOS

A szerkesztőség címe:
Baranya Megyei Tanács V. B.
művelődési osztálya
7601 Pécs, Pf.: 121
ISSN 0133-350 x

MUNKATÁRSÁK:

ifj. Bánki József könyvtáros,
JPTE Központi Könyvtára, Pécs
B. Gelencsér Katalin egyetemi adjunktus
ELTE BTK Közműv. Tanszék, Budapest
Horváth Eszter könyvtáros,
Baranya Megyei Könyvtár, Pécs
Dr. Kerégyártó István tudományos kutató,
MMIK Műv. Csop., Szolnok
Kleisz Teréz egyetemi oktató,
JPTE Tanárképző Kar Közműv. Tanszék,
Pécs
Dr. Maróti Andor egyetemi docens,
ELTE, Budapest
Dr. Nádor Tamás, a Pécsi Rádió
munkatársa
Surján Miklós, a Baranya Megyei Könyvtár
igazgatóhelyettese, Pécs
Wallinger Endre, A Helyzet főmunkatársa,
Pécs

BARANYAI MŰVELŐDÉS

A MECSEK FÚVÓSOTÓS TÖRTÉNETE
(1964–1989)

1

„Történelmi múltú Pécs városa – az egykori *Sopiana*, *Quinque Ecclesiae*, *Fünfkirchen* – Magyarország déli részén, a Mecsek-hegység lábánál terül el. A költő-püspök *Janus Pannonius*, a Haydn-tanítvány *Johann Georg Lickl*, az építész *Breuer Marcell*, a képzőművész *Victor Vasarely* városában alakította meg a Pécsi Filharmonikus- és Operazenekar öt szólistája 1964-ben a

MECSEK FÚVÓSOTÓST”

– mutatkozott be a középkori Pécs ostromának metszetével borított, díszes, háromnyelvű prospektusban¹ az öt fiatal muzikus: a fuvolista Szkladányi Péter, az oboista Deák Árpád, a klarinétos Paláncz Tamás, a kürtös Tolnay Gábor és a fagottos Várnagy Attila.

Kezdetől fogva fő feladatuknak tekintették a hazai zeneszerzők műveinek megismertetését Magyarországon és külföldön, de szívesen tűzték műsorukra a közismertebb klasszikus és modern alkotásokat is.

Most 25 éves a Mecsek Fúvósötös. E negyed század alatt sajátos és megbecsült helyet vívott ki magának Pécs és Dél-Dunántúl zenei életében. Létszámánál fogva könnyen mozog, repertoárja népszerű, ugyanakkor igényes, megszólalása magas színvonalú és széles rétegek számára vonzó. Így a Mecsek Fúvósötös Pécs leggyakrabban foglalkoztatott, legtöbbet szereplő együttese közé tartozik. 25 esztendő alatt, 1989. január 18-i, jubileumi koncertjükig 631 szereplésük, közreműködésük volt. Ezek jelentős része az Országos Filharmónia bérleti hangversenyein hangzott el. Rendszeresen vizsztatőr és szívesen vállalt ismeretterjesztő ifjúsági bérleti sorozatokat tartottak Pécsen, továbbá Baranya, Somogy, Tolna, Komárom, Veszprém és Zala megyékben. Az együttes említett mozgékonyágának köszönhetően igen magas az egyéb, különböző rendezvények, a testvérművészetekhez kapcsolódó fellépések, közreműködések száma. És ami különösen jellemző az együttesre: 27-szer szerepelt külföldön.

Tanulmányunkban – a korlátozott terjedelem miatt – sem vállalkozhatunk arra, hogy az együttes valamennyi szereplését felidézzük és értékeljük. Megkíséreljük azonban végigkísérni a repertoár alakulását, ami egyben az együttes fejlődését, állandó továbblépését is bizonyítja. És szólunk – bizonyos csoportosításban – e művek elhangzásának körülményeiről, hazai és külföldi koncertekről, valamint azok sajtóvisszhangjáról.

A Mecsek Fúvósötös a nyilvános fellépések sorát 1964. november 11-én kezdte el, a Tolna megyei Tolna községben. Az ottani zeneiskolában tanított ugyanis az együttes két tagja, Tolnay Gábor és Várnagy Attila.

Működésük továbbfolytatásához sikerült megnyerniük Pécs város tanácsa közművelődési csoportjának támogatását, és hamarosan felkarolta őket a Doktor Sándor Művelődési Központ is. 1965 márciusában már sorozatban muzsikáltak az Országos Filharmónia Baranya megyei ifjúsági hangversenyein. Egyre sikeresebb szerepléseik, a megszólalás egybehangolt, kiegyensúlyozott színvonala meghozta gyümölcsét: 1968. február 14-én, az Országos Filharmónia B kamarabérleti estjén a Liszt teremben, a pécsi művészek hangversenyén megismerkedhetett a közönség a város legfiatalabb művészegyüttesével.

*„Több ifjúsági hangverseny után ez volt az első, igazán nyilvános szereplésük. Bemutatkozásuk sikeres: közel négyéves munkájuk nyomán számottevő eredményeket értek el. Ez vonatkozik az együttjátszás pontosságára és az előadás igényességére egyaránt. A Haydn-kortárs Danzi: Divertimentóját és Ibert: Három rövid darabját stílusosan, sok egyéni színnel gazdagítva adták elő!”*²

Megkezdődött a koncertek, szereplések, sikerek sorozata. Ezzel párhuzamosan a repertoár kialakítása, állandó frissítése, a műfaj klasszikus és modern remekműveinek megtanulása, bemutatása. A fúvósötös műfajának története, fejlődése határozta meg a Mecsek Fúvósötös számára is, milyen irányban induljon el. A zenetörténet különböző korszakait vizsgálva kiderült, hogy a régebbi, így a barokk kor zenéjében nem létezett a műfaj (már csak azért sem, mert a klarinétot csak később találták ki). Mivel e korszakot sem akarták kihagyni, kényszermegoldásként átíratok készítésével, készíttetéssel hidalták át a problémát. A reneszánsz zene kisebb gondot jelentett, mivel a fúvóshangszereknek (inkább a rézfúvósoknak) nagy kultusza segített. Viszont további problémát okozott, hogy a nagy klasszikus zeneszerzők (Haydn, Mozart, Beethoven) nem írtak e hangszeregyüttesre. Így (átíratok mellett) a kortárs zeneszerzők második-harmadik vonalához tartozó, részben elfelejtett, azonban a mesterséget jól ismerő komponisták (Anton Rösler-Rosetti, a pécsi Lickl György, a későbbi koraromantikus szerzők közül a műfajt voltaképpen megalapozó Franz Danzi és Anton Reicha) alkotásai kerültek a repertoárba. A romantikus szerzők sem szerepelnek műsorukban, hiszen e korban is hiányzik a műfaj. A 20. század zeneszerzői találták meg és használták ki voltaképpen először az öt különböző fúvóshangszer adta lehetőségeket. Ezért vált a fúvósötös a 20. század műfajává, melyben szinte minden szerző kötelességének érezte a maga fúvósötösének megkomponálását.

Ezt felismerve a Mecsek Fúvósötös úgy alakította ki repertoárját, hogy az felölelje a műfaj irodalmának legjelentősebb klasszikus és mai alkotásait. Míg a vonósnégyes irodalom gazdagsága, egy-egy komponista (pl. Haydn, Mozart, Bartók stb.) quartettjeinek jelentős száma lehetővé teszi e műfaj művelői számára az egységes, azonos stílusú programot, a Mecsek Fúvósötös, a műfaj korlátaiból adódóan, különböző korszakokban keletkezett, 100–150 évet átfogó, mindenhonnan „csemegéző” programokkal állt a közönség elé. A műfaj klasszikusai mellett minden alkalommal, különleges

gonddal, rendszeresen és tudatosan tervezve, megszólaltatói, propagálói lettek az újonnan született magyar alkotásoknak, és ezeket az országhatárokon kívül is terjesztették.³

3

Amint azt a repertoár kialakításával kapcsolatban már említettük, kezdetben – de a későbbiek során is –, egyrészt a nagy klasszikus mesterek műfajban komponált művei (illetve azok átíratái) kerültek előadásra, kezdve W. A. Mozart (1756–1791) alkotásaival. Így történt ez az Országos Filharmónia 1969. május 4–5-i évadzáró bérleti hangversenyén is, melyet a legtekintélyesebb román karmesterek közé tartozó Nicolae Boboc vezényelt.

„A koncert középső száma, Mozart négy fúvóshangszerre írt Sinfonie concertanteja lehetőséget nyújtott a Mecsek Fúvósötös négy tagjának, hogy ilyen rangos hangversenyen lépjen a közönség elé, . . . melyben az oboa, a klarinét, a kürt és a fagott kapott concertáló szerepet. Deák Árpád, Paláncz Tamás, Tolnay Gábor és Várnagy Attila játszott e négy hangszeren, minden elismerést megérdemlő tiszta, kiegyensúlyozott hangzással.”⁴

E Mozart-művet később is többször előadták – így pl. Győrben 1980. december 17-én, Jancsavics Antal vezényletével, 1982. november 10-én a pécsi C kamarabérletben Hirsch Bence vezényletével, valamint az 1984. november 30-i zeneakadémiai hangversenyen. 1977 novemberében újabb Mozart művekkel gazdagodott a repertoár: bemutatták a K. 452-es zongoraötöst, majd a pécsi művészek 1986. november 26-i hangversenyén két ritkán hallható Mozart-mű átíratóval léptek fel: a K. 616-os Andantéval, valamint a K. 618-as Adagio és Rondóval. Állandó műsordarabként szerepelt még Mozart B-dúr divertimentója (K. 270), Maros Rudolf átíratában.

Kezdetől fogva játszották Joseph Haydn (1732–1809) quintettjeit (Keszler Lőrinc, Fritz Muth stb. átíratában), illetve Michael Haydn (1737–1806) D-dúr divertimentóját. Felfedezték a főként operakomponistaként közismert Gioacchino Rossini (1792–1868) fúvósnygyeseit, de még messzebbre is visszanyúltek a zeneirodalomban. Felkutattak, ha kellett, átdolgoztak és bemutattak olyan műveket, mint pl. Arcangelo Corelli (1653–1713) Szvitje (Meizl Ferenc feldolgozása); Tomaso Albinoni (1671–1750) Adagiója (Szkkladányi Péter feldolgozása); Antonio Vivaldi (1678–1741) Triója; Jean Philipp Rameau (1683–1764) Acante et Cephyse szvitje; J. S. Bach (1685–1750) több művének átíratá, illetve J. Chr. Bach (1734–1782) B-dúr divertimentója (Maros Rudolf hangszerelte); Anton Rösler-Rosetti (1750–1792) fúvósötöse; Franz Danzi (1763–1826) g-moll divertimentója (Quintett in g, op. 56. No. 2.); Ludwig van Beethoven (1770–1827) op. 16-os Quintettje; Anton Reicha (1770–1836) Esz-dúr fúvósötöse, op. 88. no. 2., akinek még számos quintettje gazdagította a repertoárt.

4

A Mecsek Fúvósötös negyedszázados művészi teljesítményének legértékesebb és legdicsérendőbb része a kortárs magyar zeneszerzők alkotásainak bemutatása, hazai és – mint látni fogjuk – külföldi terjesztése, propagálása.

Már a legkorábbi, ifjúsági bérleti hangversenyeken elhangzott Farkas Ferenc (1905–): Régi magyar táncok (Antiche danzi ungheresi) című szerzeménye, amely egyik legkedveltebb, legtöbbször megszólaltatott darabjuká vált. Elsők között játszották hangszalagra a Pécsi Stúdióban. 1968 nyarán a „Tettyei szombat esték” programjában is előadták, valamint a Liszt teremben Shirley King amerikai zongoraművésznővel közösen rendezett koncerten. Később került műsorra Farkas Ferenc: Szerenád fúvósötösre (1952) c. alkotása. Ennek előadásával vett részt a pécsi együttes Farkas Ferencnek a Veszprémi Zenélő Udvarban, 1980. június 22-én megtartott szerzői estjén. Farkas művei közül még a Szvit Lavotta János témáira készült feldolgozását is gyakran és szívesen játszotta az együttes, valamint a különleges hangszíneket megszólaltató, Négy darab nagybőgőre és fúvósötösre c. kompozíciót (Nagy Péter közreműködésével).

Az említett tettyei koncerten mutatta be a Mecsek Fúvósötös a magyar zenei életben fontos szerepet betöltött Szervánszky Endre (1911–1977) 1953-ban komponált I. fúvósötösét. Ez a mű is gyakran hangzott el, főleg a külföldi vendégszerepléseken és az ifjúsági koncertsorozatok programjában.

A Mecsek Fúvósötöst hamar befogadták a pécsi együttesek, így részesevé vált a koncertéletnek. Ezt bizonyítja, hogy 1968. december 7-én közös hangversenyt rendezett a Mecsek Énekkar, a 12. AKOV Bartók Béla Férfikar és a Mecsek Fúvósötös. Ez azért figyelemre méltó, mert itt zajlott le Kocsár Miklós (1933–) Fúvósötösének pécsi bemutatója.

A kortárs hazai zeneszerzők műveinek népszerűsítése mellett más feladatokat is vállalt az együttes. 1969. december 2-án a Liszt teremben rendezték meg Jodál Gábor (1913–) szerzői estjét. A romániai – székelyudvarhelyi születésű, a kolozsvári zeneművészeti főiskolán tanító – komponista Szvit fúvósötösre (Praeludio, Notturmo, Finale) c. alkotásának pécsi bemutatására a Mecsek Fúvósötöst kérték fel. A koncert emlékét őrzi a Jodál Gábor dedikálásával ellátott műsorlap.⁵

Elérkezett az együttes az első jubileumhoz: fennállásának ötödik évfordulója alkalmából, 1970. június 15-én tartották ünnepi hangversenyüket a Művelődési Központ Déryné utcai nagytermében.

„A műsort nyitó Haydn B-dúr divertimento-ban még csak körvonalaiiban jelentek meg a fiatal kamaraegyüttes erőnei, a gondos felkészülés, a szinte tökéletes együttjátszás, a szólamok arányának gondos kimunkáltsága. (...) Előadóink legsajátabb területének a 20. századi magyar művek előadását és terjesztését érezzük. Jelen hangversenyük gerincét is 3 ilyen alkotás képezte. (...) Együttesünket dicséri, hogy hittél az új magyar művek mellé állnak, alapos betanulással, fegyelmezett, pontos előadással sikerrel szólaltatják meg e műveket.”⁶

E három mű: Farkas Ferencnek már említett Négy darab nagybőgőre és fúvósötösre c. kompozíciója, Dávid Gyula (1913–1977) III. fúvósötöse, mely modern hangvételével, ritmikájával a hangverseny egyik legnehezebb előadói feladatát jelentette, valamint nagy sikert artott a fiatal, pécsi zeneszerzőnövendék, Papp Zoltán (1949–) Fúvósötöse.

Az új magyar alkotások bemutatásával példát mutató Mecsek Fúvósötös az Országos Filharmónia 1971. február 7–8.-i bérleti hangversenyein ismét jelentős művészi teljesítménnyel öregbítette hírnevét. A Pécsi Filharmonikus Zenekarral, amelyet Németh Gyula vezényelt, bemutatta Mihály András (1917–) Fantázia fúvósötösre és zenekarra c. 1955-ben komponált művét.

„Nagy feladat és felelősség kortárs magyar zeneszerző művét először játszani. (...) Minden elismerést megérdemel a Mecsek Fúvósötös: kiválóan felkészültek a feladatra, az anyag fölényes ismeretében, a stílusban járta-san vitték sikerre az értékes, szép művet. Egyénenként is, de főleg együttes-ként kiemelkedőt nyújtottak.”⁷

Mihály András e műve elhangzott a pécsi középiskolai bérleti hangversenyeken is. „A muzsikálás műhelyitkai – Találkozás Mihály András zeneszerzővel” volt e koncertsorozat címe, melyen a Fantázia fúvósötösre és zenekarra c. alkotás a szerző vezényletével hangzott el. Ezt a dedikált műsorlap is tanúsítja.

Országszerte megismerhették a pécsi együttest a Muzsika c. folyóiratban ekkortájt megjelent cikk nyomán.⁸

Újabb jelentős állomás a Mecsek Fúvósötös egyenletes, felfelé ívelő pályáján az 1974. június 10-i Zenélő Udvarok I. hangversenye (melyet a kedvezőtlen időjárás miatt a Hotel Tourist udvara helyett a Leöwey Klára Gimnázium dísztermében tartottak meg). Ezen a Pécsi Nevelők Háza Kamara-kórusával együtt lépett fel a Mecsek Fúvósötös.

„Három művet hallottunk a sikeres franciaországi hangversenyeikről nem-rég hazaérkezett fúvós muzsikusoktól. Bakfark Bálint Fantázia című, lantra komponált művét Szkladányi Péter írta át fúvós együttesre. Jól esett hallani ezt az ódon veretű szép magyar muzsikát. (...) Danzi g-moll divertimentója jó alkalmat adott az együttes képességeinek felmérésére. Ha eddig a Fúvósötöst elsősorban a nagyfokú összeszokottság, a gondos felkészülés témjelezték, ezekhez új elemként járulnak – a régiék megőrzése mellett – az egyéni hangszeres képességek fokozott előtérbe kerülésének elemei. (...) Igényes előadásban hallottuk a nálunk kevésbé ismert, de Franciaországban nagy megbecsülésnek örvendő kiváló zeneszerző, Lajtha László Quatre hommages című fúvósnyegyesre – kürt nem szerepel benne – írt rendkívül érdekes művét.”⁹

Lajtha Lászlónak (1892–1963) e műve az együttes repertoárjának egyik tartóoszlopaként műsoron maradt, sőt előadása, néhány év múlva, az együttes művészi pályafutásának egyik fontos állomását jelentette. Így erről már itt beszámolunk.

A Mecsek Fúvósötös megbecsülésének bizonyítékaként abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja és az Országos Filharmónia közös rendezésében lezajlott „Korunk zenéje” sorozat záróakkordjaként 1978. október 25-én, a pécsi Liszt-teremben rendezett Lajtha-esten szerepelhetett. Eljátszotta a komponista Quatre hommages op. 42. c., 1946-ban fuvolára, oboára, klarinétra és fagottra komponált fúvósquartettjét, melyben a komponista három nagy francia zeneszerzőnek – Jannequin, Couperin, Ravel –, valamint a francia népelet gyakran feldolgozott személyének, Colas Breugnon-nak állít emléket. A 4 muzsikus (Szkładányi Péter, Deák Árpád, Paláncz Tamás és Várnagy Attila) „mintaszerűen, zeneileg pontosan és biztosan, hangulatosan és a Ravel szellemét idéző III. tételben magávalragadó átéléssel” játszotta a művet, mely 15 évvel a szerző halála után, sokak számára egy kicsit bemutatkozásul is szolgált.¹⁰

Ettől kezdve Lajtha Lászlónak csak töredékesen ismert életművét közelebb hozó alkotás – illetve annak egy-egy tétele – rendszeresen szerepelt a Mecsek Fúvósötös repertoárján. Az együttes e ténykedése országos elismerésben részesült: 1983. április 11-én a Győri Városi Tanács dísztermében került

sor a Lajtha-életmű zenekari, kórus- és kamarazenéjét reprezentáló emlékhangversenyre. Ezen a pécsiek eljátszották az op. 42-es Quatre hommages-t. Ezt követően adták át a Lajtha-alapítvány díjait azoknak a művészeknek, akik legtöbbet tették a Lajtha-művek népszerűsítéséért. Szkladányi Péter, Deák Árpád, Paláncz Tamás és Várnagy Attila, a Mecsek Fúvósötös tagjai részesültek a kitüntetésben.¹¹

E Lajtha-koncerttel időrendben kissé előre futottunk, és nem szóltunk „városunk rangos kamaraegyüttese”, a megalakulása óta több mint 200 hangversennyel, hivatalos, társadalmi elismeréssel büszkélkedhető fúvósötös jubileumi hangversenyéről, melyet fennállásának tizedik évfordulóját ünnepelve rendeztek 1974. november 24-én a Csontváry Múzeumban, mely a következő évek során az együttes koncertjeinek egyik kedvelt színhelyévé vált.

„A bécsi klasszicizmustól napjainkig ívelő, minden részletében jól sikerült műsorukból különösen nagy élményt nyújtott a mai magyar zene egyik jelentős alkotásának, Kurtág György Fúvósötösének virtuóz megszólaltatása. (. . .) Növelte az alkalom ünnepélyességét, hogy op. 10. jelzésű Fúvósötösének magyarországi bemutatójára megjelent a hangversenyen Kurt A. Hueber osztrák zeneszerző is. A közönség kedvezően fogadta a mérsékelt modern hangzású, kellemes darabot, és szerzőjét hosszan ünnepelte.”¹²

Kurtág György (1926–) Fúvósötöse továbbra is az együttes repertoárján maradt. Amikor később, 1977. október 12-én a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja és az Országos Filharmónia közös rendezésében, a Liszt-teremben, a B mesterbérlet „Korunk zenéje” sorozatában Kurtág György szerzői estjét tartották, a Mecsek Fúvósötös a komponista e művét játszotta. Ezt a koncertet a Magyar Rádió hangfelvétélről később közvetítette. A Doktor Sándor Művelődési Központ műelemző kollégiumán is eljátszották e művet, melyről Kárpáti János zenetörténész tartott előadást.

Az Országos Filharmónia 1974/75-ös évadjában is szereplési lehetőséget kapott a Mecsek Fúvósötös. Január 20-án a C kamarabérletben a Pécsi Filharmonikus Zenekar koncertjének programjában Kadosa Pál (1903–): Seregnata zenekarra és fúvósötösre komponált op. 65. műve a Mecsek Fúvósötös közreműködésével, Bolberitz Tamás vezényletével „. . . hibátlanul és hitelesen szólalt meg. Érdemes figyelni rá, hogy ez a nagyszerű kamaraegyüttes milyen magától értetődő természetességgel mozog a kortárszene bonyolult világában.”¹³

Kuriozitásával tűnik ki a koncertek sorából az 1975. június 1-jei koncert. A dunaszekcsői Művelődési Házban rendezett kórustalálkozón a Lugio Kamarakórusral közösen szólaltatták meg Szkladányi–Krausz: Magyar táncok a 16. századból c. művét.

A „Muzsikus Fórum 1980” Fészek Klubban rendezett estjén ezúttal először nyílt lehetőség a vidéki városok zenei együtteseinek szervezett seregszemléjére. Pécsről a Mecsek Fúvósötös kapott e rangos bemutatkozásra meghívást. 1980. január 31-én léptek a közönség elé.

„Ötletes volt a programválasztás. Elsőként Johann Georg Lickl Quintetto concertantéja szólalt meg. Lickl zenéje nálunk alig-alig ismert, pedig nagyobb figyelmet érdemelne. (. . .) Ugyancsak pécsi kapcsolatai miatt választotta az együttes előadásra a XX. századi zeneszerző, Zádor Jenő késői Szvitjét. (. . .) Nem kisebb sikert aratott a „tiszteletbeli pécsi” Petrovics Emil pompás hangzású, modern inspirációjú Fúvósötöse. A kvintett előadásában főként a XX. századi művek hangzottak bravúros biztonsággal.”¹⁴

Petrovics Fúvósötösét eljátszották 1988. április 20-án az Országos Filharmonia B kamarabérelti hangversenyén is.

Szoros, mondhatni: baráti kapcsolat alakult ki az együttes és a pécsi zenekonzervatórium egykori, világszerte ismert zeneszerző-zongoraművész igazgatója, Takács Jenő (1902–) között. Az idős, de jó egészségnek örvendő, a burgenlandi Siegendorfban, szülőfalujában élő mester gyakran látogatott az elmúlt években Pécsre, így fúvósművei közül néhányat a Mecsek Fúvósötös is felvett programjába. Ezek közül legtöbbet játszották a Szerenád régi gráci táncok után c. kompozíciót. Többek között 1987. szeptember 15-én, a Takács Jenő 85. születésnapja tiszteletére rendezett koncerten a Csontváry Múzeumban. E művet már 1978. szeptember 20-án a rádió 6-os stúdiójából közvetített „Esti hangverseny századunk zenéjéből” című adásban is játszották.

Magyar szerzők alkotásai közül az együttes repertoárján szerepelt Liszt Ferenc (1811–1886) *Ot darab-ja, Sulyok Imre átíratában*, amely a Mecsek Fúvósötös felkérésére készült. A Zeneműkiadó az együttesnek szóló ajánlással jelentette meg. Bartók Béla (1881–1945) alkotásai közül a *Román népi táncok* szerepelt a műsoron. Szkladányi Péter átíratában, továbbá Ránky György (1907–) *Pentaerophonía* (1958), Sugár Rezső (1919–1988) *Frammenti musicali* (1958) c. kompozíciója, valamint Hidas Frigyes (1928–) *II. fúvósötöse*.

Több kortárs magyar zeneszerző ajánlotta művét a Mecsek Fúvósötösnek: Ottó Ferenc (1904–1976) *Fúvósötösét*, Papp Zoltán (1949–) *Quintett Prokofjev után c. alkotását*, Szokolay Sándor (1931–) 1977-ben komponált *Fúvósötösét*, Várnai Ferenc (1932–) *Zene c. 1976-os művét*.

Az új magyar zeneművek kiváló interpretálásával kiemelkedő sikert elért együttesek és előadóművészek között a Mecsek Fúvósötös is átvehette 1977. december 10-én a Szerzői Jogvédő Hivatal jutalmát.¹⁵

A Mecsek Fúvósötös gazdag repertoárjában szereplő és rendszeresen elhangzó más művek is figyelemre méltóak. Ezekről adunk a továbbiakban rövid áttekintést.

5

Kiemelkedő jelentőségű volt a „Két évszázad pécsi zeneszerzői” címmel a Csontváry Múzeumban 1975. december 21-én megrendezett matiné. Köztudott, hogy az együttes fuvolistája, Szkladányi Péter elmélyült és alapos levéltári kutatómunkával kereste elő, dolgozta fel a 18. és 19. századi pécsi zenei életet meghatározó komponisták műveit. E gazdag anyagból állította össze az együttes soron következő koncertjét.

„... a Mecsek Fúvósötös tagjai vállalkoztak arra a nemes feladatra, hogy a már-már feledésbe merült műveket megszólaltassák. (...) A szép ívű műsor a XVIII. század végétől egészen napjainkig adott ízelítőt a pécsi zeneszerzők gazdag tevékenységéről. A műsorban megszólaltatott Johann Georg Lickl Bécsből érkezett Pécsre, a morsa származású Frantisek Kramar-Krommer népszerű zeneszerző volt a császárvárosban is. Hözl S. Ferenc és Amtmann Prosper művei után századunk zenéjét képviselték a koncerten hallott Takács Jenő, Maros Rudolf és Papp Zoltán művek.”¹⁶

Érdeemes a teljes műsort közölni:
Johann Georg Lickl (1769–1843): Esz-dúr trió klarinéra, kürtre és fagottra.
Frantisek Kramar-Krommer (1760–1830): F-dúr oboaverseny I. tétel.
Hözl S. Ferenc (1808–1884): Ária a Noé oratóriumból (Balatinecz Márta előadásában)
Amtmann Prosper (1809–1854): Téma variációkkal fuvolára és zongorára. (Km.: Simonfai Mária.)
Takács Jenő (1902): Kis asztali muzsika.
Maros Rudolf (1917): Consort.
Papp Zoltán (1949): Szvit Prokofjev után.

Az eredeti programban Papp Zoltán műve helyett Jakab Zoltán Fúvósötösének ősbemutatója szerepelt volna.

Ezt a nagyszerű koncertet 1976. január 11-én újból eljátszották a Csontváry matinén, ezúttal a VIII. Magyar Játékfilmszemle vendégei tiszteletére. A 19. század kezdetén mintegy három évtizedig Pécsen élt, a bécsi klasszicizmus legjelentősebb magyarországi képviselőjeként tisztelt Lickl György másik, korábban már említett alkotása, a Quintetto concertante (1807) 1977. május 2-án a pécsi székesegyházban hangzott el, a Klimó György püspök halálának 200. évfordulóján rendezett emlékhangversenyen.¹⁷

A feledésbe merülő zenei értékek tudatosan vállalt feltárását, közkinccsá tételét szolgálta az 1977. január 23-i Csontváry matiné. Ezen fellépett a Mecsek Fúvósötös, közreműködött Simonfai Mária-zongora, Gácsik Vera-gordonka, Gyermán István-hegedű, Horváth Csaba-mélyhegedű. A „Magyarok a világban” c. műsor önmagáért beszél:

Zádor Jenő: Szvit fúvósötösre (1973)

Veress Sándor: Fúvós trió (1973)

Dohnányi Ernő: Zongorahatos, op. 37. (1935)

Seiber Mátyás: Permutazioni á cinque (1958)¹⁸

Itt említjük meg az 1978 Pünkösdi hava 28-án tartott Nagy Musikas Accadémiát, melyet Szkladányi Péter állított össze, és amely a múlt századi Pécs hangulatát varázsolta a Csontváry Múzeumba.¹⁹

6

Az együttes repertoárjának kialakulását figyelemmel kísérve egész sor olyan koncerttel, fellépéssel találkozunk, amelyekben a kortárs magyar zeneszerzők alkotásainak bemutatását is vállalták. Így 1976. április 1-jén a Cseh-szlovák Kultúra Hangversenytermében, valamint másnap a pécsi Liszt terem-ben bemutatták Ivan Jirko (1926–) Fúvósötösét. Hogy az ilyen szereplések nem voltak idegenek a Mecsek Fúvósötöstől, igazolja, hogy 1977. november 14-én Budapesten, a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában, a Magyar Zeneművészek Szövetsége által rendezett hangversenyen eljátszották H. A. Jürisalu: Fúvósötösének I. tételét, valamint G. Ramanisz: Szvitjét.²⁰ Ide tartozik a Rádió 6-os stúdiójában rendezett „Századunk zenéje” hangverseny-ciklus VI. adása. Ennek keretében együttesünk Gentilucci: Fúvósötös és Sciarrino: II. fúvósötös c. művét mutatta be 1980. március 28-án. Ez év november 4-én a Magyar Zeneművészek Szövetsége Dél-dunántúli Csoportja leningrádi zeneszerzők műveiből összeállított koncertet rendezett a pécsi Erkel teremben. A Mecsek Fúvósötös B. Arhimandritov Fúvósötösét szólal-

tatta meg. Az 1984-es Budapesti Tavasz Fesztiválon ők mutatták be a fesztivál által meghirdetett zeneszerzői pályázat III. díjas alkotását, Thomas Blumenkamp: Töredékek c. művét. 1985. február 13-án, a 20 éves jubileumi koncerten a Liszt teremben hangzott el először George Enescu (1881–1955) Fúvóstitulosa (op. 14.) a Magyar Rádió és Televízió Szimfonikus Zenekara fúvósötösének közreműködésével. A Magyar Rádió 1985. szeptember 6-án közvetítette e koncert felvételét.²¹ Már 1979 októberében bemutatta a Mecsek Fúvósötös a kortárs jugoszláv zeneszerzők műveiből a Zeneakadémia kistermében, illetve a pécsi Csontváry Múzeumban rendezett hangversenyen Milko Kelemen: Etudes contrapunctiques-ét, melyet legutóbb 1989. április 19-én, a Művészetek Házában ismét eljátszott.

7

Néhány érdekes, kiemelkedő jelentőségű koncertprogram felidézését is fontosnak tartjuk, márcsak a repertoár kialakulása, a koncert-színhelyek visszatérő állandósága, illetve bővülése szempontjából is. Mindenekelőtt felsorolunk néhány komponistát, akiknek művei rendszeresen elhangzottak: Darius Milhaud (1892–1974) francia zeneszerző René király kandallója (La cheminée du roi René, 1939) c. ciklusa hamarosan kedvelt repertoárdarabbá vált, akárcsak Jacques Ibert (1890–1962) Három rövid darabja (Trois pièces breves, 1921). Említést érdemel két népszerű átirat: Rimszkij-Korszakov: A dongó; Antonin Dvorak: Humoreszk, továbbá Jean Michel Damase (1928–) szellemes variációi (17 variazioni op. 22.), Eugen Bozza (1905–) Fúvósötös-variációi (Variazioni sur une thème libre op. 42.), Paul Hindemith (1895–1963) 24. op. sz. Kleine Kammermusik-ja, Eugène Guillaume (1882–1953) főleg külföldön játszott Svitje, Malcolm Arnold (1921–) Három matrózdala (Three Shanties), Jean Francaix (1912–) Quintettje (1951), és az igényes könnyűzene világából Scott Joplin (1868–1917) Ragtime Dances c. művének átirata.

Ezzel a repertoárral – amely állandóan bővült –, Pécsen kívül sokfelé hívták az együttest. Rendszeressé váltak más vidéki városokban tartott koncertjeik: 1965 óta szinte évről évre közeműködtek a szigetvári „Zrínyi Emlékünnep” keretében a dzsámiban rendezett hangversenyeken; a szekszárdi „Tavaszi bérlet”-ben, a „Dombóvár '72”, a „Zenélő Tavasz Komlón”, a „Nyári hangversenyek Pécsváradon” új kezdeményezésű koncertjein, a ferdi Országos Ifjúsági Zenei Táborban, a mohácsi Emlékparkban.

1972. február 25-én a Zengőaljai Állami gazdaságban tartotta az együttes 100. hangversenyét. A 101. nyilvános szereplést, március 26-i hangversenyén, a „legjobb produkcióinak színvonalán” ünnepelte az együttes.

„A szerdai hangverseny is azt bizonyította, hogy a kamaraegyüttest nem a résztvevők egyéni csillogása, hanem az összeszokottság, az igazi együttes-sé forrottság fémjelzik. A sok évi közös munka, a sok-sok kiérlelt produkció, a koncepciózus művészi vezetés eredményeként jelentős repertoár és stílusismeret párosul játékukban a pódiumjáték megszerzett biztonságával, rutinjával. Szinte egyetlen hangszerként lélegzik, formál, frazeál az együttes. Jelen műsorukat kettős cél szabta meg: a klasszikus és a modern zene egyaránt műsorra tűzése. Haydn A-dúr fúvósötösét, Bozza Variációit és Hindemith Kleine Kammermusik-ját hallottuk ez alkalommal a Mecsek Fúvósötös-

től. A Hindemith-mű első két tételét, e jóleső disszonanciákban oly gazdag, szellemes muzsikát találtuk különösen jól megoldottnak, itt éreztük leginkább a felszabadult, jókedvű muzsikálás örömét.”²²

1976. június 1. napján Victor Vasarely tiszteletére tartott hangversenyen működtek közre. 1977. július 8-án kelt Annet-sur-Marne-ban Victor Vasarely magyar nyelvű levele, amelyben hozzájárult ahhoz, hogy „fotografiájuk a Vasarely múzeumban történjék. Annál is inkább, mert nagyon szívesen emlékezem vissza a Fúvósötös pécsi koncertjére” – írta Victor Vasarely Szkladányi Péternek. Hasonlóan meglehangú levélváltás történt a Los Angelesben élő Zádor Jenő zeneszerzővel, akinek fúvósötösre komponált Szvitje többször is szerepelt az együttes műsorán.

Újszerű és hasznos kezdeményezésként – amint arról a korabeli sajtó 1977 novemberében hírt adott –, csereműsört szerveztek a Miskolci Vonós-egyesülettel. Ennek alapján a fúvósötös november 25-én Miskolcon, az Országos Filharmónia rendezésében három hangversenyt adott. Az 1977. évi Pécsi Zenei Hét egyik hangulatos és forró sikerű eseménye volt a december 7-i Házimuzsika, melyet a Csontváry Múzeumból a Magyar Rádió egyenes adásban közvetített.

„A Mecsek Fúvósötös különösen a Milhaud-darab sziporkázó előadásával, sokkal jobb képet mutatott magáról, mint amit Paláncz Tamás szűkszavú nyilatkozata alapján a hallgató elvárt volna.”²³

A következő évben, 1978. március 2-án a budapesti francia intézetben adtak hangversenyt. A nem mindennapi gonddal összeválogatott program érdekes keresztmetszetet nyújtott a közönségnek az együttes sokoldalú repertoárjából.

Rameau: Acante et Cephyse-Suite

Lickl György: Quintetto concertante

Zádor Jenő: Suite pour quintette

Várnai Ferenc: Musique (Première)

André Ammeller: A la française

Nagy érdeklődés előzte meg a Mecsek Fúvósötös 1981. november 18-i, B kamarabérelti koncertjét.

„Érthető is ez, ha számbavesszük, hogy a Mecsek Fúvósötösnek itthon négy éve nem volt önálló hangversenye. Minden művésznak, együttesnek egyik legnehezebb, de legmegtisztelőbb feladata: profétának lenni saját hazájában. A hangverseny műsorösszeállítása ezt a vállalkozást példázta, a fúvósötös-irodalom nehéz, virtuóz darabjaiból válogattak. Talán ez a vállalkozás tette, hogy az egyébként igen jó színvonalú előadói teljesítmény nem volt végig egyenletes. A hangversenyt nyitó Danzi: g-moll Divertimentója egységesen, kidolgozottan, stílusának megfelelő hangvétellel szólalt meg. Öröndetes dolog és tendenciává kellene válnia, hogy a műsorban más hangszerrel kiegészülve – Mozart Esz-dúr zongoraötöse is szerepelt (Iandó Jenő játszotta a zongoraszólamot). Szünet után Barber: Nyári zenéje és Francaix: Fúvósötöse hangzott el, az előbbi pécsi bemutatóként. Olyan művek ezek, amelyeket előadói nehézségei miatt csak nagy felkészültségű, összeszokott együttesek tűzhetnek műsorukra.”²⁴

1986. október 19-én a mohácsi emléktemplom felújításának befejezése alkalmából rendezett hangversenyen a Mecsek Fúvósötös is fellépett, és –

... a helyhez és alkalomhoz illő, szép és változatos műsort játszott. Kiemelkedett a 12. századi Geoffrey de Breteuil: *Planctus de Beatae Virginis c. művének feldolgozása.*"²⁵

1988. október 1-jén, a Zene Napján, a Művészetek Házában adtak hangversenyt; decemberben, karácsony másnapján pedig ismét a Csontváry Múzeum volt koncertjük színhelye.

„Az együttes sikeres évet zárt ezzel a koncerttel: júniusban nagy sikerű belgiumi turnén jártak; elindították *A zene szava c. sorozatukat Baranya megyében; a pécsi televízió egy hete fejezte be egy portréfilm forgatását.*"²⁶

Itt említjük meg, hogy a Mecsek Fúvósötös sokszor szerepelt a rádió és a televízió műsorában idehaza és külföldön (a belga rádió francia nyelvű RTBF programjában, az osztrák rádió, ORF eisenstadti stúdiójában, a tours-i televízióban stb.) egyaránt.

8

„Kapcsolat a testvérművészetekkel” – ez lehetne a következő fejezet alcíme.

A Mecsek Fúvósötös már említett mozgékonyága, sokszínű repertoárja csakhamar köztudottá vált Pécsen. A legalkalmasabbnak bizonyult arra, hogy a Mecsek Fúvósötöst hívják meg különböző társadalmi rendezvényeken, irodalmi esteken, képzőművészeti kiállításokon való közreműködésre, az ünnepi esemény művészi színvonalának emelésére.

Már első nyilvános pécsi fellépésük is irodalmi esthez kapcsolódik: 1965. április 2-án Arató Károlynak és Bertha Bulcsunak a Magyar Írók Szövetsége Dél-dunántúli Csoportja, valamint a Jelenkor rendezésében megtartott szerzői estjén többek között vállakoztak Várnai Ferencnek Arató Károly: *Változatok c. verse hangulatát tükröző, fúvóstrióra (oboa-klarinét-fagott), ez alkalomra komponált műve bemutatására.* Szerepeltek Galambosi László, Pákolitz István, Bertók László szerzői estjein, Csorba Győző 60. születésnapja tiszteletére rendezett irodalmi esten, a Rádió könyvklubjának Pécsről közvetített adásain, a Griffaton-házban megnyílt könyvtár avatásán. Közreműködtek a Pécsi Országos Kisplasztikai Biennálékon, valamint a különféle orvoskongresszusokon. Ott voltak a budapesti Vigadó Galériában, Martyn Ferenc kiállításának megnyitóján (a Kossuth-díjas művészt meleg barátság fűzte az együtteshez); ők tették ünnepélyesebbé Simon Béla Munkácsy-díjas festőművész pécsi, illetve budapesti, műcsarnoki kiállításának megnyitását. Felléptek Kelle Sándor festőművésznek a Tokaji ősz 1974 rendezvénysorozatán rendezett tárlatán, Trischler Ferenc szobrászművész, Szabó Iván festőművész kiállításán. 1973. augusztus 17-én – a budai Várban, a Tóth Árpád sétányon – felavatták a Baranya megye és Pécs megyei város által ajándékozott Zsolnay díszkutat. Az ünnepi alkalommal a Mecsek Fúvósötös is közreműködött.²⁷ Két nappal később, augusztus 19-én Orfűn Melocco Miklós szobrászművész Sárkánykút c. alkotásának, délután Abaligeten Gábor István Kossuth-díjas kerámikusművész térplasztikáinak avatásán muzsikáltak. A Barbakán és Várkert megnyitóján, Janus Pannonius, Ady Endre, Csontváry Kosztká Tivadar szobrának ünnepélyes felavatásán, Vigh Tamás Régészeti c. szobrának, Nagyharsányban Sztárai Mihály mellszobrának és helybeli

műemléki templom átadásán egyaránt hozzájárultak az ünnepi hangulat fokozásához.²⁸

Kiemelkedő jelentőségű volt 1983. április 14-én a kibővített és újjárendezett Csontváry Múzeum megnyitási ünnepe. Felkérésre Szokolay Sándor Örvendj, Pécs – Hódolat Csontvárynak címmel megzenésítette Weöres Sándor versét, vegyeskarra és fúvósötösre. A művet a Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusa és a Mecsek Fúvósötös mutatta be, a szerző vezényletével. Ez év novemberében, a Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusa 25 éves jubileumi hangversenyein újból felcsendült Szokolay Sándor: Örvendj, Pécs c. kompozíciója, ezúttal Tillai Aurél vezényelt.²⁹

Petrovics Fúvósötöse hangzott el a Művészetek Háza megnyitóján.

A testvérművészetek sorában szoros kapcsolat alakult ki az együttes és a Pécsi Balett között. Tóth Sándor koreográfiát készített Szervánszky és Albionni néhány művére, amelyeket többször előadtak Pécsen és a Balaton különböző üdülőhelyein.

9

A Mecsek Fúvósötös 25 esztendő történetén végigvonul egy sajátos tevékenység vállalása: a zenei ismeretterjesztés. Koncertek sorozatán, színvonalas tolmácsolásban ismertették meg, vitték közelebb a muzsikát és nyújtottak maradandó élményt a zene iránt fogékony fiataloknak, pécsi általános és középiskolásoknak, de rendszeresen felkeresték Baranya, majd Tolna, Somogy, Zala, Veszprém megye fiataljait. Nem egy műsorukat Szkladányi Péter szerkesztésében maguk alakították ki. Néhány sikeres produkció: „Hangszerek, hangszínek” címmel a hangszerek világába engedtek bepilantást, ezt követte a „Humor a zenében” című összeállítás, a „Tánczene”, a Pécsi Balett táncosainak közreműködésével. „Magyarország zenéje a 18. században”, „Zeneszerzői arcképek” (találkozás Mihály Andrással, Sugár Rezsővel). Pergolesi: Az úrhatnám szolgáló c. vígoperájának bemutatása Marczis Demeter és Bukszár Márta közreműködésével, Prokofjev: Péter és a farkas című műve néhány részletének fúvósötös változata, melyben a mesét Sólyom Katalin, a Pécsi Nemzeti Színház művésznője mondta el, aki az együttes számos műsorának résztvevője volt. Így főleg a nagyon népszerű, „A zene szava” című sorozatban, melynek egyik Somogy megyei előadásáról a sajtó is megemlékezett.

„Rameau és Haydn egy-egy művének bemutatása után két bravúros darabot hallottunk tőlük: Rimszkij-Korszakov A dongó és Dvorzák Humoreszk című művét. Hindemith és Hidas Frigyes modern hangzású műveit különösen nagy tetszéssel fogadta a közönség.”³⁰

Az ifjúságnak szóló koncerteken kívül több éven keresztül nyaranta Balatonföldváron és Lellén szórakoztatták kéthetnként az ott üdülőket a SZOT és az Országos Filharmónia megbízásából. Ennél is nagyobb jelentőségű, hogy hangszerismertető zenei körműsoraikkal a 70-es évek elején bejárták Baranya állami gazdaságait is, ezzel tovább bővült az a zenei misszió, amelyet a Szakszervezetek Baranya megyei tanácsa kezdeményezésére bonyolítottak le. A Mecsek Fúvósötös tagjai, valamint versmondással Sólyom Katalin vállalkoztak arra a nem könnyű feladatra, hogy művészeti ismeretterjesztő műsort vigyenek állami gazdaságok üzemegységeibe, munkásszállá-

sokra. A Dunántúli Napló munkatársa, Wallinger Endre részese volt egy ilyen, muzsikaélményt és zenei ismereteket osztó, jobbára kétkezi munkások előtt, kamarateremnek is beillő üzemi étkezde pódiumán lezajlott műsor-nak.

„A vállalkozáshoz – komolyzenét elvinni állami gazdaságok és munkásszállások közönsége elé – nemcsak vállalkozói ambíció, hanem bátorság is szükséges. De kell hozzá művészi felkészültség mellett valami rendkívüli kifinomult ismeretterjesztő érzék, tehetség is. Megtalálni az eltalálni a szükséges zenei anyagot, a közlési hangot, formát, az optimális műsoridőt. A Mecsek Fúvósötös előadásában mindez igen szerencsésen található. (...) Talán nyolcvanán lehattünk abban a kis előadóteremben, ahol az együttes tagjai – előadóművészek, akik egyben zeneiskolai tanárok – bemutatták a fúvóshangszereket. Néhány jól kiválasztott, közvetlen gondolattal egy-egy, a hangszerre jellemző melódiával – kevés szóval és megkapóan szép zenével. A hallgatóság ennek a légkörében szinte észre sem vette, hogy Várnagy Attila okos, intelligens szemléltető átkötései után máris Farkas Ferenc, Haydn, Dvorzák, Csajkovszkij, Rimszkij-Korszakov és Bartók muzsikájára figyel.”³¹

10

„A 15 éves pécsi kamaraegyüttest vélhetően kevésbé ismeri Budapest, mint számos ország külföldi közönsége” – olvasható az egyik sajtókritikában.³² Ezt bizonyítja a Mecsek Fúvósötös 27 külföldi útjának közönségsikere és kedvező sajtóvisszhangja.

A fiatal együttes a külföldi vendégszereplések sorát a szomszédos, jugoszláviai Eszéken kezdte meg, 1970 márciusában. A siker eredményeként novemberben újabb koncertekre került sor.

1974-ben megnyílt az út nyugatra is: az őket leggyakrabban vendégüllátó franciaországi Dijonban mutatkozhattak be, ahol májusban két koncertet adtak. Az elsőt egy régiség kiállítás gálaestjén, „futballpályányi közönség előtt”, a másodikat a „Mai d'art musical, poetique et dramatique de Dijon (Májusi zene, költészet, dráma) elnevezésű fesztiválon. Első szereplésük előtt a francia televíziók képernyőjén is láthatók-hallhatók voltak. A gálaestról a Le Bien Public c. dijoni újság a következőket írta:

„A Mecsek Fúvósötös hangversenye volt az estély eseménye. A pécsi együttes nagyszerű értékei teljesen kibontakoztak mindenki meglepedésére, és a finom, érzékeny muzsika dicsőségére.”³³

Felléptek Párizsban, a Magyarok Házában, a Kulturális Kapcsolatok Intézete és a Magyar Népköztársaság párizsi konzulátusa által szervezett hangversenyen is, főleg magyar szerzők (Bakfark Bálint, Lajtha László, Kurtág György) műveinek előadásával terjesztve a magyar zenekultúrát. Dijoni vendégszerepléseik az évek során megismétlődtek. „Egy fúvósötös, akiket a dijoniak már az 1974-es Muzsikáló Májuson felfedeztek...” (Les Dépêches-Dijon, 1977. jún. 3.)

Ugyancsak rendszeressé vált – az 1975 májusában történt bemutatkozás után –, fellépésük az ausztriai Fürstenfeldben. „A ráadásként adott Ragtime-mal a magyar muzsikusok a humor iránti érzéküket bizonyították, amelyből azonban a dicséretes pontosság sem hiányzott, a hangverseny csatta-

nójaként." (Kleine Zeitung – Graz, 1976. febr. 24.) Rádiófelvételt is készített ekkor velük az osztrák rádió (Ránky György: Pentaerophonia, Bozay Attila: Fúvósötös, Farkas Ferenc: Szerenád.) 1978 júniusában ismét Fürstenfeldben szerepeltek, majd felléptek a Wiener Festoche '78 keretében a Wien-Döbling-i városi zeneiskolában, a Schielleitner Barock Abende '78 koncertjén, júniusban a Sommer in Nürnberg '78 sorozatban (Sebalder Serenade), valamint a stein-i Burgkapellében. 1979-ben hívták meg először az együttest Namur-be, ahol a fesztivál résztvevői voltak. „A 17-dik Namuri Fesztivál csodálatos megnyitója. (. . .) A Mecsek Fúvósötös szó szerint meghódította hallgatóit egységes hangzásával, lágy hangszíneivel és lelkes előadásával.” (Vers L’Avenir-Namur, 1979. máj. 31.) Koncertjükön bemutatták a belga Alove Rammaert: Quintette pour la paix (Fúvósötös a békéért, 1950) c. művét. „Ami a magyar együttes általános interpretációját illeti, nem tudni szinte, hogy mit csodáljunk leginkább: az intelligenciát, az együttjátszást vagy szép muzsikálásukat. . .” (La Gazette-Namur, 1979. máj. 31.) Az együttes 10. külföldi vendégszereplése Münchbergben zajlott le. A Sommer Konzerte '79 műsorfüzet az együttes fényképét is közölte. „Nagyon jó ötlet volt a Pécs/Fünfkircheni Mecsek Fúvósötöst újra vendégül látni” – állapította meg a Fürstfelder Grenzlandecho 1979. júl. 8-i száma. Az év végén Berlinben, a Magyar Kultúra Házában vendégeskedtek, majd felléptek Magdeburgban is. 1980 májusa ismét Franciaországban találta a Mecsek Fúvósötös tagjait: 19-én a párizsi Magyar Házban rendezett II. Tavasz Tárlat megnyitóján játszottak, de jártak Tours-ban, Bourges-ben, Poitiers-ben és Dijonban. „Valódi élmény a fülnek, ugyanakkor csodálatos zenei óra volt. . .” (Le Berry-Bourges, 1980. máj. 22.) „A három ráadás szinte a hangverseny harmadik részét jelentette, valódi csemegét. . .” (Le Bien Public-Dijon, 1980. máj. 25.) A Soire de Talant rendezvényén való közreműködésükről bőségesen közölt képes beszámolót a Dépêches.

1981 őszén Pécs testvérvárosába, a finnországi Lahtiba látogatott el és adott koncertet az együttes, a testvérvárosi kapcsolat 25 éves jubileumi ünnepeire. Az Etelä-Suomen Sanomat 1981. szept. 10-i számában jelent meg képekkel illusztrált beszámoló. 1982 márciusában, 15. külföldi útján hosszabb időt töltött az együttes a belgiumi Namur-ben. Ezután koncerteztek Eszéken, Szabadkán, Antwerpenben, Brüsszelben, valamint a szokásos nyári sorozatban Nürnbergben. 1984 májusában újból Namur: „E jelentékeny pécsi muzsikuskok elragartatták és meghódították a namuri közönséget”. (Le Point d’interrogation-Namur RTBF, 1984. május.) Júliusban Nürnberg, augusztusban a görögországi Santorin szigeten rendezett nemzetközi fesztiválon vettek részt. Megszólaltatták a kortárs görög zeneszerző, Argyris Kounadis Fúvósötösét is. 1985 áprilisában romániai körút: Bukarest, Ploesti, Bacau. Szeptemberben Pécs NDK-beli testvérvárosában, Schwerinben mutatkoztak be; november 2–5. között pedig részt vettek abban a kulturális delegációban, amely a szovjet testvérvárosba, Lvovba vitte el Pécs és Baranya üdvözlését.³⁴

A Mecsek Fúvósötös 600. fellépésére 1987. április 1-jén az ausztriai Graz melletti Jennersdorfban került sor, innen átmentek Olaszországba, és április 4-én Bergamonban –

„. . . két hangversenyünk volt. Délelőtt mintegy négyszáz fiatal előtt muzsikáltunk. Délután egy kamarazenei bérletsorozatban XX. századi francia

szervező műveiből adtunk műsort, véleményem szerint nagy sikerrel, hiszen a Sala Piatti közönsége több ráadást kért” – nyilatkozta Szkladányi Péter.³⁵

„A Mecsek Fúvósötös: öt keletről érkezett tökéletes fúvós művész” – adta hírül a Toulon-i Var-Matin-République 1987. ápr. 9-i száma. „Gondtalan, boldog, szellemes, intim és mindig lelkes, élvezettel teli óra volt” – írta Sergio Fernoni a L'eco di Bergamo 1987. ápr. 10-i számában, míg a Bergamo-oggi 1987. ápr. 15-én így vélekedett: „Mind az öt francia műben a legtökéletesebben etalálták a stílust és a formát.” 1988. április 30-án és május 1-jén, valamint legutóbb, 1989 májusában ismét Namur volt a színhelye a Mecsek Fúvósötös koncertjeinek. Ekkor léptek fel először Hollandiában, a Hilversumi Rádióban. Ezt belga turné követte: Liège, Brüsszel, Antwerpen.

A Mecsek Fúvósötös nemzetközi elismerésének jele, hogy Horváth József, a Nemzetközi Koncertiroda akkori igazgatója, a Dunántúli Naplóban megjelent interjúban úgy nyilatkozott, hogy az Interkoncert által javasolt szólisták és együttesek listáján Pécsről kettő szerepel: az egyik az évek óta működő Mecsek Fúvósötös,

„... mely jó sajtóvisszhanggal szerepelt már eddig is Ausztriában; nemrég tértek vissza Franciaországból és az NSZK-ból. Jó sajtót kaptak Dijonban; Nürnbergben pedig a múlt évben Pécsen is vendégszerepelt orgonaművész-zeneszerző, Werner Jacob hívta meg őket, akinek egy művét be is mutatták.”³⁶

Hasonló témájú Földessy Dénes írása a Dunántúli Naplóban: „Pécs művészete a nagyvilágban. Kit nehéz, kit könnyű eladni külföldre?” Megállapítja, hogy ma: legnagyobb értékünk a Mecsek Fúvósötös, melynek igen komoly rangja van külföldön.

„Ez a tizennégy esztendeje alakult kamaraegyüttes működésének utolsó harmadában Dijonban, Párizsban, Eisenstadtban, Steierországban, Fürstentfeldben, Nürnbergben, Schielleitenben, Bécsben és Steinben lépett fel, s ami a legnagyobb elismerés: sok helyre (Dijonba, Párizsba, Fürstentfeldbe, Nürnbergbe) visszahívják őket. Magyar zeneszerzők külföldi népszerűsítéséért – ami nem könnyű, ám fontos művészeti feladatuk –, fél évvel ez előtt megkapták a Szerzői Jogvédő Hivatal díját.”

11

A Mecsek Fúvósötös és tagjai művészi teljesítményeikért számos kitüntetésben részesültek. Néhányat már említettünk. Ezeken kívül megkapták 1979-ben a Szocialista Kultúráért emlékérmét, 1980-ban a Baranya megyei Tanács kitüntető díjai közül a Közművelődési díjat.³⁷ 1983-ban pedig a Pro Urbe Pécs emlékéremmel tüntették ki az együttest, melynek vezetője, Paláncz Tamás ekkor így nyilatkozott:

„Elsősorban a nagyközönségnek zenélünk, az ő érdeklődésüket szeretnénk irányítani. Olyan műsoraink vannak, amelyekkel általános és középiskolásokat el tudunk vezetni a koncertterembe: ne álljanak idegenül a muzsikával szemben. Tematikus programjainkkal is ezt segítjük.”³⁸

És egy ideillő idézet a Dunántúli Naplóból:

„(. . .) Lassan húsz éve lesz, hogy a pécsi zenei élet egy rendkívül gazdag, gyümölcsöző időszakában, 1964 őszén Paláncz Tamás frissen végzett

zenetanárokból megszervezte a Mecsek Fúvósötöst. (. . .) Ez az ügy számukra egyetlen célt jelentett: együtt kamarazenélni. Próbálni, dolgozni, muzsikálni, minél többet – aztán majd meglátjuk, tudunk-e együttmaradni, lesz-e belőlünk valami . . .” Lett. S ahogy egyikük, Várnagy Attila említette, a két évtized legnagyobb élménye számukra az, hogy együttmaradtak. Szakmai és emberi vitáik, nézetkülönbségeik, eltérő alkatuk ellenére. Mindez ugyanis abban a pillanatban megszűnt, háttérbe szorult, ha előadásukban megszólalt egy mű. . . . Esztendőök alatt óriási repertoárjuk alakult ki: ma már átlag két próbával bármely stílusú, arculatú műsorral fel tudnak lépni. (. . .) Külföldi turnéikon pedig a fényes koncerttermek igényes, kifinomult ízlésű közönsége előtt szerezhettek sok-sok ismeretet, tapasztalatot. És sok-sok barátot, kapcsolatot: kiadókkal, kollégákkal, zeneszerzőkkel.”³⁹

A legutóbbi kitüntetés átadására 1989-ben került sor. Január 18-án, a Filharmónia bérleti sorozatába illesztve tartotta meg a Mecsek Fúvósötös 25 éves jubileumi hangversenyét a Liszt-teremben.

„Ezen az estén a régebbi zenét csupán egyetlen 18. századi kompozíció, Rösler Esz-dur kvintettje képviselte. Századunk középső harmadának külföldi neoklasszikus-francia szellemű stíluságaihoz kapcsolódott Milhaud ciklusa, a René király kandallója, Lajtha László Két hommage (az eredeti négyből) négy fafúvós hangszerre, valamint Hindemith Szeptettje. (. . .) A kortárs zeneszerzés jelenlétét Rózsa Pál fúvósötösre írott kompozíciója, a Quattro pezzi bemutatója biztosította.”⁴⁰

A 25 éves jubileumát ünneplő Mecsek Fúvósötös tagjait köszöntötték a Megyei Tanácson is. Piti Zoltán elnök meleg szavakkal emlékezett meg immár negyedszázados vállalkozásukról, majd átnyújtotta a Baranyáért Emlékérmét. Az együttes nevében Paláncz Tamás köszönte meg az elismerést, a városi és megyei tanács segítségét.

JEGYZETEK

1 Mecsek Fúvósötös. Pécs Megyei Város Tanácsa V. B. művelődésügyi osztálya és az INTERKONCERT támogatásával 1977-ben készült, az együttest, annak repertoárját bemutató, néhány kritikát közlő kiadvány.

2 Pécsi művészek koncertje. Szesztay Zsolt kritikája a Dunántúli Napló 1968. febr. 18-i számában.

3 „A Mecsek Fúvósötös (. . .) műsorán tartja az összes számottevő magyar kompozíciót, amelyet erre az apparátusra írtak.” Varga Bálint András: Új zene országszerte. Muzsika, 1976. márciusi szám.

4 Évadzáró hangverseny. –nt– (Dr. Nádor Tamás) kritikája a Dunántúli Napló 1969. máj. 6-i számában.

5 Jodál Gábor szerzői estje. Veress Endre kritikája a Dunántúli Napló 1969. dec. 10-i számában.

6 A Mecsek Fúvósötös jubileumi hangversenye. Szesztay Zsolt kritikája a Dunántúli Napló 1970. jún. 17-i számában.

7 Zenei krónika. Szesztay Zsolt kritikája a Dunántúli Napló 1971. febr. 14-i számában.

8 Bemutatjuk a Mecsek Fúvósötöst. Szesztay Zsolt írása a Muzsika 1972. szeptemberi számában.

9 Hangverseny. Pécsi Zenélő Udvarok I. Szesztay Zsolt kritikája a Dunántúli Napló 1974. jún. 19-i számában.

10 Lajtha László művei Pécssett. Várnai Péter írása a Muzsika 1979. januári számában. – Műsorajánlat: Négyen a Mecsek Fúvósötösből. Dunántúli Napló, 1978. okt. 22-i számában. – „Korunk zenéje”. Lajtha László szerzői estje. Dobos László kritikája a Dunántúli Napló 1978. okt. 28-i számában.

11 Lajtha-émlékhangversenyek. Berlász Melinda írása a Muzsika 1983. júniusi számában. – Lajtha László emlékhangverseny. Kóbor László kritikája a Kisalföld c. napilapban. – Hangverseny Győrben. Lajtha-díj pécsi művészeknek. Dunántúli Napló, 1983. ápr. 14-i számában.

12 Hangversenyekről. Dobos László kritikája a Dunántúli Napló 1974. december 14-i számában. – Vendégünk: Kurt A. Hueber bécsi zeneszerző. B. L. (Bükkösi László) írása a Dunántúli Napló 1974. nov. 24-i számában. – A jubileumi koncertről és Kurt A. Hueber művének a szerző jelenlétében történt bemutatójáról megemlékezik: Koncertek Pécssett. Dr. Nádor Tamás írása a Muzsika 1975. márciusi számában.

13 Orgonahangversenyek. Dobos László kritikája a Dunántúli Napló 1975. jan. 26-i számában.

14 Egy hét Budapest hangversenytermeiben. Sz. Farkas Mária kritikája a Magyar Nemzet 1980. febr. 2-i számában. – Hat város bemutatkozott. Muzsikus Fórum 1980. Várnai Péter beszámolója a Magyar Hírlap 1980. febr. 15-i számában.

15 Zenészek, együttesek jutalmazása. Dunántúli Napló, 1977. dec. 11-i számában.

16 Zenei matiné. A Hétfői Dunántúli Napló 1975. dec. 22-i számában. – Két évszázad pécsi zeneszerzői a Csontváry Múzeumban. –dnt– (Dr. Nádor Tamás) kritikája a Dunántúli Napló 1975. dec. 23-i számában.

17 A csúcsok sohasem magányosak. 200 éve halt meg Klimó György püspök. Tóth Sándor írása az Új Ember 1977. máj. 15-i számában.

18 Magyarok a nagyvilágban. Dobos László kritikája a Dunántúli Napló 1977. jan. 25-i számában.

19 Nagy Musikás Accadémia. S. Zs. (Sarik Zsuzsa) írása a Hétfői Dunántúli Napló 1978. máj. 29-i számában.

20 Zenei jegyzetek. Sz. Farkas Mária kritikája a Magyar Nemzet 1977. nov. 17-i számában.

21 „Húsz éve fűjjük...” Varga János írása a Dunántúli Napló 1985. febr. 14-i számában.

22 Kamarahangverseny. Szesztay Zsolt kritikája a Dunántúli Napló 1972. márc. 26-i számában.

23 Házimuzsika. Dobos László írása a Dunántúli Napló 1977. dec. 10-i számában.

24 A Mecsek Fúvósötös hangversenye. Kircsi László kritikája a Dunántúli Napló 1981. nov. 21-i számában.

25 Hangversenyek, évfordulók. Kovács Győző beszámolója a Mohácsi Napló 1986. okt. 24-i számában.

26 Csontváry-matiné. W. E. (Wallinger Endre) írása a Dunántúli Napló 1988. dec. 27-i számában.

27 Felavatták Budapesten a Zsolnay-díszkutat. Dunántúli Napló 1973. aug. 18-i számában.

28 Helyreállították a nagyharsányi Árpád-kori templomot. Magyar Nemzet 1978. okt. 11-i számában. – A kerámia és a szobrász szimpozion szezonzárója. Dunántúli Napló 1978. okt. 18-i számában.

29 A Csontváry-életmű Pécssett. Magyar Nemzet 1983. ápr. 12-i számában, valamint beszámoló a Dunántúli Napló 1983. ápr. 15-i számában.

30 A zene szava – a szó zenéje. Somogyi Napló 1975. jan. 17-i számában.

31 Zenével hangszerekről – munkásoknak. Ismeretterjesztő fúvós kvintett. W. E. (Wallinger Endre) írása a Dunántúli Napló 1970. dec. 2-i számában.

32 Egy hét Budapest hangverseny-termeiben. Sz. Farkas Mária írása a Magyar Nemzet 1980. febr. 2-i számában.

33 Michel Huvet kritikája a Le Bien Public, Dijon 1974. máj. 21-i számában.

34 Pécsi művészek Lvovban. Dunántúli Napló 1985. nov. 5-i száma.

35 Hangversenykörúton a Mecsek Fúvósötös. H. J. (Havasi János) interjúja a Dunántúli Napló 1987. ápr. 6-i számában.

36 Export-import a muzsikában. Támogatni Pécs zenei életét. W. E. (Wallinger Endre) írása a Dunántúli Napló 1977. aug. 24-i számában.

37 Átadták a Megyei Tanács kitüntető díjait. Dunántúli Napló 1980. nov. 29-i számában. – A közművelődési díj elnyerésekor (w. e.) (Wallinger Endre) írása a Dunántúli Napló 1980. nov. 30-i számában.

38 Kitüntető ünnepek a megyei és a városi tanácson. Dunántúli Napló 1983. nov. 29-i számában.

39 Kitüntetett muzikusok. Jubileumi év előtt a Mecsek Fúvósötös. W. E. (Wallinger Endre) írása a Dunántúli Napló 1983. dec. 31-i számában.

40 A Mecsek Fúvósötös hangversenye. Gönczy László kritikája a Dunántúli Napló 1989. jan. 28-i számában, valamint a Muzsika c. folyóiratban.

A Mecsek Fúvósötös

AZ EGYÜTTES TAGJAI

Deák Árpád

Alig egy hónapja érkeztek haza újabb koncert körútjukról, Belgiumból és Hollandiából. Szép sikerük volt mindenütt, Hollandiában a rádió egyenes adásban közvetítette őket.

Erre koccintani kell. Nem is akármivel. Felsőmalom utcai lakásán három éves, saját termésű-érlelésű körtepálinkával kínál; a fán, üvegben érlelt körtevel az üveg alján . . .

A véletlen meg úgy hozta, hogy hamar kiderült, vannak közös emlékeink szülőföldjéről, ahonnan negyvenhétben telepítették át az ő családjukat is, az ún. lakosságcsere ürügyén, a Felvidékről. Azzal – estébenyúlóan – elkezdtünk beszélgetni, észre sem véve az idő múlását. Ennek során tárult föl előttem egy nagyon szép pályáiv. Amilyen csak keveseknek adatik meg – s persze csak, ha valaki meg is dolgozik érte.

*

A Mecsek Fúvósötös oboásáról mindössze annyit tudtam eddig, hogy ő is, mint Paláncz Tamás, Tarhosról indult el. Illetve még korábbi az indíttatása.

Az áttelepítéskor Dunaszekcsőre, egy nagyon szép, jókora sváb portára kerültek, amely fehér oszlopsoros gangjával ma is a népi építészet remeke. Ide húzódik ki a család nyaranta. Ebben a házban élte gyermekéveit is, amíg dr. Tibor Béla és Beszik Lajos igazgatók föl nem figyeltek énekhangjára, zenei hallására. Megbeszélték szüleivel: a gyereket jó lenne zenei pályára adni. Békéstarhos akkortájt hirdetett fölvételt. Meg kell próbálni.

Igy indult el Szekcsőről, édesanyjával egy 11 éves kisleány, szép hanggal, tiszta hallással, ám úgy – mint akinek hangszere még életében nem volt a kezében . . .

– Képzelted, meséli, milyen érzés volt nekem, parasztyereknek a sok, már hangszereken játszó városi között . . . Tudva, hogy 600 jelentkezőből 80-at vesznek föl. Énekeltem, a ritmusgyakorlatok is mentek, de hát nehéz szívvel vártuk az estét. S milyen szívmengető boldogság áramlott szét bennünk anyámmal, mikor az én nevemet is fölolvasták! . . .

Tarhos nem véletlenül lett fogalom, a magyar zenei jövő elképzelt fellegrája. A gyerekek életét itt valóban reggeltől estig a muzsika töltötte ki.

Deák Árpád egy kis szemérmes meghatottsággal emlékszik vissza az ott töltött időszakra. A zenepavilon építésére, a növendékhangversenyekre, Kodály látogatására . . . Az intézmény szellemiségére és pedagógiai munkájára. A türelmes alapozásra mindazoknál, akiknek a tehetségen kívül semmijük sem volt.

Igy történt nála is. Először zongorát tanult, majd neki is – Gulyás György instrukciójára – hangszer kellett választania. Valamilyen fúvóshangszer. A klarinétokat trombitákat „elkapkodták”, de oboás például nemigen akadt. Így lett belőle tíz évvel később oboaművész és tanár.

Ötvennégy augusztus végén éppen készült visszautazni, amikor egy rövid híradás a lapokban tudatta: kormányrendelettel megszüntették Békéstarhost...

*

A kamaszkorú fiatal – ahogyan az ország zenei közvéleménye is – nehezen tudta elviselni ezt a változást. Nagy szomorúan Pécsre indult, ahol a legközelebbi körzeti zenei oktatási intézmény működött. Eleinte a Nagy Lajosba járt és zenei ismeretekért a Mátyás király utcába. Majd ötvenhétől visszaállították a zenei gimnáziumot; itt folytatta a középiskolát (az akkori Széchenyiben), és itt is érettségizett 1958-ban. Elvégezte a zenetanár képzőt, miközben már 1960-tól állandó szerződéses tagja a Pécsi Nemzeti Színház zenekarának és a filharmonikus zenekarnak. Diplomázás után itt helyezkedett el főállásban. Több mint tíz év után kezdett tanítani is, először Siklóson, majd a hetvenes évek végétől a pécsi Művészeti Szakközépiskolában. Jelenleg is itt működik.

Oboaművész, oboatanár. Általában 5–6 növendéke van, akikre nagy pedagógiai figyelemmel és tapasztalatával igyekszik odafigyelni. Hiszen egy-egy kiugró tehetség mindig akad, akit el kell indítani a művészi pálya felé. A hangszer tökéletes és ihletett megszólaltatása igényével. Szerencsésen nála a tanítást igen jól kiegészíti a zenei gyakorlat. Annak a tudása, hogy mit kérhet a növendékétől – s főleg hogyan? ... „Ez a pálya úgy teljes, ha zenekarban is működik valaki, és tanítja is a hangszerét” – mondta beszélgetésünkön.

A szimfonikus zenekarban 30 éve, a Művészeti Szakközépiskola nevelőtestületében 10 éve működik.

„Azt hiszem, nagyon szerencsésen sikerült megválasztani annak idején a hangszeremet. Ma is szívesen veszem kézbe, a gyakorlás soha nem jelentett nyűgöt a számomra. Zenekarban játszani pedig különösen nagy élmény. Szeretem a nagy, szép, széles ívelő szólókat, operákban és szimfonikus művekben egyaránt. Érzelmes alkatú vagyok, s nagy hatással van rám egy-egy ilyen zenei szituáció...” – mondta.

Élete is a hangszerével így fonódott egybe, évtizedeken át. Különösen, amikor Paláncz Tamás jó negyedszázada „kinézte és összeszedte” az alulról Mecsek Fúvósötös tagjait. Azt az öt különböző beállítottságú muzsikust, aki egy családdá forrt össze. Együttest alkotva, amelynek valamennyi tagja voltaképp szólista az együttes kamaramuzsikálás, a negyedszázados csapatmunka szellemében.

Kívánjuk Deák Árpádnak – ahogyan a Mecsek Fúvósötös valamennyi tagjának –, hogy még sokáig hallhassunk itthoni és külföldi szereplésükről, az együttes újabb sikereiről. Búcsúzóul erre koccintottunk...

Vezető egyéniség, az együttes életre hívója. Érthetően kérdezés nélkül is árad belőle a szó, mikor visszapillantunk e több mint negyedszázadra, amely tartós, változás nélküli együttlétükben abszolút hazai rekordnak számít. Huszonöt éve egyetlen magyar fúvósötös se működik ma nálunk abban az összetételben, amelyben elkezdtek.

Az együttjátszás, az együtthangzás, az interpretáló összeszokottság a kamaramuzsikálásban fokozatosan alakult ki közöttük, bennük. Olyan magaslaton, amikor már pillantásokból is értenek; amikor érzik egymás felröppenő dallamíveit, effektusait. Néhány évi próbákat s a rendszeres együttműködést követően alighanem itt, ezen a ponton vált igazi együttesé ez az öt fúvószenész, aki főállásban a legkülönbözőbb helyeken zenél és tanít ma is.

A kamarazenélésben találkoznak. E negyedszázad tartós, állandó egymásrautaltsága révén egy családdá lettek a másik, az otthoni mellett. Az otthoniak mellett. Beszélgetőpartnerem a feleségekről a legnagyobb szeretettel és tisztelettel szól. Megértésük, toleranciájuk a sok távollét okán s helytállásuk rendkívüli segítséget nyújtott – nélkülük ez a fúvósötös nem létezne.

Paláncz Tamás érezhetően szívesen emlékezik. Fölidézve nemcsak az aktív koncertező időszak kezdeteit, de mindazt is, amit küldetésnek, zenére nevelő misszióknak tekintettek kezdettől. Amikor bevontak egy-egy énekest, versmondót; amikor szervezett és szerkesztett műsorokat vittek a zeneileg „terra incognita” vidékekre. Megszólalva és bemutatva hangszereiket, majd az együtthangzást; szép versekkel és dalokkal átszőve „A zene szavát”. (E műsorukat egy állami gazdaság ebédlőjében hallottam tőlük olyan 18–20 éve. Lehetek vagy százan, többségük első találkozásán a kamarazenével. Súlyom Kati mondott verseket a zenék között, s a hallgatóság áhitatos örömet nehéz lenne szavakkal rekonstruálni...)

Eközben s folyamatosan az utóbbi másfél-két évtizedben elsajátították s „próbakészen” repertoárjukon tartják a fúvósötös irodalom legjelentősebb műveit. Pályafutásuk alatt megközelítően 800 önálló koncertet adtak, köztük számos rádió- és tv-felvétellel; s eddig mintegy 25 külföldi turnén vettek részt. Ebben a legnagyobb örömet, az igazi sikert mindig az jelenti, amikor visszahívják őket valahová. Mint például Namur-be (Belgium), Dijonba (Franciaország), Nürnbergbe (NSZK), Ausztriába. Legtartósabb közülük belga kapcsolatuk. Néhány nap múlva ez év, 1989. április végén, mikor e sorokat gépelem, éppen Namur-be és Brüsszelbe készülnek több-koncertes turnéra.

Paláncz Tamás a Pécsi Művészeti Szakközépiskola igazgatóhelyettese. Messziről indult, földrajzilag is és nem könnyű gyermekkorból. Békéscsabán született, kilenc gyerekes családban. Édesapja több nyelven beszélő kereskedelmi szakember, édesanyja korán elhalt. A kisebbek állami gondozásba kerültek, ő árvaházba, ahol kedves emlékü tanítója, Törzsök Márton fölfigyelt rá, hogy ez a gyerek énekelget és furulyál, csak úgy magától. Jó kapcsolatban lévén Gulyás Györggyel, nyolcadikos korában megkérte őt, hallgassa már meg, hátha lehetne éppen muzsikus is ebből a kölyökből?...

Sikeres fölvételizés után Békéstarhos növendéke egy évig, amíg Tarhost

egy – a nagy Brehm-ben rekonstruálható – politikai tollvonás megszüntette... Két fontos hatást azonban még így is innen hozott magával. Az intézmény fúvósötösét hallgatva Gulyás ösztökelte: melyik hangszer tetszene neki?

A klarinétot választotta, a fúvósötös lappangó emlékképével...

További útja: Debrecen, zenei szakközépiskola, majd érettségi után a Zeneakadémia, ahol Balassa György tanítványaként 1963-ban diplomázik. Előtte már harmadévesként lejár Pécsre, óraadónak. Diplomázása után ide nevezik ki, azóta pécsi.

És azóta hűséges kamaramuzsikus. Jó részben Maros Rudolf, Dávid Gyula hatására. A legtöbb impulzust tőlük kapta erre. De felejtethetlen Mihály András, Kocsár Miklós, Kurtág György egy-egy kurzusa is, ami kapcsolat formájában később sem szakadt meg. Mihály András Fantázia zenekarra és fúvósötösre c. kompozícióját a pécsi együttesnek adta bemutatásra, például.

S ami még nagyon fontos az együttes negyedszázadában: a társművészetekkel való kapcsolatuk. Megalakulásuk, majd koncertező jelenlétük idején rendszeresen fölléptek irodalmi rendezvényeken, vernisszázásokon. De talán a legemlékezetesebb mind-ötük számára Martyn Ferenc házimuzsikája s nem kevésbé Simon Bélánál: ezek a piktúra és a zene szellemiségében. Arcok, zenei estek, dedikált képek őrzik az életre szóló emlékeket.

Paláncz másik világa a szakközépiskola. Huszonhatodik éve tanít, és a pedagógus örömeiben, úgy gondolom, mindannyian osztozhatunk: több nagy tehetségű tanítványából vált rangos muzsikus vagy külföldi ösztöndíjas, mint például Balogh József, Várnai Beáta, Lieli Gábor és mások.

Végezetül megkérdeztem: vajon meddig működnek így, együtt, Mecsek Fúvósötösként?

„Amíg részünkről erre ihlet, lelkesedés, az együttműzikálás öröme, mások részéről pedig igény mutatkozik rá, addig csináljuk. Ebben a „felállásban”...”

Szkladányi Péter

Véletlenül emlékszem rá, gyermekkorából. Rá és a barátjára. Mindig együtt jártak. Szkladányi Péter kis kerek fejű srác volt, élénk, vidám és fogékony. Akkor föltűnt az is, hogy fiatal hittantanárával – akivel futó találkozások révén is rokonszenveztem, s aki mindig megvédte Pétert, ha igaztalanul bántották – mélyebb kapcsolatban állt.

Mohács, 1957... Nehéz idők jártak ott is. A külvárosi (a mai Park utcai) ált. iskolában tanítottam, s bár az ő osztályukban nem kaptam feladatot, ismertem jól őket. Elég gyakran helyettesítettem az osztályukban, Péter szerint ének-, azaz szolfézs órákon... Szkladányi Péter ennek ellenére kiváló fuvolaművész lett. Ügyvezető igazgatója ma a Pécsi Szimfonikus Zenekarnak, s a Mecsek Fúvósötös fuvolása kezdettől.

Édesanyja zongoratanárnő, ügyvéd apját üldözték az idő tájt ötvenhatos tevékenysége miatt. A praxiszt sem folytathatta, később jogtanácsos lett, miután büncselekmény hiányában kiengedték.

Péter fiuk humán érdeklődésű 13–14 éves gyerek ez időben. Zongorázni és hegedülni is tanul ugyan, de a zenei pálya eszébe se jut még 1958-ban.

Csak amikor a jövője szóba kerül... Továbbtanulni nem engedik, tanára, Kiss Miklós ösztönzésére a pécsi zenei gimnáziumban próbálkozik, ahová valóban fölveszik. S minthogy Kiss Miklós fuvolázott, az ő hatására ezt a hangszeret választja. Antal György igazgatónak és Barth István tanárának köszönhetően vették föl erre a tanszakra, s kezdte meg a tanulmányait egy iskolai hangszeren – eléggé későn, 15 évesen.

A zenei pálya menekülés számára a nehéz években. Arra azonban ma is büszke, hogy e későnkezdés hátrányait sikerült behoznia. Olyannyira, hogy már a második évben a vasutas zenekar pultjánál, rá egy évre pedig, kiegészítőként, a filharmonikusok együttesében muzsikál, jelesen például a Gardelli-vezényelte Verdi: Rekviem előadásakor.

Ugyanakkor a pécsi zenei gimnáziumi, azaz művészeti szakközépiskolai évek igen jótékonyan hatottak táguló világképére is. A társművészeti osztályokban olyan kiváló évfolyamtársai voltak, mint például Bachmann Zoltán, akikkel eszmecseréket, vitákat, beszélgetéseket tarthattak egymás közt a görög-római irodalomtól Dürrenmattig sok mindenről. Ez a szellemi gyarapodás akkor még nem tudatosan jelentett számára tökélet érdeklődése másik világa, a zenetörténet iránt. Pedig már főiskolai éveiben elkezdte – s azóta is folytatja – a kutatómunkát Pécs zenei múltjában.

Előtte fekszik pár éve megjelent Színházi zene Pécsen a 19. század második felében című résztanulmánya. Olvasmánynak is érdekes, izgalmas, jóllehet – mint ez közismert róla – kutatásainak fő területe nem ez, hanem maga a XIX. századi pécsi zenei élet története; Antmann Prosper és Lickl György s mások munkássága. Kutatásai folyamatában hosszabb tanulmánya a pécsi zeneiskola történetéről (1908-ig) már megjelent; s tervei közt különösképp fontos helyen áll a pécsi színházi zene régebbi és közelebbi múltja, különös tekintettel Horváth Mihály munkásságára.

Nagy örömmel és lelkesedéssel szól a kutatómunka izgalmáról. A levéltárak csöndjéről, ahol a kilókban mérhető papír- és okmányanyagok halmazából egyszer csak kibukik egy fontos irat, egy ismeretlen levél, amely talán az egyetemes zenetörténet számára is mondhat valamit. Mint például Lickl visszaemlékezése Haydn jótanácsaira.

„Csodálatos világ ez, amelyből megtudhatjuk: nagyon kell tisztelnünk elődeink munkásságát. Pécs zenei város tradíciói cseh, osztrák és német muzikusokhoz fűződnek, akik bizony sokszor keservesen éltek, de tették a dolgukat, miután letelepedtek, és munkásságukkal megteremtették számunkra a zenehallgatás tradícióját is. Ez a múlt erőt is adhat nekünk, hiszen akkor is nehéz harcok közt teltek az évek a művészetért, küzdelmek közepette nehéz kanonokkal... Épp ezért legyünk büszkék ezen értékekre! Pécsnek 1811 – egy polgári jótékonyági zeneművészeti társaság megalakulása óta – immár 178 éve állandóan és folyamatosan működik, van hivatásos muzikusokból álló zenekara...” – mondotta beszélgetésünkön.

Szkladányi Péter 30 éve fuvolázik. Számos zenei, tudományos és egyéb, hivatalos elfoglaltsága mellett életét voltaképp a család tölti be: társa és zongorakísérője, Simonfai Mária és négy gyermekük. A nagycsalád az eszménye mindkettőjüknek.

A Mecsek Fúvósötös negyedszázados indulására ő is szívesen emlékezik. Kamarazenében növendéke volt *Paláncz Tamás*nak, azután jöttek a többiek is... Azután az egész valahogy összeállt. Öt ember. Egyívásúak, vala-

mennyien eltérő véleményekkel s gondolkodással. Ez, bár sok gondot okozott, nem baj. Így jó. Megküzdve mindegyünknek a másikkal világosodott ki egy-egy előadási darab lényege és szépsége, ma már a fúvósötös irodalom legjavával a tarsolyukban.

Minden elképzelhető helyi elismerést megkaptak. Igaz, a Liszt-díj valahogy rendre elmaradt. Ebben az „egyvárosú országban” már – „a világ így mégyen...”

Ettől azonban ők még teszik a dolgukat. S bármelyik koncertjükön kiderülhet – nem akárhogyan.

Tolnay Gábor

Ha a koncerthallgató zenekari szólamokra figyel, egy sajátos hangzású rézfúvóst ismerhet fel a leghamarabb. Akkor is, ha nem szólózik, vagy nincs kiemelt szerepe. Gyönyörködhet meleg bűgásában, ám, ha megszólaltatásában egy picivel több vagy kevesebb levegő áramlik, s esetleg árnyalatnyival erősebben is a többször körbetekert „rézkigyóba”, a nem tiszta intonációt is itt veszi, veheti észre bárki a leghamarabb.

Ez a rézfúvós hangszer a klasszikus fúvósötösnek is teljes jogú tagja: a kürt. Szakmai berkekben úgy tartják, a legnehezebb rézfúvós hangszer. Vajon hogyan választódik ki a fúvósok nagy családjában az a muzikusjelölt, aki vállalja a megszólaltatás többletnehezését, a nagyobb hibalehetőség kockázatát?

Legelőször ez iránt érdeklődtem Tolnay Gábortól, a Mecsek Fúvósötös kürtművésztől. Ezután ő percekig beszélt a hangszeréről. Tárgyilagosan, mégis nagy szeretettel.

Elmondta, hogy valóban elismerik, hogy ez a legnehezebb rézfúvós hangszer, ami igen nagy hangterjedelméből s többi rokonától meglehetősen eltérő fölépítéséből, felhangrendszeréből adódik. Pontos megszólaltatása sok mindentől így a kifújtt levegő nyomásától, sebességétől, de a zenész pillanatnyi lelkiállapotától is ugyanúgy függhet. Ezért, ha a kürtösnél kimarad valamiért a napi kb. másfél órás gyakorlás lehetősége, az kifejezetten lelkiismereti problémát okozhat számára. A felkészültsége, kondíciója, a biztonságérzete függ tőle.

*

Édesapja mérlegkészítő mester volt Győrben. Őt is műszaki pályára szánta. Harcba kerültek egymással, majd évekig alig beszéltek Gábor döntése miatt. Ő ugyanis eltökélten és makacsul a zenei pályát választotta. A kürtöt. Komoly és megalapozott döntéssel, amihez a motivációt tanára, Kovács Béla példája, művészi felkészültsége jelentette.

A győri zenei gimnázium záróvizsgáján egy Mozart-versenyművet játszhatott el, ami akkortájt kivételes elismerésnek számított. Koncert alatt megrendítő hatást gyakorolt rá, amikor apját ott látta a közönség soraiban... Először életében.

A versenymű sikeres előadásával eredményesen felvételizett a Zeneakadémiára. Hogyan érte el mindezt a maga erejéből?

Hajnaltalban kelt, s indult edzésre a vizek városában – a folyóra. Evezett, szinte amíg be nem fagyott a Rába, a Duna. Délelőtt-délután gimnáziumi, illetve hangszeres órák, majd koráestétől a gyakorlás lett rendszeres napi-

rendje. Négy éven át este 9-kor mindig ő utána csukta be az iskola kapuját a pedellus. Ezzel nyilván kialakulhatott a hangszer és muzsikusa közötti olyan szoros kapcsolat, amely ma is a napi gyakorlást élete részévé tette.

*

A Zeneakadémián is megbecsülték. Jól mentek a dolgai. Sokszor szerepelhetett, szólófeladatokban is, budapesti zenekaroknál, kiségitőként. Második évben azonban egy szakmai konfliktusa miatt eltanácsolták a főiskoláról. Pécssett folytatta tanulmányait s szerzett oklevelet 1963-ban. Először vidéken, majd a hatvanas évek vége felé Pécssett tanított, már a Művészeti Szakközépiskolában.

Életében talán erre a legbüszkébb – ma is. Okkal, hiszen a jelenlegi szimfonikus zenekarban az ő pedagógiai munkássága nyomán válhatott teljessé a kürtszólam; s közülük, azaz hat közül négy kürtművészt ő indított el a pályán.

Azzal a felelősséggel, ahogyan Tolnay Gábor művészi irányultságát egyengette győri tanára. Nem titkolva, hogy a kürtösnek mindig többet kell dolgoznia – ugyanannyi eredményért . . .

Tolnay Gábor jelenleg a Pécsi Liszt Ferenc Zeneiskola tanára. A Művészeti Szakközépiskolában csakúgy, mint a zenekarban is – 20 évi muzsikálás után – helyét fiatal tanítványainak adta át. Hogy ne szakadjon el, egy negyed-állást megtartott a Pécsi Szimfonikus Zenekarban is. Így időnként próbákra, reggelenként zeneiskolai óráira jár be Kozármislenyből, ahol néhány éve fölépült a családi házuk. Négy gyereke van; kettő felnőtt már, egyik most nyolcadikos, egy pedig hároméves.

Tizenkét éves korában kezdett kürtön játszani, gyakorolni, tanulni. Lassan négy évtizede. Azóta is hangszere, s a hangszeres zenepedagógiai munka tölti ki az életét.

Csak olyankor válik nyugtalanná, ha a megszokott reggeli gyakorlás valamilyen ok miatt kimarad . . . Épp ezért s ezen túl is: tanítás közben s ha csak szerét ejtheti, kézbe veszi, megszólaltatja a kürtjét. S nemcsak gyakorlás okán.

Hiszen azt tanár is, tanítvány is jól tudja, hogy más egy frázist eldúdolni, s megint más a hangszeren megmutatni: hogyan szól igazán szépen egy dallamív . . .

Várnagy Attila

Amióta – jó húsz éve – ismerem, a piknikusok derűjével néz a világra. Noha láttam már nagyon elkeseredve is. Akkor is mosolygott, csak olyan szomorkásan . . . Oka lehetett rá épp elegendő. A zenekari-színházi szolgáltatásom mennyisége talán, ama húszegynéhány év alatt, amikor a Pécsi Szimfonikus (akkor: Filharmonikus) Zenekar még nem volt önálló. Meséli, volt olyan vasárnap, hogy délelőtti koncerten Verdi Rekviemjét, délután egy operettet, este a Faustot játszották . . . S a túlterhelés nemcsak a szájjizmokat veszi igénybe a fúvósoknál. Szellemileg is nagy kimerültséget okoz. Azután: tájolások, hangszeralkatrész-gondok; lakás- és megélhetési gondok – évtizedes méretekben. Azóta persze sok minden változott. Főleg mióta önálló a zenekar. Azóta a fúvósötös próbái, fölkészülése körül is nyugodtabb a légkör. A zenekarnak székháza van, őket rendszeresen foglalkoztatja az Ország-

gos Filharmónia és az Interkoncert. És hát ezzel a 25 éves jubileummal alighanem rekordot döntöttek Magyarországon. Egyszer, talán épp a 20. évforduló előtt, így vallott magukról Várnagy Attila: „E két évtized legnagyobb élménye, hogy együtt vagyunk: ma is...”

A Mecsek Fúvósötös fagottosa ismert „tüke”, pécsi kereskedőcsaládból származik. Édesapjának cipő-sport- és cserkészboltjában sokan megfordultak már a két világháború között. Az „öreg” Várnagy Viktort, aki közel a 85-höz, ma is friss, életvidám ember. Sokan ismerik: hosszú évtizedekig vezette a Filharmónia pécsi kirendeltségét. Feleségével együtt mindketten generajongó emberek ma is; fiúk, Attila az otthon természetes zenei légkörében nőtt fel. A gimnazista években zongorát tanul. Majd nagyobb nagydiákként valamilyen fúvóshangszereken is szeretne játszani. Leginkább klarinéton. (Miközben orvos szeretne lenni.)

Másképp alakult. A „klarinet-álmok” elúsztak, mert nem jutott neki hangszer. Fagott még akadt... Így lett belőle fagottos.

Szívesen tanult, megszerették „egymást” a fagottal, így nagydiákként már rendszeresen muzsikál. Érettségi után státuszban a színházi zenekarban. A Zeneművészeti Főiskola pécsi tagozatán folytatja tanulmányait. 1964-ben diplomázik.

Paláncz Tamás akkor szervez egy fúvósötöst, ahová meghívja őt is, mint régi aktív muzsikust. Akkor még csak a maguk öröme és a barátaiknak muzsikálnak. Közben az idő tájt Tolnában tanítanak többen is a mai együttesből. S közben együtt muzsikálnak a filharmonikus zenekarban, a pécsi operában s nem egyszer a Pécsi Balett előadásain. Mindez kitűnő iskola a kamaramuzsikáláshoz is. Kezdenek összeszokni, repertoárt kialakítani. Több jeles magyar kortárs alkotó művét (Dávid Gyula, Kurtág, Szokolay s mások) ők mutathatják be először. Közben jó öt éven át, kisebb szereplésekkel, mint együttes is összeérik játéuk.

Érdeklődöm: 25 év után milyennek érzi Várnagy Attila szubjektív viszonyát a hangszeréhez? Szelíden, kis szerelmes szeretettel elmosolyodva mesél róla:

„Ha van az embernek egy márkás hangszer – s most már van – s minden, ami kell hozzá, s most már az is van, és nem kell éjjel-nappal fújnia a hangszerét, akkor, azt hiszem, minden rendben közöttünk...”

Megtudom: minden fafúvósnak létkérdése a muzsikálásban a jó nád. Ezt mindenki maga készíti el magának. Van, amikor könnyebbet, máskor keményebbet, erősebbet kell fújni, szinte minden műhöz másféle nád szükséges. Illetve egyénileg alakítja ki magának hosszú évek tapasztalatával. A jó nádhhoz pedig speciális nádkészítő szerszámok kellenek. Neki egy nyugati turnéjukon sikerült (egyébként 500 dollárért) egy kiváló nádkészítő gépet beszereznie. Ilyen gondjai ma már nincsenek.

Együttesükkel számos ifjúsági és kiskoncertet adtak és több száz önálló hangversenyt is. Repertoárjuk sokszínű, a fúvósötös-irodalom java termésével és sok új kortárs művel.

A 80-as évek elejétől átvette édesapjától a Filharmónia megyei irodájának vezetését. Korábban is besegített, nem új ez a munka számára, s mellette részfoglalkozásuként a szimfonikus zenekarban muzsikál. Évente a Mecsek Fúvósötössel külföldi turnéra is indulhatnak. Családi élete rendezett, fiuk 14, kislányuk 12 éves.

Várnagy Attila fagottművész derűs, kiegyensúlyozott ember.

KULTURÁLIS ÖNÉPÍTKEZÉS ÉS AZ EGYENLŐTLEN VISZONYOK

„A kultúra lehetősége pedig, mint tudjuk, azon alapul, hogy az emberi élet megnyilvánulási formáinak minél nagyobb része minél mélyebben és erősebben váljék öncélúvá.” (Lukács György)

A zsákutcás társadalmi fejlődés egyik következménye az is, hogy a kultúra nem a közösségi és egyéni újraépítkezés tereként jelenik meg. Mert minden helyzetben meghatározó az a kulturális normakövetés, mely orientációs-eligazító pontokat ad. Ha például a társas érintkezésben a presztízsértékek piaca alkotja minden egyén számára élete középpontját, a normavesztés óhatatlanul bekövetkezik. Annyira, hogy a közösségi érintkezés teljességgel formálissá válik. Nem a társas együttlét szükségletei hatják át az egyének cselekvéseit, hanem sokkal inkább az elkülönülésé, a privatizálódásé. Bizonyos értelemben a kialakult válság okait is példázva mindjárt. A közösségi viszonyok hiánya így jól szemlélteti azt a vákuumhelyzetet, mely a kultúra szerepének csökkenésével is jár. A kultúra objektíve különül el a közösségi viszonyoktól, s ez egyike azoknak a *szocialista társadalomban végbemenő folyamatoknak*, amelyek nyomán a valójában társadalmilag besorolt és az intézményesült viszonyok által uralt egyének magukra maradnak. Mert „minél inkább elválik a személyiségtől egy cselekvésforma, annál általánosabbá, annál sematizáltabbá válik az az összefüggés is, mely e most már bárki által betölthető szereppé rögzült cselekvés *mindenki* számára közös értelmét megadja. A tömegkultúra mindenki számára »közérthető«, rögtön azonosítható sémái mögött – mint értelmezési utasítások, receptek – az intézményesült cselekvések ezen objektív értelem-összefüggései rejlenek. És minél elvontabbak, minél rutinizáltabbak a tömegkultúrának ezek a sémái, annál inkább sikerült leszűkíteniük a szubjektumot is az objektív értelmi összefüggések pusztá beteljesítőjévé: szerephordozóvá”.¹ Az is nyilvánvaló, milyen kettősség keletkezik így: az egyén egyszerre tűnhet fel autonómnak és önteremtőnek, vagy pedig (ezzel együtt) egy dologiasult viszonyrendszer objektumának. Az egyének valójában viszonylagos autonómiával rendelkeznek az általuk teremtetett és éppen így idegen totalitás rendszerében; olyan hetero-nom meghatározók közepette, amelyek bennük is elevenek.

S ennek egyik jellegzetes következménye, hogy nem közösségi összeszövődésünk egészével látjuk viszonyainkat, hanem éppenséggel ettől függetlenül. Csakhogy az önépítkezés akkor valóságos, ha a másoktól való függés és a másokra való ráutaltság arányban áll egymással. Ha még a szándék síkján sem jelenik meg, aligha hagyhatjuk figyelmen kívül a korlátozó tényezőket; az egzisztenciális életfolyamatban gyakorta közvetítéssel megjelenő társadalmi okokat. A passzivitás – melynek megannyi formáját láthatjuk napjainkban – a mindennapi életfolyamatban, az egymás közti érintkezésben olyan egyszerű „adottságként” tárul fel, melyet a legkevésbé sem lehet az egyéni életút, az akaraterő hiányának tekinteni. Hiszen ha valóban eb-

ben rejlene a magyarázat, nyugodtan számításon kívül hagyhatnánk azokat a viszonyokat, melyek a különböző társadalmi csoportok – anyagi, hatalmi, érdekérvényesítési megfosztottságához társuló – *kulturális deprivációját* jelzik. Számolva a máig is ránk nehezedő történelmi teherrel, mozdulni nem akaró állóvíz-valóságunkkal, a *kulturális önépítkezés hiányának okát elsősorban a létrejött egyenlőtlenségi rendszerben kell keresnünk*. Csak az utóbbi évek szociológiai vizsgálatai nyomán vált bizonyítottá, hogy nem csupán az életkörülményekben találhatók nagy különbségek, hanem abból eredően is, hogy az „egyén milyen helyet foglal el a hatalmi-érdekérvényesítési, az ehhez kapcsolódó munkamegosztási és az ettől elkülönülő – tisztán piaci viszonyokra épülő – második gazdasági viszonyokban”.² Az élet minden területén növekvő egyenlőtlenségek más és más esélyt nyújtanak arra, hogy az egyének eldologiasult létmódjukat meghaladják. Mást azok számára, akik privilegizált helyzetben vannak, s megint mást azok számára, akiket a mindennapi megélhetés kínzó gondjai gyötörnek. A társadalom felszínén is megjelenő ellentétek a társadalmat teljességgel szétdarabolják, még ha a különböző életstíluscsoportokba tartozók egyszerre jelennek meg szabad és korlátozott individuummként is. Szabadságuk és korlátozottságuk egyaránt abból származik, mennyire képesek visszahúzó viszonyaikat szociális és kulturálisan meghaladni. Azaz: mennyire képesek az önépítkezésre. Am ehhez megerősítő feltételekre van szükség; olyan környezetre, melyben nem pusztán az egocentrikus érdekek kielégítése dominál.

Még ha hosszú ideig úgy tűnt is, hogy a szocialista viszonyok eleve kizárják az élettevékenységek elidegenedését és a *kultúrából való részeseződés társadalmi megosztottságát*, napjainkra ez a látszat végképp szertefoszlott. Az eldologiasult munkaviszonyok, az ezekhez társuló bérmunkás-lét és -tudat következményei nem az önállóságot, hanem a kiszolgáltatottságot növelték. Éppígy a kulturális tőke megléte vagy hiánya is megosztottá teszi a társadalmat; olyan rétegződést váltva ki, mely egyre nagyobb egyenlőtlenségeket takar. A kulturális tőke súlyát az egyenlőtlenségek átörökítésében az is megerősítette, hogy a „szocialista fejlődés nivellációs és politikai beavatkozási törekvései éppen a szimbolikus javak újratermelésének államilag legkevésbé befolyásolható területén maradtak hatástalanok, és más átörökítő mechanizmusok súlyának csökkenése a kulturális átörökítés súlyának növekedésével kellett hogy együtt járjon”.³ Életünk mindennapi újratermelése során mindnyájan abban a társadalmi gyakorlatban realizáljuk létünket, amelynek bizonyos közös, mindenkire egyaránt vonatkozó meghatározottságai evidensek. Evidensek, mert társadalmi-természetiek (a fizikai-szellemi regenerálódásához szükséges alvás, evés, szabadidő), s mert az egzisztenciális folyamatokkal függnek össze. De mindezek az evidenciák mégiscsak mozanatai annak az egésznek, amely a felszínen nem mindig tárul fel egyenlőtlenségeket életre hívó faktorként. Már maga az a tény is, hogy jelentős társadalmi csoportok hátrányos körülmények között élnek, érdekérvényesítési lehetőségeikben korlátozottak, ezek fizikai-szellemi erőik regenerációját is meghatározzák.

Némileg talán belemagyarázásnak tetszhet, ám ha figyelembe vesszük, kik mennyi időt fordítanak munkavégzésre, s milyen életvezérlő értékeket fogadnak el a maguk számára, az összehasonlítás korántsem túlzó. A közösségi viszonyok szabályozásában a kultúra fokozatosan háttérbe szorult, s a magasabb rendű értékek hatása csak látszólagos. Ennek következtében az

„értékgazdag individualizmus” ki sem alakulhat, s tömegesen sem jelenhet meg olyan egyének, „akik tisztában vannak saját értékükkel és függetlenségükkel, de tudják, hogy mindebben csak addig lehet részük, amíg betartják azokat a társadalmi normákat, amelyek mindezt a többiek számára is biztosítják”.⁴ Am a kultúra egészének „kivülléte” olyan paradox tényező, mely könnyen csapdába ejthet bennünket. Társadalmi presztízének szembeszökő csökkenését elemezve sem egyszerűen arról van szó, hogy egészében lényegtelenült volna el, hanem csak „államosított” természetében. Csökkenő szerepe inkább abból következik, hogy a kulturális értéket felülről közvetítették, és ekként kellett volna elsajátítani. *Csakhoggy éppen erre az elsajátításra irányuló autonóm akarat hiányzott.* Mert ez az autonóm akarat a létviszonyok eredményeként jelenhetett volna meg; nem kiindulópontként, hanem a – sokszorosan és heteronóm módon meghatározott – egzisztenciális lét eredményeként. S mivel ezt az akaratot eleve determinálják a különféle egyenlőtlenségek (mielőtt még egyáltalán tudatosodhatna a kultúra haszna), a kulturális depriváció elkerülhetetlen. Az egyenlőtlenségek körét alkotó munkamegosztási, települési, hatalmi, képzettségbeli stb. különbségek következtében csak kevesek számára jelenhet meg a kultúra bármely értékének elsajátítása motívumként. Ennélfogva a kulturális önépítkezés sem azt jelenti, hogy a társadalomban egymással meglazult kapcsolatokban állók – valamiféle eleve megadott minta alapján – „belülről” fejlesztenek ki valamilyen új „eszközt”, amely eddig nem létezett. Annak a módnak kell változnia, ahogyan az egyének egymással élni kénytelenek. Csak akkor változhat meg a viselkedésük, s ekkor változhat meg öntudatuk és egész szükségletstruktúrájuk. A változó körülmények nem kívülről érik őket, hanem magukon az emberi kapcsolatokon keresztül. Míg a kulturális önépítkezés szociális-egyéni feltételei hiányoznak, addig minden kísérlet hiábavaló, s elvéve hozhatna eredményt. A társadalmi gyakorlatban (s annak a függőségi viszonyának megfelelően, mely hierarchikusan elkülönülő rétegekbe sorol mindenkit) különféle esélyek állnak rendelkezésre.

De ez mégsem jelentheti azt, hogy el lehetne vonatkoztatni azoktól a feltételektől (materiálisaktól és nem materiálisaktól egyaránt), melyek az egyéni élet újratermelésének módját, lehetséges kereteit és tartalmait meghatározzák. Bármilyen élettevékenység a „tudva” és a „nem tudva” végrehajtott cselekvések disszonanciájáról tanúskodik, mert a jelenlegi viszonyok között értéknek tűnhet az, ami nem érték és fordítva. Miért kellene műveltebbnek lennem, ha „többletműveltségem” nem váltható át? Ha a kultúrához való önálló viszonyomat így sem értékeli a társadalom? S ezekre a kérdésekre való válaszadás nemcsak arra vonatkozik, amit a presztízisértékek hatásának tulajdoníthatunk. Mert annak megválaszolása, hogy egyáltalán *mi, miért és hogyan* válik kulturális indítékká (azaz az önépítkezés feltételévé, a mindennapi tevékenység részévé), nem csupán a szűken vett egyéni életvitellel függ össze. Hiszen a kulturális indítékok – bármennyire paradoxnak tűnik is – nem csupán a kultúrához való viszonyban jelennek meg, hanem azokban a valóságos – látszólag szemernyi kulturális elemet sem hordozó – tevékenységformákban és viszonyokban, amelyekben, amelyekben át és amelyek ellenére a kulturális motívumok formálódnak. A kulturális önépítkezésben ugyanis valóságosan összefonódik az anyagi tevékenység (akár munkatevékenységként is) a tudatos gyakorlati-szellemi (politikai, közéleti) tevékenységgel, s amely különböző fokokon és jelleggel az előbbi által meg-

határozódik, miközben sajátos szintézisbe is foglalja az életfolyamatokat. Csak a „magas kultúra” bővületében hihetjük, hogy az ilyen irányú önépítkezés kimerülhet a tudomány, a művészet, az erkölcs és egyéb „szakrális” objektivációk elsajátításában. Ha így volna, mindaz, ami kívül áll a kultúra magas rendűnek vélt világán, az egyéni lét szempontjából akár fölöslegesnek is tűnhetne. A „magas kultúrát” nem, vagy nem megfelelő színvonalon elsajátító egyén a társadalomtól elszigetelődve állna szemben a magas sztosz értékek és normák felsőbbrendű birodalmával. Így a másokkal szembeni alulmaradás réme inkább önzővé, semmint önépítkezővé formálná. Éppen nyire ellentmond a tényeknek az is, ha a citoyen létet csupán a civil tudat következményének fogjuk fel. *Az egyént nem lehet kiragadni abból a totalitásból, amelyben kultúrát teremtő és elsajátító szubjektumként tevékenykedik.* Mert ha a politikai állam tagjaként arra kényszerülünk is, hogy a „készt”, az „adottat” fogadjuk el (akár a közvetített értékek, akár az életmodellek szintjén), az intézményesült-stratégiai cselekvésmódok sohasem válhatnak annyira meghatározóvá, hogy teljességgel felszámolódjanak a „különutak”. Ugyanakkor könnyen válhat meggyőződéssé az a tévképzet, hogy a kulturálisan önépítkező egyének a fennálló viszonyokhoz semmi köze, nem érdekli (nem érdekelheti) élettevékenységének társadalmi kontextusa, csak az, amit kulturálisan „tudva tesz”. De vajon ő maga, cselekvéseinek normatív tartalma és a kultúra, melyet elsajátít, nem része-e egy átfogó totalitásnak, amelynek „bélyegét” magán viseli? *Nyilvánvalóan igen.* S mivel építkezni csak abból lehet, ami adva van, a kulturális önépítkezést is befolyásolják a társadalmi körülmények mind állandó genezisést és fenntartó alapjait, mind objektív tartalmát és eredményét illetően.

Ha tudom azt, milyen célok alapján akarom formálni életemet, milyen életvezérlő értékeket tartok a magam számára fontosnak, akkor is számolni kell azzal, hogy amit kulturális motívumoktól ösztönözve teszek, az csupán egyik oldala a sokoldalúan meghatározott tárgyi tevékenységformáknak. Másrészt a kulturális aspektus az élettevékenységek minden szintjén fellelhető. Következésképpen a kulturális önépítkezés csak olyan folyamatként képzelhető el, melyben az élettevékenységek egymás által kölcsönösen feltelezett tartalmi fonódnak össze. Elválaszthatatlanul az emberi kapcsolatok szférájától. Ha hiányoznak az együttes élmények, ha a privatizálódás az életvezetés alapja, az emberi érintkezések szükségképpen formálisak maradnak, s az üres individualizáció esélyei növekednek. Bármilyen emberi aktivitás közös lényegének tekinthető, hogy a személyiség kiterjesztése, meghosszabbítása a valóság felé, s így aktivitásra való képessége is a külső valóságtól függ. A személyiség ellentétes érzelmi, intellektuális szükségletei, amelyek közvetítésével az egyén önmagát megalkotja, kapcsolódási pontokat és tevékenységmódokat feltételez. Az állandóság–változás, elzárkózás–nyitottság, közeledés–távolodás ellentétes érzelmi pólusai között egyensúlykeresés mindig konkrét társadalmi viszonyok között történik. Ennek figyelembevételével nélkül a kulturális önépítkezés valóban egyenlővé válna az üres individualizációval. Más szóval: aligha lehet úgy megteremteni a kulturális önazonosságot, ha az életünket körbefogó viszonyokból *kivonulunk*. Amint-hogy nem feltétlenül szükséges az sem, hogy a társadalom „minden tagja adekvát módon oldja meg saját identitását. Legalább is ez eddig sehol sem valósult meg, s ez hozzátartozik az Európa-paradigma elvei szerint történő fejlődés belső ellentmondásaihoz. Mindenképpen szükség van azonban ar-

ra, hogy a társadalomnak legalább egy kisebbsége adekvát magatartást tanúsítson (hangsúlyozva, hogy az adekvát nem okvetlenül jelent helyeset, csak a társadalom adott szintjének megfelelőt). Ez a kisebbség persze aktív, s ezért a társadalom összetevékenységéből mindenképpen nagyobb részt írányít, mint amekkora az egész lakosságban való aránya".⁵

De vajon nem jár-e kudarccal minden olyan kísérletezés, amely a társadalmi viszonyokon kívül próbálja a kulturális autonómiát megtalálni, s így nemegyszer meddő követelésekbe fullad? Akár még a szubkulturális törekvéseket is ide sorolhatjuk. Mert az önépítkezés egyik formájának tekinthető az is, ha valaki kizárólag az „államosított kultúrával” szemben alakítja ki „sziget-létét”. Eltekinthetünk-e azoktól a szociális, gazdasági, munkamegosztási, hatalmi stb. viszonyoktól, az élet külső és belső formáitól, melyek a kulturális önépítkezés lehetőségeit is megszabják; redukálhatjuk-e az egyént kizárólag a magas kultúra értékeinek elsajátítására? Az a felfogás, mely a tudományt, a művészetet és más szellemi javakat úgy értelmezi, mint a mindenki számára közös, *mindennapi élet meghaladásának formáit*, elfeledkezik arról, hogy ezekhez az értékekhez korántsem jut hozzá mindenki. Vagy ahogyan Ágh Attila írja, „még mindig megbénít bennünket a magas kultúra bővölete, annak történelmi hagyománya, hogy a kultúra emelkedett szféra a társadalomban, a szakrális tárgyak, mint könyvek, művészeti alkotások és eszmék gyűjteménye. A szocialista kultúra fejlődését jobbra csak úgy tudjuk elképzelni, hogy ezek a kultúrjavak felülről lefelé szivárognak a társadalomban”.⁶ A „felülről szivárgó” kultúrjavakhoz már csak azért sem juthat hozzá mindenki, mert épp azok az előfeltételek hiányoznak, melyek elsajátításukat lehetővé tennék. Az anyagi lét korlátai – melyektől aligha vonatkoztatathatunk el – a mindennapi életfolyamatban reprodukálódnak; ott, ahol az egyének önmagukat és viszonyaikat egyenlőtlenül termelik újra. Az így keletkező egyenlőtlenségek pedig az egyének életének öntudatlanul is belsővé vált formái lesznek. Ha erről nem veszünk tudomást, valóban úgy tűnhet, hogy a kulturális önépítkezés a társadalmi viszonyoktól függetlenül mehet végbe. S csak ennek keretében fogalmazódhat meg az a követelmény, hogy az egyének így haladhadják meg korlátozó viszonyaikat. De ez több szempontból is hamis következtetésekhez vezet. Mert még az alapvető életfeltételek megszerzése is növekvő számú társadalmi csoportok számára jelent számottevő gondot. S éppígy igaz az is, hogy az egyének – növekvő szükséglet-kielégítésük ellenére – odaláncolhatják magukat a fogyasztás mechanizmusához.

Ahhoz, hogy az önépítkezés, mint az önmagunkhoz való viszony erkölcsileg is motivált formája megteremthesse minden érték felé nyitva álló jellegét, és valóban a gazdag egyén, az egyéni kibontakozás alapjává váljon, *nem a korlátozó társadalmi viszonyok pusztá meghaladására, hanem újraformálására van szükség*. Nyilván ehhez figyelembe kell vennünk a „modern ember esetlegességét is, mely nem egyszerűen abból áll, hogy véletlenül csöppen abba a korba, amelyben éppen megszületik, hanem abban is, hogy születése pillanatában nincs hozzárendelt társadalmilag meghatározott sorsa. Mondhatnánk, végtelen számú elvont lehetősége van, de ráhárul a feladat, hogy egyet vagy mást ezek közül a lehetőségek közül valóra is váltson.”⁷ Csak az ezért folytatott küzdelemben és csak ennek megvalósulásával válhat az önépítkezés valóban a tartalmi szabadság forrásává. A közösségi viszonyok újraformálása az egyetlen, amely a citoyen magatartást is erősíti.

Szemben a regresszív munkamegosztási, hatalmi viszonyok formális meghaladásával (amely a maga formális voltában egyszerre eredményezhet látszólagos kivonulást és valóságos „sziget-létet”), arra van szükség, hogy az egyén anoním szerepeiből kilépjen, s a kommunikatív cselekvés (J. Habermas) struktúrái szerint formálja életét. S ha nem csupán a kultúra valamely tartalma jelenik meg szükséglete tárgyaként, hanem a másik ember is. Ismét csak az újraformált közösségi viszonyoktól függ, hogy elősegíti-e a – nem kivétel számba menő – kulturális önépítkezést; a magatartás indítékává válik-e a kultúra és a másik ember „szükségelése”. Valójában olyan evidenciáról van szó, amely csak ma ment feledésbe. Mert ha az új kulturális attitűd létrejöttében azt a feltételstort jelöljük meg döntőnek, mely a tudatosan megélt létviszonyokból származik, csak innen kiindulva lehet fontos az előbbi következtetés. Itt azonban olyan fordulatról van szó, amikor az egyén számot vet azzal, ami háta mögött vagy körülötte szövődik (most mindegy, hogy a tudatosság mely fokán) az élettevékenységébe belefoglalódott köznapi tudat emocionális-racionális értékeléseinek közvetítésével.

Nyilvánvaló ugyanis, hogy a „tömegkultúra és magas kultúra hamis alternatívája helyett a *nem hivatalos* kultúra volna az a szféra, amelyben az alapvető emberi létszükséglet – a játékos-ünnepi-művészi gyakorlat szükséglete – különös torzulások nélkül realizálódhatna. Ennek persze társadalmi előfeltételei vannak, s ezek az előfeltételek a XX. századi civilizált világ társadalmában igen kevésbé vannak adva; ám még a legszarnokibb viszonyok között sem totálisan teljes a hivatalos kultúra uralma, a nem hivatalos kultúra fehér foltjai vagy foltocskái a leginkább uralommal telített társadalmakban is fel-feltűnedeznek, s ezek mindig a hivatalos uralmi viszonyok tagadását, az alóluk való felszabadulás vágyát hordozzák magukban”.⁸ Ebben az értelemben a kulturális önépítkezés egyenlővé válik a kulturális felszabadulással, egy nem hivatalos kultúra megteremtésének egyéni szükségletével. E szükséglet társadalmilag jogosult megjelenésének tényeit a múltban és reményét a jövőben sohasem zárhatjuk ki; még akkor sem, ha történelmileg meghatározott okok folytán időnként felszámolására is törekednek. Ez a „látható” kulturális attitűd visszahúzóként leplezi le azt, amit a hivatalos kultúra haladónak hisz. Valójában alternatívává azonban csak oly módon válhat, ha – a megélt kulturális viszonyok elutasításából kinőve – újra meg újra megteremti a maga számára a kultúra elsajátításának egzisztenciális, életformabeli és képzettségbeli előfeltételeit. *Hiszen az adottal való szembenállás energiáinak szubjektív kitorése egyben ezeknek az energiáknak a levezetése is lehet.* Csak ha sikerül az elutasító és az önépítő magatartást összhangba hozni, illetve ha sikerül túlhaladni az okokat elhomályosító és így öntudatlanul megélt lét kulturális kritikáját, lehet arról beszélni, hogy ez az alternatíva társadalmilag megalapozott és választható. A kulturális felszabadulás egyszerre nyilvánulhat meg az önépítkezésben és az önépítkezés folyamatszerűségében; a kultúra elsajátítása a gyakorlati-szellemi tevékenységben érvényesül, s az elsajátítás során (az élettapasztalatok elmélyülésével) újabb tartalmi elemekkel gazdagodik. És ez a gazdagodás óhatatlanul az emberi viszonyokra is visszahat. Annak folytán, hogy az önépítkezés egyúttal közösségi újraépítkezést is jelent. Újraélesztheti azokat a közösségi viszonyokat, melyeket a hivatalos kultúra akarva-akaratlanul szétzilált.

Nyilván nem önmagában, hanem inkább következményeként azoknak a folyamatoknak, melyek a társadalom egészében lezajlottak, s amelyek sajá-

tos egyenlőtlenségi helyzeteket hoztak létre. Am éppen napjainkban figyelhető meg, milyen „sokféle kulturális, szórakoztató, s különféle érdeklődésen alapuló vagy egyszerűen csak a szabad idő értelmes eltöltését szolgáló kezdeményezés születik. Ezek persze teljesen egyéni jellegűek is lehetnek, ám tömegesen mégiscsak az jellemző e kezdeményezésekre, hogy autonóm csoportokba szerveződve igyekeznek megvalósítani elképzeléseiket, hiszen a legtöbb polgári célkitűzés több eséllyel érhető el, ha többen együtt próbálják érvényesíteni érdekeiket, akaratukat. A társadalmi totalitáson belül egyedül ennek a szférának (a magánlét szférájának) marad fenn az a mobilitása, rugalmassága, amely alkalmassá teszi arra, hogy – a szükséges mozgásszabadsága birtokában – adekvát megoldásokat találjon a környezet kihívásaira, s megfelelő gyorsasággal reagáljon az egyéni-emberi szükségletek és a lehetőségek között mutatkozó feszültségekre”.⁹ Ha tehát a kulturális önépítkezést a reális életfolyamatban való funkcionálásának szempontjából értelmezzük, akkor nyilvánvalóvá válik, hogy az egyének egymás közti viszonyának belülről is történő szabályozása sohasem függetlenedhet a külső szabályozottságtól. De éppen ezért, a közösségi szabályozottság elemeként, szükségképpen kifejezi, hogy az önépítkezés nem elkülönülést jelent. A meghatározó mozzanat – mint létrehozott előfeltétel és mint állandóan újratermelődő eredmény – maga a citoyen lét. S ha társadalmunkban újra és újra fennáll is az atomizálódás veszélye, ha nagy létszámú társadalmi csoportok életét a puszta önfenntartás materiális imperatívusza határozza is meg, ez mégsem válhat öncéllá. A „kultúra lehetőségéről” van ugyanis szó.

JEGYZETEK

- 1 Tallár Ferenc: Tézis a tömegkultúráról. Valóság, 1986. 12. sz. 22. o.
- 2 Kolosi Tamás: Tagolt társadalom. Bp. 1987. Gondolat K. 120. o.
- 3 Kolosi Tamás: i. m. 226. o.
- 4 Hankiss Elemér: Diagnózisok 2. Bp. 1986. Magvető K. 405. o.
- 5 Vitányi Iván: Az „Európa-paradigma”. Bp. 1986. Magvető K., 78. o.
- 6 Ágh Attila: A „magas kultúra” bővületében. In: Áru-e a kultúra? Bp. 1986. Kossuth K., 145. o.
- 7 Heller Ágnes: „Körkérdés a posztmodernről”. Medvetánc, 1987. 2. sz. 259. o.
- 8 Orosz István: Az esztétikum egyeduralmi törekvései. Mozgó Világ, 1982. 2. sz. 114. o.
- 9 Fricz Tamás: Az individualizáció esélyei. Valóság, 1987. 5. sz. 79. o.

A SZOCIÁLIS-KULTURÁLIS SEGÍTŐ SZAKMA (A „SOCIAL WORKER”) ÚTJA – angol és amerikai metszetben –

Népművelőket tanítván, s a magyar közművelődés jelenségeit közelebbről ismervén, az utóbbi évtizedben nem lehetett nem észrevenni egyfajta „paradigmaváltást” a művelődési szférában; a korábbi művelődéspolitikát dominánsan uraló kanti típusú kultúrafelfogás (a kultúra: a társadalom, illetve az egyén szellemi élete) megkérdőjeleződött, illetve amellett, hogy az autonóm kultúra (magaskultúra) terjesztése, „közkinccsé tétele” nem került le a napirendről, a hangsúlyok máshova kerültek: az lett a figyelem tárgya, hogy milyen kultúra él az emberekben, létfeltételeikbe ágyazva milyen kultúra „működhet” egyáltalán, hogyan laknak, hogyan szerveződnek társas viszonylataik, mire nevelik, s hogyan gyermekeiket, tudják-e uralni mindennapi életkereteiket.

Azaz: a kultúrát felülről elosztó működésnek alternatívái születtek. PI. a művelődési otthonok világában megjelentek azok a kezdeményezések, amelyek törekedtek arra, hogy ez az intézmény „egyfajta társadalmi központ legyen, ahol az emberek találkozhatnak, megbeszélhetik ügyes-bajos dolgait, hogy sokféle tevékenységre legyen lehetőség, helyiségeiket többcélúan lehessen használni, hogy alapvető információkat gyűjtsenek és szolgáltatassanak, különösen a mindennapi életcselekvéseiket segítve, hogy kitapogassák a lakosság tevékenységében meghúzódó problémákat, és azok megoldására a művelődés eszközeit is felhasználva keressenek lehetőséget, hogy művelődési folyamatokat indítsanak el.” (Varga, 1983., 5. o.)

A lokális társadalom arculatának kiformalódása, a civil társadalom önszerveződésének felerősödése van e folyamatok eredmény-oldalán.

Az ezen irányvonal szellemében tevékenykedő intézmények szükségszerűen érzékenyek lettek a lokális közösségek, családok, egyének bizonyos problematikus élethelyzetére, s ezekre válaszképpen kiformalódott az úgynevezett „problémamegoldó közművelődési modell” (Hegyesi, 1985), amely keretében egyfajta zavarhárító működési gyakorlat, bizonyos szocializációs zavarok korrigálását célzó segítő beavatkozások, humán szolgáltatások nyújtása, veszélyeztetett helyzetben lévő lakossági csoportok támogatása és hasonlók váltak részévé a tevékenységi profilnak.

Az adott társadalmi közeget, a felbukkanó helyi igényeket rugalmasan szolgálni akaró intézmények természetesen szembesültek mikro/mezzo helyzetben azon jelenségekkel, amelyeket a társadalom makroszintű elemzései az alábbi kategóriákkal jelölnek: a modernizáció szervetlensége, a társadalom strukturális egyenlőtlenségeit kitermelő mechanizmusok, s az ezek által hátrányosan érintettek, szegénység és depriváció, a deviánsnak definiált jelenségek emelkedő trendjei, növekvő megbetegedési és halálozási arány-

számok, a társadalom identitásfejlesztő műhelyeinek erőtlensége, a családi instabilitás jelenségköre, a szociálpolitika jelenlegi szisztémájából következő ellátatlanságok stb.

Jelenünkben külső és belső kényszerek által meghatározottan a magyar nemzetgazdaság a halaszthatatlan struktúraváltás szükségességét éli meg, s a kríziselhárító reformlépések megtapasztalása során növekvő társadalmi feszültségeket is érzékelhetünk: pl. az átmeneti munkanélküliség tényét. A munkanélküliség problémája messzemenően nem korlátozódik az anyagi biztonság megrendülésére csupán, hanem a kezelésmód szociális, kulturális, érdekvédelmi feladatokat is igényel.

E társadalmi közegben, nézetem szerint, egy új arculatú népművelői szerepkör igénylődik, egy olyan, amelyre még nincs használatban találó szakmai címke: így csak körülírható ez az orientáció: *közösségszervező, társadalomsegítő, szociális-kulturális animátor, humán szolgálatokat és szolgáltatókat nyújtó közművelődési szakember.*

A szociális segítség és a kulturális munka egymásba szerveződéséről van szó, amelytől nem idegen az érdekközvetítő funkció sem.

Az angolszász országokban ez a szakmai szerep (a „social worker = a szociális munkás) már hosszú előzményekre tekint vissza, de a magyarországi fejlődéstörténetben is megtalálható, igaz, szórványosan, s egyben a szakmai emlékezet által méltatlanul elfeledetten.

Dolgozatomban át kívánom tekinteni a szociális-kulturális segítő szakma angolszász országokban kiteljesedett fejlődéstörténetét, nem titkoltan azzal a szándékkal, hogy a professzióvá válás útján jelentkező eltérő irányultságok, egymással gyakran oppozícióban lévő funkcióértelmezések, értékválasztások, s az ezekből következő metodológiák megvilágosodjanak, s a leszűrhető tapasztalatok hasznosuljanak a mai magyar közművelődési gyakorlatban.

A történeti anyag, amin dolgozom: angol és amerikai, de jelezni fogom a nemzetközi és magyar fejlődéstendenciák érintkező pontjait. Választásomat az motiválta, hogy a szociális munkafajta kialakulása szorosan kötődik a szociálpolitika létrejöttéhez, amely történetileg legkorábbi, legkiterjedtebb változatot felmutató módon az ipari-urbánus társadalmakhoz kapcsolódik, ezek gyakorlatában formálódik ki. Sok vonatkozásban Anglia őshazának minősül e téren, az itt kifejlesztett elméleti megközelítéseket, gyakorlati tapasztalatokat gyors ütemben importálja az amerikai társadalom.

*

Elsőként a foglalkozás hátterét, környezetét jelentő szociálpolitika létrejöttét magyarázó történeti-társadalmi konstellációt kell szemügyre vennünk.

A szociálpolitika terminus használata nem egyezményes a társadalomtudományban, különféle konnotációjú változatok élnek. Ez tulajdonképpen természetes, hiszen a fogalom által jelölt tartalom nagy változékonyságot mutat az idők során, így különféle korszakokban mást-mást érthettek a teoretikusok „szociális kérdés” alatt.

Az emberi lét biztonságára, jól-létére vonatkozó konceptualizálásokról van szó, az egyéni és a társadalmi felelősségvállalás kontinuumán; negatív megfogalmazva: a „bajkezelés” módjairól, rendszereiről. S hogy mely társa-

dalomban mikor mi definiálódik bajként, „társadalmi problémaként”, az a javasolt megoldásokat is meghatározza, alanyaikat, tárgyukat egyaránt.

Amíg kevesebb embert érint a baj, az okok az egyénben keresendők, illetve valamely természeti folyamat evolutív szükségszerűségének interpretálódnak, politikai és morális értelemben nem jelentenek fenyegetést az uralkodó csoportok számára, tkp. etikai mezőbe transzponálódnak csupán, nem beszélhetünk szociálpolitikáról, tulajdonképpen társadalmi problémákról.

Amikor politizálódik a dolog, a társadalmi okok, s társadalmi felelősség kérdése felmerül, az érintettek száma, súlya, szervezettsége elér egy kritikusnak tartott fokot, akkortól bontakozik ki az állami szociálpolitika.

Gondolatmenetemben így 3 fő szakaszban mutatnám be a jellegzetességeket:

1. szegénygondozás, szegényügy,
2. szociálpolitika,
3. társadalompolitika.

A társadalmi segítség, gondoskodás a polgári társadalmi formáció kialakulása előtt tradicionális közösségi, családi keretekben zajlott túlnyomórészt; az e védelmi hálón kihullottak a helyi egyházközösségi könyörületességre számíthattak, a karitász erkölcsi parancsára a kereszténységben. A csoport, amelyre a karitász irányul: a koldusok, szegények; – egy megadott területi közösséghez kötődnek, amelyek spontán módon támogatják őket (alamizsnaadás).

Elemi csapások, háborúk, az eredeti tőkefelhalmozás folyamatai következtében felszaporodik ez a népesség, s kezdenek intézményes módszerek kialakulni a szegénygondozásra. A rászorulókat tartási, gondozási kötelezettsége egy kontinuumon ábrázolható: a legkisebb társadalmi egységtől, a családtól a magas fokú integrációs egységig, az államig jutunk.

Az állami beavatkozás elsősorban szabályzati jellegű tevékenységként indul.

A szegényügyi törvények a helyi önkormányzatot tették felelőssé a szegényügyért, s ezért cserébe az állam lemondott a neki járó adók egy hányadáról.

Például Angliában a dologház intézménye (s ezzel az ún. zárt szegénygondozás) teljesen elterjedté vált, s a XIX. sz. második feléig léteztek ezek az alakulatok. Feladatukat abban látták, hogy a nincsteleneket (potenciális bűnözők, munkakerülők címkét ragasztva rájuk) szegregálják a külvilágtól, munkára fogásukkal eredendő „lustaságukat” megbüntessék, átneveljék őket. Csakis egyénből fakadó okokkal magyarázták a rászorultsági pozícióba kerülteket, kezdetben nem differenciáltak az idekerült népességcsoporton belül.

A nyílt szegénygondozás is hasonló magyarázóelveken nyugodott.

„A szegényügy teljesítései a közvéleményben mint ellenszolgáltatás nélküli szolgáltatások jelennek meg, sőt e teljesítésekre szorultak szemében is ilyennek tűnnek fel. Hogy a törvényhozás is így fogja fel a kérdést, bizonyítja, az, hogy a szegényügy teljesítéseit igénybevevőket politikai jogaikból kizárja.” (Hilscher, 1928, 15. o.)

Megbélyegző, diszkriminatív, stigmatizáló, magát a szegénységet mint problémát állandóan újratermelő gyakorlatok fejlődnek ki.

Az egyes társadalmi csoportok makrostrukturális helyének változása, a kényszerű foglalkozási és területi mobilitás egyre nagyobb tömegű problé-

mát termelt – elsősorban városokban; egyre kevésbé volt tartható a szegénykérdés individuális okokra visszavezetése; a munkanélküliség megtapasztalásával fokozatosan társadalmi gyökerű mechanizmusokban, gazdasági berendezkedésben kezdtek keresni a magyarázatot az egyén szintjén jelentkező adaptációs zavarokra. A szegénykérdés átcsúszik munkáskérdéssé – s ez politikai jellegűvé transzformálódik.

Azaz: a munkásság felismervén közös érdekeit, érdekérvényesítési harcba kezd, szervezni képes önmagát (önsegélyező szervezetek, társulások stb.), s tudati-ideológiai téren is szinkronban van ezzel az állapottal: ez politikai megjelenés a hatalmi mezőben, amely az államtól is más típusú reagálást kényszerít ki – s beindul az *állami szociálpolitika*, amely a társadalom egyensúlyozó törekvéseit, a társadalmi integráció (mint rendszerstabilitási kritérium) szempontjainak való megfelelést tartja fő elveinek, s szigorúan az adott társadalmi berendezkedés forradalmi átalakítását megelőzendő építi ki rendszerét – azaz a status quo fenntartásán őrökdi.

A rendőrség legjobb formájának tűntek (Kovalcsik, 1986. 75. o.) a kulturális, felnőttoktatási, szociális intézkedések, amelyekkel tompítható volt a radikalizálódó szegénység.

Az állami beavatkozás kezdete: a biztosítási törvények meghozatala (1883, Németország, az első kötelező betegségi biztosítás), az egyre kiterjedő biztosítási rendszerek ösztönzése a baleseti biztosítástól a nyugdíj-, betegségi biztosításon át a munkanélküliség elleni biztosításokig, az általános népbiztosításig.

A II. világháború után új szakaszba lép a tőkés államok szociálpolitikája az úgynevezett jóléti állam-konstrukcióval, amely harmadik elemként csatlakozik a polgári demokratikus politikai rendszer és a tőkés piacgazdaság kombinációjához. Utóbbi működtetésében a Keynes-i gazdaságelméleti elvek dominánsak.

A kapitalizmust veszélyeztető túltermelési, munkanélküliséget okozó válságok kivédése érdekében az intenzívebbé váló állami beavatkozás célja, hogy a makroökonómia szintjén szabályozza a beruházásokat, fogyasztásra ösztönözzön. Az állam a globális tervezés eszközeivel az összgazdasági körforgást szabályozza, javítja a tőke értékesítési feltételeit, a magánvállalati döntések határfeltételeit manipulálja. Habermas-i terminológiával: „az állami beavatkozás kitölti a piac növekvő funkcionális hézagait”. (Habermas, 1985.)

Az államnak két feladatot kell ellátnia egyszerre: biztosítani a gazdasági dinamikát, a tőke akkumulációt s a politikai legitimizációt. (Gough, 1979.) Az állampolgári lojalitás megszervezéséért kell korrigálnia a piaci működés diszfunkcionális következményeit.

A jóléti állam definíciója Wilensky és Lebeaux szerint: „Minden állampolgár részére politikai jogként, s nem juttatásként, adományként biztosított, az állam által garantált kielégítő színvonalú ellátás a jövedelem, a táplálkozás, az egészségügy, a lakás és az oktatás tekintetében” (idézi Butterworth, Homan (szerk.), 1975, 17. o.).

A jó szociálpolitika jó fogyasztó embert teremt, s ez ösztönző a gazdaságra.

A szociálpolitika tehát megjelenésekor struktúrafenntartó jelleggel bír, amelynek értelmében a társadalmi összérdeket bomlasztó, feszültségképző tényezőket kell tompítani – mégpedig nem a valódi okok kiküszöbölésével, hanem csak a felületi zavarok, jelenségek utókezelésével.

Bibó István érzékletes megfogalmazásával élve: „Árvizek idején: Jaj, annak a segítségnek, mely gátak építése helyett örökké csak a düledező házakat akarja megtámasztani, s mikor a válság állandósulását látja, nem a társadalom szerkezetében rejlő okokat keresi és küszöböli ki, hanem a „szociális munkát” állandósítja, s „szociális érzék” címén a bajok tüneti kezelésére való állandó készséget fejleszti ki magában”. (Bibó, 1986, I. 238. o.)

Azaz: lényeges jegyként rögzíthető, hogy a szociálpolitikai szféra mintegy mellé áll a gazdasági racionalitás által utalt szférának. A diszfunkcionális gazdasági hatásokat a gazdaság belső logikája érvényesülésének érintetlenül hagyásával külön alrendszer, a szociálpolitikai életre hívásával törekszik kivédeni, csillapítani.

Persze, feltehető a kérdés: Miért nem akadályozza meg azoknak a problémáknak a jelentkezését, amelyeknek negatív következményeit tompítani kell?

S ezzel röviden át is ugronék a szociálpolitika fejlődésének arra a fokára, amit úgy neveznek, hogy „társadalompolitikává” szélesül, amikor szervesen beleépül a gazdaságba és így módot ad bizonyos társadalmi, szociális problémák megelőzésére... eleve egyeztetni a gazdasági fejlesztés „belső” érdekeit... az ezekhez képest szokásosan „külsőként” externalitásként kezelt érdekekkel, nevezetesen az ember és a környezet érdekeivel. Figyelembevétel tehát, a termelési feltételek alakításánál az ember sokféle képessége és igénye, a létfeltételek alakításánál pedig az emberi reprodukció teljessége...” írja Ferge Zsuzsa (1984, 54. o.), felidézve Rudolf Goldscheid osztrák közgazdász nézetrendszerét még a század elejéről, amelyben a gazdasági és a társadalmi racionalitás nem egymás ellenében, hanem „végső fokon” történő egybeesésben szemlélődik. Ez tiszta formában egyelőre nem megélt valóság, de tény, hogy a szociálpolitika korábbi szakaszaira jellemző, csak redisztributív körben való gondolkodás a legfejlettebb szociálpolitikával bíró országokban elmozdulást mutat a gazdasági termelőtevékenységbe, a termelési viszonyokba való beavatkozás felé, s így a tudatos társadalomformálás, az egyenlőtlenségi rendszerek átstrukturálódásának esélyei nőnek.

E tendencia érzékeltetésére Svédország példája hozható. Svédország Szociáldemokrata Munkáspártja (SAP) és a LO (Szakszervezeti Szövetség) értékelése szerint közvetlen feladattá vált a demokrácia fejlesztésének harmadik szakasza: a politikai (polgári demokrácia) és a társadalmi demokrácia (a jóléti állam) megvalósítása után a gazdasági demokrácia. A munkahelyi demokrácia fejlesztésével a termelés döntéshozatali mechanizmusainak változtatásával, a munka tartalmának módosításával (a munka humanizálása) alulról, a tulajdonszerkezet átalakításával pedig felülről tervezik meggyorsítani a megújulást. Az előbbit jelzik az „ipari demokrácia” terminussal, az utóbbit nevezik „gazdasági demokráciának”. Ennek keretében dolgozódtott ki Rudolf Meidner, az LO közgazdásza vezetésével az ún. „munkásalapok” (collective employee funds) tervezet, amelynek az az újdonsága, hogy nem egyéni, hanem a szakszervezet kezelésében lévő kollektív részesedést követel a tőketulajdonból; az alap a profitelvonásból (éves profit 20⁰/₀-a) és a vállalati bértömeg 1⁰/₀-ának elvonásából adódna, s regionális alapokba szerveződne, amelyek igazgatása „kollektív, decentralizált, s demokratikus”. A gazdaság expanzióját célzó részvényvásárlásokra fordítanak, szigorúan csak életerős, exportorientált szektorban.

A vállalatokon belül a megszerzett részvénytömeg arányában a részvénye-

sek közgyűlésén a szavazati jogot az alapok igazgatótanácsai és az adott vállalatok dolgozói nevében a helyi szakszervezetek megosztva gyakorolják.

A gazdasági demokrácia a szociáldemokraták értékelésében megoldásnak mutatkozik állandó problémájukra: a kapitalizmus forradalom nélküli meghaladására.

A kormány el tudta fogadtatni a tervezet átalakított variánsát a Parlamentben, s így 1984-től törvényerőre emelkedett. Komoly politikai csatározások, az ellenzéki pártok és a nagytőke ellenzése közben zajlik a folyamat, az értékelők szerint különös szerepkör-átalakulás figyelhető meg: míg a szakszervezet egyre inkább messze kerül a szűk trade-unionista érdekképviselettől és osztársadalmi felelősséget hangoztatva globális politikai igénnyel lép fel, addig a tőkésék a konszenzust feledvén egyre „osztályharcosabbak” lesznek, s a „lopakodó szocializmus” réméről beszélnek. (Nyilas Mihály, 1984.) Az ebben az értelemben felfogott társadalompolitika mellett a hagyományos szociálpolitikai gyakorlat sem negligálható, hiszen eleve léteznek olyan „társadalmi racionalitások”, amelyek nem kapcsolódnak a gazdaság szférájához.

E történeti alakulásban a szociálpolitikát két *jellegzetes elméleti modellben* gondolják el.

a) A szociálpolitikát megszüülő szakaszban a téma megközelítését az *organista, funkcionista paradigma* vezérli; e szemléletmódot a rész-egész viszonylatokban való gondolkodás jellemzi, amelyben az Egész fennmaradásához való hozzájárulás értelmeződik a részek funkciójaként. A társadalomnak valamilyen egyensúlyi állapot felé kell tartania, ennek őre, biztosítója: az állam, amely beavatkozásaival az integrációt bomlasztó diszfunkciókat kezeli, a működés zavarait elhárítja.

A modell ideológiailag neutrálisnak mutatkozik. Az egyéneken kívül álló objektív összekapcsolódási rend képe a nézőpont lényege. A rendszer betegsége – tünetek – orvoslás metaforikus képe jellegzetes eleme a szociálpolitikát taglaló fejtegetéseknek, politikusok és teoretikusok szájából egyaránt. A modell: konszenzusra orientált; az integrált folyamatos interdependens működés számít egyfajta „normának”, normális állapotnak, amelyhez viszonyítva kapják az eltérések, elhajlások a „patologikus”, vagy deviáns címkét, ezek lesznek a „társadalmi problémák”, s ezek beillesztése, hozzáigazítása lesz a nagy rendszer valamelyik részrendszerének, például a szociálpolitikának a feladata.

A funkcionista modell a XIX. sz. és a XX. sz. fordulóján az amerikai „társadalompatológia” irányzatban jelent meg a szociálpolitikára vonatkoztatottan, majd az 1920-as években az ún. szociális dezorganizáció megközelítésben élt tovább. (Rubington–Weinberg, 1977.)

Az első az egyének alkalmazkodásképtelenségét a XIX. századi kapitalizmushoz individuális sajátosságokra vezette vissza, a képzetlenségben, műveletlenségben, kulturálatlanságban látta a bajok fő gyökerét, ezért a megoldást az oktatás-nevelés, meggyőzés folyamataival vélte megoldhatónak.

A szociális dezorganizáció irányzat az amerikai társadalomba bevándoroltak tradicionális társadalmi és kulturális mintáinak széthullását, az új helyen fellépő relevanciahiányt, s egyáltalán az egész társadalomban tapasztalható normazavart jelölte a társadalmi problémák okaként.

Ez a modell szükségszerűen felveti azt a kritikus közelítést, hogy mit tekint olyan állapotnak, amelyhez viszonyítva deviánsnak minősülnek bizonyos té-

nyezők. C. Wright Mills is feltárja, hogy az amerikai társadalomban a kisvárosi fehér, protestáns középosztályi norma- és értékvilág fogadhatja el magát vonatkoztatási keretnek. A 40–50-es években a funkcionális nézőpont teoretikus megerősítést nyer Talcott Parsons, Merton, Kingsley Davies, Moore munkásságában. Ebben a kontextusban jelenik meg szintén az 50-es években a „deviáns viselkedés”-teória, s tulajdonképpen azt mondhatjuk, hogy a funkcionalista paradigma, a rendszerelmélet irányában továbbfejlesztett változatokkal ma is meghatározó a szociálpolitikát jellemző írások elméleti háttéréként, hol expliciten, hol impliciten.

b) E nézőponthoz képest elmozdulást jelentenek a *konfliktusteóriák*, amelyek az uralmi-hatalmi viszonyokat fektetik rá az előbbi funkcionális, konszenzusorientált modellre, s ezzel gyökeresen kiiktatják a norma-deviáció, funkció-diszfunkció gondolatkörben mozgó megközelítést, lévén a hatalmi viszony ugyanis jellegzetesen nem konszenzuális, aminek következtében érvénytelenné válik a közös, egységes, normatív alapokból építkező társadalmi rend ideája, s helyette az lesz fontos, hogy a társadalom strukturális mechanizmusai milyen ellentéteket, ellentmondásos érdekeket, s az ezeket megjelenítő csoportokat teremtenek, s a konfliktusos érdekek megütközéseiből a politikai mezőben hogyan születnek meg azok az interpretációk, amelyek bizonyos szükségletköröket, „bajokat”, társadalmi problémává tudnak felmőnsíteni, s így szociálpolitikai lépéseket kikényszeríteni.

Az 1930-as években jelentkezett az ún. *értékkonfliktus-elmélet*, amely a társadalom heterogén rétegzettségére, s az ebből fakadó eltérő kulturális normák és értékek különbségére, az interpretációfüggő minősítésekre fektette a hangsúlyt. E gondolat élt tovább a „labelling” irányzatban a 60-as években. Mindkettő azt a kérdést teszi fel, milyen csoportoknak van lehetőségük – a hatalom és a társadalmi helyzet szabta erőviszonyok keretében – definiálni bizonyos társadalmi jelenségeket „társadalmi problémaként”, s hogyan sikerült ezt legitimáltatniuk más csoportokkal, s az egymással versengő csoportok végül is milyen részt tudnak kihalászni az erőforrásokból, illetve biztosítani tudják-e a számukra kedvező pozíciókat.

E teoretikus alapállás jellemző a marxi hagyományokat asszimiláló társadalomtudósokra is (Bottomore, Giddens, Althusser, Habermas, Poulantzas, Bourdieu, Wright); a jóléti politikát konkrétan vizsgálók közül említhető Gough, Taylor–Gooby, Dale, Navarro, Bowles, Gintis, Ginsburg, George, Wilding (Forder, 1984, 107. o.).

c) A legjellegzetesebb „teoretikus” tárgyalása e témának tkp. elméleti bázis nélküli; pragmatikailag határolódik körül a szociálpolitika, s felsorolás-szerűen neveződnek meg azok az eszközrendszerek, intézmények, területek, amelyekre kiterjed.

Hagyományosan az *állami* szolgáltatásokat, védelmi rendszereket értik alatta, azaz túlnyomórészt az állami intézmények redisztributív tevékenységét.

Ezt a szűken értelmezett szociálpolitikát első ízben Richard Titmuss szélesítette ki az 50-es évek második felében, ahol három jóléti tevékenységi szférát különített el: a redisztributív szociálpolitikát; az adórendszeren keresztüli beavatkozást jóléti célok érdekében (ún. fiskális jóléti politika), s a foglalkoztatás-termelővállalati szféra jóléti tevékenységét. (Titmuss, 1968, 42. o.) Erre a megkülönböztetésre épít Peter Townsend is, aki dinamikus koncepcióként kezeli a szociálpolitika fogalmát, állítván erről, hogy egy társa-

dalomban mindig több szociálpolitika van érvényben, az állami szociálpolitika csak egy a sok közül, ha domináns is, hiszen a termelővállalatok, az egyház, az önkéntes társadalmi szervezetek, magánjellegű egyesületek, privát biztosítórendszerek szintén fejtenek ki ilyen tevékenységet. A szociálpolitika a szükségletek definiálásától függ, s a különféle társadalmi szereplők, az eltérő érdekű csoportok más-más módon definiálják ezeket, így más-más szociálpolitikájuk is van.

Értelmezésében a szociálpolitika a társadalom egészében nézendő tehát, s mindazon gyakorlatokat (intézményi és csoportszintű) érti alatta, amelyek a „szociális állapot” megőrzését és fejlesztését célozzák, akár tudatosak, expliciten jelenlévők, akár rejtettek, a folyamatok mélyen impliciten meghúzódók. (Townsend, 1975, 6. o.) A koncepcióból az is következik, hogy a szociálpolitika nem tárgyalható rögzített mintázatúként, olyanként, mint amely egyszer s mindenkorra kialakította a maga eljárásait, s ezeket nem változtatja. Ha lemerevednek a kialakított struktúrák s eljárásmodok, a szociálpolitika kudarca anticipálható. (Butterworth, Holman (szerk.) 1975. 16. o.) E szélesebb értelmezésű szociálpolitika-felfogás uralja az utóbbi évtizedek e témával foglalkozó társadalomtudományi munkáit.

Mi számít professziónak?

A szociális munka és a népművelés szakirodalmát tanulmányozván vizs-
szatérően találkozhatunk azzal a véleménnyel, hogy a „szociális munkás”
(social worker) még nem birtokolja azokat a jellegzetességeket, amelyek a
valódi professziókat teszik, s bár lassú előrehaladásos jelleggel folyamato-
san felhalmozódott bizonyos szakmai eszköztár, ismerethalmaz, hivatástu-
dat, de ez még mindig csökevényes az igazi professziók viszonylatában. A
hasonló értékeléseket mindig követi a normaként tekintett követelmények
egyikének vagy másikának megvalósítására törekvés.

A szellemi foglalkozásoknak az a magas presztízsű köre, amelyet az an-
gol nyelv „profession”-nak nevez, s amely a magyar „hivatás”-hoz áll kö-
zel, a foglalkozás-szociológia strukturális-funkcionalista iskolája megköze-
lítésében rendelkezik olyan sajátosságokkal, amelyek általános normaként
állíthatók a többi szakma elé. Bár a szerzők egyike sem teljesen azonos lis-
tát produkál, a fő jegyek az alábbiak: a társadalom működése szempont-
jából vett funkcionalitás (Davis, Moore, in Léderer, 1977, 231. o.); a magas-
fokú szakértelem, s ennek racionalizálása valamely lehatárolt körű szakmai
tudásrendszerben (ezzel hatékonyságnövelés is, de leginkább legitimálás);
a szakmai tudás átadását a szakemberek testülete monopolizálja, a kép-
zéshez vezető utakat ellenőrzi, a képesítés nélkülieket eltiltja a szakmai gy-
akorlástól; a relative homogén szakmai értékrend, szakmai identitás jellem-
zi őket; szigorú szakmai etika (altruista színezetű) vezérli tevékenységüket,
amely az eladó-vevő csupasz üzleti kapcsolatot szakember-kliens viszony-
lattá transzponálja, amelyben a bizalommal odafordulás – s az etikai vá-
lasz (professzionális segítség) kettőssége dominál (Horváth, 1986.); továbbá
a valódi professzió belső kontrollmechanizmusokat működtető jellege em-
líthető, amely kiiktatja a laikusok általi ellenőrzést.

A szakértők által leírt jegyek alapján csak pár szakma érdemli ki a pro-
fesszió nevet; egyik belső, e témával foglalkozó kutató: Carr-Saunders

(1933.) mindösze hármat tudott megnevezni (jogász, pap, orvos), Nathan Glazer (1974.) úgy látja, hogy az egyedüli igazi professzió az orvosi. Kritikailag kezelve a strukturalista-funkcionalista nézőpont által kikristályosított követelményeket, állítható, hogy csupán deduktív konstrukciókról van szó, amelyek a professziók szakmai ideológiájának részét képezik; funkciójuk: önlegitimáló, a tradicionális autoritást élvező szakmai pályák hatalmi pozícióját védik az újonnan feltörekvő szakmákkal szemben.

Bourdieu-fogalmakat segítségül véve, ahogy az adott szakmai mező önállósul, autonómmá lesz, a belső törvények általi működés saját érdekeket teremt „a klienseket szolgálva egyszermind önmagukat is kívánják szolgálni (hasonlatosan a weberi politikáért, illetve politikából élésre) s a megszerzett hatalmi pozíciókat megtartani.

A presztízs formájában megnyilvánuló előny és hatalom megkülönböztető vonása, hogy teljességgel függvénye a jelentések és értékek az egyes szereplők között legalább bizonyos mértékig közös univerzumának, azaz a presztízspozíciók nem származtathatók le közvetlenül akár a szakmai szerep, akár az adott szakmai közösség „objektív” sajátosságaiból, hanem inkább annak függvényében jönnek létre, ahogyan ezeket a sajátosságokat egy kulturálisan meghatározott módon szemlélik és értékelik, azaz „megkonstruálják”. S e folyamatban nem mellőzhető a szakmai csoport saját teljesítménye, önmagában való hite, önlegitimizációra való képessége, csoport-öndefiníció megalkotására való képessége.

Ezt a dimenziót emeli ki a Brunel Institute of Organisation and Social Studies definíciója is: „A professziók egyszerűen azon foglalkozási csoportokat jelölik, akik vagy szerencsések, vagy okosak voltak abban, hogy olyan helyzetbe hozzák magukat, amely hatalmat, s magas státust biztosított nekik” (idézi Barclay, 1982, 178. o.).

*

Dolgozatom következő részében azt kívánom bizonyítani, hogy nem fogható fel a szociális munka professzióvá válása egy lineáris fejlődési sort leíró folyamatnak, amely egyre halmozódó tudáskészletet, racionalizálható eszköztárat, homogenizálódó szakmai közösséget, professzionális egységet jelent, amely lassan megfelel a már tárgyalt strukturalista-funkcionális szakmafelfogásnak, s fokozatosan kiérdemli ennek alapján a professzió nevet, hanem úgy látom az elemzés alapján, hogy küzdelmek, harcok folyamán alakul a szakma, belső alrendszerek kristályosodnak ki, amelyek oppozícióban állnak más alrendszerekkel (szakmai szerepfelfogásban), s bár tény, hogy vannak időszakok a fejlődéstörténetben, amelyek nagy hangsúlyt fektetnek az egység, az azonosság hangsúlyozására, s egyeduralkodónak tűnik valamelyik szakmai alrendszer, olyannyira, hogy nem alrendszerként, hanem a szakmának definiálja magát, ezt helyesebb úgy felfogni, hogy nagyon domináns erőpozícióba került ez az alrendszer, s időlegesen képes önmagát imígyen elfogadtatni.

Tagoltságok, dinamikusn kifejlődő – elhervadó részegységek, konfrontációk jellemzik a szakmaalakulás folyamatát, s a megértést egyfajta oppozíciós felfogás adja, mert az egymáshoz való viszonyítás nélkül nem kristályosodna ki tisztán az adott részrendszer.

AZ 1907-ES PÉCSI SZABADOKTATÁSI TANÁCSKOZÁS TANULSÁGAI

Megszoktuk, hogy a múlt csupán érdekesség számunkra. Többé nincs vele dolgunk, problémái lezárultak, törekvései fölött eljárt az idő. Éppen ezért meglep bennünket, ha több évtizeddel korábbi dokumentumok lapjait forgatva olyan megállapításokkal találkozunk, melyeket akár ma is megfogalmazhattak volna. Az 1907-es pécsi szabadoktatási konferencia anyagában különösen sok aktualitást fedezhetünk fel, és elgondolkodhatunk azon, vajon e régi tanácskozás résztvevői láttak-e ennyire a jövőbe, vagy inkább a közművelődésünk rekedt-e meg fejlődésében a század eleje óta. Nyilván sokan tudnák cáfolni az utóbbi megállapítást a változásokkal és a fejlődés tényeivel, ám mégis érdemes figyelemmel kísérni a következő sorokat.

„El kell ismernünk, hogy az utolsó négy évtized alatt valamint számban, úgy vagyonban és tudásban is gyarapodtunk. De csak általában, és nem egyszermind viszonylag is. Azaz sem ismereteink, sem anyagi erőnk a legújabb kor viszonyainak kívánalmaihoz, s a más nemzetek haladásához képest nem szaporodtak eléggé, és mind a kettőnek terhei szintén tetemesen öregbedtek. Ilyen teher anyagilag eladósodásunk szertelen emelkedése, értelmi haladásunk fölületessége és a kettő mellett pedig erkölcsi tőkénk és fegyelmezettségünk határozott hanyatlása. Fejében és tagjaiban reformálni kell tehát társadalmunkat, és pedig nem a tünetek, hanem az okok gyógyítása által.”

Ha valaki az idézett gondolatoknak csak a tartalmára figyel, könnyen hihetné, hogy az utóbbi négy évtizedről és a jelen problémáiról van szó. Még a figyelmes olvasásban is csak a fogalmazás régies módja kelthet gyanút, hogy talán mégsem mai az írás. Valóban, Gaál Jenő előadásából való, 1907-ből, tehát nyolc évtizeddel ezelőttről. És nemcsak az idézett sorok látشانak nagyon aktuálisnak, hanem a hozzájuk fűzött magyarázatok is. Gaál ugyanis arra hivatkozik, hogy a tudományos-technikai változások, valamint a munkakörök specializálódása miatt egyre kevesebben sajátítják el az általános műveltséget, ami nélkül pedig senki sem ismerheti meg a társadalomban elfoglalt helyét és a másokhoz kapcsolódó viszonyát. Szerinte ez nemcsak a képzetlenebbek közt ismerhető fel, hanem a tudományosan műveltek közt is, ezért a közműveltség színvonalának emelése a társadalom egészében sürgető.

Noha a tanácskozás alaphangját az ideológiai viták adták meg a különböző beállítottságú és meggyőződésű résztvevők között, mégis megállapíthatjuk, hogy szakmai vonatkozásban a ma is időszerű gondolatok mind a konzervatív (vallásos és nacionalista), mind pedig a társadalmi haladást

sürgető (polgári radikális és szocialista) táborban fellelhetők. Anélkül, hogy lényegtelennek tartanánk e megállapítások ideológiai háttérét, talán ezúttal mégis megengedhető, hogy kizárólag a közművelődés szakmai tanulságaira összpontosítsuk figyelmünket, elsősorban azért, hogy megértsük, sok mai problémánknak mi volt a múltbeli gyökere és megítélése.

Az első kérdés, amivel visszatekintésünket kezdjük, az a dilemma, hogy kihez is forduljon a szabadoktatás, amit ma iskolán kívüli művelődésnek mondhatnánk. Az előadásokból kiderül, hogy már ekkor elég széles körben jelent meg a szabadoktatás illetékességét. Utalnak ugyan arra, hogy kezdetben az iskolázatlanokat akarta műveltebbé tenni, mintegy hidat építve köztük és a képzettebbek közt. De figyelmeztetnek arra is, hogy a XIX. században Angliában és Észak-Amerikában szabadegyetemek jönnek létre, amelyeket inkább a magasabb műveltséggel rendelkezők látogatnak. Differenciált szükségletekre mutatnak rá tehát, s hangsúlyozzák, hogy a szabadoktatásban különböző szinteket kell megcélózni. Nem a konferencián hangzik el, de ekkor jelenik meg Jancsó Benedeknek a szabadtanítás rendszerére vonatkozó programja, amely három fokozatot dolgoz ki ebben. (Egyébként Jancsó maga is részt vesz a pécsi kongresszuson, s ott az egyik szekció elnöke.) Az alsó szinten a mindennapi étellel szoros kapcsolatban álló ismeretekről beszél. Elsősorban higiéniai, egészségügyi tudnivalókról, azután mezőgazdasági, majd háztartási ismereteket említ, amelyek ugyancsak a gyakorlati élet javítására hivatottak. Ezekhez szerinte gazdasági és természettudományi alapismereteket kell adni, továbbá olyan állampolgári tudnivalókat, amelyek praktikusak, hivatalos ügyek intézését és ügyiratok fogalmazását tanítják meg. Végül az erkölcsi nevelés és a hazafiság terén is van teendője ezen a szinten az oktatásnak. A középszinten Jancsó szerint a középiskolák anyagát kell előadássorozatokban feldolgozni, és úgy tanítani, hogy egyrészt iskolapótló szerepe legyen, másrészt lehetőséget adjon arra, hogy az emberek munkájukat magasabb szempontok segítségével legyenek képesek megérteni és végezni. Felső szinten a különböző gazdasági, politikai, ideológiai és kulturális irányok ismertetésére van szükség, s így alaposabb világnézethez lehet eljuttatni a résztvevőket. Mindhárom szinten az a cél – mondja Jancsó tervezete –, hogy továbbtanulásra serkentsen, egyik szint se maradjon tehát önmagában zárt ismeretkör.

Talán nem sokat tévedünk, ha úgy véljük, ez a feladatmeghatározás sok vonatkozásban ma is megállná helyét, korszerűsége nem sokat vesztett az eltelt idő alatt. Különösen figyelemre méltó a két alsó szint gyakorlatiassága, ami egyébként a kongresszusnak is állandóan visszatérő motívuma. Gerlóczy Zsigmond pl. megállapítja, hogy népünk egészségügyi kultúrájában igen nagy az elmaradás. Társadalmunk nagy része teljesen műveletlen e tekintetben. Részletesen beszél a helyes táplálkozásról, a mértékelt italozásról, a tisztaság követelményéről. Beszámol az Országos Közegészségügyi Egyesület előadássorozatáról, melyet Budapesten a Városházán tartottak „Anyák iskolája” címmel, s amelyen esetenként 900, máskor 1000–1200 hallgató vett részt, úgy hogy több százan kinn rekedtek, mert már nem fértek el a teremben. A nagy érdeklődést érthetővé teszi Wein Dezső előadása, mely egy statisztikával ismerteti a születés és a halálozás arányát. 1905-ben az országban 620 176 gyermek született, egy éven belül azonban ebből 143 381 meghalt, hatéves koráig pedig további 84 626 gyermek hunyt el. Összesen tehát 228 007-en haltak meg életük el-

ső hat évében, és ez a születések 36,76⁰/₀-a. Óriási a gyermekhalandóság, ezért a szabadoktatás egyik fő feladata lesz az anyák nevelése.

A hozzászólásokban többen fölvetik, hogy az egészséges táplálkozásnak, lakásnak, életmódnak anyagi feltételei vannak. A szegénységet kell tehát először megszüntetni, hogy a helyzet az egészségügy terén is javulhasson. A munkahelyeket pedig törvényben kellene kötelezni arra, hogy betartsák az egészségügyi rendszabályokat.

A vita érdekessége az a véleménykülönbség, ami az alkoholizmussal kapcsolatban mutatkozik meg. Az egyik felszólaló szerint a falusi kocsmák sok fertőzés terjesztői, mert nem mossák el rendesen a poharakat. Gerlőczy válaszában viszont azt mondja, hogy ha a kocsmák tiszták lennének, még több ember özönlene oda, és válna iszákossá. Jászi Oszkár azt hangoztatja, hogy fel kell emelni a fizetéseket, s akkor megszűnik az alkoholizmus. Véleménye azonban illuzórikusnak látszik, hiszen a tapasztalatok nem igazolják, hogy az anyagi jólét kizárná a túlzott mértékű italozást.

A gyakorlatiasság igényére vall, hogy több felszólaló hangsúlyozza, meg kell szüntetni az országban a gazdasági gyámoltalanságot, s meg kell tanítani az embereket, hogy világszínvonalon tudjanak gazdálkodni. Cholnoky Jenő egyetemi tanár előadásában ugyan a földrajzi ismeretterjesztés fontosságából indul ki, de tanulásként ő is a gazdaság fejlesztésének szükségességéhez jut el. Ezt írja: „Fogalmunk sincs arról, hogy melyik világrészben, melyik országban mit termelnek, s mire van szüksége az embereknek. De még csak azt sem tudjuk, hogy hol vannak civilizált viszonyok, hova lehet biztosan árut küldeni, hol, miként kell szerződéseket kötni.” Állítását egy példával bizonyítja. Kecskemétről sok barackot szállítanak külföldre. Az egyik termelő azonban lekésik a szerződéskötésről, s a barackját nem tudja értékesíteni. Gondol egyet, befózi az egész termést, és lesz 200 üveg finom lekvárja. Megkéri az egyik ismerősét, aki egy szállítmányt küld ki Hollandiába, hogy mellékeljen hozzá két üveg lekvárt mintának. S a szállítmányt kísérő levélben megírja az árut fogadó kereskedőnek, hogy ha megfelel neki a lekvár minősége és a javasolt ára, akkor nagyobb mennyiséget is tud majd küldeni. Nemsokára meg is érkezik a válasz Hollandiából, hogy az áru minősége jó, a kért ár is elfogadható, s ha tényleg sok van belőle, küldjön a termelő egy hajórakománnyal. Cholnoky hozzáteszi a történethez: „A mi lekváros emberünk majd hanyatt esett ijedtében, de minthogy volt benne vállalkozó szellem, vett a környéken még barackot, s a következő évben ki is küldte a hajórakomány lekvárt. Csinált olyan üzletet, amilyent barackkal még sohasem csináltak Magyarországon.”

A híres tudós ezzel a történettel szellemesen bizonyította állítását: „Hazánk gazdasági föllendülése a lehetetlenek közé tartozik, ha népünk nem ismeri a nagyvilágot. Különösen most, amikor a gazdasági különválás felé törekszünk, s magunknak kell berendezkedni kivitelre és behozatalra.”

Ehhez az előadáshoz hasonlóan több más felszólalásban is megerősödött a meggyőződés, hogy az ország gazdasági elmaradottságát csak a szélesebb nemzetközi látókör nagyarányú fejlesztésével lehet felszámolni. Domanovszky Sándor művelődéstörténész javasolja, hogy a hazai történelmet mindig az európai országok történelmével szoros összefüggésben kell tanítani, mert országunk része a nagyvilágnak, s a történelmünket nem lehet megérteni, ha a körülöttünk lévő egésről semmit sem tudunk.

Hihetnénk, hogy a kongresszus gyakorlatiassága a prakticista szemlélet

térnyerését bizonyítja. Erről azonban nincs szó, a gyakorlati tudás igénye mindig egy szélesebb általános műveltség igényébe ágyazódik bele. S ebben a vonatkozásban egyetértés van a felszólalók között. Ács Lipót szekszárdi muzeológus szerint „az általános műveltség a leghatalmasabb tényező a nemzetek versenyében”. Pikler Gyula, a neves jogtudós megjegyzi, „minden tágkörű, általános néptanításnak egyik célja, hogy a nép ne legyen prédája a tanultabbak önzésének”, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a szélesebb látókör helyett ne szűkkörű, specializált részismereteket kínáljunk az embereknek, ráadásul olyat, amelyre életükben nincs is szükségük.

A kongresszus szerkezeti felépítése is tükrözi ennek a tágabb perspektívának az igényét. A plenáris üléseken elhangzó és általánosabb összefüggésekkel foglalkozó előadásokat szekcióviták követik, amelyek igyekeznek feltérképezni a szabadtanítás egészét mind tartalmi, mind formai és szerkezeti vonatkozásban. A szekciók tematikai megoszlása: a természet- és társadalomtudományok szerepe a művelődésben, a tudományok alkalmazása a mezőgazdaságban, iparban és kereskedelemben, a művészetek nevelő-művelő hatása, az egészségügyi kultúra, a testnevelés és turisztika; továbbá a könyvtárak, a múzeumok és a sajtó szerepe a közműveltség fejlesztésében, s végül a szabadtanítás személyi feltételei. A részletekbe menő és mégis átfogó áttekintés igénye megmutatkozott a résztvevők összetételének sokszínűségében is: egyetemi tanárok éppúgy, mint a szakszervezeteket képviselő politikusok, szakmunkások jelen voltak itt, s képviseltette magát sokféle társadalmi egyesület is eltérő ideológiai-politikai arculattal. Magától értetődő, hogy a meggyőződéseknek e nagyfokú szóródása nem tett lehetővé sok kérdésben egyetértést. Abban még lehetett pl. közös álláspont, hogy a szabadtanításban a filozófiának is helyet kell kapnia, mint a világnézet alapozójának. Ám hogy ez a bölcsélet és a hozzá társuló világnézet mennyire kötődjék a valláshoz, már éles nézeteltérések alakultak ki. Míg az egyházak képviselői a vallást a műveltség alapjának és az erkölcsi nevelés tekintetében nélkülözhetetlennek tekintették, a velük szemben álló ateisták és liberálisok a világnézet tudományos megalapozása mellett kardoskodtak. Pikler például a szociológia szűkségességére utalt, s keserűen állapította meg, hogy ennek a tanítása még egyetemi szinten sem vált lehetővé, mert sem a jogi kar, sem a bölcsészkar nem tartja profiljába tartozónak. Így azután ez a tudomány úgy lebeg a két egyetemi kar között, mint „Mahomet koporsója”.

Rendkívül tanulságosak a kongresszus módszertani megnyilatkozásai is, és elég nagy teret kapnak a tanácskozáson. Pikler Gyulának „A szabadtanítás tárgyai és módszerei” c. előadása három alapelv alkalmazásáról szól. Az első a *köznapiság* elve, vagyis az, hogy a tudományos igazságok érvényét a mindennapi életben kell feltüntetnünk, mégpedig azok életében, akiket tanítunk. Ezt nemcsak azért kell megtennünk, mert a tudomány túl nehéz, elvont, hanem azért is, mert a lényege, hogy összeköti a köznapokkal az „idegenebb” dolgokat. A műveltség ott kezdődik – mondja Pikler – amikor a köznap dolgokat képesek leszünk nagyobb tudással nézni. Tehát: „Minden idegenszerűből eltávolítani a rendkívüliséget, s minden köznapiba bevinni a tudományt”. A második elv a „*műveltség*” elve, mely szerint soha semmi speciálisat ne tanítsunk anélkül, hogy el ne mennénk a legáltalánosabb elvekig. Ez részint azt jelenti, hogy a speciálisat csak az általánosabb műveltség részeként, azzal egységben lehet megérteni és megértetni,

részint pedig azt, hogy meg kell tanulnunk a köznapi életet is tudományos ismeretek birtokában nézni, és egy általánosabb nézetrendszerrel szemlélni. Ha egyszer ugyanis fölfogtunk egy általánosabb elvet, azt már nem fogjuk elfelejteni. Pikler hangsúlyozza, hogy csak az általánosabb elvek késztetnek bennünket további tájékozódásra. A harmadik elv a „hatalom” elve. Eszerint soha semmit se tanítsunk anélkül, hogy be ne mutatónk, mire való, hogyan lehet a gyakorlatban felhasználni. Mégpedig nemcsak a jelenben, hanem próbáljuk megmozgatni a résztvevők fantáziáját, aktív képzeletét, s a jövő lehetőségeit is tárjuk fel előttük.

Ha jól meggondoljuk, e három alapelv értelmét és összefüggését, könnyen felismerhetjük bennük annak az ismeretelméletnek a nyomát, mely szerint az eredményes megismerés egymást követő szakaszai a „gyakorlat – elmélet – gyakorlat” kapcsolatában található meg. És az is felfedezhető ebben a modellben, hogy az alkalmazása különösen a felnőtteknél ajánlíható.

A másik módszertani előadás látszólag a gyakorlattól távol álló témához, a képzőművészethez kapcsolódik, s Lyka Károly, a neves művészettörténész tartja. Arról beszél, hogy kétféle viszonyulást látunk társadalmunkban a művészethez. A képzetlenebb emberek sokasága egyáltalán nem ismeri azt, mert el sem jut hozzá. A képzetebbek már ismerik, de nem értik igazán. Sokszor mennek el ugyan kiállításokra, esetleg olvasnak művészeti tárgyú könyveket, hallgatnak ilyen előadásokat. Ám ha megnézzük, mi van a tudatukban a művészetről, akkor ott „megdöbbentő ürességet találunk”. Ismernek sok adatot művészekről, művekről, stílusokról, irányzatokról, de egyáltalán nincs művészeti látásmódjuk, s fejlett ízlésük. Ennek bizonyága, hogy a kiállítások megnyitóján megjelenők gyakran divatos, de mégis ízléstelen ruhákban vannak, és az otthonuk hasonlóképp ízléstelenül van berendezve. Az úgynevezett elitnek sincs tehát művészeti műveltsége.

Lyka szerint az a baj, hogy művészettörténetet tanítunk, ahelyett, hogy látni tanítanánk, azzal a céllal, hogy az emberek képesek legyenek a valóságot esztétikai minőségében felfogni. Ehhez meg kell tanulniuk a dolgokat megfigyelni, értékelni, tehát a művészetre vonatkozó adatok helyett személyes tapasztalatokat kell szereznük a környezetükről. Lyka úgy véli, a művészeti nevelésnek nem a műalkotásokból kell kiindulnia, s különösen azok körében, akiknek még nincs semmiféle tájékozottságuk a művészetről. A kiindulás mindig a közvetlen napi környezet legyen. „Egy asztal vászontakarója, egy zsebkezdő vagy egy ruhadarab is alkalmas a bemutatásra”. Mindegyiknek van ugyanis szegélye, s rá tudunk mutatni arra, hogy minden textilt be kell szegni, mert különben az anyaga fesleni kezd. Ez magától értetődő tapasztalat az emberek számára. Ugyanezt látják a szőnyegeknél is, a kilógó szálakat rojtokba kötik. A szobafalak is szegélyezve vannak, bár itt a szegélynek már díszítő szerepe is van. Mégis kimondhatjuk a gyakorlati életből vett példák segítségével, hogy a szegély praktikus haszna mellett arra is szolgál, hogy körülhatároljon, egységbe foglaljon egy bizonyos teret. Ebből már könnyen vonható le a tanulság: a festmények képerete ugyanezt a funkciót tölti be. A keret kiemeli a másfajta valóságból a benne levőt, hogy jelezze, itt a környezettől eltérő, más minőség kezdődik.

Lyka elmondja, hogy ezt a gondolatsort kipróbálta munkások között, és igen jól el tudott velük beszélgetni arról, hogy hát melyik is lesz a rossz keret. Hamar rájöttek, hogy az, amelyiket megfestenek, mert ezzel a keret elveszti a művet lehatároló rendeltetését, s így önmagának újabb keretre lenne szüksége.

Beszél Lyka a szobrászatról is, mondván, hogy ebben az esetben a kiindulás az anyag lehet. Feltehetjük a kérdést, mi a különbség pl. egy agyag-szobor és egy kőszobor között? Nyilván egészen más a megmunkálás lehetősége, hiszen az előbbi lágyabb, és ez a különbség érthető lesz minden ember számára. „Alig van technika” – mondja Lyka – „ami ne adna anyagot ilyen levezetésre”. A körülöttünk levő környezet természeti jelenségei, az anyag, a forma, a szerkezet mind alkalmas arra, hogy „vérükké váljék a stílus érzése”, s ezen az úton eljussunk azután magához a művészethez, az eredményeinek a megértéséhez. Ha ezt az utat járjuk be, az emberek megszokják, hogy a gyakorlati életet is ezzel a szemmel nézzék. Ha viszont nem kapnak ilyen bevezetést az esztétikába, akkor a sok tárlat sem fog segíteni a közműveltség fejlesztésében.

Pályi Sándor előadása „A szabadtanítás szervezetéről” ugyancsak sok hasznos tanácsot tartalmaz a gyakorlat számára. A legfontosabb szerinte az, hogy a témaválasztás mindig a résztvevők szükségleteinek megfelelően történjék, sőt – amennyire csak lehetséges – velük együtt válasszuk ki, miről szóljanak előadásaink. „Az előadó legyen képes tárgyat úgy kifejezni” – teszi hozzá – „hogy a legkevésbé képzett is megértse, s a legműveltebbek érdeklődését is lekösse.” Érdeklődést szerinte úgy lehet kelteni, ha a tapasztalatokra építünk, és abból jutunk el a tudományos gondolkodásig. Alkalmazkodni kell a hallgatók színvonalához, vegyük tehát figyelembe, mit tudnak már az adott tárgyról. Ne egyes előadásokat tartsunk, mert a tárggyal behatóan kell foglalkozni, ezért hosszabb sorozatokat hirdessünk, tanfolyamokat tartsunk. Ezek ne legyenek ingyenesek, mert az ilyen előadásoknak nincs igazán becsületük, vonzerejük. Persze mérsékelt részvételi díjat állapítsunk meg, s ha a résztvevők áldoznak valamire, s az ráadásul érdekes is, hasznos is, akkor nem fogják sajnálni, hogy pénzt fizettek érte. Pályi azt is szükségesnek tartja, hogy az előadók munkáját is megfelelőképp díjazzák; nem várható ugyanis, hogy ha sokat és lelkiismeretesen készültek rá, ingyen tarták meg az előadásukat.

Ezek a megállapítások ma már nem újak számunkra; legfeljebb arra utalhatunk, hogy evidenciájuk ellenére sem vesz róla mindenki tudomást, s még kevésbé érvényesülnek a gyakorlatban. Van azonban Pályi előadásának olyan vonatkozása is, mely ma sem vált még általánosan felismertté és elismertté: az a véleménye, hogy csak akkor lesz a szabadtanítás eredményes, ha az előadásai kapcsolódnak a könyvtárakhoz, vagyis az előadóknak minden esetben tájékoztatást kell adniuk a témájukhoz kapcsolódó olvasmányokról. Így az előadás csak bevezetés lesz a további önképzéshez, és ez kulcsa lesz annak, hogy az ismeretszerzés tartós folyamattá váljék. Pályi azt is indítványozza, hogy a szabadtanítás hagyja el az iskolák tantermeit, próbáljon saját helyiségeket, épületeket szerezni, amelyben az előadóterem mellett könyvtár, laboratórium, szemináriumi szoba, bemutató terem van, s ezek a felszerelésükkel is dokumentálják, hogy a tanulást, művelődést sokoldalúan szolgálják. Elgondolkodtató, hogy a művelődési házak funkcióját a század elején így meghatározó állásponttal szemben később nálunk olyan intézmények jöttek létre, amelyeknek a központja a színpad lett, s ennek közvetítésében az intézmények életében sem a tanulás, önképzés lett a gyakorlat elsődleges meghatározója, hanem a színpadot igénylő rendezvény.

Pályi könyvtárközpontú ismeretterjesztő elképzelése mellett érdemes idéz-

nünk Ferenczi Zoltánnak, a budapesti Egyetemi Könyvtár igazgatójának a felszólalását. A francia könyvtárügy és szabadtanítás tapasztalatairól olvasott fel néhány sort, aminek már akkor érezhetőek voltak a hazai vonatkozásai, s érezhetőek ma is az aktualitásai. „A szabadtanítás összes eszközei között a népkönyvtár az, aminek nagyon is a legtöbb nevelő és szociális hatása van. Ez oly eszme, melytől általában nálunk eléggé távol állanak. Mikor kb. tíz évvel ezelőtt megnyílt a tevékenység az iskola utáni oktatás ügyében, a kérdés előharcosai nem a népkönyvtárt karolták fel. Ezt mellékesnek tartották, csak kegyképpen hogy szóltak róla, és összes törekvésüket más vállalatokban merítették ki. Ezért véleményünk szerint... a zajos és sok tekintetben csillogónak is mondható tevékenység egészében rosszul volt intézve. Az emberek nem számoltak vele eléggé, hogy *könyvtár nélkül az iskola utáni oktatásnak nem lehet sem teljessége, sem állandósága*. Nem hisszük, hogy a bizonyítás fáradságára kellene szorulnunk. Egy percnyi elmélkedés elég annak megértésére, hogy a felnőttek számára tartott tanfolyamokból csak nagyon sovány és lenge eredmény várható, ha nem fejtik ki és nem erősíti meg őket a személyes olvasmány. Azt lehetne mondani csaknem minden erőszakolás nélkül, hogy ott, ahol nincs könyvtár, a felnőttek tanfolyamai semmire sem jók, s ahol könyvtár van, e tanfolyamok már inkább mellőzhetőek.”

Az idézet legutolsó megállapítása alighanem vitatható, de egészében véve mégis termékeny gondolatnak látszik a könyvtár és a tanítás egymásra utaltsága. Ezt a tanulástogot ma is érdemes lenne fontolóra venni, s a gyakorlatban érvényesíteni, hiszen a szóbeli közlés hatása valóban kevéssé marandandó, és csak akkor erősíthető, ha olvasással egészül ki. Ezért a könyvtárközpontúság eszméjét ideje lenne megvalósítani.

A kongresszus megállapításait tovább szemlélve jutunk el a *társadalmi részvétel* ügyéhez. Sokan látták úgy 1907-ben, hogy a szabadtanítás sikere a társadalmi szervezetek aktivitásán múlik, és az állam befolyását a minimálisra kell korlátozni, esetleg teljesen meg is szüntetni. Pályi Sándor ezzel szemben arra mutat rá, hogy a társadalom anyagi ereje és áldozatkészsége nem lesz elég a szükségletekhez képest. Ezért a szabadtanítás fenntartása és fejlesztése *állami támogatás* nélkül lehetetlen. Ezzel összefüggésben Waldapfel Jánosnak van egy érdekes javaslata a falusi népművelés ügyében. Figyelmeztet arra, hogy bár nálunk igen sok szervezet foglalkozik tanítással, művelődéssel, de valamennyi fentről lefelé épül fel, országos központtal, területi szervezetekkel. Egyik sem jut el azonban a falvakig, ezért ott tulajdonképpen nincs is szabadtanítás, és a falvak ellátására hivatott kisvárosi, nagyközségi szervezetek is életképtelenek. Véleménye szerint ezen úgy lehetne segíteni, ha falun *önálló közművelődési egyesületek* létesülnének, és ezek maguk terveznék, szerveznék munkájukat, s maguk teremtenék meg hozzá az anyagi, tárgyi és személyi feltételeket. Alulról építkezve ezek egyesülhetnének nagyobb szervezetekbe, egészen addig, hogy végül országos egyesületeket képezzenek.

Waldapfel el is mond egy példát a Trencsén-megyei Peredmér községből, ahol helyi erők teremtették meg a könyvtár, az ismeretterjesztés, a színjátkozás, az énekkar, a sport, a helytörténet, a környezetszépítés, az egészségügyi felvilágosítás kereteit, sőt levelező kapcsolatot építettek ki a községből elköltözöttekkel. Ezt az egyesületet a helyi pap, jegyző és a tanítók vezetik. Peredmér példájára hivatkozva indítványozza Waldapfel az egyesületi jog

törvénybe iktatását, és a helyi közművelődési egyesületek megalakulásának a támogatását.

Javaslatában azonban nem kap támogatást a kongresszuson. A baloldali radikálisok ellenzik, hogy az ilyen egyesületeket a hatalmat kiszolgáló helyi értelmiség vezesse. A tanítók közművelődési szerepét még el tudnák fogadni, a pap, a jegyző és a szolgabíró irányító szerepét azonban hevesen ellenzik. Mások arra hivatkoznak, hogy a kis falvak egyesületei életképtelenek lennének mind anyagi, mind pedig személyi tekintetben. Megjegyzik, hogy az ilyen egyesületekben rendszerint mindig egyetlen lelkes ember kezdeményez, irányít, tőle függ, van-e rendszeres tevékenység, s ha az illető meghal vagy elköltözik máshová, akkor az egyesületi élet is felbomlik. Ezért utópisztikus Waldapfel javaslata.

Ezek a viták már átvezetnek bennünket a kongresszusnak a személyi feltételekre vonatkozó megállapításaihoz. Itt főként az a kérdés kerül a vita központjába, hogy *ki tanítson* a szabadoktatásban. Egyöntetű a vélemény, hogy elsősorban a pedagógusok. Azt is többen hangsúlyozzák, hogy más szakemberek is, főként akkor, ha magasabb képzettségük van. De azt is elképzelhetőnek tartják, hogy a saját munkájáról egy jó szakmunkás, mester is kellő hatékonysággal tud beszélni. Fölmerül a gondolat, hogy egyetemi hallgatókat is be kellene vonni a felvilágosító munkába, mondván, hogy ez hozzájárulhat hivatástudatuk fejlesztéséhez. Erről azonban már vita alakul ki, egyesek szerint az egyetemi hallgatók még nem alkalmasak erre, részben fiatalságuk, tapasztalatlanságuk, részben pedig felszínes tudásuk miatt. Rossz példákat is említenek, az általánosító ítéletet a jelen levő egyetemi hallgatók azonban sérelmesnek találják és visszautasítják.

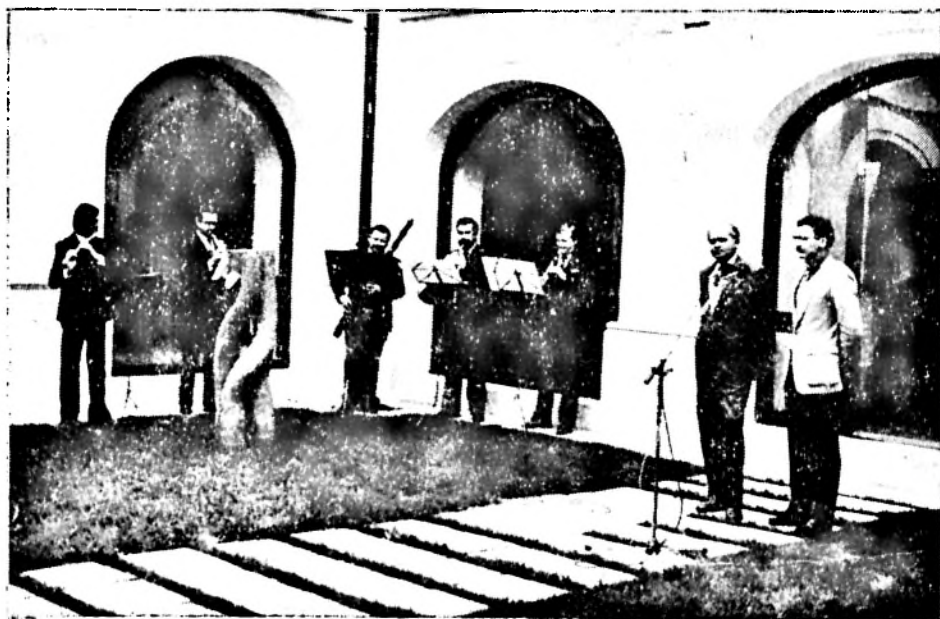
Figyelemre méltó a személyi feltételeket illetően Beke Manónak, a matematika egyetemi tanárának az előadása „A szabadtanítás és a tanítók” címmel. Abból indul ki, hogy a szabadtanítás zöme a tanítókra hárul, akiknek e keretek közt felnőtteket is kell tanítaniuk. De ahhoz, hogy ezt a feladatot el tudják végezni, nekik is *tanulniuk* kell. Ez oly fontos követelmény – mondja –, hogy a szabadoktatás kulcskérdése lesz „a tanítók tanítása”. Bekének ezt a megállapítását azért érdemes kiemelni, mert mindenféle tanítás úgy él a köztudatban, mint ami két fél egyenlőtlen helyzetével jellemezhető: egyesek tanítanak, mások nekik alárendelten, tőlük függésben tanulnak. Ez a modell nemcsak az iskolákban, hanem az iskolán kívüli művelődésben is uralkodó. Bekének az a felismerése, hogy ezen változtatni kell, s a tanárokat is tanulóvá kell tenni, inkább csak az utóbbi évtizedekben kezd elterjedni, ezért az ő korai problémafelismerése rendkívül figyelemre méltó. Szerinte mindenkinek kötelessége szellemi értékeinek emelése saját boldogulására és a közösség hasznára, továbbá minden iskolának feladata, hogy a továbbtanulásra képesítsen, s ezért az iskolának maguknak is foglalkozniuk kell az iskolán kívüli művelődéssel. Adjon az iskola ösztönzést a könyvek olvasására és a szabadtanítás intézményeinek, programjainak a látogatására. A művelődés így az iskolában alapokat kaphat, és az iskolán túlra is kiterjed. Beke úgy látja, ezt a feladatot a tanítóképzés azonban nem szolgálja, főként azért, mert szétszórt ismerethalmazt ad, ennek következtében fásult, fáradt, szellemi frissességüket veszített, zavaros tudású növendékek kerülnek ki az intézményeiből. Életrevalóbb, gyakorlatiasabb képzés kellene, mely önálló munkára és önálló gondolkodásra szoktat. „Amíg tanítóságunkkal az olvasást meg nem kedveltetjük, amíg olcsó és nagyon jó könyv-

vekkal ellátni nem tudjuk őket, addig minden törekvésünk hiábavaló; addig a szabadtanítás papíros-intézmény marad."

Bekének az a megjegyzése, hogy a gyakorlati felkészülést a rendszeres olvasás követelményével köti össze, azért is figyelemre méltó, mert ma is gyakran észlelhető, hogy még a kultúra közvetítésével foglalkozók sem olvasnak szakirodalmat, mintha az fölösleges lenne a munkájukhoz. Ugyanígy különös figyelmet érdemel Bekének a hozzászólásokra adott válaszában az a részlet, mely a következőket tartalmazza: „A tanítók és az iskolákra vonatkozó panaszok nagyrészt jogosultak és várva-várjuk azt a kort, midőn a tanítók munkáját a mainál jobban megbecsülik, a megélhetésüket a mainál fokozottabb mértékben biztosítják, és különösen azt az időt, midőn népiskolai oktatásunk legnagyobb szegényfoltja, az iskolák zsúfoltsága megszűnik.” Nyisztor György a következő példával támasztja alá Beke érvelését: a hadseregben nyolc katonára jut egy oktató, az iskolában nyolcvan gyermeket tanít egy tanár évi 200 Ft fizetésért. Amíg ez az arány meg nem változik, nem is várható, hogy a tanítás eredményes legyen.

Ilyen megjegyzések révén jut el a kongresszus oda, hogy a szabadtanítást közügynek nyilvánítsa, s ezért fordul levélben az oktatásügy miniszteréhez, támogatást kérve tőle. A miniszter válaszában pártfogással szól a szabadtanítás ügyéről, megjegyezve, hogy maga is tevékeny részese akar lenni a problémái megoldásának.

Ezeket a sorokat olvasva önkéntelenül is fölmerül bennünk a kérdés: – miért nem vált közismertté legalább a művelődésügy szakmai köreiben a pécsi tanácskozás anyaga, miért hagyjuk feledésbe merülni értékes gondolatait? Talán csak nem azért, mert úgy véljük, a múlt ismerete nélkül is meg tudjuk oldani mai problémáinkat?

A Mecsek Fűvösötös Siklóson, a Kerámia Alkotóház szimpóziumnyitóján

A SZOCIÁLIS MUNKA KEZDETEI

A szociális munka kezdetei, a professzió gyökerei a XIX. század második felére nyúlnak vissza, abba a szakaszba tehát, amikor az industrializáció, urbanizáció folyamatai a liberális klasszikus kapitalizmusban már egyre nagyobb mértékben termelték a pauperizálódó, nagyvárosi lerobbant városnegyedekben összezsúfolódó tömegeket, amelyek a szegénytörvények által előírt hagyományos szegénygondozási, alamizsnaadási tevékenységgel, a dologházakba helyezéssel (már csak a szűk kapacitás okán sem) nem voltak kezelhetők, könnyen féken tarthatók. A lokális szerveződésű segítség, amely túlnyomórészt az egyházközségre hárult, nem tudott relevánssá lenni a nagyvárosi környezetben.

Két markáns arculatú társadalmi szerveződésű mozgalom bontakozik ki ekkor: a *Charity Organization* (gyámolító szervezet) s a *Settlement-irányzat*. A helyzet, amire válaszolni azonos, de a problémaérzékelés módja, a választott módszerek egymással konfliktusban állók.

A segítő szakma történetiségét kutatók a Charity Organization 1869-es angliai megalakulása előzményeként tárgyalják az ún. szervezett jótékonykodási szisztémákat, amelyek tulajdonképpen a gazdasági életben tapasztalható szisztematikus szervezés, racionális munkamegosztás, s hatékonyságértékeket kívánták átültetni a jótékonykodás gyakorlatába, megszüntetvén ezzel a spontán, rendszertelen és pazarló adakozást.

Az 1869-től gyors ütemben kibontakozó Charity Organization mozgalom egyfajta reakció az érzelmi filantrópiára; a szervezett jótékonykodás szempontjain túl döntő hangsúlyt fektetnek a morális nevelésre, az egyéni jellemformálására, hiszen a rossz helyzetbe kerülést, szegénységet egyéni okokkal, többek között jellemhibával magyarázzák, amelyek leginkább a tétlenségben, a rendszeres életvitelre, szorgalmas munkára való alkalmatlanságban, „rosszul szocializáltságban” mutatkoztak meg szerintük. Tevékenységük lényegét a szegények értékrendszerének átformálásában, a jellem nemesítésében látták.

A társadalom problémáira kialakított, morális mezőben fogalmazott ideológiák, puritán, erkölcsnemesítő törekvések nemcsak a szociális munka terén, hanem a korabeli felnőttnevelési, ismeretterjesztő egyesületek munkáskörök, antialkoholista klubok tevékenységére is jellemzők.

Összefoglalóan: a fennálló társadalomba beintegráló, a középosztályi értékvilágba belenevelő, egyénre orientálódó, az életkörülmények javítását az egyéni jellemformálásban, hasznos munkavégzésben láttató gyakorlat volt ez, ami érzékelhető, hogy nem szakmai felvérteztséget, hanem helyes morális karaktert igényel csupán, így tkp. *laikusok* foglalkoznak e területtel.

A másik előzmény: a *Settlement*-mozgalom. Nincs teljesen egyértelmű magyar kifejezés rá, a szó szerinti fordítás „letelepedés, letelepítés, berendezkedés, telep” stb. szavakkal ragadható meg, de tartalmilag a következőt jelenti: Középosztálybeli egyetemi ifjak egy része letelepedik a nagyvárosok szegénynegyedeiben, s a nyomorgókkal való tartós együttélés során, életsorsuk belső megélése folytán hozzájuk igazodó, alkalmazkodó szociális-kulturális-politikai téren történő gondozást, nevelést szervez. Szervezett, intézményes, társadalmi önkéntesekkel dolgozó tevékenységi forma ez, mely szintén az osztálybéke ideológiáját vallotta, a társadalmi szolidaritás építését tekintette céljának.

A mozgalom az 1880-as évektől bontakozik ki, s szervesen beletartozik a korabeli felnőttoktatási hullámba. Az 1884-ben, Sam Barnett által Londonban alapított első *settlement*, az ún. Toynbee-Hall a „népies főiskola, nevelőintézmény, klub, szórakozóhely” kínálata: 1 shilling beíratkozási díjért lehetett látogatni az irodalmi, társadalomtudományi, nyelvi (görög, latin, francia) kurzusokat, a kereskedelmi és az elsősegélynyújtó, ápolói tanfolyamokat, taggá lenni az énekkarban, a tornászklubban, a sakk-klubban, a focicsapatban, használni lehetett a hírlapolvasót, a fotólaboratóriumot. Minden héten egy klubnap is szerveződött. A tevékenységi profil igen széles: foglalkoztak betegápolással, betegeknek konyha létrehozásával, csecsemőtej-kiosztással, főzőiskola szervezésével, orvosi tanácsadással, a tüdővész elleni védekezéssel, antialkoholista propagandával, a gyermekmunka felmérésével, a munkafeltételek javításával, munkaközvetítéssel, jogi tanácsadással, betegpénztárak létrehozásával, nyilvános fürdők létesítésével, mosókonyha felállításával, nyaralóhelyek közvetítésével, ifjúsági egyesületek szervezésével, népkönyvtári szolgálattal, ún. kedélyes délutánok megszervezésével, cseléd lányok kiképzésével, kórházi utógondozással, önkéntes mentőszolgálat létesítésével, különböző munkásszövetkezetek megszervezésével.

1891-ben már 6 *settlement* volt Amerikában, ez a szám 1910-re már 400 felettire növekedett.

1890-ben Amsterdamban hasonló intézmény alakul „Unser Haus” (A mi házunk) elnevezéssel, s a német mintájú *settlement*ek „Volksheim” néven kezdik meg működésüket; utóbbiak kevésbé a szegényekkel, mint inkább a „művelt munkássá” neveléssel foglalatostkodtak.

A *settlement* mozgalom dinamikusan terjedt a világon, olyannyira, hogy 1922-ben Londonban már első világkonferenciájukat is megrendezték. A *Settlement*-mozgalom a *Gemeinschaft*-típusú szerveződések felbomlását érzékelvén, a szociális dezintegráció problémáját felismerően egyfajta restauráló tevékenységet tűz ki célul. A nagyvárosi lét által elpusztított természetes, organikus emberi kapcsolatok kötőerejét kívánják megszilárdítani, újraépíteni.

A Charity Organization-nal szemben: itt nem az egyéni jellemformálásra, a morális tudat kialakítására került sor, hanem az orientáció iránya: a környezeti feltételek javítása, olyan intézmények kialakítása, amelyek segítik mind a szociális felemelkedést, mind a helyzetet átvilágítani tudó kulturális magatartások kiépülését. Társadalmi reformok élesztőivé váltak azáltal, hogy közelebb voltak az emberekhez, az érdekeiket tisztábban látták.

Amerikában jelentős szerepük lett a várostervező mozgalmakban, komoly hatást gyakoroltak az állami törvényhozási tevékenységre, s a szocializációs-rekreációs szférával való egybeépüléssel bővülő kliens-csoportokat tudtak

elérni, s a róluk szisztematikusan összegyűjtött adatok segítségével a hatóságokat bizonyos intézkedésekre tudták rábírní. Módszerük az egyének, családok egyedi megismerésén túl közösségszervező, szomszédsági viszonyokat megerősítő kiindulásúnak nevezhető, emiatt tekinthetők a csoportmunka, ill. a lokális társadalmi egység szintjén szerveződő szociális-kulturális munka első gyakorlóinak. A kultúra centrumait kívánták felruházni a hagyományos egyházközség, a templom közösségszervező, lokalitást összetartó erejével.

Összefoglalóan: E mozgalom tehát más dimenziókat fejlesztett ki, mint a vele egyidőben létező, ugyanazon társadalmi léthelyzetre reflektáló Charity Organization. Közös vonásuk, hogy a valódi makrostrukturális okokat többnyire nem látják.

Az „előzményként” tárgyalt két jellegzetes irányzat tevékenysége számtalan olyan kérdést vet fel (önhiba-szemlélet; az intervenció tárgya: az egyén vagy a külső környezeti rendszer legyen-e?; a módszer egyénre, családra, vagy tágabban értelmezett társadalmi egységekre, pl. szomszédsági viszonyokra irányuljon?; szegényekre vagy munkáscsoportokra; a segítő-segített viszonylat tartalma, szubkultúrák ütközése, a segítő tevékenység és a fennálló hatalmi-társadalmi struktúra kapcsolata), amely a szakmaalakulás későbbi periódusaiban szintén aktuális.

A professzionalizálódás első lépése: egy olyan módszer kifejlesztése, amely a nehezen verbalizálható, átadható szociális ügyességet, a segítés módját, technikáját racionalizálni tudja, s ezáltal eltávolodik attól a szemlélettől, hogy a segítés „szakértelme” tkp. nem más, mint némi élettapasztalat, emberismeret, józan ítélőképesség, jót akarás összessége. Az *esetmunka* (a casework) lesz a szakma „tudományosként” meghatározott eljárása, a szakmai identitás centruma. A folyamat lépcsőit túlnyomórészt amerikai dokumentumok elemzésén mutatom be.

Az *esetmunka* konkrét előzménye: a Charity Organization-ban alkalmazott egyén-, illetve családlátogatásból álló személyes kapcsolat, a „baráti” viselkedés, amely az egyén helyzetének részletes feltárását szándékolta, hogy eldönthetővé váljék, hogy érdemes-e vagy sem a segítségnyújtásra. Az elméletibb, szakmaibb irány felé mozdulást a szegénységnek környezeti tényezőkkel való magyarázása segítette elő, illetőleg bizonyos betegségek – környezeti okok közötti összefüggés felfedezése.

Az első *fizetett* szociális munkások az *egészségügyben* tűntek fel.

Az önkéntesekkel dolgozó társadalmi szervezetek bizonyos feladatok ellátására *fizetett* főfoglalkozású egyéneket vettek fel.

Angliában 1885-ben alakult az első egészségügyi szociális szolgálat: a Charity Organization kitelepítette egyik tagját a „Royal Free Hospital” kórházba, ahol az odakerülő betegek anyagi körülményeit, otthoni hátterét, s majd utókezelését kellett figyelnie, gondoznia. 1905-ben a „Massechussetts General Hospital” elnevezésű kórházban, Amerikában is létrejött az első egészségügyi szociális szolgálat.

A szocioökonómiai tényezőkre figyelés legyengítette az önhiba-szemléletet, az előítéletes közelítést, „objektív”, distanciáló látószöveget kívánt meg, s a segített egyént mint „betegét”, s nem jellemgyenge vétkest kezelte.

A *szociális esetmunka* diagnosztizáló feladatot látott el; ehhez minden egyént a maga egyedi mivoltában kellett megközelítenie egyrésztől, másrésztől fel kellett tárni szociális környezetének összetevőit, sajátosságait. Az összes adat begyűjtése, az adatok kritikai felülvizsgálása, a probléma, a szoci-

tuáció interpretálása, a megoldás eszközeinek, alternatíváinak felmérése, s ebben a kliens aktív részvételére építés: ezek voltak azok a jegyek, amelyeket Mary Richmond, a korszak szakmai alapműveinek írója lefektetett.

Richmond értelmezésében a szociális esetmunka módszere bármely terepen, intézményben alkalmazható (iskolában, munkahelyen, kórházban, idegklinikán, bíróságon, börtönben), így a szociális munka szakmai egységét e módszer alkalmazása adja, a tudáskészlet közös eleme: a módszer.

Az *iskolai* szociális munkás-szerepkör foglalkozássá válása szintén a századfordulón következett be. New Yorkban, 1906-ban több *settlement* társult, hogy alkalmazzon főhivatású embereket az iskolai körzetekben. Látogató tanár (*visiting teacher*) elnevezéssel léptek a pályára.

Az iskolai szociális munkások a tömegoktatás ellenében a gyerek individuális sajátosságaira próbáltak figyelni, az iskola és az otthoni környezet közötti közvetítést, egymás kívánalmainak megértését vállalták, úgy látták, hogy az emigráns lakónegyedek környezetének, az ottani társas kapcsolatok rendszerének, a sajátos szubkultúrának megismerése nélkülözhetetlen a tanárok, az iskola számára, ha sikeres akkulturációt akarnak.

A harmadik *intézmény*, ahol kialakul egy szakosodás: az *idegklinik*a, (a Fiatalkorúak Bírósága is); itt a *pszichiátriai* esetmunkás szakmai irány formálódik. A századelő uralkodó pszichiátriai irányzata a *szociális pszichiátria*, amely a szociális munkához hasonlatosan multikauzális eredetűnek, s nem organikusnak látta a mentális betegségeket, s a környezetfüggőség tételét fogalmazta meg. A megelőző korszak izoláló terápiájával szemben ekkor fejlődött ki az „intézménytelenítő” kezelés.

A rehabilitációs feladatok, a mentális beteg otthoni környezetének felmérése, manuális foglalkozás, rekreációs tevékenység – ezek azok a területek, amelyek a pszichiátriai esetmunkás kezdeti munkafeladatait képezték, célul tűzve ki a beteg és a környezet egymáshoz illeszkedését.

A Charity Organization keretein belül a *családgondozás* szociális munkás szerepkör is elkülönül. A nevelőszülői hálózat felügyelete az első olyan feladat, amelyet főállásúak látnak el.

Háttérként, az 1893-as gazdasági válság után a társadalomjóléti célú szervezetek elszaporodása áll, s egy erős társadalmi reformer tevékenység (lakásviszonyok javítása, egészségvédelem, ifjúsági bűnözés elleni fellépés, gyári törvények, minimális munkabér meghatározása, gyermekmunka-ellenesség).

Mögöttük egy jellegzetes arculatú női szakmaiság jelentkezése van. Ezek az évek azok, amikor az első felsőfokú végzettségű női nemzedékek elhagyják az iskolákat (felső-középosztályi, ill. középosztályi származásúak), s számukra – a hagyományos értelmiségi pályák zártsága folytán – a társadalomjólét területe válik szakmai karriert adó lehetőséggé.

E szakasz jellegzetes problémája: a laikusoktól való leválás, elkülönülés, a szakemberi öndefiníció kérdése, s az önkéntes segítők szerepének tisztázása. A nem főfoglalkozású önkéntesek szerepe továbbra is erős, mert társadalmi pozíciójukból eredően pénz- és egyéb támogatást biztosítanak a szervezeteknek, így a vezető-tanácsadó testületekben továbbra is jelentős a súlyuk, továbbá a közvéleményformálás szempontjai miatt sem nélkülözhetők. A kivitelező munkában viszont fokozatosan alárendelődnek a fizetett szakembereknek. Megindul az önkéntesek belső intézményi kiképzése, próbaidőt kötnek ki számukra, követelményeknek kell megfelelniük. Azaz: bekövetkezik

egy hierarchizálódás a magas társadalmi súlyú önkéntesek, s az egyszerű segítők között, a 20-as évek végére már általánossá válik az önkéntesek szupervíziója.

E folyamatok jelzik, hogy formálódik a professzió, alakul a szakmai identitás.

Hamar megfogalmazódott a *szakmai szervezet, szövetségalakítás* szükségessége is.

1918-ban a kórházi szociális munkások (American Association of Hospital Social Work), 1919-ben az iskolaiak (American Association of Visiting Teachers), s 1926-ban a pszichiátriai szociális munkások (American Association of Psychiatric Social Workers) alakították meg szervezetüket. Tagságukat igen hamar szelektálták, mert csak képzeteket, s egy év gyakorlati időt leöltötteket vettek fel tagnak. Az első olyan szakmai szervezet, amely a differenciálódó szerepek ellenére létező közös szakmai egység kívánalmát hangsúlyozta: az 1921-ben alakult ún. Amerikai Szociális Munkások Egyesülete (750 fővel) (American Association of Social Workers). Angliában azonos logikájú a fejlődés.

A 30-as években az esetmunka-módszer radikálisan átalakul; A Mary Richmond-féle ún. szociális-diagnosztikus technikából a „szociális” aspektusok kilúgozódnak, s tisztán pszichológiai eszközzé válik, az egyén belső pszichikus problémáira koncentráló. Szakmai konkurenciaharc zajlik a két frakció, a szociális és a pszichológiai indítást segítő, s a tisztán pszichológiai között, s az utóbbi válik dominánssá. A szakmai hierarchia magasabb fokát éri el a *pszichiátriai esetmunka*, éppen amiatt, mert szaktudományos alapjai masszívabbak, s így a szakmai presztízs magasabb fokát nyújtják a professzió rangjára aspiráló szakmai csoportnak.

A környezet erőforrásait felkutató, mobilizáló, koordináló funkció, a társadalomreformerség leértékelődik a szociális munkában, holott az egyén érdekében végzett különféle közösségi erőforrások, intézmények, csoportok mozgatása, szolgáltatásokhoz eljuttatása a kliensek, a kapcsolódások kidolgozása semmivel sem kevésbé professzionális egy sokrétűen differenciált modern társadalomban, mint az esetmunka, s a 30-as évek fókusza a személyiség pszichikus szintjére kerül.

Nem a szociális-fizikai környezet összetevői lesznek fontosak, hanem az egyén *percepciója* a környezetről, az individuális észlelési folyamat emocionális, mentális, intellektuális tartalma.

A diagnosztikai esetmunka fő munkaeszköze: a szociális munkás személyisége, hiszen a hatás a kliensre interakciós jellegű. Maga a szociális munkás értelmeződik tehát szolgáltatásnak. Szerepe: a kliens problémájának diagnosztizálása – pszichoanalitikai terminusokban – tkp. egy olyan szakmai kategóriarendszerben való elhelyezése az elemeknek, amely a kliens számára teljesen ismeretlen. A terápia a személyiség attitűdjeinek megváltoztatására, s ezen keresztül interperszonális viszonyainak manipulálására irányul. A szakember-kliens egyenlőtlen viszonya, a kliens választási szabadságának korlátozottsága – kérdésekre egy más válasz is születik az esetmunkán belül: az ún. *funkcionalista esetmunka-irányzat*. A 30-as években a freudi iskolával szemben kiformalódó pszichiátriai irányzat adja szellemi hátterét, amelyben Otto Rank nézetei dominánsak. Ő az egyén veleszületett *akarátának* fontosságát emeli ki a személyiségfejlődésben, ami vi-

szont a szociális munkára kisugározva az önrányítás, önmeghatározás, a kliens szabad akarata, választási lehetősége – aspektust domborítja ki.

A klienset nem kezelést igénylő betegként fogják fel, hanem csak egyszerűen olyan emberként, aki bizonyos szolgáltatásokat igényel az e célra létrehozott intézménytől; azaz: maga választja meg céljait, képes rá, hogy eldöntse, mire van szüksége, s a felelősség is az övé abban, hogy miképp hasznosítja a felkínált intézményi szolgáltatásokat. A diagnosztikus esetmunka a teljes személyiségstruktúra befogását intencionálta, a funkcionális esetmunka az „itt és most” szükségleteire szorítkozik.

A két egymással konkuráló esetmunka-teória abban közös, hogy mind egyik az egyénre irányul, s teljesen távol kerül a szociológiai „kemény” tényezők figyelembevételétől, s ezek befolyásolni akarásától.

A két irányzat vitája az 50-es évekre fullad ki; a funkcionalista orientáció él tovább, hiszen a szociális munka szélesebben definiálódik, mint csupán az esetmunka. De az 50-es évekig az esetmunka módszere (a fenti oppozícióban) egyeduralgódó.

A „szakmaiság” szempontjai az esetmunka szinte kizárólagos módszerként való elismerésével kielégültek, hiszen a szociális munka e fajtája aránylag jól tudja kezelni az igényeket, input-oldalról „beszabályozza”, hogy mivel, s milyen intenzitással foglalkozik. Ezzel ténylegesen képes emelni a nyújtott szolgáltatás színvonalát, s így valóban alkalmas a professzionális státus megszilárdítására.

A szakmai eljárások kategóriáiban definiált professziótól a funkcióértelmezési vitákig

Az 50-es évekig az esetmunkát végző szociális munkások szakemberpozíciója a domináns, (olyannyira, hogy a „szociális munkás” foglalkozás tkp. azonosul az „esetmunkással”) (caseworker): Az akkumulált szakmai eszköztárból, a technológiából ered tehát a szociális szakma legitimitása. Halványabban ugyan, de tovább él a settlement-re visszavezethető „szociális csoportmunka” módszerre szakosodás is.

A szociális csoportmunka céljaiban kezdetben nem tört többre, mint az esetmunka: a csoportdinamikai folyamatokban rejlő személyiségfejlesztő, ill. változtató erőket kívánta mozgásba hozni az egyén érdekében, azaz az egyén életébe való beavatkozási technikaként értékelhető.

A szociális csoportmunka alkalmazása elsődlegesen a pszichológia, a szociálpszichológia elméletére alapozódik; a szociális dezintegrációs jelenségekből eredeztetik a diagnosztizálható patológikus tüneteket, s ezekre találódik ki kezelési technikaként a csoportmódszer.

A mentálhigiénés célú programok (azon szociális támogató mechanizmusok megerősítése, amelynek bizonyos egyéneknek lehetővé teszik, hogy ártalmas hatású környezetükben is viszonylag egészségesek és kiegyensúlyozottak maradjanak) részeként fejlődik tovább.

Az idők folyamán az egyén-család-csoport szintről a nagyobb társadalmi egységre, a lakóhelyi társadalmi csoportok szintjére is kiterjed a szemlélet. Az adott populáció, mint környezet és a mentálhigiénés intézmény, mint rákapcsolt visszacsatoló apparátus kibernetikai egységet alkot, s a mentálhigiénés szolgáltatásoknak az a feladatuk, hogy érzékeljék a dekompenzációs állapotokat, s segítsenek az egyensúly optimalizációjában.

Az 50–60-as években paradigmaváltás játszódik le a szociális munkában. A pszichologizáló, túlnyomórészt esetmunkákon gondolkodó, az egyén, ill. csoport változtatását szándékoló szociális munka megkérdőjeleződik; kikezdik az eddigi elméletet, gyakorlatot. Két opponáló szakmai irány jelenik meg:

- a közösségi szociális munka radikális változatai,
- s a generalista szociális munkásszerep kidolgozása.

A *közösségi szociális munka* meglehetősen általános fogalom, teljesen elűtő gyakorlatok és céltételezések, konzervatív és politikai álláspontok lehetsége rejlik mögötte.

Három jellegzetes iránya van:

1. a *társadalmi tervezés (social planning; community organization with welfare agencies)*
2. *közösségfejlesztés, helységfejlesztés (community development)*
3. a *társadalmi vagy közösségi akció (social action; community action)*.

Ez a hármas konceptualizálás több szerzőnél előfordul (Ross, 1955. Rotham 1968, York 1984).

1. Az *első irány*: társadalmi tervezési megközelítést jelez, amely a problémamegoldás technikai folyamatát hangsúlyozza olyan problémák esetében, mint az adott település bizonyos negyedeinek szanálása, lakásviszonyok javítása, bűnözés elleni fellépés, mentális betegségek megelőzése, alkoholizmus elleni harc. Ebben a modellben a racionális, megtervezett és ellenőrzött változás központi szerepű, ebből fakadóan az instrumentális hatékonyságot képviselő szakértők, az intézményi struktúrákban eligazodó specialisták jóval komolyabb súlyt képviselnek, mint a lakossági csoportok. Az intézmények, hivatalok, szolgáltatási formák szervezett, hatékonyságot biztosító kapcsolatrendszerének kidolgozását célozza a módszer, igazgatási változásokat, új eljárási rendszerek kifejlesztését. A problémák okát ugyanis az egyénről az intézmények diszfunkcionális működésére helyezik.

A betölthető szociális munkás-szerepek: adatok gyűjtésére, elemzésére intézményközi kapcsolatok tartására, e kapcsolatok befolyásolására szorítkoznak. Technokrata szerepkör a jellemző.

2. A lokalitás fejlesztése, az adott települési közösség fejlesztése

Itt a társadalmi változások optimális megvalósításához az emberek széles körének részvétele szükséges a helyi közösségek szintjén a célmeghatározásban éppúgy, mint az akcióban. Az ún. szomszédságfejlesztő munkaprogramok tartoznak ide. Nagy hangsúlyt kap az egyetértés taktikája, a közösség úgy tételeződik, mint amely képes integrálódni, közös nevezőre hozható érdekei vannak, s képesek kooperatív megoldásra önszerveződő alapon; a helyzet, amiből a koncepció kiindul, elméletileg úgy rögzíthető, mint anómikus emberi kapcsolatok, izolált, elidegenedett egyének halmaza. Az egyetértés stratégiája a kiscsoportos megbeszélésekre, a különböző csoportok közötti kommunikáció támogatására támaszkodik. A szociális munkás lehetőségeket teremt, „képesé tesz”. katalizál.

„A fejlesztő egy olyan folyamat mozgatója, amely másokat buzdít arra, hogy újtókká váljanak. Azért kezdeményez, hogy mások kezdeményezzenek.” (Biddle W.–Biddle L. J. 1965, 259. o.)

3. A közösségi akció

E szakmai irány képviselői bizonyos lokális csoportok, de leginkább a politikai értelemben néma, erőtlen csoportok érdekeit közvetítő, artikuláló, képviselő szociális munka mellett törnek lándzsát; törekvésük: a közös érdekű csoportokat abban segíteni, hogy tudatára ébredjenek helyzetüknek, s hogy képesek legyenek megszerveződni, hatékonyan közreműködni saját maguk és környezetük védelmében, fejlesztésében, a források számunkra kedvezőbb elosztásában. A felhasználható eszközök, erőforrások megtalálása, célképzés, információs rendszer kiépítése, a politikai rendszer demokratikus potenciáljának kifejlesztése, jogokért, illetve érvényesülésükért való harcolás, tárgyalásos-alku módszerek, konfrontációk vállalása intézményekkel szemben, koalíciókat, lobby-csoportokat alakítani tudás, direkt participáció – mind-mind bevett módszereivé lettek ezen új arcú szociális-kulturális munkának. Tulajdonképpen a társadalmi tervezési irány antitézisééről van szó. A közösség képe szegmentált, szó nincs arról, hogy közös érdekeltségek léteznének, cél a hátrányos helyzetű népesség megszervezése, a hatalmi viszonyok egyenlőtlenségei ellen, harc egy külső ellenséges célpont ellen.

A konfrontáló, militáns taktikával leírható társadalomváltoztató tevékenység megintatta a szociális munka szakmaiságának fő pillérét: a distanciáló, neutrális szakmai magatartást, a tudományos módszerben való hitet.

Az eset- és csoportmunkához viszonyítva közösségszervezési szakmai irányultság jóval tágabban húzza meg a klienscsoportok számának határait, a szükségletek szélesebb körére figyel, generálisabb jellegű, cseppfolyósabb; a szociális munkás képességtartománya kevésbé tudományos terminusokban ragadható meg. „Ösztönöz, képessé tesz, bátorít, animál, támogat” stb. igékkel írhatjuk le a szakmai tevékenységet, s ezek mind általános készségeket, indirekt típusú munkát jeleznek, amelyek csak egy meghatározott intervenció folyamatban nyerik el helyi értéküket, és határozottan nehezen formálódnak sztenderdizált eljárásrendszerre. Erős tehát a klasszikus esetmunka – s a közösségszervezési szociális munka oppozíciója. A vita ma is éles.

A második világháború utáni évtizedekben hihetetlenül erős a professzió egységének gondolata. Ebben az időszakban a szakma általános, normatív vonásai erősödnek fel, a szakemberképzésben is megjelennek az általánosan képző kurzusok, mondván a koncepció, a készségek, a módszerek, értékek végül is azonosak, bármely területen történjék is a praxis, s a specializáció ismeretanyaga, képességanyaga már munkavégzés közben csiszolódik ki (generális szociális munkás).

A generális vagy általános szociális munkás a 70-es évekre komoly pozícióba került az erőviszonyokat illetően. Az amerikai szociális munkásképző tanszékek fele ilyen koncepciójú képzési tervet léptetett életbe.

Nem módszerspecifikus a képzés, hanem a potenciális kliensekből (akár egyén, akár család, akár csoport, akár lokális társadalmi csoport) kiinduló. A kliensek problémáinak természete határozza meg az intervenció módját, s a legadekvátabb módszert.

Miközben a professzió a hagyományos strukturalista-funkcionalista ismérveket egyre jobban megközelíteni véli, s önmagát egységesedőnek tételezi, beindult a szociális *szakma radikalizációja*, amely alapjaiban rendíti meg a szociális munka hagyományosan kiépített funkcióértelmezéseit. A szakma célrendszere kerül a figyelem középpontjába; mire való ez a foglalkozás? kit

szolgál? mit kívánnak elérni a szociális munkások? – kérdések tevődnek fel, s a vita már nem a szakmai készségekről, módszerekről, a konkrét beavatkozási technikák tudományos voltáról folyik. Az egyéni esetmunka – s közösségi szociális munka hagyományos oppozíció az új látószögben feloldódik, s a beavatkozás céljai elemződnek.

Martin Rein (1970, 203. o.) nyomán felvázolnék egy kétdimenziós tipológiát, amelyben aszerint rendeződnek el a szociális munka egyénre és a közösségi szintre irányuló beavatkozásai, hogy a fennálló társadalmi normákhoz hozzáigazítani kívánják-e alanyaikat (akár nyíltan, akár impliciten), vagy elvetik a normakonformitást.

A változtatás iránya

Normarendszert	változtató	Individuum	Társadalmi feltételrendszer
	elfogadtató	Tradicionális esetmunka	Közösségi szocioterápia
		Radikális esetmunka	Radikális társadalompolitika

1. A *tradicionális esetmunka* a medikai modell alapján szerveződik, a problémákkal küszködő, deviáns, marginális egyénnek abban próbál segíteni, hogy megbirkózzék e problémákkal, hogy alkalmazkodjék ahhoz a rendszerhez, amelyből kilóg, azaz adaptálódjék tkp. a realitások világához.

Martin Davies (1981, 137–138. o.) ezt a funkciót látja a foglalkozás lényegének, céljának. A szociális munkásokat, mint a társadalom „szerelőit” írja le, akik az autók megjavítására azért szövetkeznek, hogy visszakerülhessenek a közlekedési utakra; egy másik metaforikus képpel, amely Bismarck-i aszociációkat idéz: A szociális munkások: „a társadalom, a közösség interperszonális fogaskerekeinek olajozói”.

2. A lakóhelyi közösségi szociális munka

A közösségi szocioterápia önszorgító csoportokat, szomszédsági csoportokat fejleszt; a participáció ösztönzése a fő célja, s a társadalmi részvétel intenzív fokától – közvetve – a társadalom elfogadó-készség, az integráció növekedését várja.

A *szakma radikalizációjának képviselői mindkét irányt kemény kritikával illetik: a szociális munka ún. társadalmi kontrollfunkciója kerül a támadások kereszttüzébe. A szociális munkások a „társadalmi kontroll ügynökei”, „társadalmi csillapítószerke”, az elviselhetetlen elviselhetővé tételén (Sinfield, in Butterworth, 1975. 127. o.) munkálkodnak, nem teszik fel a kérdést, hogy az általuk kezelt problémák miből fakadnak, a konformitást tekintik a társadalmi gondoskodás árának, holott a status quo-val szembeni alternatívák megfogalmazása, változtatása kell – vallják.*

E célrendszer megvalósítható mind a 3. radikális esetmunka, mind a 4. radikális közösségi szociális munka (a már tárgyalt társadalmi akció-irány) keretében.

Az előző azt a gyakorlatot van hivatva jelölni, mikor a normarendszer inkonzisztens volta felismertődik, az irreleváns normák kártékony következményeit megvilágítják az egyén életében, vagy rámutatnak arra, hogy releváns normák fogyatékosan érvényesülnek a kliens mindennapi praxisában. A közösségi szociális munka az elviselhetetlen jelenségeket produkáló mechanizmusok szétbomlasztását célozza, képviselői politikailag elfogadhatatlannak tartják a feljavított jóléti szisztémát, intézmények átalakítását, normák és célok újrafogalmazását, a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentését szándékolják, s így elvetik a terápiikus megoldásokkal operáló ideológiákat, gyakorlatokat. „A radikális megközelítés nemcsak egyensúlyba hozza az elvárásait környezetükkel, hanem ösztönzi őket arra, hogy változtassanak külső környezetükön, a problémáikhoz hozzájáruló ellátási szinteken... A szociális munkásoknak inkább azon képességeket kell kifejleszteniük magukban, amelyek nem a „jóindulatú”, hanem úgymond a „rosszindulatú” környezetben való ténykedésre teszik alkalmassá őket”. (Rein, 1970, 215. o.)

A radikális doktrínák még nem nyertek széles támogatást, a szakma peremén helyezkednek el, de megjelenésükkel állandósult a vita a szociális munka funkcióértelmezéseiről. A legtöbb ellenvetés magának a szociális szakmának radikális felfogását utasítja el, mondván, hogy egy intézményesített professzionának (csak intézményhez köthetően gyakoroltan minősül szakmának) nem lehet forradalmár funkciója. (Timms, 1983, 96. o.) Különbséget tesznek a professzionális cél, (szolgáltatás) s a politikai cél között, elválasztják a szakember és az állampolgár szerepet. Különbséget kell tenni aközött, hogy valaki olyan szakember, aki radikális, s aközött, hogy valaki egy radikális szakma képviselője – fogalmazódik meg.

A radikális eszmerendszer sem konzisztens, tehát a szociális szakma teljes elvetésétől a politikailag progresszív szociális-munka-fajták kereséséig terjed a skála. Sokfajta szakmai szerep tűnik fel: a reformer, a tervező, a politikaelemző, a szószóló, az érdekkijáró, a szakhivatalnak tanácsadója, külső kritikus és „belső-külső”.

Peter Townsed a szociális munkások funkcióiról írván egyértelműen leszögezi, hogy érdekközvetítő-érdekkülülő szerepük van a hatalmi szféra felé, hídként kell viselkedniük, továbbá szakmai tanácsadással, szakértői hozzáállással kell stimulálniuk az érdekközösségek alakulását, s a jobb társadalom reményében bátorítani kell a kritikai vélemények, nézetek, radikális álláspontok megjelenését. (Townsend, 1975, 40. o.)

A radikálisok szerint szociális munkát jól csinálni csak az tud, aki megérti, átlátja a társadalmi egyenlőtlenségek rendszerét, az okok láncolatát, s az egész ismeretében nyújt professzionális szolgáltatást elsősorban azoknak, akik a mechanizmus működésének „költségeit” viselik.

A „radikális vita” tehát a professzió célrendszerének megkérdőjelezésével billentette ki a tradicionális szociális munkát.

A tradicionálisan kiépített szakma pozícióit nemcsak a radikális baloldal, hanem a reprivatizációt, individualizmust, az intézmények uralma alóli kiszabadulást, az autonómiát hirdető jobboldal is veszélyezteti.

Az 1980-as években kapnak nagyobb teret a decentralizáló, szomszédságra építő, önsegítést ösztönző törekvések – a neokonzervatív-neoliberális né-

zetrendszer megerősödésével, az állami szerepvállalás csökkenésével párhuzamosan egyrésztől, másrészt az állami humán szolgáltató szféra működésének kritikáiból táplálkozóan. (Bürokratikus szervezeti megoldások, rugalmatlan válasz az igényekre, depondenciára ösztönzés, társadalmi kontrollfunkció, továbbá annak felfedezése, hogy az állami közellátás sem garantálja az egyenlőbb elosztást.) (LeGrand, szerk. 1984, 36. o.)

A különféle irányok felvillantásából talán érzékelhető, hogy a 70-es, 80-as években még kevésbé létezik homogén értékrendje, azonos szakmai identitása a szociális munkának, mint a kiformalódás kezdeti szakaszában. Tény, hogy létezik egy elmozdulás a kliens szempontjából nézett, specifikus látószögű környezet-átalakítástól az általános társadalmi közeg megváltoztatásáig, a tulajdonképpeni társadalmi reformfolyamatokig, vagy legalábbis ezek határáig.

A társadalmi reform széles mezején a szociális munka területe versenyhelyzetbe kerül, s konkurálnia kell bizonyos társadalmi mozgalmak, szervezetek, egyetemek közösség-szervezési orientáltságú programjaival. Martin Rein kérdését tehetjük fel:

Vajon képes-e a szociális munka területe a legjobb képességű hallgatókat magához vonzani, tud-e intézményi forrásokra, támogatásokra szert tenni, hogy elindulhasson a merészebb csapáson? . . . A múltban erre nem volt képes. S hogy a múltbéli történet vajon nyitánya-e a jövőnek, egyelőre még megválaszolatlan kérdés.

JEGYZETEK

A dolgozat a TS-4 kutatás keretében készült, melynek célja a népművelőképzés megreformálása. A JPTE Tanárképző Karán, a Közművelődési Tanszék olyan képzési koncepción dolgozik, amely egy 3 éves alapképzésből, s ehhez csatlakozó 2 éves specializációból áll. A választható specializáció egyike lenne a dolgozatban jelzett „social worker” orientáció.

A kutatás e részeredményéről készült már egy jelentősen lerövidített beszámoló a Magyar Népművelők Egyesülete 1987. évi vándorgyűlésére.

BIBLIOGRÁFIA

Barclay, P. (ed) (1982): *Social Workers, Their Role and Tasks*; London, Bedford Square Press. Bayer Zoltán (1973): *A szociálpolitikai koncepciók és a társadalmi valóság viszonyának néhány vonatkozása*; Társadalomtudományi Közlemények 1973/1-2. (64-97. o.) Bibó István (1986): *Elit és szociális érzék* in: *Válogatott tanulmányok I. Bp., Magvető, 221-243. o.* Biddle, W. W. and L. J. (1965): *The Community Development Process*; New York, Holt, Rinehart and Winston. Butterworth, Eric-Holman, Robert (szerk.) (1975): *Social Welfare in Modern Britain*; London, Fontana Collins. Carr-Saunders, Alexander-Wilson, P. A. (1933): *The Professions*; Oxford, Clarendon Press. Davies, M. (1981): *The Essential Social Worker*; London, Heinemann Educational Books. Ferge Zsuzsa (1984): *Szociálpo-*

litika a gazdaságban és társadalomban; Társadalomkutatás 1984/2 (54–71. o.). Glazer, Nathan (1974): The Schools of the Minor Professions; Minerva 12. (346–364. o.). Gough, I. (1979): The Political Economy of the Welfare State; London, Macmillan. Habermas, Jürgen (1985): Mit nevezünk ma válságnak?; Szociológiai Figyelő 1985/1 (23–38. o.). Hegyesi Gábor (1980): Egy szociálpolitikus életműve (Dr. Hilscher Rezső, 1890–1957); Szociológia 1980/3–4 (395–413. o.) Hilscher Rezső (1928): Bevezetés a szociálpolitikába; Bp., Szövetnek-kiadása. Hilscher Rezső (1929): A Főiskolai Szociális Telep tevékenysége és a settlement munka módszere; Szeged, Bethlen Gábor Kör Kiadványai. Horváth Attila (1986): Orvosok – pedagógusok; Valóság 1986/4. (59–68. o.). Huszár Tibor (1979): Történelem és szociológia; Bp., Magvető. Kovalcsik József (1986): A kultúra csarnokai I., II., III., Bp., Művelődéskutató Intézet. Léderer Pál (szerk.) (1977): A foglalkozások presztízse; Bp., Gondolat. Le Grand, Julian; Ronison, Ray (szerk.) (1984): Privatisation and the Welfare State; London, George Allen and Unwin. Lubove, Roy (1965): The Professional Altruist; Cambridge, Harvard Univ. Press. Manning, Nick (1985): Social Problems and Welfare Ideology; Vermont, (USA), Gower. Nyilas Mihály (1984): A svéd reformista munkásmozgalom fejlődési koncepciójának változása a hetvenes években; Társadalomtudományi Közlemények 1985/4. (585–603. o.) Ross, Murray (1955): Community Organization: Theory and Principles; New York, Harper–Brother, Rothman, J. (1968): Three models of community organization practice In: Social Work Practice, New York, Columbia Univ. Press (16–47. o.) Rubington, E.–Weinberg (1970): The Study of Social Problems; Oxford, University Press. Szalai Júlia (1986): Az egészségügy betegségei; Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Timms, N. (1983): Social Work Values; London, Routledge and Kegan Paul. Titmuss, R. M. (1968): Commitment and Welfare; London, George Allen and Unwin. Townsend, Peter (1975): Sociology and Social Policy; London, Allen Lane, Penguin Books Ltd. Varga A. Tamás (1983): Közéletések; Bp., Műzsák. York, Alan S. (1984): Towards a Conceptual Model of Community Social Work; The British Journal of Social Work, Vol. 14. N. 3. June, 1984. (241–255. o.).

A Mecsek Fűvösötös a Csontváry Múzeum megnyitásán

„TEHETSÉGMENTÉS” ÉS POLITIKA*

(Adalékok az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés előtörténetéhez)

Az 1940-es évek elején Magyarországon számos társadalmi és politikai probléma megoldását összekapcsolták a tehetségek, a tehetséges vezetők felkutatásával, kiválasztásával, nevelésével. Egyidőben sokféle elképzelés létezett, de ezeknek csak kis része valósult meg. Az ismert író, Zilahy Lajos elitképző intézmény létrehozását sürgette, elsősorban az amerikai „School of Brilliants” (School for Leadership) mintájára. Tervezetében ugyanakkor példaként szerepelt a német Führer-Schule, a francia École Normale Supérieure és az olasz Academia Mussolini is. A politikai vezetés – propaganda-célból – évekig fenntartotta a kérdés vitáját a sajtóban, de a „Kitűnőek Iskolája” sohasem jött létre.

Egyes református középiskolákban már az 1930-as évek közepén elkezdődött azoknak a szegény falusi fiúknak a felkutatása, akik közül néhányat különböző vizsgák után „tehetségesnek” (értsd: gimnáziumi tanulásra alkalmasnak) minősítettek és tanítottak. Az ezzel kapcsolatos tapasztalatokat is felhasználva a kormány országos akciót kezdett, úgymond, a legtehetségesebb falusi tanulók kiválogatására. E célból nagyszabású „tehetségmegállapító versenyvizsgákat” szerveztek, amelyeken a népiskolai tanítók által legjobbnak ítélt tanulók közül válogattak. Évente néhány száz tanuló kapott ösztöndíjat és kerülhetett be a gimnáziumba. Az akció arra irányult, hogy olyan politikai „vezetőket” neveljenek a falvak számára, akik nem akarnak kiemelkedni saját osztályukból, egyúttal alkalmasak az állam mindenkori céljainak kiszolgálására.

A tanítók csak a gimnáziumoktól távoli községekben vagy tanyákon élő, kifejezetten szegény, erkölcsös, egészséges, kiváló képességű, V. vagy VI. osztályt végzett, 13 évesnél nem idősebb „magyar” fiúkat küldhettek a vizsgákra. A szervezők kiemelten hangsúlyozták, hogy „magyar tehetségeket” keresnek. A vizsgán a jelöltek „faji megfelelése” és „jellem”, „vezetésre való alkalmassága” legalább olyan fontos volt, mint értelmi képességeik színvonala.

A felsorolt feltételek is mutatják, hogy példánkban a pszichológiai vizsgálatok felhasználását alárendelték bizonyos „direkt” politikai célok megvalósításának. Ennek mélyebb megértéséhez ismernünk kell egyrészt a korabeli magyar iskolarendszer néhány jellemző vonását, másrészt a tehetség-

* A Nemzetközi Neveléstörténeti Állandó Bizottság Pécsen rendezett 9. közgyűlésére beküldött angol nyelvű előadás alapján. A tanulmány – a konferencia egyik fő témájához igazodva – elsősorban a külföldi eszmék és módszerek hatása szempontjából vizsgálja az eseményeket.

gel kapcsolatos tudományos kutatások főbb sajátosságait. Meg kell vizsgálnunk, milyen társadalmi körülmények miatt került előtérbe a tehetség kérdése, milyen tényezők befolyásolták a kutatások céljait, irányait és az eredmények felhasználási módját. Ezzel kapcsolatban olyan témaköröket is érintenünk kell, mint a tehetség, az intelligencia és az értelmi képességek elmélete, a vizsgálati eszközök és módszerek ismerete, alkalmazása és továbbfejlesztése, továbbá mindennek pedagógiai, oktatásügyi és társadalmi vonatkozásai.

A század első évtizedeitől kezdve sok országban jelentős munka folyt az imént vázolt problémák elméleti alapjainak kutatásában, és a vizsgálatoknak a gyakorlatban történő felhasználása terén. Fokozatosan kialakultak azok az eljárások, amelyeknek továbbfejlesztett változatai ma is széles körben használatosak. A pszichológiai eszközök alkalmazása beépült az iskolarendszer működésének meghatározott pontjaira (iskolaérettségi vizsgálatok, szelekciós vizsgák, felvételi tesztek, pályaalkalmassági vizsgálatok stb.). Magyarországon mind az elméleti munka, mind az eredmények gyakorlati felhasználása relatíve szűk területre korlátozódott. A tudományos kutatás egy része (főleg a kezdeti időszakban) viszonylag független maradt a társadalmi és a politikai problémáktól; itt jelentős eredmények is születtek. Az esetek többségében azonban a tehetségek ügyével való foglalkozás nem maradt meg a tudomány és a pedagógia keretein belül, hanem összekapcsolódott a társadalmi problémák megoldására irányuló elképzelésekkel, törekvésekkel. A téma irodalmának zöme nem a szakfolyóiratokban jelent meg; a cikkek között többségben voltak a publicisztikai jellegű írások. A tudományos ismeretek ez utóbbiakból gyakran teljesen hiányoztak, vagy – esetenként átértelmezett formában – meghatározott politikai törekvések alátámasztását, igazolását szolgálták.

A vizsgált időszakban a tehetség fogalmát sokféleképpen értelmezték. A tudományban használt definícióktól eltérően a tehetség legtöbbször azonos volt a középiskolai tanulmányokra való alkalmassággal, más esetekben a felsőfokú tanulásra vagy a társadalom vezetésére való alkalmasságot jelentette. A köztudatban ezeket a tulajdonságokat a „középosztály” tagjaival kapcsolták össze. A „tehetségek” problémájának megoldása a gyakorlatban úgy jelentkezett, mint annak eldöntése, hogy a dolgozó osztályok gyermekei közül kik, hányan, milyen feltételek mellett juthatnak tanulási lehetőséghez akár a gimnáziumokban, akár az egyetemeken, s hogy tanulmányaik végeztével milyen társadalmi pozíciókhoz juthatnak.

Az adott korszak magyar iskolarendszere talán a legmerevebb és legantidemokratikusabb volt egész Európában. A társadalom mindhárom nagy rétegének megvolt a maga iskolatípusa. A középosztályba szinte kizárólagosan a gimnáziumon keresztül lehetett bejutni, itt viszont egy adott korosztálynak legfeljebb 5–6%-a tanulhatott. E tanulóknak kb. a fele szerzhetett érettségi bizonyítványt, ugyanakkor az érettségizettek mintegy kétharmada – többségük igen gyenge eredményei ellenére is – bekerült az egyetemre. Anyagi és egyéb okok miatt a gimnázium elsősorban a középosztály gyermekeinek iskolája volt. Állandó problémát jelentett a tanulásra alkalmas („tehetséges”) tanulók hiánya, viszont nem volt mód az alkalmatlan („tehetségtelen”) – főként középosztálybeli – gyermekek tömegeinek eltávolítására. A gimnázium fontos feladata volt a társadalmi szelekció megvalósítása: az alsóbb néposztályokból származó tanulók többségét (éppen a „te-

hetség hiányára" hivatkozva) távol kellett tartania a tanulástól. Témánk elemzésénél ezt a tényt sohasem szabad figyelmen kívül hagyni.

A tehetséggel és határterületi kérdéseivel kapcsolatos írások a század elején szórványosan jelentek meg a hazai szakirodalomban. Kezdetben az intelligencia vizsgálata, az értelmi fogyatékosok kiválasztása, a tanulók „képességeihez” alkalmazkodó oktatás volt a fő téma. A külföldi tudomány és pedagógiai gyakorlat első teljes körű, jelentős összefoglalása 1910-ben jelent meg. Dóczy Jenő könyve a téma feldolgozásával a középiskolai reformot, az individualizált oktatást kívánta megalapozni. A polgári radikális mozgalmak ezeket a kérdéseket a társadalom demokratikus átalakításának gondolatával kapcsolták össze. A tudományos munka elsősorban a gyermektanulmányi mozgalomban indult meg.

A tehetség kérdése Magyarországon – miként másutt is – főként az I. világháború utolsó éveiben került igazán előtérbe. A „Frei Bahn dem Tüchtigen!” és a „The right man on the right place” („Szabad utat a tehetségnek!”, illetve „Megfelelő embert a megfelelő helyre”) elvek megfogalmazása sokféle kutatás és elképzelés alapjául szolgált. Az első cél a háborús embervesztések pótlása volt „minőségi elemekkel”. Sokan írtak a tehetséges tanulók külön iskoláiról, és külföldi példákra hivatkozva igényelték ilyen intézmények létesítését. Többen – ma is figyelmet érdemlő, megalapozott és sokoldalú érveléssel – elutasították e gondolatot. Révész Géza, a később világszerte ismertté vált kitűnő pszichológus a tehetségvizsgálatok intézményesítését kívánta megalapozni. Részletesen feldolgozta és bírálta a külföldi kutatások eredményeit, kiváló könyvet írt „A tehetség korai felismerése” címmel. Művét mai ismereteink birtokában vizsgálva azt érdemes kiemelni, hogy Révész a korai tehetségvizsgálatok lehetőségeinek vizsgálata során éppen ezek korlátaira és szükségtelen voltára mutatott rá. Nagy László, a gyermektanulmányi mozgalom legjelentősebb képviselője fontos eredményeket ért el a tehetség elméleti és fejlődéslélektani kérdéseinek kutatásában. Iskola-reform-tervezeteiben nagy hangsúlyt kapott a tanulók képességeihez, fejlődési üteméhez való alkalmazkodás. Kiállításokat szervezett a tehetséges tanulók alkotásaiból. Weszely Ödön a pályára való alkalmasság vizsgálatát „alkalmazott tehetségvizsgálatnak” tekintette. Középiskolai használatra olyan eljárást dolgozott ki, amelyben a külföldi pszichotechnikai módszereket és a berlini „Begabenschule” (tehetségek iskolája) kérdőíveit egyaránt felhasználta. Boda István munkásságának egyik fő területét az emberi értelem szerkezetének, összetevőinek vizsgálata képezte. Ő az elemző megközelítés alapelveit és módszereit akarta kidolgozni. Baranyai Erzsébet az értelmesség magasabbrendű formáit kutatta. Elméleti munkáiban és ehhez szorosan kapcsolódó gyakorlati vizsgálataiban a minőség szempontját próbálta érvényesíteni, s törekedett az értelem egyéni sajátosságainak, kvalitásbeli különbségeinek megragadására. Az itt említett szerzők műveit, munkásságát a külföldi szakirodalom széleskörű ismerete, az eredmények kritikai felhasználása és továbbfejlesztése jellemezte. E kutatások közös jellemzője, hogy relatíve függetlenek a korszak fontosabb politikai és társadalmi problémáitól.

Az 1920-as évektől kezdődően új tendenciák megjelenését figyelhetjük meg. A tehetségek kérdése egyre inkább politikai problémává terebélyesedett. Az állami vezetés megpróbálta a tudományos kutatásokat saját céljai szolgálatába állítani. A békeszerződések után a kultúrpolitikusok a magyar-

ság „kulturális és szellemi fölényét” kívánták volna bebizonyítani a szomszédos népekkel szemben. Szabad utat követeltek a „magyar tehetségnek” az országon belül és a „tehetséges magyarságnak”, úgymond, a „népek versenyében”. Minden megkülönböztetéstől mentes támogatást ígértek a tehetséges tanulóknak, grandiózus tervezeteket alkottak a „tehetségvédelem állami és társadalmi megszervezésére”. Ezekből a demagóg tervekől természetesen semmi sem valósulhatott meg, mert a rendszer számára elfogadhatatlan volt az iskolarendszer demokratizálása, a tanulók szociális összetételének módosítása a középiskolákban és az egyetemeken. A lélektan művelőitől azt várták, hogy „tudományos módszereket” dolgozzanak ki a társadalmi szelekció megvalósítására és igazolására. (A korábban említett szerzők egyes munkáiban találunk majd példákat e törekvések szolgálatára.) Ismert társadalmi-politikai okok miatt az ellenforradalmi korszakban nemcsak a dolgozó osztályok gyermekeit próbálták távol tartani a középiskolától, hanem azokat is, akik nem a „magyar fajhoz” tartoztak (zsidók, nemzetiségiek). Ez a körülmény lehetetlenné tette, hogy a gimnázium számára széles körből válasszák ki a tehetséges tanulókat. A politikában az elitképzés, a társadalmi vezetők kiválasztása került előtérbe, később a „minőségi harc”, a „fajok harca” és más efféle jelszavak kezdtek feltűnni. Az 1930-as és 40-es évek kutatásai, tehetségvédelmi törekvései is ezeknek az eszméknek a hatásait mutatják. A következőkben a korabeli szakirodalomnak és publicisztikának néhány olyan főbb vonását és tendenciáját emeljük ki, amelyek a tanulmány elején említett „tehetségmegállapító versenyvizgák” jellegét és céljait érthetővé teszik. Ezek a jellemzők a következők:

1. a faji eszmék fokozódó térhódítása, a tehetségvédelem „magyar jellegének” erőteljes hangsúlyozása;
2. törekvés a társadalmi vezetők kiválasztására;
3. „tehetségmegállapító”-módszerek kidolgozása a különféle vizsgálati eljárások kombinálásával;
4. az értelmi tényezők háttérbe szorítása a faji és „jellembeli tulajdonságokkal” (vezetésre való alkalmasság, politikai megbízhatóság stb.) szemben;
5. a vizsgálatok felhasználása a társadalmi szelekció megvalósítására, „tudományos módszerekkel” történő igazolására.

Jellemző tény, hogy a tehetségről szóló legnagyobb hazai monográfia „Tehetség és eugenika” címmel jelent meg. Somogyi József terjedelmes műve a kérdés biológiai, filozófiai, lélektani és szociológiai aspektusai mellett kimerítően taglalta a fajbiológiai összefüggéseket is. A propaganda azt hirdette, hogy a magyar faj jellegzetességei legtisztábban a parasztságban találhatók meg. Rendkívüli mértékben fellendültek a magyarság-kutatások, s ez a pedagógiát és a pszichológiát is érintette. Baranyai Erzsébet egy tervezetében „sajátosan magyar” feladatokat fogalmazott meg a neveléslélektani kutatások számára, ezen belül a tehetségvizsgálatok terén is: a „magyar tehetségek” típusainak vizsgálata, a magyar viszonyoknak megfelelő tesztek kidolgozása stb. Boda István a „magyar egyéniség” örökletesen determinált jegyeit kereste. Szerinte minden pszichés tényezőnek (temperamentum, érdeklődés, figyelem, aktivitás, érzeleml világ, morális jellemzők, gondolkodásmód, mentalitás) vannak „sajátosan magyar” jellegzetességei. E jegyek teljessége csak azokra az egyénekre jellemző, akik „fajilag” is a

magyarsághoz tartoznak, s az állam céljainak megvalósítására elsősorban az ilyen emberek alkalmasak . . .

Somogyi József a tehetségek kiválasztására, a „tehetség megállapítására” összetett módszert javasolt. Ennek részei: tesztvizsgálatok, az intelligencia becslése rendszeres megfigyelések alapján, az iskolai bizonyítványok elemzése és az átöröklés tényeinek vizsgálata. Somogyi Stern tehetségfelfogását használta. Claparède, Moode és Piorkowski nézeteire hivatkozva saját vizsgálatainak szerepét abban látta, hogy minden tanuló számára meg lehet találni az „optimális iskolát”. (Más megközelítésben ez annak előzetes eldöntését jelenti, hogy kinek mennyi és milyen tudást érdemes nyújtani. Miután Somogyi meglehetősen szélsőséges nézeteket vallott a tehetség társadalmi megoszlásáról és az egyes társadalmi osztályokhoz tartozók szellemi képességeiről, nem túl nehéz kitalálni, milyen szerepet is szánt ő a „tehetségvizsgálatoknak . . .”)

Várkonyi Hildebrand egy terjedelmes tanulmányban részletesen ismertette Wohlfahrt értelmességvizsgálati módszerét, amely Németországban a Hartnacke és Rust által megalkotott szelekciós törvény végrehajtását hivatott volna szolgálni. A módszert Boda István fejlesztette tovább. Tervezetében a lelki, a jellembeli és az erkölcsi tulajdonságok vizsgálata legalábbis egyenrangú az értelmi tényezőkével. Borbély Kamill a szellemi, testi és jellembeli jegyek egységében a német „totalitáeszme” megnyilvánulását látta. Bírálta az amerikai módszerek egyoldalúságát, túlzott intellektualizmusát és prakticista szemléletmódját a vezetők kiválasztása terén. A tesztek helyett a megfigyelés, a személyes megismerés fontosságát emelte ki. Gulyás József az iskolai és a társadalmi szelekció eszközei közé sorolta. Baranyai Erzsébet Lemke gondolatát idézte, miszerint „a tehetségkiválasztásnak az a feladata, hogy felszínre hozza a nép vezető és szervező tulajdonságait”. A pedagógiai sajtó és a propaganda kiemelt témája lett a társadalmi vezetők kiválasztása. Hitler és Mussolini példájával bizonyították, az „alulról, nagy küzdelmek árán felfelé törekvő szellemi és erkölcsi kiválóságok” előtt milyen lehetőségek vannak. Ezzel szemben a falusi tehetségmentés szervezői minden eszközzel arra törekedtek, hogy a kiválasztott tanulók a gimnázium esetleges elvégzése, netán a diploma megszerzése után is megmaradjanak saját társadalmi osztályukban, s ne játszhassanak jelentős vezető szerepet. A jellelték négyeszeri (!) szelektálása és a vizsgálati módszerek kombinálása lehetővé tette, hogy a jók közül is a legjobbakat válasszák ki. A tanulmányunk elején említett faji, politikai és egyéb szempontok alkalmazása azonban rendkívüli mértékben leszűkítette a kiválaszthatók körét. Évente mindössze néhány száz tanuló kerülhetett be a gimnáziumba. Tőlük olyan tanulmányi eredményeket követeltek meg, amely össze sem hasonlítható a középiskolai tanulók átlagos színvonalával: a tantárgyak feléből jeles, feléből jó érdemjegyet kellett elérniük! Az akció próbaéve utáni első tanév (1942/1943) végén a vizsgákon felvett tanulók 78⁰/₀-a felelt meg e magas követelménynek. Más megközelítésben: közel egynegyed részüket már az első évben „sikerült” eltávolítani a gimnáziumból. (Az érettségiig további 7 év állt még a bentmaradtak előtt, nem is szólva az egyetemi évekről . . .) A második évben a vizsgák követelményeit megszigorították, ezáltal tovább korlátozták a gimnáziumba felvehetőek számát. A II. világháború miatt az akció félbeszakadt, a felszabadulás után pedig módosult formában és célokkal folytatódott még néhány évig. Fenntartása akkor vált feleslegessé, amikor létrejött a nyolc

osztályos általános iskola. Ez önmagában is szükségtelenné tette a tanulók 10–12 éves korban történő szelektálását. Az államilag szervezett „tehetségmentés”, az abban felhasznált módszerek, valamint a korabeli szakirodalom korábban ismertetett sajátosságai minden bizonnyal döntő szerepet játszottak abban, hogy a tehetségevelés problematikája hosszú időre háttérbe szorult a magyar pedagógiában.

ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Az a konferencia, amelyekre ez a tanulmány készült, a nemzetközi kapcsolatok történetével foglalkozott a neveléstudomány és a pedagógiai gyakorlat területén. Fő témáját a külföldi elméletek, eszmék és módszerek más országokban történő fogadtatásával és felhasználásával kapcsolatosan magyar jelenség kialakulását és jellemzőit, érthetővé tenni annak iskolarendszeri és politikai vonatkozásait, továbbá képet adni a tehetséggel összefüggő hazai kutatások főbb irányairól és eredményeiről. Szükségképpen írásunk csak néhány fontosabb összefüggés és jellemző tendencia vázlatos ismertetésére vállalkozhatott. Azt szerettük volna bemutatni, hogy az adott korszak ismert eseményei hatására hogyan torzult el a tehetségvédelem elmélete és gyakorlata, hogyan hatott rá a nacionalizmus, a sovinizmus, az antiszemitizmus, és mi volt a faji eszmék szerepe. Megpróbáltuk jelezni, hogyan hatott a német orientáció fokozódása, milyen politikai tényezők befolyásolták a kiválasztás szempontjait, s miért lett a tehetségek minden megkülönböztetés nélküli támogatásából sokféle szempont által determinált, nyílt szelekció, végeredményét tekintve: kontraszelekció. Egyébként a két világháború közti tehetségvédelem eseményeiben és irodalmában jól eligazítja az olvasót Zibolen Endre: Tehetségmentés az iskolában 1920–1944 című könyve, amely 1986-ban jelent meg az Oktatókutató Intézet gondozásában. E műhöz kapcsolódva készítettük el „Szempontok a hazai tehetségmentés jellegének megértéséhez” című hosszabb tanulmányunkat, amely a problémakör komplex elemzését tartalmazza. (Várhatóan 1988 első felében jelenik meg a Pedagógiai Szemle hasábjain.) Ebben részletesen tárgyaljuk az Országos Magyar Falusi Tehetségmentés problémakörét is. Jelen írásunk közreadásával azt szeretnénk elérni, hogy a tehetségvédelem múltja iránt érdeklődő pedagógusok hiteles képet kapjanak egy letűnt korszak pedagógiai gyakorlatáról, és legalábbis némi fenntartással olvassák azokat az írásokat, amelyek az ellenforradalmi korszak praxisát követendő, pozitív példaként próbálják beállítani. A teljes meggyőzéshez további elemző tanulmányok, bizonyító erejű dokumentumok publikálása szükséges, de ugyanilyen fontos feladat az eddig megjelent torzítások tételes bírálata is.

Baranyai Erzsébet: A magasabbrendű értelmesség meghatározása és vizsgálatának módszere. Szeged, 1938. Baranyai Erzsébet: A neveléslélektani kutatás magyar feladatai a tanítás lélektana körében. Vázlat egy magyar neveléslélektani intézet munkatervéhez. Szeged, Városi ny. 91–156. 2 p. Boda István: Az értelem. Funkcionális és minőségi lényege, szerkezete és kísérleti vizsgálata. Debrecen, 1939. Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadó. Boda István (szerk.): Tervezet az érettségi vizsgálatához kapcsolódó válogató értelmességvizsgálat... tárgyában. = Magyar Pszichológiai Szemle. 1935. 1–2. 153–188. p. Borbély Kamill: A tehetségesek új iskolái az Óceánon innen és túl. = Pannonhalmi Szemle. 1943. 3. 184–190. p. Dóczy Jenő: Tehetség és iskola. A szellemi tehetség fokának és irányának figyelembevétele az oktatásban. Bp., 1910. Nagel. Gulyás József: A szelekcióról. Debrecen, 1937. Városi ny. (Különlenyomat a Ref. Tanáregyesület Évkönyvéből.) Kováts János: A tehetség joga és rendeltetése. = Magyar Közigazgatás. 1942. 21. 7. p. Nagy László: A magyar közoktatás reformja. Bp., 1918. Merkantil ny. Nagy László (szerk.): A tehetséges gyermek. Beszámoló a tehetséges gyermekek rajzkiállításáról. Bp., 1922. MGyT. Révész Géza: A tehetség időszerű problémái. = Magyar Paedagogia. 1917. 519–534. p. Révész Géza: A tehetség korai felismerése. Bp., 1918. Benkő. Somogyi József: Tehetség és eugenika. A tehetség biológiai, pszichológiai és szociológiai vizsgálata. Bp., 1934. Eggenberger. Somogyi József: A tehetség megállapításának problémája. = Magyar Paedagogia. 1933. 9–10. 158–171. p. Szombatfalvy György: Tehetségmentés a falusi népiskolákban I–III. = Néptanítók Lapja. 1941. 20. 987–989. p. 21. 1036–1038. p. 23. 1149–1152. p. Várkonyi Hildebrand: A kiválasztás és értelmességvizsgálat újabb kérdései. In: Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Szeged, 1936. 3–37. p. Weszely Ödön: A pályaválasztás és a tehetségvizsgálatok. = Társadalomtudomány. 1922. 1–2. 29–43. p. Zilahy Lajos: Kitűnők iskolája. = Kelet Népe. 1939. 11. 5–7. p.

A Mecsek Fúvósötös a Csontváry Matinén játszik

**A KULTURÁLIS ÖNIGAZGATÁS TARTALMI
ÉS FUNKCIONÁLIS KÉRDÉSEI PÉCSETT
AZ 1907. OKTÓBER 2–6-A KÖZÖTT RENDEZETT
„A SZABAD TANÍTÁS MAGYAR ORSZÁGOS KONGRESSZUSÁN”**

I. Okok, célok

„Előre láthatjuk: a most meginduló század a szabad tanítás teljes érvényesülését fogja elérni.

Mindenütt a világon föl fogják ismerni, hogy a szabad tanítás szükséges kiegészítője az iskolai tanításnak és e kettő együtt még eddig nem sejtett módon fog tovább fejlődni. Ez a kettő kölcsönösen támogatja és kiegészíti majd egymást. Minél hatásosabb lesz az iskolai tanítás, annál nagyobb közönsége lesz a szabad tanításnak és minél inkább fejlődik emez, annál jótekönyebb hatással lesz az iskolai tanításra: gyakorlatibbá, elevenebbé fogja tenni . . .

E Kongresszusnak nem az a föladata, hogy a szabad tanítást sablonokba szorítsa, hogy ezen a téren az egyéni kezdeményezést elnyomja, hogy kényszerűvé tegye azt, ami csak a szabadság légkörében virágozhatik.

Az Országos Kongresszus összehívásának első és legfontosabb célja az, hogy a szabad tanítás nagy ügyét az országos közvélemény országos ügyévé tegyük . . .

A magyar társadalmat föl kell világosítanunk, hogy itt egy nagy nemzeti ügyről van szó, mely iránt mindenkinek érdeklődnie és melyen ezreknek közreműködnie kell . . .

Egyesíteni akarjuk a nemzet legjobbait abban a munkában, amelynek célja a műveltség egyetemes terjesztése és ezzel a nemzet nagyobb szellemi egysége és békés együttműködése.” – közölték a Kongresszus hívó szövegét 1907 márciusában a lapok.

A Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusa rendkívül érdekes történelmi helyzetben szerveződött, fórumain Európa és a magyar társadalom jövőjéről szőtt elképzelések surlódtak egymással úgy, hogy minden vita centrumában a tudás problémája volt.

A 49°/_o-os analfabétizmussal, gazdasági és politikai válságok sorozatával jellemezhető századelőn az egyéni tudás tartalmáról, szerepéről vitatkoztak a status quo-, a reformkonzervatívok, az anarchisták, a progresszív és radikális liberálisok, a nacionalisták, a keresztények, a szocialisták.

Vitáik közös nevezőjét az a közös szándék képezte, hogy a magyar társadalom alsó, közép és felső rétegében egyaránt emelni kell a műveltség szintjét, s ehhez növelni kell az önképzési lehetőségeket tartalmi, formai tekintetben egyaránt.

Élesen eltértek az elképzelések arról, hogy a megnövelt tudásnak individuális vagy nemzeti, kollektív céljai legyenek hangsúlyosak, s abban is, hogy gazdasági, politikai vagy kulturális funkció kerüljön előtérbe.

A célok és funkciók divergáló értékrendje magától értetődően polarizálta a társadalmi önművelődésben megjelenő ismerettartalmakról formált nézeteket is.

A vita kitért az 1867-től Magyarországon érvényesülő kulturális öngazgatás és öntevékenység sokszínű programjaihoz viszonyuló állami segítség és állami kontroll problémakörére is.

A pécsi Kongresszus jegyzőkönyvi anyaga azért lebilincselően érdekes olvasmány, mert feltárul lapjairól a társadalmi fejlődésben megkésettlenül induló századfordulós Magyarország politikai erővonalrendszere, a különböző társadalmi csoportok elképzelése a magyar kibontakozásról, a jövő lehetőségeiről, s abban a személyes tudás jelentőségéről. A kemény érdekellentéteket nyílt vitában egymással ütköztető képviselők gyakran hangoztatták a tudásról, az öngazgatásról ugyanazt egymástól homlokegyenest eltérő célokkal, s erősen eltérő vélemények mögött gyakran ugyanaz a szándék húzódott meg. A magyar társadalom feudális jellegű hatalomgyakorlási keretei között a társadalmi önirányítás, sorsformáló felelősségvállalás-tanulásának érlelő fázisát ismerhetjük meg a Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusának jegyzőkönyvi lapjain.

Feltehetjük a kérdést, miért 1907-ben vált a magyar hatalom és társadalom centrális kérdésévé a szabad tanítás ügye?

Ha áttekintjük történelmünk ezen időszakának legfontosabb eseményeit, láthatjuk, hogy ennek politikai, gazdasági okai voltak elsősorban.

A magyar államigazgatás, hatalomgyakorlás 1903–1905-ös uralmi válsága, a Fejérváry kormány tevékenysége megerősítette a reformkonzervatívok szándékait abban, hogy meg kell ismerni a politikai erőter valós viszonyait, s elébe kell menni kisebb változásokkal a nagyobb reformokat igénylő társadalmi erők követeléseinek, mert így kezelhető marad a konfliktusok rendszere, stabilizálódik a hatalom.

A választójog kiszélesítéséért küzdő Szociáldemokrata Párt vezetőjével kötött Garami–Kristóffy paktum, a hatalmas arányú munkástüntetések választójogi reformot (ha csekély mértékűt is), és a népiskolai oktatás ingyenessé tételét eredményezték. Mindez úgy tűnt, a reformkonzervatívok politikai stratégiáját igazolta.

A fokozatosan intézményesülő s bürokratizálódó munkáspárt által átfogott tömegekben is növekedett a vágy arra, hogy átlássák életük determinánsait, s azok megváltoztatásához bírják a szükséges tudásokat.

A hagyományos mozgalmi oktatáson belül a radikális csoportok hívták életre a magyar progresszív értelmiség segítségével a Szabad Iskolákat. Budapesten a Társadalomtudományi Társaság tagjai oktattak, a vidéki városokban a Szabadgondolkodók helyi társaságai segítették a helyi munkásság szándékait.

A Szabadgondolkodók Pécsi Társasága és a Pécsi Munkásképző Egylet Szociáldemokrata Munkásiskolájának első előadására 800 fő kívánt elmenni, s mivel a terembe nem fértek be, tüntető menetet alkottak, amelynek tábláin ilyen jelszavak is voltak: „A tudás erőssé tesz, a tudatlansággal a hatalmasok jármába hajszol!”

A polgári értelmiség elitje és a proletárelit összefogása a hatalmi viszonyok demokratizálásáért hatásos volt, a két forradalom cselekvőképes vezető gárdáját, európai szintű szellemi-ideológiai bázisát adta.

A monopolkapitalizmus Európájához igazodni kívánó gazdasági érdekek

az áruban megtestesülő munka szellemi színvonalát alulról és fölülről egyaránt növelni akarták.

Az Uránia Ismeretterjesztő és Közművelődési Részvénytársaság igazgatójának, Molnár Viktornak, szakmunkások a következő levelet írták 1905-ben:

„Mi rendszeres tanítást kívánunk, körülbelül a polgári iskola négy osztályának tárgyaiból. Amíg annyi műveltséghez nem jutunk, mindig alatta fogunk állani a nyugat-európai államok munkásainak, mert ott iparosinasnak az iparhatóságok csak azt engedik szerződtetni, aki legalább nyolc évig járt iskolába, míg nálunk meg kell elégedni négy elemi iskolázottsággal, mert szüleink szegénysége miatt mi tényleg néha még ennyit sem végeztünk.

Ne féltsenek bennünket a további négy iskolai év tanulmányaitól: ha a német, francia és angol munkásoknak nem árt meg a nyolc évi előzetes tanulás, talán nekünk sem fog ártani és nem térít le bennünket a pályánkról, ha a haza arról gondoskodik, hogy legalább utólag tanulhassunk annyit, mint amennyit a külföldi munkásoknak tudni kell, ha egész életében nap-szamos akar maradni.

Szóval mi azt kérjük, hogy minket a nyugat-európai munkás átlagos műveltségi színvonalára tessék emelni, hogy így a magyar munkás műveltsége szilárd alappal bírjon, melyre aztán szakismereteink tökéletesítése is biztosabban helyezhető mint az eddigire.”

Az Uránia 1908-ig 56 Munkásgimnáziumot hívott életre a nagyobb városokban, amelyekben a polgári iskolák legfontosabb ismereteit tanították heti 4–6–8 órás, félévente 12 hetes kurzusokban.

A tanulás eredményéről magánvizsgákon lehetett számot adni, a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium bizonyítványát sok munkaadó teljesértékűnek tekintette.

Pécsett, a Kongresszuson, Gaál Jenő, miniszteri tanácsos, műegyetemi tanár, a Magyar Társadalomtudományi Egyesület elnöke a szabad tanítás jelentőségét így méltatta: „... el kell ismernünk, hogy az utolsó négy évtized alatt valamint számban, úgy vagyban és tudásban is gyarapodtunk. De csak általában és nem egyszersmind viszonylag is. Azaz sem ismereteink, sem anyagi erőnk a legújabb kor viszonyainak kívánalmaihoz s más nemzetek haladásához képest nem szaporodtak eléggé és mindkettőnek terhei szintén tetemesen öregbedtek.

Ilyen teher anyagilag eladósodásunk szertelen emelkedése, értelmi haladásunk fölületessége, a kettő mellett pedig erkölcsi tőkénk és fegyelmezett-ségünk határozott hanyatlása.

Fejében és tagjaiban reformálni kell tehát társadalmunkat és pedig nem a tünetek, hanem az okok gyógyítása által. Azt hiszem minden ízében: föl-ső, közép és alsó rétegeiben oktatni, de ez korántsem elég, hanem egyúttal nevelni és ily módon önmagának vissza kell adni azt. Csakhogy ez olyan természetű reform, melyet igazán senki más nem vihet keresztül, mint egyedül maga a társadalmunk. Ennélfogva ez a kongresszus is csupán akkor fog föladatának eleget tehetni, ha bebizonyítja, hogy valóban a magyar társadalom lelkiismeretének megnyilatkozása.”

A társadalmi reformban oktatás és nevelés által önmagának visszaadott társadalom gondolata még egy reformkonzervatív miniszteri tanácsos részéről is alig leplezett kritika a zömében egyházi kézben működő oktatási intézmények tevékenységéről, ismeretanyagáról, az oktatási tartalom társadalmi funkciójáról.

A magyar állam és a magyar egyház szétválasztásának kérdésköre teljes társadalmi közvéleményt megmozgató arányokban ezen a pécsi kongresszuson került először a figyelem fókuszába. A szabad jelző a tanítás előtt elsősorban az egyházi befolyástól, ellenőrzéstől szabad értékközvetítő és értékkepző tevékenység igényét jelentette.

Az a szekularizációs folyamat, amit Franciaországban az 1789-es forradalom és Napóleon realizált, Németországban a „kultúrharc” során a XIX. század végén jutott győzelemre, nálunk a tőkés termelés gazdasági érdekeiből és a kialakult új osztályok önrendelkezési igényeiből, politizálódó érdekeiből a XX. század elején kezdődött, s 1945-ig sem tudott kiteljesedni.

A szabad tanítás konferenciáján Pécsen szinte minden irányzat kitért a felnőttek tanításának mitől való szabadtságkérdése mellett a mire való szabadságára is.

A konzervatív erők képviselői szerint a felnőtteket is végig kell vezetni azon az ismeretmezőn, amelyet a rendeskorúak iskolai tananyaga tartalmaz, mert ezzel érhető el a szabad tanítás folyamatában szerzett tudás társadalmi elismerésének egyenlősége. A pótlólag szerzett tudás, az egyetemesebb kultúra értékei a résztvevőket teljesebb értékű, tekintélyesebb állampolgárokká teszik, akik fegyelmezettebben és alkalmazkodóképesebben tudják majd életüket irányítani, a nemzet egészével szembeni kötelezettségeiket teljesíteni.

A szabad tanítás műveltséganyagát egymásra épülő, rendszerezett tudást biztosító folyamat fokozataiba kell szervezni, s úgy kell tanítani, hogy az kívánjon nagy erőfeszítést a benne résztvevőktől.

Az előre megalkotott, iskolás szerkezetű ismeretrendszer beláthatóságával, stabilizáló szándékaival, kifárasztó szisztémájával szemben a liberális, progresszív képviselők indulatosan léptek fel.

Hangsúlyozták, hogy a szabad tanítás ismeretanyagának mindenkor rugalmasnak, mindenkor a benne résztvevők társadalmi, emberi problémáihoz igazodónak kell lennie, s nem a múlt, hanem a jelen tudományos világképének legfontosabb értékeivel kell kapcsolatba hozni az érdeklődőket. Az a szabad tanítás feladata, hogy gondolkodni tanítson, hogy segítse megérteni és megváltoztatni az egyén helyzetét, hogy a távlatok megmutatásával dinamizáló erőként hasson. Ehhez a kor legfrissebb tudományos értékeiről, a társadalmi helyzetet átvilágító ismeretrendszerekről (szociológia, közgazdaságtan, antropológia, filozófia stb.) kell érdeklődést keltő átfogó képet adni a szabad tanításban résztvevőknek úgy, hogy mindenkor érthessék a témakör információinak személyes élethelyzetükkel való összefüggését, annak megváltoztatásában betölthető szerepét. A szabad tanításnak mobilizáló, dinamizáló erőként jelen és jövő hangsúlyosnak kell lennie. Az egyes ismeretkörök lényegének kiemelésével a világról való tudás használhatóságát, a tudás emberért valóságát, kíváncsiságra, tanulásra érdemességét kell a szabad tanításnak határozottan nyomatékosítani.

A konzervatívok formalizált, rendszerezetten lemerevített témaszerkezetével szemben a szabad tanítás tartalmi és formai rugalmasságának igényét vázolták.

A mozaikos, felszínes tudás vádjával szemben a kíváncsivá tett érdeklődés, a feladatra éhes gondolkodás, az aktív, önálló ismeretszerzés, az önképzés szabadságának igényével érveltek, s a konferenciától a permanens művelődéshez az információkat mindenféle kötöttség nélkül kínáló lehetőségek növelését várták.

A konferencián résztvevők valamennyien érzékelték a reformálás szükségességét, de jelentős különbségek voltak, hogy abban a szabad tanítás milyen szerepet vállaljon.

A konzervatív csoportok a tudatos fegyelmezettség, az önkéntes alkalmazkodóképesség növekedésével a társadalmi ellentétek csökkenését várták, a reformkonzervatívok az angol University Extension mintájára a közép- és felsőfokú képzés felnőttkori kiskapuinak megteremtésével az egyéni mobilitás lehetőségét szerették volna realizálni, s ezzel a kultúra demokratizálásának intézményi kereteit vélték megoldottnak.

A liberális képviselők az északi államok népfőiskoláival – a nemesi közigazgatással szemben – a társadalmi öngazgatás tanuló fórumait látták Magyarországon realizálhatónak. A tudás növekedésével tartották lehetségesnek a hatalomból való részesedést.

A radikális képviselők a szabad tanítást a társadalom radikális átalakítását segítő politikai eszköznek tekintették, amely ön- és csoportérdekeket segít felismerni, tudatossá segít tenni a mindenkori összefogások szövetségeseit és ellenfeleit, az individuum jogegyenlőségét hangsúlyozza a kötelezettségek egyenlőtlenségével szemben. A szabad tanítást az öntudatos állampolgár és a demokratikus társadalom formáló lehetőségének tekintették, abban nagy nyomatókat kívántak adni a politikai funkcióknak, az osztály- és pártérdekeknek, érdekütközéseknek.

„Minden időben és minden helyen, amelynek szellemi életét ismerjük, az oktatásnak két célját találjuk: egyfelől az oktattottnak, a tanítványoknak képesebbé tételét a természettel és embertársaikkal való küzdelemre és ezáltal boldogságuk növelését, másfelől a tanítványok értelmének lenyűgözését, elaltatását, félrevezetését, hogy ezáltal kevésbé legyenek képesek az oktatóknak, illetőleg az oktattatóknak ellenállani, és hogy így ezek boldogsága növekedjen. Hogy minden időben és minden helyen ez az utóbbi célú oktatás is létezik, azt tények óriási sokasága bizonyítja: különben is képtelenség volna föltenni, hogy az a hatalmas érdekharc, amely az emberek között folyik, és amely minden eszközt fölhasznál, az elhitézés, a félrevezetés oly közel fekvő eszközét ne használná föl. Azonban az utóbbi célú oktatást nem oly könnyű világosan észrevenni, az előbb célútól elválasztani. . .

A cél, amelyet a szabad tanításnak kitűzünk, követeli, hogy egyfelől nevelteinknek a világról azokat a leírásokat, ismertetéseket adjuk, amelyeknél fogva abban eligazodni képesek, hogy másfelől azokkal a függőségekkel, azokkal a törvényekkel ismertessük meg őket, amelyeknek ismerete folytán arra lesznek képesek, hogy a világot alakítsák, alakítási tervei iránt, általános ítélőképességük legyen, hogy meg tudják különböztetni a becsületes szakértőt a csalótól és kuruzslótól, a reális javaslatokat a bolondítástól.

Minden tág körű, általános néptanításnak egyik célja, hogy a nép ne legyen prédája a tanultabbak önzésének: e szempontból egy kis osztály művelése és az annak részéről való vezetés sohasem pótolhatja a nagy néptömeg általános műveltségét. Az embereknek általános, kivétel nélküli befolyása a törvényhozásra is első sorban nem azért szükséges, hogy a nagy néptömeg új ismeretekkel, nagyobb bölcsességgel járuljon ahhoz hozzá, hanem azért, hogy mások ismereteinek a saját érdeke ellen való fölhasználását lehetetlenné tegye.” – összegezte Pikler Gyula, budapesti egyetemi tanár, a Társadalomtudományi Társaság elnöke a pécsi konferencián a társadalmi szabad tanítás funkcióját Magyarországon 1907-ben.

II. A Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusának résztvevői és programja

Az 1867-től társadalmi önszerveződés keretei közé utalt közművelődési tevékenység számos helyi, rétegerdekre, speciális értékek művelésére hívott életre öntevékeny kulturális szervezetet, amelyek a művelő, szórakoztató funkciók mellett gazdasági, szakmai, településfejlesztési és csoporttudat erősítő funkciókat is realizáltak. Az így befelé fokozatosan differenciálódó, politikailag folyamatosan öntudatosodó magyar társadalomban a szabadkőműves páholytagok és miniszter(ek) a fejlett európai országok szabadtanítási intézményeit is szerették volna meghonosítani: Az University Extension, a Worker's Educational Association, a Mechanic's Institute Adult School, a People Palace, a Mansfield House, a Women's University Settlement, a Toynbee Hall, a Volkshochschule, a berlini, a bécsi Uránia szervezet mintájára hívták életre a Népszerű Főiskolai Tanfolyam, a Szabad Liceum, az Uránia, az Erzsébet Népakadémia intézményeket, amelyek közül nem mindegyik találta meg azt az érdeklődő közösséget, amelyre mint bázisra létrehozói számítottak.

A Szabad Liceum és az Erzsébet Népakadémia vezetősége közös értekezleten jutott arra az elhatározásra, hogy a szabad tanítás problémáiról országos érdeklődést keltő konferenciát kellene szervezni, s a szabad tanítás lehetőségeit állami támogatással kellene biztonságosabbá tenni. Az országos konferencia ötletét német és osztrák minta sugallta. 1904–1906-ban mindkét országban eszmecsere és vita folyt a szabad tanítás funkcióiról, tartalmáról és a pedagógia századának induló XX. században, az alkalmazható, optimális hatékonyságú módszerekről is.

A kezdetben „Országos Népművelési Kongresszus” címkét viselő fórum az előkészítő bizottságban Pályi Sándor indítványára változott meg. Pikler Gyula a „Szabad”, Alexander Bernát a „Tanítás”, Pályi Sándor az „Országos” Beöthy Zsolt a „Magyar” fogalmat tartotta hangsúlyozandónak, s így ezekből állt össze a valójában széleskörű közművelődési tevékenységet is magában foglaló „Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusa”.

A konferenciát Zsolnay Miklós, a Pécsi Népakadémia elnöke hívta Pécs városába, ő lett a vendéglátó gazda.

Az előkészítő bizottság „Szózat”-a érdekesen mozdította meg a magyar társadalom művelődéssel is foglalkozó szervezeteit.

A felhívásra elsősorban és nagy arányban a polgárosodó társadalom öntudatosodó, politizálódó rétegeinek országos és helyi szervezetei jelentkeztek és szinte ugyanazokból a városokból, településekről a nemzeti, keresztény hagyományokat gondozó vallási közösségek.

A több mint 15 000 nyilvántartott magyar egyesület és a gombamódra szaporodó kulturális intézmények sorából a felhíváshoz 136 szervezet kb. 1000 taggal csatlakozott.

Érdekes áttekinteni a kongresszust alkotók tablóját azért is, hogy érzékletes képet kapjunk a vitapartnerek belső arányáról, a magyar társadalom új és régi erőinek területi és rétegjellemzőiről.

A kongresszushoz hivatalos, állami intézményként csatlakozott: a Magyar Tudományos Akadémia, a Földművelésügyi, az Igazságügyi, a Vallás és Közoktatási, a Honvédelmi Minisztérium. Nem csatlakoztak az egyetemek.

Az iskolák közül a Kereskedelmi Akadémia, a Kereskedelmi Tanonc- és Továbbképző Iskola, a Bp. Állami Felső Ipariskola, az Iparrajziskola, az Állami Felső Leányiskola Máramarosszigetről, Mezőtúrról, a Felső Kereskedelmi Iskola Miskolcra, az Országos Magyar Iparművészeti Iskola tantestületei csatlakoztak.

A tanárok átfogóbb szervezetei közül az Iskolaorvosok és Egészségtan-tanárok Szakbizottsága, a Népiszkolai Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság, a Kereskedelmi Tanárok Országos Egyesülete, a Rajztanárok Országos Egyesülete, az Országos Középiskolai Tanáregyesület, az Országos Polgáriszkolai Egyesület, a Tanítóképző-Intézet Tanárok Országos Egyesülete, a Gyakorló Főgimnáziumi Egyesület, a máramarosszigeti Tanügyi-Kör, a pécsi Római Katolikus Tanítóegyesület, a Pozsonyi Középiskolai Tanári Kör volt ott.

A résztvevők közül döbbenetesen hiányoztak a különböző felekezetek által átfogott és a világi szerveződésű városi és vidéki tanítóegyesületek. Távolmaradásuk igazolta, hogy ezen a kongresszuson az egyházi művelődési monopólium ellen, a liberális erők vezetésével a világi érdekeket sokoldalúan szorgalmazó ismeretrendszerért zajlott a küzdelem.

A számos szabad tanítási forma közül küldöttel képviseltette magát a Budapesti Népoktatási Kör, az Erzsébet Népakadémia, a Szabad Liceumok közül a Budapesti, a Dési, a Nagyvárad, a Temesvári, az Orosházi Iparosok és Ipari Munkások Szabad Liceuma.

A Népakadémiák közül jelen volt a Pécsi, a Székesfehérvári küldöttje.

Az intézményesült szabad tanítás sokszínűségét a Pozsonyi Népszerű Főiskolai Tanfolyam, a Pozsonyi Uránia, a Budapesti Szabad Egyetem, az Uránia Magyar Tudományos Egyesület, a Vasárnapi Munkáképző Országos Bizottsága, a Népszerű Filharmóniai Hangversenyeket Rendező Bizottság, a Tulipán-Szövetség Közművelődési Osztálya, a Társadalomtudományi Társaság Szabad Iskolája, a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Vándorgyűléseinek Állandó Központi Bizottsága jelenléte érzékeltette.

Azt, hogy a szabad tanítás pécsi kongresszusa az erősödő, szakmailag differenciálódó értelmiség és munkásság fóruma jól mutatta azon szakmai érdekképviseleti és politikai szervezetek sora, amelyeknek tevékenységében a művelődés a legfontosabb szervező erő volt.

Pécsett jelentős véleményformáló erő volt a Társadalomtudományi Társaság képviselőcsoportja Budapestről és Nagyváradról, a Magyar Gyermekektanulmányi Társaság, a Magyar Iparművészeti Társulat, a Magyar Pedagógiai Társaság, a Magyar Pestalozzi Társaság, a Magyar Társadalomtudományi Egyesület, a Magyar Királyi Természettudományi Társaság, a Magyar Gazdaszövetség, a Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesülete, a Széchenyi Szövetség, a Kisfaludy és a Petőfi Társaság, az Aquinói Szent-Tamás Társaság, a Szent István Társulat, az Országos Pázmány-Egyesület.

A konzervatív és a liberális csoportok küzdelmébe szimpatizáló képviselők kapcsolódtak be az országos struktúrával bíró szervezetek közül a Filharmóniai Társaság, a Magyar Földrajzi Társaság, a Magyar Numizmatikai Társaság, az Építési és Műszaki Rajzoló Országos Egyesülete, a Magyar Mérnök és Építész-Egylet, az Országos Műszaki Egyesület, az Általános Népművelő Egyesület, a Gyermekvédő Liga, a Magyar Gazdasági Egyesület, az Országos Közegészségügyi Egyesület. A helyi értelmiségi szervezetek közül a Temesvári „Losonczy” Szabadkőműves Páholy, a Hajdúszoboszlói Népszerű Előadásokat Rendező Társaság, a Soproni Régészeti Társulat, a Pécsi Jog-

akadémiai Olvasókör, a Katholikus Olvasókörök közül a Szekszárdi, a Budapesti, a Pécsi, a Hosszúhetényi, a Nagyváradi, a Katholikus Körök közül a Pécsi, a Székesfehérvári, a Pécs-Budai Külvárosi, a Katholikus Legényegyletek közül a Pécsi, az Aradi Kölcsey Egyesület, a Budapesti Újságíró Egyesület, A „Népművelés” szerkesztősége, a Közművelődési Egyesületek közül a Dél-magyarországi, a Fejér megyei Irodalmi és Közművelődési Egyesület, Peredmér és Környéke Lakosainak Egyesülete, a Művészet és Művelődés Nőegyesület, a Budai Tudományos és Művészeti Kör, a Máramarosszigeti Szilágyi István Irodalmi Kör, a Budapesti Dávid Ferenc-Egyesület, a Pécsi Szabadgondolkodók Egyesületének képviselője.

A szabad tanítás könyvtárügyét a társadalmi szervezetek gondolkodói mellett a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelőisége, s az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum képviselte. Meglepő, hogy a pécsi konferencián az Országos Széchényi Könyvtár nem képviseltette magát.

A Magyar Királyi Technológiai Múzeum, a Nemzeti Múzeum, az Iparművészeti Múzeum, a Szépművészeti Múzeum és a Kereskedelmi Múzeum mellett jelen volt képviselőivel a Pécsi Városi Múzeum, Sopronvármegye és Sopron Sz. Kir. Város Egyesített Múzeuma, a Pécsi Ingyenes Népkönyvtár Egyesület, Békéscsaba község Népkönyvtárai, Munkásotthona, a Borsod-Miskolci Múzeum-egyetlen és a Nagybányai Ifjúsági Kör.

A tudás „szellemi beruházás” elméletének jelentős hatására utalnak a konferencia résztvevői között megjelenő intézeti képviselők az Országos Chemiai Intézetből, az Országos Meteorológiai és Földmágnességügyi Intézetből, s a szakegyletek: a Cipőfelsőrészkesztők, a Teherszállítók és Fuvarozók, a Könyvkötők, a Könyvnyomdászok és Betűöntők, a Szabómunkások és Munkásnők, a Nőtisztviselők, a Szakavatott Gépészek Szakegyleteinek aktív képviselői.

A pécsi konferencia nagy meglepetését a proletárok érdekeit okos, meggyőző, harcos szónokaival védő Szociáldemokrata Párt, és a Magyarországi Földmunkások Országos Szövetsége okozta.

Szónokaik élesen bíralták a magyar iskolarendszer hibáit, klerikus értékrendjét, a népoktatás gyengeségeit, követelték az oktatási rendszer színvonalának emelését, államosítását, a társadalmi, az érdekvédelmi szervezetek öntudatra nevelő oktatási tevékenységének teljes szabadságát.

A radikális képviselők egyszerre hadakoztak a kultúra hatalmi fórumainak képviselőivel és a szabad tanításban elsősorban személyes presztízsnövekedést remélő kevésbé harcos szervezetek véleményével. Ezek közül hozzászólással, vagy előadással vitatkozott a radikálisokkal a Magyar Keresztény Munkásnők Országos Egyesülete, a Feministák Egyesülete, a Magyarországi Famunkás-Szövetség Asztalos- és Esztergályos Szakosztálya, a Magyarországi Szakszervezeti Tanács néhány képviselője.

Fontosnak tartotta, hogy a szabad tanítás konferenciáján részt vegyen: a Budapesti Torna Egylet, a Magyar Athlétikai Szövetség, a Magyar Turista Egyesület, a Magyarországi Testedző Egyesület. A munkásdalkultúra szervezetei nagyon hiányoztak ebből a gazdag, sokfunkciójú, még társadalmi karitást, szolidaritást is a szabad oktatásba (Mária Dorothea Egyesület, Pécsi Keresztény Szociális Egyesület) beleértő társadalmi vita fórumáról.

A Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusa programját komplex közművelődési szemléletmód alapján szervezték meg. Az intézményes tevé-

kenységi formák szabad tanítási problémáiról szakosztályi üléseket, a szabad tanítás elvi, módszertani kérdéseiről együttes, nyitó- és záróüléseket tartottak.

A konzervatív és liberális tábor hívei nyílt, szenvedélyes vitában feszítették egymásnak érveiket a tudásról, a magyar társadalom jelenéről, jövőjéről, benne az emberi cselekvés szabadságának különböző feladatairól.

Az 1907. okt. 2-án Pécsen, a Polgári Kaszinó nagytermében tartott alakuló ülésen 400 kongresszusi tag jelenlétében Zsolnay Miklós javaslatára elnöknek Beöthy Zsolt egyetemi tanárt, a Kisfaludy Társaság elnökét, az Erzsébet Népakadémia társelnökét, főrendi tagot választották, aki mellé 39 társelnököt, 5 szakosztályi elnököt és 5 szakosztályi titkárt választottak még.

Az érdemi munka 1907. okt. 3-án, csütörtökön a Pécsi Nemzeti Kaszinó nagytermében 850 kongresszusi tag jelenlétében tartott Megnyitó-együttes – üléssel kezdődött.

Beöthy Zsolt elnöki megnyitója után Márki Hugó ügyvéd, budapesti kereskedelmi akadémiai tanár szabad tanítás történetéről készített dolgozata és Hegedüs István budapesti egyetemi tanár „A szabad tanítás jelentősége általában és különösen hazánkban” c. előadása és vitája zajlott.

Beöthy Zsolt a korszak legfontosabb jelenségének azt tartotta, hogy a tudásvágy a legszélesebb rétegekben is jelentkezett a nyugati világban, de nálunk még nem eléggé. „Társadalmi és művelődési életünk szaggatottsága, a műveltségünk fokozataiban és szellemében mutatkozó nagy eltérések, gazdasági életünk fejletlensége, népoktatásunk kiépítetlensége, tudós iskoláink közönségesen ismert bajai: az egyesek és nemzetünk létharcának közös és sietős érdekévé avatják” a szabad tanítás ügyét. „... Szervezetet akarunk, mely a szabad erőket nem lekötöje, hanem ösztönözje és segítője legyen... tájékozódást igyekszünk szerezni a szabad tanítás, különösen a felnöttek oktatása módszereinek máig tisztázatlan kérdései felől. Ha... sikerül helyes szempontokat találnunk, az elméletből és tapasztalatokból csak némi útbaigazítást is merítenünk és nyújtanunk: tanácskozásaink maradandó nyomot fognak hagyni azon az úton, amelyre a művelt világ példája után hazánk és polgártársaink érdeke szólít... De... a szabad tanítás milyen szellemétől várhatjuk az eredményt? ... Olyantól, mely míg a lelket megvilágítani törekszik, nem homályosítja el közös erkölcsi eszményeink fényét. Világosságot áraszt, hasznos és nemes műveltséget, tiszta és elfogulatlan tudást terjeszt, mely természeténél fogva kizár minden olyan irányzatosságot, mely ember és embertársa közt s a magyar hazánk polgárai közt választófalakat emelni törekszik, vagy alkalmas. Amint a haza javában minden polgárának javát akarjuk, a polgárok szellemi javainak gyarapításában a haza javának öregbedését keressük... Midőn korunk a demokratikus haladás útján íme tovább... újra előreszólít bennünket, a közműveltség új tűzhelyein, melyek ezt a fejlődést érlelni fogják, edződnie kell nemzeti összetartozásunk érzésének is.” – választa fel a kongresszusi elnök a szabad tanítás konzervatív ideáltípusú funkciórendszerét.

Márki Hugó történeti dolgozata a tudományosteknikai forradalom, a demográfiai robbanás, az industrializálódás és proletarizálódás jelenségeinek tükrében vizsgálta a nyugati társadalmak népnevelési formáit (Cours d'adultes, Humboldt-Akadémia, Uránia, a Franklin-Társaság tanfolyamai, a skandináv parasztegyetemek, az University Extension, Summer Meeting) az 1891-ben New York államban hozott törvényt (The University Extension Law),

a Toynbee-Hall, a Mansfield-House, Worker's Educational Association tevékenységét.

Véleménye szerint: „Az angol University Extension adja meg a helyes utat, melyen haladva elérhetjük a szabad tanítás célját: a társadalom vagyontalan munkásosztályának szellemi fölemelését... , de tény, hogy a munkásosztály bizalmatlan maradt a legújabb időkig az egyetemi tanfolyamokkal szemben, s csupán a közöttük működő, állandóan velük érintkező Toynbeesták iránt mutatott némi hajlandóságot.”

Hegedüs István előadása a szabad tanításban a múlt hagyományait, a középkori, a keresztyén tudás jelenbe való kapcsolását tartotta fontosnak. Hangsúlyozta: „... a hagyomány ereje intézményekben, irodalomban és művészetben képezi a békés haladás biztosítékát... A magyar demokrácia nem lehet el szent hagyományok nélkül. E kérdést kell megoldani, főként a nyelv és irodalom tanításával... a 49⁰/₀-os analfabéták részéről származó veszedelemmel is kell gondolnunk. Két oldalról kell ez ellen is küzdenünk... Az izomerő sok, de sok gyakorlás útján fejlik ki athlétaerővé: sok, de sok szellemi munka fejleszti a lelket értelmes lélekké. Pedig ez kell. Hiába iktatjuk be a jogok élvezetébe a nép millióit, ha e jog gyakorlatával járó szellemi képzettséget nem adjuk meg... Értelmes lelkeket akarunk. Ez alapja annak a demokráciának, mely nem társadalmi osztályok romjain épít föl egy újabb, szélesebb osztályuralmat, hanem a nép egyetemét a haza szent nevében föl-avatja a demokratikus uralom igaz osztályosává, amelyből nincs kizárva senki, mindenki ereje, hivatása, tehetsége szerint vesz részt” – hangoztatta romantikusan reakciós konzervatív nézeteit a szabad tanítás magyar feladatairól az előadó.

Az első három előadást követő vitában a liberális és radikális képviselők kértek szót.

Kunfi Zsigmond sajnálatosnak minősítette Hegedüs István kifejezéseiből azt a részt, amelyben az országot nem a 49⁰/₀-os analfabetizmustól, hanem az analfabetások veszedelmétől félti. Az előadóval szemben szerinte: „A Szabad Tanítás Kongresszusának első és legfontosabb föladata, hogy elvigye annak a hírére... hogy ebben az országban egymillió kétszázezer iskola-köteles korban levő gyermek a gyermekmunka Golgotháját járja”.

Ágoston Péter és Harkányi Ede a hagyomány hangsúlyozásában a tudományosság és az igazságtól való félelmet látta, s kifogásolta, hogy a nép hagyományai nem törődik senki. „Minden korban a »hagyomány« nevében üldözték az újítókat. A keresztyének is újítók voltak, amikor ezer évvel ezelőtt megvetették az akkori hagyományokat. Tehát a jövő harcosai mindenesetre bizalmatlanok a »hagyományokkal« szemben” – hangoztatta Harkányi Ede.

„Két hagyománya van a világnak. Az egyik az, amely a hivatalos történelemben él, a másik ott ketyeg a falon az órában és ott ég a villamos lámpákban. Az előadó úr hagyománya föltartóztatja a munka hagyományának diadalútját” – egészítette ki a kongresszuson elhangzott hagyomány fogalmat Tarcai Lajos.

Fényes Samu szerint: „A hagyományok szeretete nem lehet azonos a hazaszeretettel... Ez csak frázis-hazafiságot nevelhet... a hazaszeretet a kultúra és a szabad gondolat szeretete. A tanulás és tanítás ne legyen nehéz munka, hanem legyen a tudás és tanulás életöröm. Ez az ideálja a szabad tanítás eredményeinek.”

Schandl Károly a hazai történelem és nagy alakjainak lekicsinylése, Rácz Gyula a középkori Magyarország értékeinek uralma ellen fejezte ki maga és társai tiltakozását. Gabnai István szerint: „Ki kell venni az iskolákat a mostani kezekből, mert amit ott tanítanak, hasznavehetetlen.”

Pikler Gyula a dolgozó nép küzdelmeinek hagyományai, Waldapfel János, Ruzsinszky Béla Zrínyi és Pázmány által alkotott szellemi javak értékét hangsúlyozta.

Hegedüs István zárszavában úgy vélte, hogy a Kongresszuson minden fontos kérdés tárgyalása alkalmat ad az egymástól eltérő nézetek megvitatására, de szükségesnek tartotta a közös alap kimunkálását a szabad tanítás egységes szervezete megalkotásához. Ehhez a dogmatikus politizálást helytelennek minősítette.

Az első együttes ülés nézeteinek polarizáltsága szenvedélyes érvrendszere a szabad tanításról felszínre hozta a magyar társadalom jelenének számos gazdasági, politikai problémáját, s így a kulturális fórum a politikai erők küzdőterévé is vált.

Az első két radikális hozzászólás után Gaál Jenő jegyző megszavaztatta a Kongresszus küldötteivel, hogy Pécssett a Kongresszus a szabad tanításról határozatokat nem hoz, mert annak megállapítási módjait a tanácskozási rend nem állapította meg, nem szabályozta.

A fórum tehát informatív szerepében tette magát jelentőssé azzal, hogy minden véleménynek szabad teret, minden érdek- és érvrendszernek kifejtési lehetőséget biztosított, s nyílttá tette az ellenfelek és a szövetségeselek táborát a hatalom és a társadalom alrendszerében.

1907. október 3-án délután 3 órától különböző színhelyeken az előre kialakított 5 szakosztály választható előadásaival megosztott csoportokban folytatódott a Kongresszus tevékeny elemző munkája.

III. Szakosztályok, előadók és témakörök Pécssett „A Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusán”

I. SZAKOSZTÁLY

A tudományokat és elméleti, valamint gyakorlati ismereteket terjesztő előadások és tanfolyamok

– 4 munkacsoportjában elhangzó előadások –

Első csoport:

- Alexander Bernát egyetemi tanár:
A filozófia a szabad tanításban,
- Marczali Henrik egyetemi tanár:
A történelmi oktatás,
- Hornýánszky Gyula egyetemi magántanár:
A történet eszméje és a szabad oktatás,
- Cholnoky Jenő egyetemi tanár:
A földrajz a nagyközönségnek,
- Pikler Gyula egyetemi tanár:

A társadalomtudomány szabad tanítása,
Balassa József főgimnáziumi tanár:
Nyelvtudomány és irodalom a szabad tanításban,
Négyesy László egyetemi magántanár:
Nyelvtudomány és irodalom a szabad tanításban,
Hegedüs István egyetemi tanár:
A nyelv és irodalom, mint a szabad tanítás tárgya,
Geréb József gyakorló-főgimnáziumi tanár:
A klasszikus világ a szabad tanításban.

Második csoport:

Beke Manó egyetemi tanár:
A matematikai oktatás a szabad tanításban,
Ilosvay Lajos műegyetemi tanár, udvari tanácsos:
A természettudományok, különösen a kémia tanításáról a szabad tanítás iskolájában,
Gerlóczy Zsigmond egyetemi magántanár:
Az egészségtan tanítása a szabad tanítás iskolájában.

Harmadik csoport:

Schack Béla felső kereskedelmi iskolák főigazgatója:
Kereskedelmi oktatás a szabad tanításban,
Gaul Károly technológiai iparmúzeum igazgató:
A szabad tanítás fejlődése és szervezete a technika és az ipar terén,
Waldapfel János, gyakorló főgimnáziumi tanár:
Falusi közművelődési egyesületek,
Végess Sándorné, aradi felsőbb leányiskolai tanítónő:
A nők gazdasági szakoktatása,

Negyedik csoport:

Wildner Ödön, író, székesfővárosi tanácsjegyző:
Kik tanítsanak a szabad tanítás iskoláiban?
Márki Hugó ügyvéd, kereskedelmi akadémiai tanár:
A hallgatók milyen módon számoljanak be szerzett ismeretükről?
Glücklich Vilma, a Feministák Egyesületének ügyvezetője:
A munkásnők továbbképzéséről,

II, SZAKOSZTÁLY

Könyvtári és múzeumi szabad tanítás

Ferenczi Zoltán, tudományegyetemi könyvtárigazgató:
Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak, ezek szervezése és az esteli könyvtárak kérdése,
Móczár József, szalontai gimnáziumi tanár:
A középiskolai tanári könyvtárak átalakítása közkönyvtárakká,
Szabó Ervin, székesfővárosi könyvtáros:
Általános irányelvek népkönyvtárak könyveinek válogatására,

Tóth Rezső, főgimnáziumi tanár:
Könyvjegyzék a népkönyvtárak számára,
Czakó Elemér, Iparművészeti Múzeum őre:
Múzeumok a népművelés szolgálatában,
Meller Simon, Szépművészeti Múzeum őre:
Minő katalógusokat kíván a szabad tanítás?
Ács Lipót, szekszárdi főgimnáziumi tanár, múzeumi őr:
Muzeális vándorkiállítások,

III. SZAKOSZTÁLY

A sajtó és a szabad tanítás

Kenedi Géza, író:
A sajtó bevonása a szabad tanítás szervezetébe,

IV. SZAKOSZTÁLY

A művészet és a szabad tanítás

Jászi Oszkár, író, a Társ.Tud. Társ. Szabad Iskolájának ig.:
Fordítanak-e elég gondot ma a nép nemesebb élvezeteire?

Lyka Károly, író, a „Művészet” szerkesztője:
Mik a tennivalók a képzőművészetek terén?
Sztobjanovits Jenő, énekszakfelügyelő, karnagy:
Állami föladatok a zenetanítás terén,
Molnár Géza, zeneakadémiai tanár:
Néphangversenyek, Vándorzenekarok,

V. SZAKOSZTÁLY

A turisztika, a testnevelés és a szabad tanítás

Stankovits Szilárd, székesfővárosi polgármesteri titkár:
A testnevelés terjesztése a nép között,
Wein Dezső, orvos:
A testi nevelés fejlesztéséről az ipari munkásság körében,
Lauber Dezső, építészmérnök:
Munkások sportüzése,

A Kongresszus képviselői az elmaradt előadások tartalmát ún. sillabusokban ismerhették meg. Ezek:

Erődi Béla, tankerületi főigazgató:
A földrajz tanítása,
Schwarcz Gusztáv, egyetemi tanár:
A jogtudományok népszerűsítése,

Timon Ákos, egyetemi tanár:

A jogrend alapfogalmainak szabad tanítása,

Kosutány Tamás, a Kémiai Intézet igazgatója:

Mezőgazdasági ismeretek,

Magyar Kázmér, földművesiskolák tanfelügyelője:

Szabad tanítás a falu, tanya és a város gazdanépének,

Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója:

Milyen módon használjuk a múzeumokat és tudományos gyűjteményeket a szabad tanításban?

Váradi Antal, udvari tanácsos:

Színházak a népművelés szolgálatában,

Téry Ödön, közegészségügyi főfelügyelő:

A turistaság fejlesztése az ipari munkásság körében

A Kongresszus résztvevőinek népszerű tudományos előadást tartott Ilosvay Lajos: Az égés jelenségéről, Beöthy Zsolt: Munkácsyról, Zsolnay Miklós: A Zsolnay-gyárról.

A pécsi Konferencia 1907. október 5-én, 950 főnyi résztvevője vett részt azon a második együttes ülésen, amelyen Pikler Gyula egyetemi tanár, a Társadalomtudományi Társaság elnöke, és Gaál Jenő, miniszteri tanácsos, műegyetemi tanár, a Magyar Társadalomtudományi Társaság elnöke vázolta fel elképzeléseit a közös témáról: a szabad tanítás tárgyáról és módszereiről.

Pikler Gyula a szabad tanítás céljaként az egyéni boldogság megteremtését, s annak minden látszólagos közösségi érdek fölé helyezését fogalmazta. Tagadta a vallásos felebaráti szeretet lehetőségét, szükségességét. „Ezt főleg csak azok akarják elhithetni az emberekkel, akik nem akarnak nekik jogokat adni: jogok helyett a szeretetre utalják őket. Ha az erők egyensúlya egy igazságos jogot teremt a társadalomban, akkor az ilyen nagy szeretetre senkinek nincs szüksége” – hangoztatta.

„... ne rögzítsük meg tanítványainkban folytonos ismétléssel, szuggesztíóval... azokat az időleges, épp csak a jelen kort jellemző úgynevezett ideálokat, amelyek csak eszköz jellegével bírnak... Csak egy fejlődőképes, hajlékony emberiség lesz boldog, amely eszközbeli törekvéseit, intézményeit a haladó ismeretek szerint megváltoztatja. Csak az ilyen emberiség fog vérontás és forradalmak nélkül haladni. Józanul, gondolkodó emberekhez méltóan, célszerűségükkel igazoljuk... az intézményeket, amelyeket fönntartani akarunk, vagy az újakat, amelyeket javasolunk... A haza nagysága alatt értessük velök a haza tagjainak boldogságát. Az élet kockára tétele azért, ami nélkül az élet boldog nem lehet, nem ellenkezik, de megegyezik a boldogság erkölcsi alapelveivel” – hangsúlyozta a polgári demokratikus társadalmak individualizmusának elveit előadása bevezetőjében Pikler Gyula.

Előadása a szabad tanítás ismeretrendszerére „itt és most” tudásszükségletekhez való igazodásának igénye mellett fontosnak tartotta az új ismeretek már meglévő személyes tudásba és a tágabb emberi tudás dimenzióiba való elhelyezését, a memória helyett a gondolkodás, a céltudatos életvezetés képességének fejlesztését. Kiemelte a rész-egész dialektikájának előnyeit, a tudástartalmak közül nem a múlt, hanem a jelen és jövő alakulására vonatkozót minősítette elsődlegesen tanítandónak.

„Tanítványaink érdeklődését és aktivitását föl kell izgatnunk . . . , hogy milyen további hasznos eredményekre vezethet a tudomány a jövőben, játszattunk kell e végett a magunk és az ő fantáziájukat: mintegy részt kell velök vetetnünk a haladás produkciójában, amelynek forrása éppen a fantázia . . . Ilyen tanítás, igénytelen nézetem szerint hozzájárulhat egy új, magasabbrendű, produktívabb, boldogabb, hatalmasabb Magyarország megeremtéséhez is.

Egy Magyarországhoz, ahol nem kezdetlegesen művelt, kihasználatlan földterületen, egymástól távoli, omladozó házú falvakban egy elkábított, álmos nép lakik, hanem minden fej, minden föld, minden kéz tízszer annyit termel, mint ma, ahol virágzó földművelés körében virágzó ipar, virágzó kereskedelem, élénk és találékony nép tölti napjait. Egy Magyarországhoz, amely valóban a kultúra országa legyen, a Keletnek, mondjuk, Franciaország, vagy Angliája.

Azt a törekvésünket, hogy ezt a célt elérjük, nevezik hazafiatlanságnak, és a munkásosztályon kívül . . . keresni kell . . . nem a tizeket, hanem az egyeket, akik ennek a célnak szépségét és nagyságát és ezeknek az eszközöknek jóságát átértik. – értelmelte a „szellemi beruházás” szükségességét a társadalmi haladásban, a XX. századi Magyarorszáig jövőjében Pikler Gyula.

Gaál Jenő is a válóságos idők okainak elemzésével indította és a társadalmi működés színvonalának növelési igényével folytatta a szabad tanítás tárgyáról felvetett gondolatot.

Megerősítette Pikler Gyula gondolatait az aktív, hasznosítható ismeretszerzésről, amikor hangsúlyozta: „Igaz műveltséget sem embernek, sem társadalomnak valakitől közvetlenül átvenni, kikölcsönözni vagy egyszerű utánzás révén elsajátítani nem lehet. Kulturális cafrangokkal tele rakhatjuk magunkat és a nagy közönséget, de azok semmit sem használnak, sőt, mint a félszeg dolgok általában, rendszerint még ártalmasak is. A leghasznosabb ismeretek valóban becsesek akkor lesznek, ha azok az illető alanynak húsává és vérévé válnak. Azért kell mindenféle de különösen a szabad oktatásnak a gyakorlatra folyton tekintettel lenni . . .”

Vita alakult ki a két előadó között abban, hogy a szabad tanításnak mire kell résztvevőit oktatni.

Gaál Jenő szerint: „. . . nem minden rétegét a társadalomnak kell mindenre és egyforma mértékben oktatni és nevelni. Főleg ahhoz kell a felső-, közép- és alsófokú szabad oktatás útján juttatni az egyes osztályokat, amire szükségök van és aminek elsajátítására eddigi képzettségök és helyzetöknél fogva valóban képesek is. De minden osztálynak feltétlenül szüksége van azokra az ismeretekre, amelyek . . . képesítik őket arra, hogy helyöket a társadalom kisebb nagyobb közösségein belül fölismerhessék és megállhassák.”

A szabad oktatás tanítás társadalmi stabilizáló, hierarchiaőrző funkcióját hangsúlyozó előadó óvta a tevékenységi rendszert a felekezeti, politikai, társadalmi és tudományos egyoldalúságoktól, a vitáktól és a célzatos elméletektől is.

„Erős meggyőződésem, hogy a nemzeti együttérzés, a nemzeti összhang és szolidaritás szellemének kell az egész szabad oktatást áthatnia. Enélkül jobb lenne, mint közveszélyes dolognak, nem propagálásra, hanem megtiltására közreműködnünk . . . A nemzetek valódi erejét mindig az összetartás

képezi, mely eleinte a fanatizmus, később a tökéletes közműveltség alakjában jelentkezik. A kettő közötti állapot veszedelmes. Pedig a fél-főlvilágosodás és a fél-tudomány ilyen... Mi is csak akkor maradunk meg, ha minél jobb, nemesebb, természetesebb, igazabb magyarok leszünk."

Nyomatéku Gaál Jenő Széchenyi: Világ c. művéből idézte a következőket: „Aki világpolgárságával dicsekszik, az a romlottság alacsony lépcsőjén kérkedik szemérmelenségével... Minden bel- és külbecsünket elvesztjük, ha megszűnünk magyarok lenni, s minden más a maga nemzetiségére tartó, tehát tisztességes nemzet ujjal és megvetéssel fog reánk mint elvetemedett, korcs népre mutatni. Ha ez nem így lenne, a természet ma főnnálló törvényei döltek volna ki örökön sarkaikból."

A szabad tanítás módszeréről az előadó összefoglalóan az alábbiakat hangsúlyozta: „A szabad oktatás helyes módszerének lényege abban áll, hogy azáltal a hallgatók vagy tanulók szellemi és erkölcsi adott irányú öntevékenységre bírassanak és szoktassanak.

Az előadásoknál a legfontosabb, hogy azok az értelemre és a kedélyre minél mélyebb és maradandóbb benyomást tegyenek. Miután a szabad oktatás legfőbb célja nem az, hogy élettelen ismeretek halmazának gyűjtését, ami a társadalmi béke szempontjából káros is lehet, hanem olyan nemzeti és emberi egységes világfőlfogás elterjedését mozdítsa elő, melynek minél teljesebb közössége mellett az egyén és a nemzet a legjobban boldogul:"

„A szabad oktatás... Rendeltetve van arra is, hogy értelmes polgárokat s nem szűkkeblű egoistákat, vagy kíméletlen és szenvedélyes pártembereket neveljen, akiknek versengése alkalmas megtéveszteni a tömegeket, melyek azután merőben illetéktelen vezetés alá kerülnek. Végül mikor megtanítjuk a nemzet nagy zömét arra, hogy az új kornak nemcsak technikai, de mindenféle vívmányait miként kell használnia s midőn a tudás hatalmának odanyújtása által versenyképessé tesszük azt mindenkivel szemben itthon és kifelé egyaránt, a jövő fejlődésének egészséges biztos alapjait rakjuk le." Zárta előadását Gaál Jenő.

Gaál Jenő hazafiságával szemben Jászi Oszkár a kultúrhzafiság termékeny, jövőbenező, higgadt, tudományos igényű, nemzetközi értékeket Magyarországra honosító, fejlesztő jellegével érvelt, s megvetően beszélt a látomás, szemfényvesztő, improduktív, múltbanező, magát értéktelen hagyományok csillogó foszlányaiba göngyölő, önimádó hazafiság veszedelmeiről.

Klárík Ferenc utalt arra, hogy a szocializmus nemzetköziségében a legnemesebb, legideálisabb hazaszeretet rejlik, mert hazát akar adni a hontalanoknak, s ez a népek szabadságát, egyenlőségét, életlehetőségét jelenti.

Arra hívta fel az előadó figyelmét, hogy a kivándorlásnak nem az az oka, hogy a nép nem szereti a hazáját, hanem a nyomor, a rossz hazai gazdaságpolitika, amely hazátlanná teszi a kiszolgáltatott tömegeket.

Zigány Zoltán helyesnek tartotta Gaál Jenőnek azt a gondolatát, hogy a szabad tanítás alapját képező népműveltség kialakítása az állam feladata legyen. Ezt a gondolatot Bernolák Nándor a liberalizmus elveinek hangsúlyozásával támadta. „... a közoktatást kizárólag az állam hatáskörébe utalni nem szabad! Az állam vegyen részt a nemes versenyben — Egészítse ki a közoktatás hiányosságait, de ne tiltsa meg másnak, hogy tanítson. Az előterjesztett indítvány indoklása, (az analfabetizmus) burkolt és méltánytalan támadás a történeti egyházak ellen... Ez az indítvány szelíd formában

ugyanazt célozza, mint a most lefolyt francia kultúrharc: korlátozni a tanítás szabadságát. Ezért ellenzem azt!"

Pikler Gyulával szemben Giesswein Sándor a vallás, Prohászka Ottokár a katolicizmus, Ember Károly a vallásos nevelés egyetemességét hangsúlyozta, amit az előadó azzal méltányolt, hogy felhívta figyelmüket a szocializmus kozmopolitizmusához hasonló tartalmú „katholicizmus” fogalom ellentmondásaira, s javasolta, hogy először keresztény egyetemesség képviselői „javuljanak” meg, s érvényesítsék a nemzeti individualitást, a nemzeti vallást az egyházon belül.

Gaál Jenő vitazáró gondolataiban a szocializmus kérdéskörével is foglalkozott. Szerinte a szocializmus négy téves kiindulópontja kapott hangsúlyt a szabad tanításról folyó vitában. „Az, hogy az ember életföladata a saját boldogságának keresése, hogy evégből túlteheti magát a nemzeti kötelekeken, hogy az osztályharc az a természetes folyamat, mely azt a boldogságot rendeltetve van megvalósítani, s végül, hogy az egységes nemzeti érzület a polgárok nagy többségének közös világfölfogása lehetetlen, de nem is kívánatos, mert a haladást akadályozná meg.” Az előadó szerint ezt a történelem cáfolja, mert minden életképes nemzetnek van egységes világfölfogása, s valamennyinél a nemzeti öntudat az, amely gondolkodásukban, eljárásaikban szinte természetes alakulatként érzékelhető. A közös meggyözödés mentén boldogulhat a nemzet is és az egyén is.

IV. EREDMÉNYEK

A Szabad Tanítás Magyar Országos Konferenciájának záró ülésére közel 1000 kongresszusi tag és vendég jelenlétében 1907. október 6-án, a Nemzeti Kaszinó dísztermében került sor.

Ezen Pályi Sándor, mintagimnáziumi tanár, a Szabad Liceum és az Erzsébet Népakadémia elnöke „A szabad tanítás szervezése” c. előadásában összefoglalta az együttes ülések és a szakosztályi ülések legfontosabb megállapításait.

Méltatta a szabad tanítás társadalmi szervezésében rejlő adaptív rugalmasságot, közvetlen érintkezési lehetőségeket, az érdeklödéskeltés optimális lehetőségeit.

Kifejezte abbéli aggodalmát, hogy a társadalom anyagi ereje nem lesz elegendő ahhoz, hogy a szabad tanítás a közművelödés számottevő tényezőjévé válhasson, ezért arra a tanítás szabadságának teljes megözrzése mellett az államnak is kellene anyagi erőket fordítania.

A szabad tanítás hatékonysága érdekében hangsúlyozta az érdekeltek aktivizálásának fontosságát, a szabad tanítás folyamat jellegét, ahhoz a közművelödés teljes intézményrendszeréböl (Könyvtár, múzeum, laboratórium stb.) kínálható információk anyagát, a szabad tanítás önálló intézményi rendszerének megalkotását, tárgyi, személyi feltételeinek biztosítását.

A középosztállyal szemben felhívta a figyelmet a széles néptömegek művelésének fontosságára.

A módszertani elvek között elsőként említette az ismeretszükségletek méltánylását, az előadó és a hallgató együttes munkálkodásának egyenrangú-

ságát, a felnőtt ember felnőtségének figyelembevételét a szabad tanításban.

„A szabad tanítás sikere tehát nem a színvonal leszállításán vagy fokozatos emelésén múlik... hanem inkább azon, hogy a hallgatóságban kellő érdeklődést keltsünk és megfelelő rendszerességgel vezessük be a tudományokba.” – summázott Pályi Sándor

Beke Manó egyetemi tanár a szabad tanítás és a tanítók kapcsolatát, a tanítók szabad tanításra való felkészítésének feladatait tekintette át. Bírálta a tanítóképzés sokszínű felületességét, direkt jellegét, a továbbképzési alkalmak teljes hiányát.

A tanítóképzés felsőfokú képzettséget adó formáját Beke Manó az alábbi érvekkel tartotta elhárítandó kívánságnak: „Vannak, akik kezdettől fogva nagyobb és mélyebb ismeretekkel, bővebb útravalóval akarnák ellátni a tanítót... A kis Basel kantonban részben meg is valósították. De nem nagyon örülnek neki, mert a tanító, kinek majdnem ugyanolyan képesítése van mint a középiskolai tanárnak, a népiskolai tanítást csak átmeneti foglalkozásnak tekinti... Hogy ilyen esetben mennyi szeretettel és lelkesedéssel tanítja a kis gyermekeket a tanító a betűvetésre, az elképzelhető. Lelkessedés nélküli tanítás pedig nemcsak valóságos, de logikai képtelenség is. Elgondolni sem lehet.”

Az előadást követő vitában zömében a tanítók többszörös kiszolgáltatottságáról esett szó. Nyisztor György a tanítók anyagi helyzetének javítása mellett az iskolák túlzásfoltóságának megszüntetését kívánta. „A hadseregben minden nyolc emberre jut egy oktató, egy altiszt, míg a tanító 80 gyermeket oktat még pedig évi 200 forintért. Ne a földi javakról való lemondást és jövőben való hitet és türelmet tanítsa a népnek, hanem tanítsa meg küzdeni és megérteni a szocializmus igazságát, azt, hogy az egyén boldogsága az összesség boldogságától függ.”

Beke Manó vitázárója elutasította a politikai jellegű felvetéseket, elismerte a tanítók sokoldalú terheit, kiszolgáltatottságát, s szabad tanításban való részvételük felkészültségbeli és egyéb nehézségét, beszédét mégis e szavakkal zárta: „... meggyőződése szerint a magyar tanítóságot mindig is ideális célok lelkesítették és a legszűkösebb viszonyok között is buzgón és lekese déssel munkálkodik az ország műveltségének fejlesztésén”.

Petri Mór előadása az ifjúsági egyesületek szabad tanítási lehetőségeiről szólt. A zömmel bürokratikus, jogi elemzésre szorítókozó gondolatmenet lényegét előadása egy rövid részlete így summázta: „Az ifjúsági egyesületek fő célját abban jelölte meg a miniszter, hogy ápolják az ifjúság értelmi körébe illeszkedő népszerű előadások és fölolvadások által főleg a hazafias szellemet és erkölcsi életet: terjesszék a közhasznú ismereteket népszerű módon, tehát egyszerű és világos formában.”

A Szabad Tanítás Magyar Országos Kongresszusát Beöthy Zsolt elnök a következő szavakkal zárta:

„A Kongresszus eredménye, hogy közművelődési haladásunknak tanulságos perspektívákat nyitott: a területek és tényezők, törekvések és kívánalmak megvilágításával a haladás föltételeinek megszerzéséhez járult.

Azáltal is, hogy a nehézségekkel ismertetett meg, csak a követendő út tisztázását segítette. Talán egymás törekvéseinek nemcsak megértésében, hanem motívumaik szerint való méltánylásában is közeledtünk egymáshoz.

Azzal a hő óhajtással végzem, hogy mindaz, amit tettünk, mondtunk és akarunk, szolgáljon embertársaink és magyar hazánk javára."

Az 1907-es Pécsi Szabad Tanítás Országos Kongresszusa a magyar művelődéstörténet és a magyar politikatörténet fontos eseménye volt. Egyrészt azért, mert úgy ahogy történt, megtörténhetett, másrészt azért mert nyílt vitái méltó helyet mutattak a művelődés funkciórendszerének, megvilágították a társadalmi öngazgatásban betölthető szerepét, jelentőségét.

Az európai és a magyar szabad tanítás jelenségeinek elemzésével közfigyelem fókuszába helyezték a felnőttek ismeretszerző tevékenységének andragógiai, módszertani, szervezeti, tárgyi és személyi feltételeit, normáit.

A közel 20 egyetemi tanár által tartott előadás közös vitáján bizonyították a résztvevők a tudás demokratikus megosztásának és megszerzésének lehetőségeit, a műveltség paternalisztikus adományjellegével szemben hangsúlyossá tették a helyi társadalmak ismeretszükséglete által meghatározott, jelen és jövő hangsúlyos, rugalmas, haszonelvű és a csoportérdekek politikációját is felvállaló szabad tanítás jogát, a közművelődés öngazgatását, a műveltség demokratizálásával a társadalom politikai demokratizmusának alapozását. A liberális progresszív értelmiség és a szociáldemokrata munkások szövetségének egyik legszebb, legnagyobb hatású fóruma volt az 1907-es Pécsi Szabad Tanítási Kongresszus. (Az idézetek A Szabad Tanítás Országos Kongresszusa jegyzőkönyvéből valók.)

A Mecsek Fúvósötös a Művészetek Háza megnyitásán

BARANYA MEGYÉRŐL

Bibliográfia és repertórium

1987

Összeállította: Horváth Eszter, Surján Miklós

1 A TERMÉSZETI KÖRNYEZET

- 9508 B. V.: Ausflug auf den Jakobsberg. = Budapesti Rundschau, 87. 7. 6:7, ill.
Jakabhegy.
- 9509 ERDŐSI Ferenc: A társadalom hatása a felszínre, a vizekre és az éghajlatra a Mecsek tágabb környezetében. Bp., 1987. Akad. K. 227 p., 32 t. ill.
- 9510 GYŐRFFY György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. (1. köt.) 3. kiad. Bp., 1987. Akad. K. 907 p., ill.
Baranyavármegye; 245–409.
- 9511 Ország-világjárás. Barangolás a Mecsekben. = Föld és Ég, 87. 8: 248–250., ill.

111 Természetvédelmi területek

- 9512 GARAMI László: Belépés csakis természetbarátoknak! Kompromiszsumok. = Magyar Hírek, 87. 1. 10:7–9., ill.
A Mecsek és Dél-Baranya tájvédelmi körzeteiről.
- 9513 LEHMANN Antal: Gesteinausbildung und Vegetation an dem Szársomlyó-Berg. = Studia phytologica nova. Pécs, 1987. 141–147., ill. B. 147.
- 9514 MÉSZÁROS Attila: Rekultiváció a Szársomlyón. Merre meddig? = DN, 87. 1. 24:4., ill.
- 9515 SZ.: Szársomlyói passió. = Ötlet, 87. 10. 1:34–35., ill.
A nagyharsányi kőbánya káros hatásairól.
- 9516 SZÁRAZ Péter: Szársomlyó. Bp., 1987. OKTH. 53 p., ill. (Természetvédelmi tanösvények. 1.)
- 9517 Szársomlyó, JSZ.: E. 85104. = Természetvédelem, 86. 10:14–16.
A nagyharsányi mészkőbánya porkibocsátása által okozott károkról.

113 Természet- és környezetvédelem

- 9518 BUNYEVÁC József: A környezetvédelem Baranyában. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:434–436., ill.
- 9519 Több nézőpontból. Válaszok a Búvár kérdéseire. = Búvár, 87. 6:30–34.
A 80-as évek környezetvédelméről nyilatkozik többek között dr. Földvári János elnökhelyettes.

- 9520 KRASSÓ Sándor: A gondok egy része rövid távon eredményesen megoldható. Környezeti ártalmak Baranyában. = DN, 87. 8. 18:3., ill.
- 9521 POLGÁR Antal: Beruházások Baranyában. Javult környezetünk minősége. = DN, 87. 5. 26:3., ill.
- 9522 POLGÁR Antal: Megyénkben a nyolcvanas években érzékelhető előrelépés történt. Baranyai környezetvédelmi körkép. = DN, 87. 6. 25:3., ill.
L. még 9509.

12 Geológia

- 9523 BALLA Zoltán: A Mecsek óramutató-járással ellentétes elfordulása a krétában. = Általános Földtani Szemle, 22 [1987]: 55–98., ill.
- 9524 BARABÁS András: Upper Jurassic–Lower Cretaceous Radiolaria of the Mecsek Mts. = Őskori kovabányászat és kőszeköznyersanyag-azonosítás a Kárpát-medencében. Nemzetközi konferencia. Bp., 1986 [1987!], Magyar Nemzeti Múzeum. 131–140.
- 9525 CSÁTH Béla: Az 1921–23-ban lemélyített budafapusztai mélyfúrás. = Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület. 20. vándorgyűlés és kiállítás előadásai. Bp. 1987. 413–417.
- 9526 FAZEKAS Via: A mecseki perm és alsótriász korú törmelékes formációk ásványos összetétele. = Földtani Közlöny, 87. 1:11–30.
- 9527 FEJÉR Leontin: A földtan és a kétszáz éves mecseki kőszénbányászat. = A 200 éves mecseki szénbányászat történeti áttekintése. Pécs, 1987. Mecseki Bányászati Múzeum. 25–49. (Múzeumi füzetek 1.)
- 9528 SCHEUER Gyula–AUJESZKY Géza–KRAFT János: A dél-baranyai karsztos hévforrások vízföldtani vizsgálata. = PMSZ, 86. 4:15–20.
- 9529 SELMECZINÉ ANTAL Piroska–VINCZE János: Értekezések. A szénült és ásványosodott növényi maradványok szerepe a mecseki uránércesedésben. = Földtani Közlöny, 86. 2:111–136.
- 9530 STOGICZA Imréné: Ürfelvételek alapján végzett tektonikai vizsgálatok a Mecsek hegység területén. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 3:187–196., ill.
- 9531 WÉBER Béla: A perm–triász határképződmények morfológiája a Ny-Mecsekben. = Földtani Közlöny, 87. 1:1–10.
L. még 9513, 9571, 10214.

121/122 Vízügy. Vízszabályozás

- 9532 ALTNÓDER András stb.: Duna parti szűrésű vizek védelmének vízföldtani alapjai Dunaföldvár–Mohács között. = VII. Országos vándorgyűlés, Salgótarján. Bp., 1987, Magyar Hidrológiai Társ. 2. köt. 485–496.
- 9533 HERNÁDY Alajos: Magyar–jugoszláv vízgazdálkodási együttműködés a Dráva mentén. = A Pollack Mihály Műszaki Főiskola tudományos közleményei. Vízgazdálkodás. Pécs, 1987. 39–51.
- 9534 HERNÁDY Alajos–KOVÁCS Árpád: Az Orfű-környéki tározók vízminőségének változása. = PMSZ, 86. 4:3–9.

13 Éghajlat

- 9535 ANTALFY István Lövés a Tenkesről. Ősi ellenség: a jégeső. Milliós károk. = Magyarország, 87. 7. 19:24, ill.
- 9536 FEKETE Gyula Antal: Csütörtököt mondtak szombaton? = Képes 7, 87. 8. 8:9.
Beszélgetés Zoltán Csabával, a jégeső elhárító szolgálat baranyai vezetőjével a júl. 25-i jégverésről.
- 9537 FÉLSZÁZNÁL több nagyüzemet sújtott a jégverés. Hétszázmillió forintos kár Baranyában. = Népszava, 87. 7. 29:3.
- 9538 SÁFRÁN István: Rakétákkal a felhők ellen. Nem mindenkit ver a jég. = Népszabadság, 87. 5. 28:6, ill.
Rakétás jégeső-elhárítás Baranyában.

14/15 Növény- és állatvilág

- 9539 HORVÁT A. Olivér–SZABÓ László: A Mecsek-környék védett növényei. = PMSZ, 86. 3:19–25.
- 9540 KEVEY Balázs: A Villányi-hegység bükkösei. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 7–9., ill. B.
- 9541 KEVEY Balázs: Die Verbreitung der west-balkanischen Florenelemente in Südost-Transdanubien. = Studia phytologica nova. Pécs, 1987. 153–171, ill. B. 168–171.
- 9542 NÉMETH Ferenc: A szubmediterrán karszterdők. = Búvár, 87. 3:2–4., ill.
A Mecsekben.
- 9543 NÓGRÁDI U. Sára: Caddisflies of the eastern Mecsek Mountains Hungary (Trichoptera), I. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 11–22. B. 19.
- 9544 PAPP Jenő: A Dél-Dunántúl gyilkosfűrész faunájának alapvetése (Hymenoptera, Braconidae). III. Helconinae, Homolobinae, Macrocentrinae, Blacinae, Doryctinae és Rogadinae. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 33–36., ill. B.
- 9545 PRISZTER Szaniszló: Mikrosystematische Beobachtung in der Flora SO-Transdanubiens. = Studia phytologica nova. Pécs, 1987. 117–132., ill. B. 129–132.
- 9546 Studia phytologica nova. Dissertationes ex parte utiles ad studia comparativa vegetationis Mecsekensis – in honorem jubilantis A. O. Horvát. Red. L. Gy. Szabó, Pécs, 1987, PAB. 175 p., ill. B.
- 9547 UHERKOVICH Ákos: További lepkészeti adatok a Nyugati-Mecsekből (Lepidoptera). = JPMÉ 30–31. Pécs 1987. 23–32., ill. B. 31.
L. még 9513, 9894–9896, 10057, 10218.

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 9548 [FERENCI Demeter] F. D.: A gyerekek maguk döntenek a munkáról és a forintok elosztásáról. Iskolaszövetkezetek Baranyában. = DN, 87.1.2:3, ill.
- 9549 GÁRVÁN János: Tudósítások Baranya megyéből. Kisvállalkozások 1986. évi tevékenységének tapasztalatai Baranya megyében. = Számvitel és Ügyviteltechnika, 87.5:174–175.

- 9550 GEISZ Mihály: Magabiztosan, felelősen a jövőnkért. A kezdeményező embereké a jövő. = DN, 87.10.10:3.
A megye gazdaságának feladatairól.
- 9551 KERESZTES János: Szemléletváltozás kellene. Műszaki fejlesztés Baranya megyében. = Népi Ellenőrzés, 87. 8:28–29.
- 9552 KONCZ István: Körkép a műszaki fejlesztésről. Megújulási törekvések Baranyában. = DN, 87. 4. 14:3.
- 9553 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Készül Baranya iparfejlesztési programja. = DN, 87. 11. 19:1,2.
- 9554 NAGYPÁL Imre: Mérleg 1986-ról. Kisvállalkozások Baranyában. = DN, 87. 3. 14:3, ill.
- 9555 SÓVARI Gizella: Gazdasági közhangulat Baranyában. = Tervgazdasági Fórum, 86. 3:155–160.
- 9556 SZOYKA Pál: Fejlesztés és verseny az építésben és felújításban. = PMSZ, 87. 1:1–5.
Baranya megyében.
L. még 9690, 9691

211 Szénbányászat. Mecseki Szénbányák.

- 9557 Baranya megye bemutatkozik. A feketeszen hazája. = Impulzus, 87. 3. 21:31.
- 9558 ELLER Erzsébet: Kiutat keresnek a bányászok. Vesztéséért izzadva. – A Mecseki Szénbányák tervei. = Magyar Hírlap, 87. 5. 23:5, ill.
- 9559 ESZTERHAI Katalin: Tessék pályát változtatni! = Népszava, 87. 3. 28:4.
A bányászok munkakörülményeiről.
- 9560 FAGGYAS Sándor: A SZOT-plénum témáiból. Jó szerencsét vállalkozás. = Népszava, 87. 9. 23:7.
- 9561 FERENCI Demeter: Péctől Nagymányokig. Bányászati emlékhelyek a Mecsekben. = DN, 87. 2. 14:6, ill.
- 9562 FLANEK Tibor: A Mecseki Szénbányák – a gyógyulás útján. = Népszava, 87. 8. 12:4.
Beszélgetés Mérey Emillel, a Mecseki Szénbányák vezérigazgatójával, és Korompay Péterrel, az Ipari Szénközpont vezetőjével.
- 9563 Folytatják a vasasi bányaszerencsétlenség vádlottjainak kihallgatását. = Népszava, 87. 5. 6:16.
- 9564 (g. i.): Földrengés vagy robbanás? Újabb szakvéleményeket kértek a vasasi bányaomlás ügyében. = Magyar Nemzet, 87. 6. 26:10.
Az 1986. febr. 18-i vasasbányai omlásról.
- 9565 GERBER György: A vállalat műszaki, gazdasági helyzete, a gépesítés és műszaki technológiák fejlesztési terve a Mecseki Szénbányáknál. = Konferencia a vājárképzésről. Bp. 1986 [1987], OPI. 34–37.
- 9566 GERGELY Ernő: A szénbányák államosítása. Bp. 1986, BDSZ. 98 p. (Bányász történelme.)
Baranya passzim.
- 9567 K. E.: Egy perc alatt 16 ezer köbméter. Jól szellőztet a Howden. = MB, 87. 4. 28:3.
A Mecseki Szénbányák új angol szellőztető berendezéséről.
- 9568 KONCZ István, Sz.: A Baranya Megyei Tanács tárgyalta. Merre tart a mecseki szénbányászat? = MB, 87. 3. 17:1.

- 9569 KONCZ István, Sz.: A gépesítés útján a Mecseki Szénbányáknál. = DN, 87. 1. 3:5, ill.
- 9570 KONCZ István, Sz.: Új utakon a biztonságtechnika. A Mecseki Szénbányák Kutatási Központjának tervei. = DN, 87. 7. 21:3, ill.
- 9571 KOVÁCS Endre: A mecseki feketeköszén-kutatás elmúlt tíz éve. = Földtani Kutatás, 87. 4: 27–36., ill.
- 9572 KOVÁCS Zoltán: Minusz hat. = Élet és Irodalom, 87. 2. 27:16.
Riport a vasasi bányaomlás áldozatainak családtagjaival.
- 9573 KÓHALMI Endre: A Mecseki Szénbányák fontos helye a népgazdaságban. Öt évre szóló műszaki-gazdasági termelési koncepció. = MB, 87. 6. 16:2.
Beszélgetés Scholhammer Antallal, a BDSZ közgazdasági titkárával.
- 9574 KRISZTIÁN Béla: A 200 éves mecseki szénbányászat történeti áttekintése. Pécs 1987, Mecseki Bányászati Múzeum. IV, 49, 20 p., ill. (Múzeumi füzetek. 1.) B. 51–61.
- 9575 [KRISZTIÁN Béla] K. B.: A komlói szén újbóli felfedezése. Évfordulók a mecseki szénbányászatban. = MB, 87. 4. 22:7.
- 9576 KRISZTIÁN Béla: A szénbányászat a Mecsekben. = Krisztián Béla: A 200 éves mecseki szénbányászat történeti áttekintése. Pécs 1987. 1–15.
- 9577 KRISZTIÁN Béla: A szénbányászok képzése Pécssett. = Honismeret, 87. 5:27.
1896-tól
- 9578 [KRISZTIÁN Béla] K. B.: Tízkilós széntéglák. 120 éve kezdődött Pécsbányatelepen a nagyüzemi brikettgyártás. = MB, 87. 8. 18:7.
- 9579 LAKATOSNÉ SZABÓ Julianna: A mecseki széniszap flokkulálása hazai gyártmányú poliakrilamidokkal. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 5:318–322, ill.
- 9580 LOMBOSI Jenő: Elkészült a szanáló szervezet szakértői vizsgálata. A Mecseki Szénbányák képes talpon maradni. = DN, 87. 12. 12:7, ill.
- 9581 LOMBOSI Jenő: A Mecseki Szénbányák kidolgozta az ezredfordulóig szóló fejlesztési programot. Az anyagi eszközök biztosítottak. Lehetőség a megújulásra. = DN, 87. 7. 18:7, ill.
- 9582 [LOMBOSI Jenő] L. J.: A vállalat jövője nem kérdőjelezhető meg. Befejeződött a szakértői vizsgálat a Mecseki Szénbányák szanálása ügyében. = DN, 87. 12. 9:5.
- 9583 NÉMEDI VARGA Zoltán: Egyetemi jelentés. Hatalmas köszénvagyon reményében folyik a kutatás. = Magyar Nemzet, 87. 2. 2:7.
- 9584 NÉMEDI VARGA Zoltán: Regionális eltérések a mecseki feketeköszén-telepek gázkitörés-veszélyességének kialakulásában. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 5:296–302.
- 9585 RICKERT Antal–PETÓ Géza: Egy komlói gázkitörés-veszélyes minősítésű széntelep lefejtésének bányahatósági feltételei. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 12:819–823.
- 9586 SÁFRÁN István: Bányatűz a Mecsekben. = Népszabadság, 87. 1. 28:8.
- 9587 SÁFRÁN István: Az új felfedezés helyszíne: Mába-Dél. Mi legyen a szénvagyonnal? = Népszabadság, 87. 4. 16:5.

- 9588 SZENDREI Lőrinc: Világít-e újra a bányászlámpa? Mecseki szivlapát. = Magyar Nemzet, 87. 12. 16:5.
A Mecseki Szénbányák szanálásáról.
- 9589 Szervezeti átalakulás a komlói bányában. = Népszabadság, 87. 1. 12:6.
- 9590 A vádlottak tagadták bűnösségüket. Megkezdődött a vasasi bányaszerencsétlenség ügyének tárgyalása. = MB, 87. 4. 14:2.
- 9591 VARGA József: A gépesítés akadályokba ütközik. Milyen a geológiai előkészítettség. = MB, 87. 12. 8:3.
- 9592 VARGA [József] J.: Jó eredménnyel zárta az első félét a Mecseki Szénbányák. = MB, 87. 6. 30:1, ill.
- 9593 VARGA József: A szanálás pénzügyi rendezés. Vizsgálják a hibás vezetői döntéseket. = MB, 87. 9. 15:1.
- 9594 VIZHÁNYÓ Imre: Kell a szén! A munkaerőt, a munkaeszközt jobban meg kell becsülni. = MB, 87. 6. 23:2, ill.
Találkozó Kapolyi László ipari miniszterrel a mázaszászvári bányászklubban.
- 9595 VIZHÁNYÓ Imre: A Mecseki Szénbányák egymilliárdos vesztesége. Az idei feladatok: 2 millió 350 ezer tonna széntermelés – 450 ezer tonna brikettgyártás – 26 km vágathajtás – 37,6 Pj hőmennyiség. = MB, 87. 1. 20:1, 3.
A vállalati pártbizottság jan. 15-i üléséről.
- 9596 VIZHÁNYÓ Imre: Tehetetlenek vagyunk a gazdasági gondjaink megoldásával szemben? = MB, 87. 1. 13:2, ill.
Beszélgetés Gábor Jánossal, a Mecseki Szénbányák pártbizottsága titkárával.
L. még 9525, 9527, 10103, 10104, 10131, 10134, 10361, 10413, 10418, 10531, 10541, 10543, 10603, 10715.

212 Uránbányászat. Mecseki Ércbányászati Vállalat.

- 9597 Baranya bemutatkozik. Bányászat magas fokon. = Impulzus, 87. 3. 21:25–27, ill.
A Mecseki Ércbányászati Vállalatról.
- 9598 ÉRDI–KRAUSZ Gábor: A számítástechnika alkalmazása a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 5:348–350.
- 9599 GEBHARDT Ferenc: Feladatunk az intézkedések betartása. A vállalat energiagazdálkodásáról. = Mecseki Ércbányász, 87. 3. 15:1.
- 9600 HAZAFI József: Uránbányászok. 1. A rejtőzködő fém nyomában. = Népszava, 87. 1. 29:4, ill. 2. Mint tortában a mazsola. = Népszava, 87. 1. 30:4, ill.
- 9601 HORVÁTH Kálmán–LACZKÓ László: A kőzetjövésztés technológiájának fejlődése a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 76. 10:664–672, ill.
- 9602 HORVÁTH Kálmán: Osztószintes fejtesmód a Mecseki Ércbányászati Vállalat IV. bányüzemében. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 12:821–825, ill.
- 9603 JOBB József: A mély aknák elmélyítésével, szerelvényezésével és üzemeltetésével kapcsolatos bányamérési munkák a Mecseki Ércbányá-

- szati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 1:52–56, ill.
- 9604 KOVÁCS István: Nagymélységű, kisátmérőjű kutatófúrásoknál alkalmazható többszintű regisztrálóegység kifejlesztése a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület. 20. vándorgyűlés és kiállítás előadásai. Bp. 1987. 141–149.
- 9605 KOVÁCS László: Az ércterelés gépészeti kiszolgálásának és energiaellátásának fejlődése a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86.10:687–692, ill.
- 9606 KOTELES László: A Mecseki Ércbányászati Vállalat munkavédelmi tevékenysége. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:704–708, ill.
- 9607 LACKÓ László: Az AnDo robbanóanyag-gyártás tapasztalatai a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 1. 37–39, ill.
- 9608 MAGYAR László: Mecseki melléküzemág. Az uránbányászok háttájjja. = Magyar Nemzet, 87. 2. 16:5.
A MÉV melléküzemági tevékenységéről.
- 9609 MEZŐ István–RÓZSA Antal–LACZKÓ László: A nagy szelvényű bányatérsek biztosításának különleges megoldásai. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:677–681, ill.
A MÉV-nél.
- 9610 N. G.: Cél: a termelés növelése. = Mecseki Ércbányász, 87. 2. 15: 1, 5.
A MÉV 1987. évi termelési tervéről.
- 9611 OROVECZ József: A MÉV robbantási csoportjának tevékenysége. = PMSZ, 87. 1:12–13, ill.
- 9612 PETHŐ Ernő–BENKOVICS István–FUCHS Jenő: Őnjáró bányagépek alkalmazása keskeny homlokú fejtésekben. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:682–686, ill.
A MÉV III. bányüzemében.
- 9613 RÓKA Péter–HORNYÁK Lőrinc: Az uránérc dúsítási folyamata a kémiai koncentrátumig. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:699–703, ill.
A MÉV ércdúsító üzemének tevékenységéről.
- 9614 SÁFRÁN István: Bányásznak születni kell. Az érc megedzi az embert. = Népszabadság, 87. 9. 5:4, ill.
A MÉV-ről.
- 9615 SCHÖNBERGER József–SOÓS Kálmán: A bányaszellőztetés, a por-elhárítás és a sugárvédelem a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:693–698, ill.
- 9616 SZOMOLÁNYI Gyula: A mecseki uránércbányászat 30 éve. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:649–650.
- 9617 VARGA László–LACZKÓ László–BORNEMISZA Imre: Kőzetmechanikai feladatok megoldása a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:658–663, ill.
- 9618 VARGA Mihály: A vágathajtási technológia fejlődése a Mecseki Ércbányászati Vállalatnál. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:673–676, ill.

9619 VIRÁGH Károly: A mecseki uránérc-előfordulás teleptani viszonyai és földtani kutatása. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 86. 10:651–657, ill.

A kövágószőlősi terület kutatásáról.
L. még 9529, 10361.

227/228 Könnyűipar. Szolgáltató kisipar

9620 [CSÉPÁNYI Katalin, L] L. Cs. K.: A Fényszöv működési területe: a Dél-Dunántúl. Gazdálkodó szolgáltató. = DN, 87. 2. 24:3, ill.

Baranya Megyei Fényképész Szövetkezet.
L. még 10155

229 KIOSZ. KISZÖV

9621 GYŐRI Lajos: Elsőként Baranyában. Megalakult a gmk.-tagozat. = Kisiparos Újság, 87. 2. 21. Beszélgetés a KIOSZ Baranya megyei tagozatának vezetőivel.

24 Építőipar. Tervezőirodák

9622 BERTRAM Jenő: A Baranya Megyei Magas- és Mélyépítő Vállalat megyei tevékenysége. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:390–396., ill.

9623 MAJOR Béla: Bemutatkozik a Baranya Megyei Állami Építőipari Vállalat. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:386–389., ill.

9624 MURÁNYI László: Mint téglához a habarcs. = DN, 87. 6. 13:7., ill. Baranya Megyei Építőipari Vállalat

9625 MURÁNYI László: Sikert hoztak a radikális belső átszervezések. Erősíti vállalkozási tevékenységét a BÉV. = DN, 87. 1. 10:5, ill.

9626 NEUMANN Ádám: Építőipari koordináció Baranya megyében. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:401–404, ill.

9627 PÁLMAI István: Kivitelezés a baranyai ÁÉV-nál. = Népi Ellenőrzés, 87. 4:18–19.

9628 SÁFRÁN István: Felfelé a lejtőn. Egy sikeres átszervezés krónikája. = Népszabadság, 87. 1. 9:5.

Beszélgetés Mischl Róberttel, a Baranya Megyei Állami Építőipari Vállalat igazgatójával.

9629 SZENOHRADSZKI Istvánné: A BARANYATERV szerepe a megye építészetiében. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:412–415., ill.

9630 TÓTH Zoltán: Építészet és városrendezés Baranyában. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:363–367., ill.

9631 VOKÓ János: Korszerű beruházás megvalósítás és verseny. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:410–411., ill.

Pécs–Baranyai Beruházási Vállalat.
L. még 9556, 9751, 10444

25 Infrastruktúra. Kommunális létesítmények és szolgáltatások.

9632 [DUNAI Imre] D. I.: 1990-re a lakosság 91 százaléka vezetékes vízellátásban részesül. Erőteljes csatornázási program. = DN, 87. 4. 27:3., ill.

Baranyában.

- 9633 GÁLDONYI Magdolna: Egymilliárdos értékkel gyarapodott Baranya. Közművek a lakosság vállalkozásával. = DN, 87. 6. 13:3, ill.
- 9634 [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Ivóvízprogram Baranyában. Új kuttak épülő vezetékek. = DN, 87. 2. 21:3, ill.
- 9635 GÁLDONYI Magdolna: Teljeskörűvé válik a közműves ellátás. Ivóvizünk 2000-ben. = DN, 87. 1. 3.:3, 1 térk.
- 9636 OROSZ Ottó: Pécs–Mohácsi Regionális Vízmű Duna alatti átvezetése. = Magyar Hidrológiai Társaság Országos Vándorgyűlés, 7. Bp., 1987. 282–293.
- 9637 SZATHMARI Magdolna: Baranya vízellátási és csatornázási fejlesztésének soron lévő feladatai = PMSZ, 86. 3:5–9, ill.
- 9638 Tiszta víz az ezredfordulóra. = Szövetkezet, 87. 7. 29:4.
Másfél évtized alatt száz új vízmű épül Baranyában.
- 9639 TOMBI Lajos: Dél-dunántúli Gázszolgáltató. Könnyíteni a nehéz fizikai munkát. = Vegyipari Dolgozó, 87. 2:9.

26 Mezőgazdaság

- 9640 ÁCS Vilmos: Az AGROBER mezőgazdasági, technológiai és élelmiszeripari beruházásai. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:426–428, ill. Baranyában.
- 9641 AUBERT Antal: A mezőgazdaság területfejlesztő szerepe Baranya megyében. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 109–113.
- 9642 BARACS József: A kukoricatermelés kialakításában meghatározó tényező a víz. Miért első Baranya? = DN, 87. 2. 24:3, ill.
- 9643 Baranya Megyei Állatforgalmi és Húsipari Vállalat. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:76–77, ill.
A vállalat története és specialitásai.
- 9644 BODÓ László: Megőrizni a baranyai borvidék jó hírét. = DN, 87. 12. 19:7, ill.
Kerekasztal beszélgetés a PANNONVIN helyzetéről.
- 9645 [BODÓ László] B. L.: A tervezettnél később, kisebb területen. Dráva menti komplex melioráció. = DN, 87. 4. 28:3, ill.
- 9646 [DUNAI Imre] D. I.: Baranyából 55 000 tonna jutott exportra. Idei búzát őrölnek a malmok. = DN, 87. 8. 5:1, ill.
Baranya Megyei Gabonaforgalmi és Malomipari Vállalat.
- 9647 ESZTERHAI Katalin: Ne a szemébe, inkább brikett legyen belőle! = Népszava, 87. 1. 7:4.
Fűrészporbrikett előállítás a Mecseki Erdő és Fafeldolgozó Vállalatnál.
- 9648 FEHÉR Károly: Felkészültség – fehérjeprogram – élelmiszeripar. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 12. 16:5.
A megye agrárgazdaságának kibontakozási programja.
- 9649 GÁDOR Iván: Férfias vörös. Kutatás a pincesarokban. Nem az alkoholisták itala. = Magyar Hírlap, 87. 4. 21:5, ill.
A villány–siklói borvidékről.

- 9650 GÁRVÁN János: A mezőgazdasági nagyüzemek leltárellenőrzési tapasztalatai Baranya megyében. = Számvitel és Ügyviteltechnika, 87. 4:137–139.
- 9651 Jó évet zártak a baranyai szövetkezetek. = Népszava, 87. 3. 12:4.
- 9652 KÁRPÁTI Zoltán: Peripheral Settlements in Hungary. The Example of Baranya County. = Rural development issues in industrialized countries. Pécs, 1986. Centre for Regional Studies. 128–133. (Regional research reports, 1.)
- 9653 KRÁMER Antal: Állománygazdálkodás és erdőfelújítás a Mecseki EFAG-ban. = Az Erdő, 87. 1:6–10.
- 9654 KULTSÁR Gyula: Kacsatartás Baranyában. = Kistenyésztők Lapja, 87. 8. 13:17.
- 9655 MIKLÓSVÁRI Zoltán: Önállóan messzebbre jutni. Trösztbontás után. = DN, 87. 1. 24:5, ill.
Baranya Megyei Húsipari Vállalat.
- 9656 Az önállóság útján a baranyai húsipar. Létszámcsökkentés – konfliktusok nélkül. = Népszava, 87. 2. 16:5.
Baranya Megyei Állami Állatforgalmi és Húsipari Vállalat.
- 9657 REISINGER Péter: Kukoricatermesztés Baranyában. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 5. 20:6.
- 9658 [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Befejeződtek a zárszámadások. Jó évet zártak a baranyai tsz-ek. = DN, 87. 3. 10:3.
- 9659 [RÓNASZÉKI Ferencné] -Rné: Szakemberek eszmecseréje a megyei pártbizottságon. A kibontakozás lehetőségei Baranya élelmiszer-gazdaságában. = DN, 87. 11. 17:1, 5, ill.
- 9660 SÁFRÁN István: Mája kivételes csemege. Kacsaaakció. = Népszabadság, 87. 2. 26:6, ill.
Baranya Megyei Baromfifeldolgozó és Forgalmazó Közös Vállalat.
- 9661 SÁFRÁN István: Szigorú vizsgálatot ígérnek. 16 ezer hektó bor vár sorsára. = Népszabadság, 87. 2. 26:6, ill.
Pannonvin Borgazdasági Kombinát.
- 9662 Vörös földön, szürke földön. Ormánsági dinnye. = Szövetkezet, 87. 7. 1:21.
L. még 9785, 10596.

27 Közlekedés. Távközlés. Szállítás

- 9663 BK: Személyszállítás Baranyában. Fejlesztés összefogással. = Volán Hírlap, 87. 11. 19.
- 9664 FÜZI Árpád: Nyereség és munkamegtartó képesség. = Volán Hírlap, 78. 2. 12.
Pannon Volán.
- 9665 KMETY Attila: Úttalan utakon. = Ötlet, 87. 1. 1:11.
A megye elmaradott térségeinek közlekedési nehézségeiről.
- 9666 MAJDÁN János: A vasút hatása a Dél-Dunántúl aprófalvaira. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 127–132.
- 9668 [MÉSZÁROS Attila] (mészáros): A Magyar Nemzet megkérdezte: Elúszott lehetőség a vízi szállításról? = Magyar Nemzet, 87. 6. 25:5.

- 9668 WILHELM Ferenc: A tanácsi utak fejlesztésének eredményei Baranyában. = Közlekedésfejlesztés és Mélyépítéstudományi Szemle, 87. 11:441–442.
L. meg 10299, 10302, 10303, 10307–10310.

28 Pénz- és hitelügy. Biztosítás

- 9669 GARAMVOLGYI Miklós: Baranya megyei adófelügyelőség megszerzésének tapasztalatai. = Adó- és Ellenőrzési Szemle, 87. 4:6–7.
9670 SÁFRÁN István: Miről beszél a pénz? = Népszabadság, 87. 1. 12:4.
Baranyai pénzügyintézetekről.

29 Kereskedelem. Vendéglátás. Idegenforgalom

- 9671 A baranyai kempingekről. = Turista Magazin, 87. 6:12, ill.
9672 Dél-dunántúli TÜZÉP Vállalat. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:78.
9673 ESZTERHAI Katalin: Kis haszon, nagy forgalom. = Népszava, 87. 2. 20:7.
Beszélgetés Koronics Károllyal, a Baranya Megyei Zöldért igazgatójával.
9674 FERENCI Demeter: Új utakon. Verseny. = DN, 87. 2. 28:4, ill.
A Dél-dunántúli Tüzép Vállalatról.
9675 FOLDVÁRI János: „Baranyára jellemző a magas szintű kulturális élet.” = Turizmus, 87. 1:15, ill.
A megye idegenforgalmáról.
9676 (h. j.): Baranyában a Tüzép nem sajnálja. Áfészek kereskednek mésszel, cementtel. = Népszava, 87. 9. 15:11.
9677 HELSCHTÁB Klára: Ha egyszer betér, visszatér! = Turizmus, 87. 1: 23, ill.
Baranya Megyei Vendéglátó Vállalat.
9678 HERCZEG Magda: A házigazda szemével. „Szerencsére lokálpatrióták a város vezetői is. = Turizmus, 87. 1:16.
Beszélgetés Szőnyi Jánossal, a Baranya Megyei Idegenforgalmi hivatal vezetőjével a megye idegenforgalmáról.
9679 KASZA Tibor: Magabiztosan, felelősen a jövőnkért. A kistelepülések áruellátása. = DN, 87. 10. 23:3.
9680 KERESZTURI Józsefné: Baranya megye. A nagyértékű, választékigényes áruk értékesítésének szervezése. = Szövetkezeti Kereskedelem, 87. 1:28.
A szövetkezeti hálózatban.
9681 (szendrei): Egyelőre csak Baranyában. Építőanyag vegyes boltból is. = Magyar Nemzet, 87. 7. 3:3.
Építőanyagrendelés a helyi vegyesboltokon keresztül.
9682 TISZAY, László: Das Komitat Baranya erwartet Sie. = Budapesti Rundschau, 87. 7. 6:6, ill.
A megye idegenforgalmáról, nevezetességeiről.
9683 TORMA Tamás: Önerőből nem tudnak előrelépni. Hátrányos helyzetű térségek Baranyában. = Szövetkezeti Kereskedelem, 87. 3:8–10, ill.

- 9684 VARJÚ Frigyes: Vegyesbolt-nézőben. ABC-buszok Baranyában. = Ország-Világ, 87. 5. 20:5–6, ill.
- 9685 ZALA SIMON Tibor: Hús – hetenként. A baranyai aprófalvokról. = Szövetkezet, 87. 5. 20:5.
- 9686 ZELLER Gyula: Gyógyidegenforgalmi marketing a dél-dunántúli régió példáján. = Gyógyidegenforgalom '87. A harkányi tanácskozás tanulmánykötete. Pécs, 1987. 154–171.

3 TÁRSADALOM. TÁRSADALMI ÉLET

31 Statisztika. Demográfia

- 9687 Baranya 1986-ban. A KSH megyei igazgatóságának jelentése. = DN, 87. 2. 14:1, 3.
- 9688 Baranya megye statisztikai évkönyve. 1986. Pécs–Bp., 1987, KSH M. Ig. – SKV. 285, 20 p.
- 9689 KODOLÁNYI János: A hazugság öl. Előszó, jegyzetek: Szigethy Gábor. Bp., 1987, Magvető. 52 p. (Gondolkodó magyarok.)
Az ormánsági egykézésről.
- 9690 A KSH Baranya Megyei Igazgatóságának jelentése 1987. I. félévről. Élénkülés a gazdaságban? = DN, 87. 8. 15:3, ill.
- 9691 A KSH Baranya Megyei Igazgatóságának jelentése Baranya iparának I–III. negyedévi teljesítéséről. = DN, 87. 11. 14:3.
L. még 9753.

32 Munkaügy

- 9692 Baranya megyei pályaválasztási és továbbtanulási tájékoztató. Kiad. a Baranya Megyei Pedagógiai Intézet. 1988–1989. Gimnáziumok. Összeáll. Bedő Zsuzsa. Szerk. Czukor József. Pécs, 1987.
Gimnáziumok. 50 p.
Szakközépiskolák. 66 p.
Szakmunkásképző intézetek. 74 p.
- 9693 HAUCK Ferencné: Átképzési támogatások, munkaerőátcsoportosítás Baranya megyében. Pécs, 1987. 5 p. (Központi Statisztikai Hivatal Baranya Megyei Igazgatóságának közlése. 29.)
- 9694 KAMARÁS Károly: Időszerű területi információk. A foglalkoztatáspolitikai megvalósulása Baranya megyében. = Munkaügyi Szemle, 87. 5:30–36.
- 9695 KAMARÁS Károly: A területi foglalkoztatás jövőbeli kiemelt feladatai a Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának ülésén. = Munkaügyi Szemle, 87. 10:23–27.
- 9696 Kiegészítő pályaválasztási tájékoztató. 1987. Összeáll. Vajda Erika. Pécs, 1987, Baranya M. Ped. Int. 48 p.
- 9697 MURÁNYI László: Januártól foglalkoztatási alap. Munkaerő átképzés Baranyában. = DN, 87. 12. 12:7, ill.
- 9698 NÓGRÁDI TÓTH Erzsébet: Baranyai körkép a foglalkoztatásról. Összehangolt gazdaság-korszerűsítés. = Népszava, 87. 11. 16:7.
- 9699 Szakmunkások kerestetnek. Segítik a pályakezdők elhelyezkedését Baranyában. = Népszava, 87. 5. 19:16.
L. még 9718.

33 Egészségügy.

- 9700 DUDÁS Zoltán: Minden ötödik nő kövér. = Népfront, 87. 1:36–38, ill.
Baranya megyei táplálkozási szokásokról.
- 9701 Egészségmegőrzési program Baranyában. = Népszava, 87. 10. 20:11.
- 9702 FARBAKY Iván stb.: Baranya megye mentéstörténete. = Jubileumi emlékkönyv a szervezett magyar mentés centenáriumán. Szerk. Cselkó László. Bp. 1987, Orsz. Mentőszolg. 129–136.
- 9703 Intoxicatios esetek száma Baranya megyében 1980–1984 években, és azok elemzése. = Népegészségügy, 87. 1:26–32.
- 9704 KÓBOR József–SEBŐK Tünde: Az egészségügyi intézmények integrációjának tapasztalatai Baranya megyében. = Állam és Igazgatás, 87. 12:1107–1113.
- 9705 SAROK Zsuzsa: Harmincéves a Baranya Megyei Gyermekkardiológiai Gondozó. Gyermekszívek. = DN, 87. 4. 18:6.
- 9706 Tovább kell javítani a bányászok egészségügyi ellátásának feltételeit. = MB, 87. 7. 21:2.
A Mecseki Szénbányák szakszervezeti bizottságának üléséről.

34 Társadalmi osztályok, rétegek, csoportok

341 Nemzetiségek

- 9707 CSUPOR Tibor: Mikor Csíkból elindultam. A bukovinai székelyek élettörténete. Bp. 1987. Szépirodalmi Kvk. 399 p. 36 t., ill. (Magyarország felfedezése)
Baranyai passzim.
- 9708 FÜZES Miklós: Nemzetiségi politika Baranyában. 1945–1975. = Ideológiai, politikai tanulmányok 1987. Pécs, 1987. 111–120.
- 9709 LANTOS József: Nationalitätenforen in Kleingemeinden. = Neue Zeitung, 87. 1. 17:1, ill.
Nemzetiségi fórumok a kisközségekben.
- 9710 LANTOSNÉ IMRE Mária: Hagyomány és kölcsönhatások a magyarországi németek népi építészetében. = A III. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Bp., 1986. [1987], MM. 507–515.
Baranyai passzim.
- 9711 A magyarországi németek, énekes és hangszeres népzenejük, népviseletük. Népdalköröknek. Kiad. a Baranya Megyei Művelődési Központ és a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége. Pécs, 1987. 143 p., ill.
Baranyai passzim.
- 9712 MANDOKI László: A délszlávok Baranyában. = Nemzetiségeink. Pécs, 1987. 59–76.
- 9713 MANHERZ Károly: A magyarországi német naprajzkutatás eredményei és távlatai. = A III. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Bp., 1986. [1987], MM. 549–553.
Baranyai passzim.

- 9714 Nemzetiségeink. A baranyai horvátszerb és német nemzetiség múltja, jelene, kultúrája. Pécs, 1987. 95 p.
- 9715 Noch viel zu tun. Landesratmitglieder berichten. Aufschwung im kulturellen Bereich. = DK 1987. Bp. [1986], 43–46.
A nemzetiségi kultúra fellendülése Baranyában.
- 9716 ROJKÓ Annamária: A határ két oldalán. Interetnikus vizsgálatok Baranyában. = Magyar Nemzet, 87. 6. 6:10.
Verseghi György, az Állami Gorkij Könyvtár igazgatója a Baranyában folyó nemzetiségi kutatásokról.
- 9717 SZITA László: A baranyai németek és délszlávok története 1688–1948 között. = Nemzetiségeink. Pécs, 1987. 7–42. B.
L. még 9728–9732, 9734–9737, 9793, 9796, 9806, 9810.

342 Cigányság

- 9718 KERESZTES Jánosné: A Baranya megyei cigány népesség foglalkoztatási helyzete. = Munkaügyi Szemle, 87. 5:37–42.
- 9719 SÁFRÁN István: Csak együttes erővel. = Népszabadság, 87. 3. 4:4.
A Hazafias Népfront megyei cigánytanácsának üléséről.
L. még 9803

344 Ifjúság. Gyermek- és ifjúságvédelem

- 9720 [BARLAHIDAI Andrea] B. A.: A Magyar Szociológiai Társaság Dél-dunántúli tagozata. Ifjúság Baranyában. = DN, 87. 1. 24:7.
- 9721 MOLNÁR Györgyné: A fiatalok helyzete és életkörülményei Baranya megyében. = Ifjúság életkörülményei, 1987. Megyei elemzések. Bp., 1988. 7–25.

348 Öregek. Idősek gondozása

- 9722 [MITZKI Ervin] M. E.: Pártfórumon. Gondoskodás az időskorúakról. = DN, 87. 5. 23:3, ill.
Baranyai kezdeményezés: gondozóházak és főzőhelyek hálózata.
- 9723 REGE Sándor: Tiszteletdíjas főzőnők. = Népszabadság, 87. 3. 24:6, ill.

35 Egyházak. Vallási élet

- 9724 BERCZKY Zoltán: Hidastól Botyapeterdig. Püspöklátogatás a baranyai egyházmegyében. = Reformátusok Lapja, 87. 5. 24:5.
Tóth Károly ref. püspök máj. 9–10-i látogatásáról.
- 9725 A pécsi egyházmegye plébániáinak iratai. = A magyarországi katolikus egyház levéltári anyagának fondjegyzékei. 2. r. Plébániái levéltárak. „B” köt. Bp., 1987, Új Magyar Közp. Levéltár. 31–54.

- 9726 ANDRÁSFALVY Bertalan: A település és népi gazdálkodás történeti változásai a Dél-Dunántúlon. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 285–293.
- 9727 BALÁZS Géza: Néprajz turistáknak. Az ormánsági imög. = Túrlista Magazin, 87. 10:31, ill.
- 9728 BEGOVÁ CZ Rózsa: Nemzetiségi és magyar hatások a Dráva menti horvátok népviseletében. = A III. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Bp., 1986. [1987], MM. 62–70.
- 9729 FRANKOVICS György: Néhány párhuzam a kovácsról a szerbek, a horvátok és a magyarok hiedelmében. = A III. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Bp., 1986 [1987], MM. 154–161.
Baranya passzim.
- 9730 Jahresringe. Ungarndeutsche Anthologie, Ausgew. und zsgst. von Béla Szende. Bp., 1987, Tankönyvk. 383 p., ill.
Baranya passzim.
- 9731 LÁBADINÉ KEDVES Klára: Gyermekbetegségek régi népi gyógyítása az Alfalukban. = HMSZÉ 6. Eszék 1984. Horvátországi Magyarok Szövetsége. 284–296.
- 9732 PÁKOZDI Judit: Sokác kemencék. = Magyar Konyha, 87. 2:52–53, ill.
A sokácok étkezési szokásairól.
- 9733 TŰSKÉS Tibor: Ormánsági látnivalók. = Magyar Hírek, 87. 9. 17:16–17, ill. ;
Az Ormánság néprajzi értékeiről.
- 9734 WEINHOLD, Rudolf: Etnográfiai kutatások eredményei a magyarországi németek körében Észak-Baranyában. = A III. békéscsabai Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia előadásai. Bp. 1986 [1987], MM. 651–658.
- 9735 WILD Katalin: Baranya megye német anyanyelvű lakosságának nyelvéről és a népi kultúrájáról. = Nemzetiségeink. A baranyai horvát-szerb és német nemzetiség múltja, jelene, kultúrája. Pécs 1987. 77–95. B.
- 9736 WILD, Katalin–METZLER, Regina: Hoppe, hoppe Reiter. Reime, Lieder und Spiele aus der Baranya. 3. Aufl. Bp. 1987, Tankönyvk. 174 p., ill.
- 9737 WILD, Katharina: Das „Kickelschloge“ in Südungarn. = DK 1987. Bp. 1986. 225–227.
Dél-magyarországi német népszokás.
L. még 9710, 9711, 9713, 10194.

38 Sport

- 9738 Baranya megye testnevelés- és sporttörténete. 1. köt. 1867–1945. Szerk. Bezerédy Győző. Pécs 1987, Baranya Megyei Levéltár. 413 p., 13 t. B. (Baranya monográfia sorozat.)

- 9739 PAUSKA Zsolt: Folyamatosság és megújulás. Újévi beszélgetés Orosz Ottóval, a MISO vezetőjével. = DN, 87. 1. 5:8, ill.
- 9740 PAUSKA Zsolt: A lényeg: sportoljanak a gyerekek. A Megyei Diák-sport Tanács terveiről. = DN, 87. 1. 24:16.
- 9741 SZITTYA Imréné: Bízató kísérlet Baranyában. = Sportvezető, 1987. 2:11.
A szabadidő bizottságok működéséről.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS. IGAZSÁGÜGY. RENDESZET

- 9742 Hit(tel) a világ e stádiumában is. Tetteinkkel politizáljunk. = DN, 87. 11. 7:3, ill.
Interjú dr. Dányi Pállal, az MSZMP Baranya Megyei Bizottságának első titkárával.
- 9743 SAJTI Enikő: Délvidék, 1941–1944. A magyar kormányok délszláv politikája. Bp. 1987, Kossuth. 305 p.
Baranya passzim.
- 9744 SASVÁRI László: Magabiztosan, felelősen a jövőnkért. Társadalmi kibontakozás és közéleti demokrácia. =, 87. 10. 13:3.
- 9745 SIKFŐI Tamás: Az osztályharc és a szerb annexió elleni küzdelem kérdései Baranyában 1919-ben. Március 21–augusztus 1. = Dolgozatok a filozófia és a tudományos szocializmus köréből 2. Pécs 1987. JPTE. 59–102. B.

40 Magyar Szocialista Munkáspárt. Pártoktatás

- 9746 Baranyai propagandisták és agitátorok tájékoztatója. 1987. Kiad. MSZMP Baranya Megyei Bizottsága Propaganda és Művelődési Osztálya. Pécs 1987, 57 p.
- 9747 BOGNÁR Gyuláné: Törődés a párttagokkal. = Pártélet, 87. 1:90–91.
- 9748 JERSZI István: A kibontakozás programjának megvalósítása nemzeti ügy. A pártegység helyzete és erősítésének feladata. = DN, 87. 7. 18:3.
A Megyei Pártbizottság feladatáról.
- 9749 Az MSZMP Baranya Megyei Bizottságának 1988. évi munkaterve. = DN, 87. 12. 31:5.
- 9750 Pártszervezetek tájékoztatója. Kiad. az MSZMP Baranya Megyei Bizottsága. Pécs 1987. 1987/4. 15. 1987/5. 17.

412/415 Tömegszervezetek. Szakszervezetek

- 9751 CSIKÓS Zoltán: Szakszervezet Baranyában. = Téglaipar, 87. 4:
Szakszervezeti mozgalom a téglaiparban 1945–1948 között.

42 Közigazgatás. Vonzáskörzetek. Településhálózat. Településfejlesztés

- 9752 ANDRÁSFALVY Bertalan: Wandel der Siedlungsstruktur in Süd-Ost-Transdanubien seit dem Mittelalter bis heute. = Village and Town. The second Finnish-Hungarian Symposium on Ethnology. Bp. 1987. 25–33.

- 9753 BARAKONYINÉ WINICZAI Klára: A baranyai apró- és törpefalvak demográfiai eróziójáról. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 79–81.
- 9754 BERTA Mária: Ahány ház, annyi kívánság. Városkörzeti tanácskozás a szigeten. = DN, 87. 12. 11:6, ill.
- 9755 BEZERÉDY Győző: Baranya községeinek pecsétkatasztere. 7. r. Szentmárton–Zsibrik. = JPMÉ 30–31. Pécs 1987. 251–269.
- 9756 BOGNÁR Zoltán: Magabiztosan, felelősen a jövőnkért. A tanácsi gazdálkodás új feltételei. = DN, 87. 10. 24:3.
- 9757 BOGNÁR Zoltán: Vita után – tettek! A baranyai felzárkózás. = Magyar Hírlap, 87. 2. 3:4.

A baranyai aprófalvak sorsáról.

- 9758 A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Baranya, Somogy, Tolna és Zala megyék V. Regionális Tudományos Tanácskozása. Zalaegerszeg, 1983. jún. 2–3. Szerk. Degré Alajos, Foki Ibolya. Zalaegerszeg 1987, Zala Megyei Levéltár. 355 p., 6 t. (Zalai gyűjtemény 27.)
- 9759 ESZTERHAI Katalin: Jelen és jövő. Szerény előrelépés. Arányosabb településfejlesztésre van szükség. = Népszava, 87. 3. 17:9.
- 9760 GYÓRPÁL Elemér–LÁSZLÓ Józsefné: A megyei és községi tanácsszervek kapcsolata Baranya megyében. = Állam- és Igazgatás, 87. 12:1088–1098.
- 9761 HAJDU Zoltán: Közigazgatási és ellátási körzetesítések a Dél-Dunántúl falusi településhálózatában, 1950–1980. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 145–158.
- 9762 HORVÁTH Lajos: Baranya igényesebb fejlesztéséért. = Magyar Építőipar, 87. 7–8: 353–358, ill.
- 9763 KMETY Attila: „nem is lenne sok értelme, hogy új üzemeket, netán gyárakat építsenek.” Maradjunk földközelségben. = Ötlet, 87. 1. 1:12, ill.

Bognár Zoltán, a Baranya Megyei Tanács elnökhelyettese a megye elmaradott településeiről és a fejlesztés lehetőségeiről.

- 9764 KOVÁCS Katalin: Falutípusok a Dunántúlon. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 33–39.
- 9765 LÁSZLÓ Józsefné: A tanácstagok munkája fejlesztése a helyi szabályok tükrében. = Állam és Igazgatás, 87. 2:176–189.
- 9766 MÉREY Klára, T.: Külterületi lakott helyek a Dél-Dunántúlon 1785–1913. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 115–122.
- 9767 MÉSZÁROS Attila: Meddig érhet a tanácsok takarója? Tervek és teljesítmények. = DN, 87. 12. 31:7, ill.

Interjú Mohács, Komló, Siklós és Szigetvár tanácsi vezetőivel.

- 9768 [MITZKI Ervin] M. E.: Pártfórumon. A lakásépítés és -elosztás megyei helyzete. = DN, 87. 5. 9:3, ill.
- 9769 SÁFRÁN István: Lélekszám, nagyobb aktivitás. Jobb ügyintézés Baranyában. = Népszabadság, 87. 1. 8:9.

A Baranya megyei tanácsok munkájának személyi feltételeiről.

- 9770 SIMONFFY Emil: Dél-Dunántúl településszerkezetének történeti változásai és a kutatás problémái. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 7–21.
- 9771 TAMÁS Ervin: Falu-Robinsonok? = Népszabadság, 87. 10. 2:1.
Az aprófalvakról.
- 9772 TÓBIÁS Áron: Gyűrűfűtől a ceglédpusztai faluhatárig. = A Falu, 86. 3:27–36.
Az aprófalvakról.
- 9773 TÓTH Tibor: Aprófalvak, falvak, településhálózat. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 85–95.
- 9774 VARGHA Dezső: Baranya megye legkisebb községeinek helyzete az 1891–1899 közti községvizsgálati jegyzőkönyvek alapján. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 71–78.
L. még 9641, 9666, 9683, 9867.

429 Külföldi kapcsolatok

- 9775 [DUNAI Imre] D. I.: „Sokat tanulhattunk egymástól”. Magasabb minőségi szinten a testvérmegyei együttműködés. = DN, 87. 6. 5:5, ill.
Beszélgetés Erich Postlerrel, a schwerini pártmunkásküldöttség vezetőjével.

44 Országgyűlési képviselők. Választások

- 9776 SZAVAI Ferenc: 1947. aug. 31. = DN, 87. 8. 26:6.
A megyei választásokról.

45 Népi ellenőrzés

- 9777 MURÁNYI László: Milliós értékek a szemétben. Melléktermék- és hulladékhasznosítás, pocsékolás. = DN, 87. 2. 6:3, ill.
A baranyai és pécsi NEB-vizsgálat tapasztalatai.

46 Közrend. Igazságszolgáltatás

- 9778 ORBÁN István: Társadalmi méretű bűnmegelőzésre van szükség. A közrendről és a közbiztonságról. = DN, 87. 12. 12:3.

47 Fegyveres testületek. Munkásórség, MHSZ

- 9779 [DUNAI Imre] D. I.: Kimagasló eredmények az MHSZ Szocialista munkaversenyében. = DN, 87. 4. 30:3, ill.
Az MHSZ baranyai klubjairól.
- 9780 GÁBOR János: Állományépítés és munkásórmegbízások. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 49–53.
- 9781 Ideológiai, politikai tanulmányok. Az MSZMP Baranya Megyei Bizottsága Oktatási Igazgatóság évkönyve. 187. Pécs 1987. 144 p.
A munkásórségről.

- 9782 ILLÉS István: A Munkásörség pártirányítása. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 34–38.
- 9783 KÉRI NAGY Béla: A hagyományok ápolása. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 39–44. B.
- 9784 KÉRI NAGY Béla: Az MHSZ 40 éve Baranyában. (1.) Megalakul a Szabadságharcos Szövetség. = MHSZ Élet, 87. 9. 1:12, (2.) A politikai változások hatása a szövetség fejlődésére. = MHSZ Élet, 87. 9. 15:12, 3. A MÖHOSZ megalakulása és tevékenysége. = MHSZ Élet, 87. 10. 1:12, 4. Megszületett az MHSZ = MHSZ Élet, 87. 10. 15:12, 5. Az MHSZ megalakulása és tevékenysége. = MHSZ Élet, 87. 11. 1:12–13.
- 9785 LÁSZLÓ Emil: A mezőgazdasági termelészövetkezetek és az MHSZ kapcsolata Baranya megyében. = MHSZ Élet, 87. 7. 15:12.
- 9786 SIKFŐI Tamás: A Munkásörség és a konszolidáció Baranyában. 1957–1958. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 29–33. B.
- 9787 TÖMPE Ferenc: A Munkásörség megalakulása és fejlődése Baranya megyében 1957–1987. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 10–28. B.
- 9788 Vörös Csillag érdemrenddel és a Haza Szolgálatáért Érdemérem arany fokozatával kitüntetett Pécsi Landler Jenő Munkásöregység alapító tagjai 1957–1987. Szerk. Krivicz Gyula, Farkas Gábor, Sári Ferenc. Pécs 1987. 78 p., ill.
- 9789 ZILAHY Tamás: Ismerkedés a megye MHSZ-életével. A honvédelmi miniszter Baranyában. = Néphadsereg, 87. 5. 9:3, ill.

5 KÖZOKTATÁS

- 9790 BÁRDI László: Kísérleti tehetséggondozó mozgalom Baranyában. = Hogy az embereknek is legyenek kertészeik... Veszprém 1986 [1987]. 25–56.
- 9791 CSERESNYÉS József: Reprezentatív tudásszintmérés a technika tantárgyból Baranya megyében. = Technika Tanítása, 87. 2:37–48.
- 9792 ERDŐDI Gyula: Az iskolarendszerű tanoncképzés kialakulása Baranyában. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 267–275.
- 9793 FÜZES Miklós: Alsófokú nemzetiségi oktatás Délkelet-Dunántúlon, 1945–1972. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 203–214.
- 9794 [HAVASI János] H. J.: Fialok vagy pályakezdők? = Népfront, 87. 5:16–19.
A pályakezdő pedagógusok helyzetéről.
- 9795 HAVASI János: Kallódó emberek? A tehetség fölfedezése. = DN, 87. 2. 18:3.
Tehetséggondozás.
- 9796 [HEINEK Ottó] –heinek–: Bauen ohne Maurer. = Neue Zeitung, 87. 5. 23:1.
A német nemzetiségi iskolákban jelentkező tanárhiányról.

- 9797 KELEMEN Elemér: Az alapfokú oktatás fejlődése a Dél-Dunántúlon az Eötvös-törvénytől napjainkig. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 203–214.
- 9798 KISS Jenő: A Baranya megyei tehetséggondozó fizika szakkör munkájáról. = Hogy az embereknek is legyenek kertészeik . . . Veszprém 1986 [1987]. 62–65.
- 9799 KONCZ István. Sz.: Két évvel az indítás után. Merre tart a technikusképzés? = DN, 87. 11. 24:3, ill.
- 9800 KOVÁCS József: A szeretet pedagógiája. = Népszabadság, 87. 11. 7:19, ill.
A baranyai tehetséggondozó táborról.
- 9801 MAGYARLAKI Józsefné: Életkori sajátosságok és kommunikációs kultúra a szakmunkásképző iskolában. = Az anyanyelvi nevelés korszerűsítésének áramában. Bp. 1986, OPI. 233–244.
- 9802 MATAVOVSZKY Iván: Tehetséggondozás a történelem terén Baranyában. = Hogy az embereknek is legyenek kertészeik . . . Veszprém 1986 [1987]. 66–72.
- 9803 MIKSA Lajos: A cigánygyerekek iskoláztatása Baranyában. = Köznevelés, 87. 6. 19:8–9.
- 9804 SZABÓ Iréne: Baranyai kisiskolások. 1. Ha van tanító, a telek is drágább. = Népszava, 87. 5. 11:7, 2. A „visszakörzetítés” perspektívái. = Népszava, 87. 5. 12:7.
L. még 9548, 9812.

6 MŰVELŐDÉS. MŰVÉSZETI ÉLET

- 9805 Baranya megye tanácsi könyvtárainak 1986. évi ellátottsági és statisztikai adatai. Pécs 1987. Kiad. a Baranya Megyei Könyvtár. 4, 33 p.
- 9806 Die Bibliothek und die Nationalitäten. = DK 1987. Bp. 1986. 177–179.
- 9807 FISCHER János: Baranya megye kulturális értékeiről. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:65–66.
- 9808 GULYÁS József: Regresszív tendenciák a kistelepülések kulturális életében. = A dél-dunántúli aprófalvak és szórványok település- és társadalomtörténete. Zalaegerszeg 1987. 261–265.
- 9809 MOLNÁR Györgyné: A közművelődés főbb jellemzői Baranya megyében, 1975–1983. = Területi Statisztika, 86. 1:14–26.
- 9810 Népfőiskolák. Nemzetiségi ismeretterjesztés Baranyában. – Magyar Nemzet, 87. 8. 10:10.
- 9811 ROJKÓ Annamária: Ormánsági kutatások. = Magyar Nemzet, 87. 8. 24:7.
A 10. művelődéstörténeti nyári szabadegyetem hallgatóinak délnyugat-baranyai vizsgálatairól.
- 9812 SZABÓ László Józsefné: Az iskolai könyvtári funkciók kialakulása a dualizmus idején Baranya megyében. Szakdolgozat. Szombathelyi Tanárképző Főiskola, 1987. 71 fol. B. fol. 62–71.
- 9813 SZIGETVÁRI József: Szocialista realista építészet Baranyában 1951–1954. = BM, 87. 1:69–79.
- 9814 TRIPOLSZKY László: Helyi lapok. = Népszabadság, 87. 8. 24:7.
A megye lapkiadásáról.

9815 UJVÁRI Jenő: A Baranya megyei múzeumok öt éve. 1981–1985. = JPMÉ 30–31. Pécs 1987. 383–387.
L. még 10444.

69 Régészet. Műemlékek. Szobrok

9816 CSÁNYI László: Tolnából Baranyába. 7. = Tolna Megyei Népújság, 87. 3. 7:

A Mecsek középkori műemlékeiről, a pécsi Székesegyházzól.

9817 F. D.: Végvárak bajban, = Turizmus, 87. 1:17.

A pécsváradi, siklósi és a szigetvári várról.

9818 GÁSPÁR Dorottya: Römische Kästchen aus Pannonien. Bp. 1986 [1987], Archäologisches Inst. der UAW. 379, 21 p.

Baranya passzim.

9819 HAJNÓCZI J. Gyula: Pannónia római romjai. Bp. 1987, Műszaki K. 210 p., ill. B. 181–183.

Baranya passzim.

9820 Műemlékvédelem. Műemlékvédelmi és építészettörténeti szemle. 1987. 2. sz. Bp. 1987. 141 p., ill.

Baranyai különszám.

9821 SZIGETVÁRI János: Népi műemlékek védelme Baranyában. = Műemlékvédelem, 87. 2:118–125, ill.

Ófalu, Kásád, Luzsok, Zengővárkony, Magyarlukafa.

9822 SZIGETVÁRI János: Ormánság, festett famennyezetű református templomok. Bp. 1986 [1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kis-könyvtára 226.)

9823 (SZÜTS): Az Ormánság – ma. = Szabad Föld, 87. 5. 29:13, ill.

Az Ormánság műemlékei.

9824 TAKÁCS Gyula: Baranya köszönti a Műemléki Albizottságok XIV. országos értekezletét. = Műemlékvédelem, 87. 2:65–66.

9825 TIHANYI Csaba: Műemléki Albizottság Baranyában. = DN, 87. 8. 15:9.

9826 TIHANYI Csaba–TÓTH Zoltán: Településléptékű értékvédelem Baranya megyében. = Műemlékvédelem, 87. 2:72–81, ill.

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

9827 Baranya megyéről. Bibliográfia és repertórium, 1984. január 1.–december 31. Összeáll. Surján Miklós, Horváth Eszter. = BM, 86. 2–3:80–126.

9828 BEZERÉDY Győző: Élet Baranyában a török megszállás végén. = A siklósi Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. okt. 30-án. Siklós 1987. 28–35.

9829 BOJTÁR László: Emlékbresztő évfordulók. Ünnepségek a győztes csata alkalmából. = DN, 87. 8. 14:6, ill.
A második mohácsi (nagyharsányi) csata 200. és 250. évfordulójának megünnepléséről.

9830 BOZÓKY Éva: Az álmodó sziget. = Nők Lapja, 87. 9. 26:14–15, ill.
Rövid ismertetés a Mohács-szigetről.

- 9831 Budától Belgrádig. Válogatott dokumentumrészletek az 1686–1688. évi törökellenes hadjáratok történetéhez. Szerk. Szita László. Pécs 1987, Baranya Megyei Levéltár. 492 p., 32 t., ill.
- 9832 FÜZES Miklós: Bajcsy-Zsilinszky nyomában a Dél-Dunántúlon. = Somogy, 87. 2:76–80.
- 9833 HAVASI János: Kölni, ankarai, eszéki vendégelőadók. Történészek a nagyharsányi csatáról. = DN, 87. 8. 15:1, ill.
A Siklóson 1987. aug. 14–15-én tartott konferenciáról.
- 9834 KISS Géza, Z.: A földesúri birtok és parasztföld elkülönítésének történeti útja az Ormánságban 1767–1867. = Századok, 86. 1:51–100.
- 9835 LUKÁCS Teréz: Hazánk kincsei. Mediterrán tájban. = Családi Lap, 87. 6. 2–5, ill.
Műemlékek és kirándulóhelyek a Mecsekben.
- 9836 NAGY Lajos: Az 1686 őszen végrehajtott dél-magyarországi hadműveletek. = A siklósi Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. okt. 30-án. Siklós 1987. 18–27.
- 9837 REUTER Camillo: Élt-e Zselicség tájnév? = Magyar Nyelvőr, 86. 2:223–225.
- 9838 SÁFRÁN István: Hazai tájakon. Ormánság. = Népszabadság, 87. 3. 28:12, ill.
- 9839 The second battle of Mohács. = Daily News, 87. 6. 18:7.
Az 1687. évi mohácsi csatáról.
- 9840 SZITA László: Kutatási problémák az 1686/87. évi hadjárat történetéről. = A siklósi Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. okt. 30-án. Siklós 1987. 10–17.
- 9841 TIMÁR György: A siklósi provizorátus falvai magyar lakosságának kontinuitása. = A siklósi Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. okt. 30-án. Siklós 1987. 36–48.
- 9842 TŰSKÉS Tibor: Ormánság. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 286.)
- 9843 TŰSKÉS Tibor: Sights of Ormánság. = Magyar Hírek, 87. 10. 2:30, ill.
Az Ormánság látnivalóiról.
- 9844 VERESS D. Csaba: 1687. aug. 12. „A második mohácsi csata.” (1–4.) = DN, 87. 8. 8:11, 87. 8. 11:2, 87. 8. 12:2, 87. 8. 13:2.
L. még 9745.

9 BARANYAI SZEMÉLYISÉGEK

- 9845 „Küzdünk híven . . .” A baranyai–pécsi ellenállók, antifasiszták, internacionalisták életrajzi kötete. Szerk. Vargha Dezső. Pécs 1987, KISZ Baranya M. Biz. 479 p.

ACHÁTZ IMRE tanár

- 9846 DUNAI Imre: Achátz Imre. = DN, 87. 12. 31:3, ill.

ACZÉL GYÖRGY országgyűlési képviselő

- 9847 Aczél György és Baranya. Szerk. Román Lászlóné. Pécs 1987, Baranya Megyei Könyvtár. 163 p., 36 t. (Pannónia könyvek.) B. 15–42., 135–151.
L. még 10410, 10411.

AKNAI TAMÁS művészettörténész

- 9848 [ÁRMÁS János] Á. J.: Az ismeretlen ismerős. Dr. Aknai Tamás, a JPTE rektorhelyettese. = Universitas, 87. 9. 17:2.
9849 BOZSIK László: Új vezetők a felsőoktatásban. Dr. Aknai Tamás, a JPTE rektorhelyettese. = DN, 87. 10. 7:3, ill.

ANTAL GYORGY főiskolai tanár

- 9850 [ÁRMÁS János] Á. J.: „Haragos nélkül nem érdemes élni! Másfél óra Antal Györggyel. = Universitas, 87. 4. 30:2.
Beszélgetés a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola pécsi tagozatának igazgatójával.
9851 BOZSIK László: A Magyar Népköztársaság csillagrendje. Antal György tanár úr. = DN, 87. 5. 9:9.

BABICS ANDRÁS történész

- 9852 PRITZ Pál: Babics András 1906–1984. = Századok, 85. 5–6: 1401–1402.
Nekrológ.

BACHMANN ZOLTÁN építész

- 9853 Ybl-díj a sírkamráért. = Képes 7, 87. 4. 25:37, ill.
Bachmann Zoltán, a PMMF főigazgató-helyettese.

BARAKONYI KLÁRA H. grafikus

- 9854 HAJDU Zsolt: Véletlenül lett grafikus. „Minél több skálája van a szürkének, annál színesebb a grafika. = Universitas, 87. 11. 5:4, ill.

BATTHYÁNY KÁZMÉR Baranya főispánja, külügyminiszter

- 9855 Batthyány Kázmér életének és politikai tevékenységének időrendi áttekintése. = Kukkantó, 87. 6. 1–4.
9856 Batthyány Kázmér emlékezete. = Magyar Nemzet, 87. 6. 11:6.
9857 Batthyány Kázmér és a Magyar Védegylet. Szerk., előszó: Füzes Miklós. Ford. Fata Márta. Pécs 1987, Baranya Megyei Könyvtár. 83 p. (Pannonia könyvek)
9858 Cs. K.: A szabadságharc másik Batthyányja. = Dolgozók Lapja, 87. 4. 18:7.
9859 DIENES Istvánné: Batthyány Kázmér haláláról. = Magyar Nemzet, 87. 7. 28:4.
9860 ERDŐS István: Egyháztörténeti érdekességek. Egy református Batthyány. = Reformátusok Lapja, 87. 4. 12:7.
9861 FÜZES Miklós: Batthyány Kázmér Pécs díszpolgára. = DN, 87. 6. 5:3.
9862 MOLNÁR Imre: Batthyány Kázmér. = DN, 87. 5. 30:11, ill.
L. még 10827, 10828, 10831–10835, 10839, 10844, 10846.

BEZERÉDY GYŐZŐ helytörténész

9863 HÁRSFAI István: Helytörténész – Pro urbe-val. = DN, 87. 1. 3: ill.

BIHARI OTTÓ egyetemi tanár

9864 Állam, térkapcsolatok, demokrácia. Bihari Ottó emlékülés. Szerk. Csefkó Ferenc. Pécs 1987, MTA RKK – JPTE. 581 p.

9865 ADÁM Antal: Bihari Ottó munkássága a magyar államjog felszabadulása utáni fejlődésében. 19–39. B. 38–39.

9866 ADÁM Antalné: Bihari Ottó tudományos munkássága. 560–578.

9867 DARÓCZI Eta: A Bécsi Központ szerepe a nemzetközi társadalomtudományi együttműködésben, figyelemmel Bihari Ottó érdemeire. 103–114. B.

9868 NAGY József: A helyi-területi politika problematikája. Bihari Ottó tevékenysége a megyei politikában. 115–125. B. 125.

9869 TIGYI József: Bihari Ottó, mint a pécsi tudományos központ szervezésének élharcosa. 98–102.

9870 Válogatás a Bihari Ottóval készített rádióinterjúkból. 535–539.

BORSÁNYI LÁSZLÓ autóversenyző

9871 FEKETE Kálmán: A szigetvári kamikáze. = A száguldás mámora. Pécs, 1987. 63–69. (Autóversenyzők mesélték. 2.)

CSORBA GYŐZŐ költő

9872 VOROS T. Károly: A hazatérés vágya. Beszélgetés Csorba Győző Kossuth-díjas költővel. = Népszabadság, 87. 5. 1:13, ill.

DOBÁNY SÁNDOR kerámikus

9873 AKNAI Tamás: Mester a koordinátán. = Mozgó Világ, 87. 5:49–52, ill.

DOKTOR SÁNDOR orvos, politikus

9874 SZÁNTÓ Károly: Doktor Sándor, a nők jogainak védelmezője. = DN, 87. 3. 6:6, ill.

Jánosi ENGEL ADOLF gyáros

9875 CSIKÓS Ferenc: Engel-legendák Komlón. 1. = MB, 87. 2. 3:4; 2. 87. 2. 17:4.

ENGEL LAJOS nyomdász

9876 BÁTAYAI Jenő: Engel Lajos, a lapalapító. = DN, 87. 11. 11:6. A Pécsi Napló alapítója.

9877 BÁTAYAI Jenő: Engel Lajos és nyomdái. = Magyar Nemzet, 87. 11. 23:6.

ENTZ BÉLA orvosprofesszor

- 9878 GÁLLOS Orsolya: Egyetemalapítók Pécsen. Emlékezés dr. Entz Béla professzorra. = DN, 87. 3. 28:11, ill.

ESZTERGÁR LAJOS polgármester

- 9879 VARGHA Dezső: Dr. Esztergár Lajos élete és munkássága. = Múzeumi Kurir, 86. 50:45–50.

FALUHELYI FERENC egyetemi tanár

- 9880 Faluhelyi Ferenc tudományos, oktatói és tudományszervezői munkássága. Szerk. Ádám Antal. Pécs 1987, JPTÉ Állam és Jogtud. Kara. 58 p. (Studia juridica auctoritate Universitatis Pécs publicata. 114.)
- 9881 ÁDÁM Antalné: Faluhelyi Ferenc publikációinak jegyzéke, 49–54.
- 9882 BÉDI Imre: Faluhelyi Ferenc és a Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet. 13–34. B.
- 9883 HERCZEGH Géza: Faluhelyi Ferenc nemzetközi jogtudományi munkásságáról. 7–11.
- 9884 ÓRIÁS Nándor: Emlékeim Faluhelyi Ferenc emberségéről. 39–41.
- 9885 RAJ CZI Péter: Egy tanítvány emlékezik Faluhelyi Ferenc professzorra 35–48.

FETTER ANTAL építész

- 9886 BEZERÉDY Győző: Aki a város minden követ ismeri: Fetter Antal. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:437–439, ill.

FORBÁT ALFRÉD építész

- 9887 HÁRSFAI István: Egy nagy pécsi építész és a Bauhaus. Kilencven éve született Forbát Alfréd. = DN, 87. 3. 27:3, ill.

FÜLEP LAJOS ref. lelkész, művészettörténész

- 9888 FODOR András: Száz éve született Fülep Lajos. = Lelkipásztor, 87. 1:44–52.

GOSZTONYI GYULA építész

- 9889 VARGHA Dezső: Huszonöt éve hunyt el dr. Gosztónyi Gyula, a pécsi műemlékvédelem kiemelkedő alakja. = DN, 87. 9. 23:6.

GRÁF JÓZSEF párttitkár

- 9890 SÁFRÁN István: Új stílus Szigetváron. A kezdeményezés visszhangja. = Népszabadság, 87. 2. 25:4.
A szigetvári pártbizottság első titkáráról.

HALLAMA ERZSÉBET író

- 9891 GÁLLOS Orsolya: Interjú Hallama Erzsébettel. „Nekem minden utam a realizmushoz vezet.” = DN, 87. 2. 7:8, ill.

HERCZEGH GÉZA egyetemi tanár

- 9892 GRÜNWALD Géza: Nagy nyeresége a karnak, hogy ő a dékán. Mitől jó a közszellem? = Universitas, 87. 4. 30:2.

HODINKA ANTAL egyetemi tanár

- 9893 Hodinka Antal egyetemi tanár. = A Hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye jubileumi emlékkönyve 1912–1987. Nyíregyháza. Nyíregyháza 1987. 210–211.

HORVÁT ADOLF OLIVÉR botanikus

- 9894 (-n): „Többet tanultam az erdőkből, mint a könyvekből.” = Új Ember, 87. 5. 24:6.
9895 Nemzetközi növényföldrajzi jubileumi szakgyűlés. Dr. Horvát Adolf Olivér köszöntése. = DN, 87. 3. 7:4, ill.
9896 SZABÓ László Gy.: Dr. Horvát Adolf Olivér botanikai munkái. = Studia phytologica nova. Pécs, 1987, PAB. 7–21.

HORVÁTH LÁSZLÓ röntgenszakorvos

- 9897 SÁFRÁN István: Érsebeszet vagy érgyógyítás. Az orvos tudománya. = Népszabadság, 87. 4. 23:6, ill.

IGALI IGALICS SZVETOZÁR báró földbirtokos

- 9898 Emlékébresztő évfordulók. Egy kalandos életút állomásai. = DNM, 87. 11. 20:6.

IVÁNCSICS IMRE egyetemi tanár

- 9899 BOZSIK László: Új vezetők a felsőoktatásban. Dr. Iváncsics Imre. = DN, 87. 10. 2:3, 1.
9900 MARTIN Zoltán: Segít a szakmám... Dr. Iváncsics Imre, a JPTE új rektorhelyettese. = Universitas, 87. 9. 17:2.

IVASIVKA MÁTYÁS tanár

- 9901 GÁLDONYI Magdolna: Harminc tanév a Nagy Lajos Gimnáziumban. = DN, 87. 5. 23:8, ill.

JANUS PANNONIUS pécsi püspök

- 9902 TÓTH István: Janus Pannonius és a jogtudományok. = Dolgozatok az állam- és jogtudományok köréből. 18. Pécs, 1987, JPTE. 267–289. B.

JÁRDÁNHÁZY SÁMUEL lelkész

- 9903 KISS Z. Géza: Megjegyzések Járdánházy Sámuel harkányi lelkész üldöztetésének kérdéséhez. = DN, 87. 11. 18:6.

KAPOLI ANTAL faragó népművész

- 9904 MÁNDOKI László: Id. Kapoli Antal művészete. = DN, 87. 4. 13:5, ill.

KARAY ILONA költő

- 9905 KARAY Ilona hagyatéka. „Szívem nagyon forró kezd lenni...” Weöres Sándor és Károlyi Amy tanulmányával. Pécs, 1987. Baranya megyei Könyvtár. 144. p. (Pannonia könyvek.)

KETT KÁROLY orvosprofesszor

- 9906 BARLAHIDAI Andrea: Új egyetemi tanárok. Újító sebész: dr. Kett Károly. = DN, 87. 7. 15:3.

KÉZDY GYORGY színész

- 9907 FUTAKY Hajna: Színészportrék pécsi háttérrel. = DN, 87. 10. 24:9.

KIRÁLY LAJOS szobrász

- 9908 BOJTÁR László: Emlékébresztő évfordulók. Elfelejtett tehetségek. = DNM, 87. 12. 4:6, ill.

KODOLÁNYI JÁNOS író

- 9909 TŰSKÉS Tibor: Íróvá avatnak. Kodolányi János pályakezdése. = RTV Újság, 87. 4. 4–10:7.

KOLBE MIHÁLY festő

- 9910 [WALLINGER Endre]W. E.: Vonalak, pontok, emberek. = DN, 87. 8. 15:6, ill.

KRÉMERNÉ MICHELISZ TERÉZ országgyűlési képviselő

- 9911 SAROK Zsuzsa: Abgeordnete, Mitglied des Präsidialrates. Frau Krémer Theresia Michelisz. = DK 1987. Bp. 1986. 61–64.

KRLEŽA, Miroslav író

- 9912 GÁLLOS Orsolya: Adalékok egy pécsi irodalmi emlékhelyhez. Krleža hadapród. = DN, 87. 12. 5:9, ill.

LAMBRECHT KÁLMÁN természettudós

- 9913 VARGHA Dezső: Emlékezés a pécsi természettudósra, Lambrecht Kálmánra. = DN, 87. 3. 25:6, ill.

LANTOS FERENC festőművész

- 9914 FÁBIÁN László: A kézjegy igézetében. Lantos Ferenc művészete. = 87. 7:14–17.

LEMLE GÉZA népművelő

- 9915 [HAVASI János] H. J.: Népművelők koszorúznak. Emlékezés Lemle Gézára. = DN, 87. 10. 14:5.

LENGYELTÓTI János

L. 10193

LENKEI PÉTER főiskolai tanár

- 9916 BOZSIK László: A Pollack Mihály Műszaki Főiskola új főigazgatója. Dr. Lenkei Péter. = DN, 87. 10. 24:10, ill.

MARCZIS DEMETER operaénekes

- 9917 SZÁNTÓ Judit, R.: „Szeretem a pécsi közönséget”. Találkozás Marczis Demeterrel. = Magyar Nemzet, 87. 8. 25:6.

MARKÓ NÁNDOR rendező

- 9918 DÉZSI Ágnes: A gyurmasztárok atyja. = Magyar Ifjúság, 87. 6. 19:6, ill.

MARTYN FERENC festő

- 9919 [CSORBA Mária] csorba: Martyn Ferenc. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:67, ill.

- 9920 LÁNCZ Sándor: Martyn Ferenc emlékezése szobrászatáról. = Művészet, 87. 1:6–8.

- 9921 TŰSKÉS Tibor: Martyn Ferencről. = Dél-Magyarország, 9. 26:6, ill.

MÁTÉ KÁROLY egyetemi tanár, a Minerva c. pécsi folyóirat szerkesztője

- 9922 KICSI Sándor: Máté Károly emlékezete. = A Könyv, 87. 3:95–99.

MATUSÁN BÉLA a Pécsi Szocialista Párt titkára

- 9923 SZITA László: Születése 100. évfordulóján. Matusán Bélára emlékezve. = DN, 87. 1. 28:6.

MATUSEK LÁSZLÓ tanító

- 9924 WALLINGER Endre: Néptanító – nyugállományban. Egy élet egy bosnyák falu hagyományaiért. = Magyar Képes Újság (Zágráb), 87. 11. 26:10–11, ill.
Áta.

MÉSZÁROS LÁZÁR hadügyminiszter

- 9925 RAJCZI Péter: Régi pécsi diákok. = DN, 87. 5. 16:11, ill.

MOLNÁR FARKAS építész

- 9926 MEZEI Ottó: Molnár Farkas. Bp. 1987, Akad. K. 38 p., 26 t. (Architektúra.) B. 37–38.

MUNKÁCSY ALBERT lelkész

- 9927 KISS Z. Géza: Egyháztörténeti érdekességek. Munkácsy Albert öröksége. = Reformátusok Lapja, 87. 4. 26:5.

NAGY ZOLTÁN főiskolai tanár

- 9928 Dr. Nagy Zoltán. 1932–1987. = Universitas, 87. 4. 16:2.
Nekrológ a PMMF főigazgatójáról.

NENDTVICH KÁROLY kémikus, botanikus

- 9929 KEMPLER Kurt: Nendtvich Károly életútja. = Egészségügyi Munka, 87. 9:287–290.

NÓGRÁDI RÓBERT színházigazgató

- 9930 SÁFRÁN István: Szegfű a direktornak. A pécsiek szeretik a színházukat. = Népszabadság, 87. 11. 2:6, ill.

NYITRAI BÉLA autóversenyző

- 9931 FEKETE Kálmán: A csontfűrész árnyékában. = Fekete Kálmán: A száguldás mámora. Pécs, 1987. 189–198. (Autóversenyzők mesélték 2.)

OPRIS PÉTER postaigazgató

- 9932 BETLEHEM László: A Pécsi Postaigazgatóság első vezetője. Opris Péter (1848–1913). = Postás Híradó, 87. 3:5, ill.

OZSVÁTH KÁROLY orvosprofesszor

- 9933 BARLAHIDAI Andrea: Új egyetemi tanárok. Dr. Ozsváth Károly. = DN, 87. 9. 30:3, ill.

PÁKOLITZ ISTVÁN költő

- 9934 GÁLLOS Orsolya: Pákolitz István írói műhelyében. = DN, 87. 10. 10:8, ill.

PÁNICS ZOLTÁN autóversenyző

- 9935 FEKETE Kálmán: Szabad a taxi? = Fekete Kálmán: A száguldás mámore. Pécs, 1987. 9–19. (Autóversenyzők mesélték 2.)

PERCZEL MIKLÓS Baranya vármegye és Pécs város főispánja

- 9936 DOBOS Gyula: Perczel Miklós az 1848/49-es forradalom és szabadságharc, valamint az amerikai polgárháború ezredese. = Tolna Megyei Népújság, 87. 12. 5:8, ill.

PERÉNYI PÉTER siklói várúr

- 9937 TÉGLÁSY Imre: Az áruló nagyúr. Bp. 1987. Móra. 225 p.

PINCEHELYI SÁNDOR festő

- 9938 HEGYI Lóránd: Jelképek új értelmezésben. = Új Tükör, 87. 4. 5:22.

RANGA LÁSZLÓ autóversenyző

- 9939 FEKETE Kálmán: A legyőzhetetlenség titka. = Fekete Kálmán: A száguldás mámore. Pécs, 1987. 33–43. (Autóversenyzők mesélték. 2.)

SASVÁRI ATTILA főiskolai tanár

- 9940 [ÁRMÁS János] Á. J.: Halk szavú direktor. Dr. Sasvári Attila, a Zeneművészeti Főiskola pécsi tagozatának új igazgatója. = Universitas, 87. 10. 8:3, ill.

SELMECZI GYORGY autóversenyző

- 9941 FEKETE Kálmán: Egy bajnok aspiráns. = Fekete Kálmán: A száguldás mámore. Pécs 1987. 123–135. (Autóversenyzők mesélték. 2.)

SIMOR GYULA autóversenyző

L. 9935.

SZATYOR GYŐZŐ tanár

- 9942 TÜSKÉS Tibor: A falu bennem él ma is. Bemutatjuk Szatyor Győző pécsi tanárt. = Köznevelés, 87. 5. 8:8, ill.

SZEDERKÉNYI ERVIN irodalomtörténész, a Jelenkor főszerkesztője

- 9943 BERTHA Bulcsu: Szederkényi szerkesztő úr. = Élet és Irodalom, 87. 3. 6:15.
9944 [MARAFKÓ László] marafkó: Elhunyt Szederkényi Ervin. = Magyar Nemzet, 87. 2. 24:6.
9945 Meghalt Szederkényi Ervin. = DN, 87. 2. 23:5.
9946 SZÉKÉR Endre: Búcsú Szederkényi Ervintől. = Forrás, 87. 4:95–96.

SZITA LÁSZLÓ történész, levéltárigazgató

- 9947 Baranyai történész tudományos minősítése. = Magyar Képes Újság (Zágráb), 87. 1. 8:15, ill.

SZOTÁ CZKY MIHÁLY egyetemi tanár

- 9948 HODNIK Ildikó: „Egészséges, teherbíró ifjúságot szeretnék, fizikai, idegi, szellemi értelemben.” Dr. Szotáczy Mihály, a JPTE Jogi Karának dékánja. = Universitas, 87. 9. 24:2.

SZÖNYI OTTÓ r. kat. lelkész, jogakadémiai tanár, múzeumigazgató

- 9949 Emléktáblát kap a jeles pécsi tudós. Dr. Szőnyi Ottó 1876–1937. = DN, 87. 8. 28:2, ill.

TAKÁCS JENŐ zeneszerző

- 9950 BÓNIS Ferenc: Közelről és távolról. Arcképvázlat Takács Jenő zeneszerzőről. = RTV Újság, 87. 9. 21–27:7, ill.
1942–1948 között a pécsi konzervatórium igazgatója.

TOLNAI VILMOS egyetemi tanár

- 9951 OLASZ István: Tolnai Vilmos emlékezete. = DN, 87. 12. 19:9.

TÓTH GÉZA vegyészmérnök

- 9952 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Egy gazdag életút: dr. Tóth Géza. Szünetvétele a mérnöki munka. = DN, 87. 6. 20:7, ill.

TÓTH ISTVÁN ny. főiskolai tanár

- 9953 HÁRSFAI István: Elismerés az életműnek. = DN, 87. 5. 23:5.

TÓTH MIKLÓS, CS. autóversenyző

- 9954 FEKETE Kálmán: Lassított felvétel. = Fekete Kálmán: A száguldás mámore. Pécs 1987. 183–188. (Autóversenyzők mesélték. 2.)

TÓTH ZOLTÁN építész

- 9955 KURCZ Béla: A hagyományokra épülő korszerűségben hiszek. A baranyai főépítész Ybl-díjat kapott. = Magyar Nemzet, 87. 4. 10:5.

TRISCHLER FERENC szobrász

- 9956 CHIKÁN Bálint: Pannóniai portré. Trischler Ferenc szobrászművészről. = Művészet, 87. 5:16–19.

TUSKÉS TIBOR író

- 9957 GÁLLOS Orsolya: Táj és irodalom. Az irodalom nem frontok háborúja. = DN, 87. 3. 28:8, ill.

VÁRKONYI NÁNDOR író

- 9958 CSÁNYI László: A múlt jelene. Vázlat Várkonyi Nándorról. = Új Írás, 87. 8:86–97.

ZELLER GYULA egyetemi tanár

- 9959 –aszódi–: „Az igazi sikerélmény mindig a tanítás volt.” Dr. Zeller Gyula, a JPTE Közgazdaságtudományi Karának dékánja. = Universitas, 87. 9. 24:2.
- 9960 BOZSIK László: Új vezetők a felsőoktatásban. Dr. Zeller Gyula. = DN, 87. 9. 9:3, ill.

AZ EGYES BARANYAI VÁROSOK ÉS KÖZSÉGEK IRODALMA

ABALIGET

- 9961 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Nyolc–tizenhat százalékos nyereségrészesedés. Sásd és Abaliget első közös éve. = DN, 87. 1. 31:13.
Az egyesült termelőszövetkezetéről.
- 9962 VINCZE István: Hívogató az alvilágba. = Szabad Föld, 87. 9. 18:8, ill.
A barlangról.

ALSÓSZENTMÁRTON

- 9963 CSENDES Csaba: Buna zera, Alsószentmárton! = Képes Újság, 87. 10. 3:10–13, ill.
- 9964 VIGH Sándor: Tudósítás a cigányfaluból. I. Gizus, vágj le két kakast! = Népszava, 87. 7. 2:5. II. A cigányok hálója. = Népszava, 87. 7. 3:5.

ÁTA

- 9965 A. L.: Áta horvátjai. = DN, 87. 3. 11:6, ill.
Ua. = Kisalföld, 87. 1. 10:
Ua. = Nógrád, 87. 1. 10:, ill.
L. még 9924.

BABARC

- 9966 Glockenweihe in Babarc/Bawarz: 19. August 1984. Pécs-Fünfkirchen 1984. 48 p., ill.
Kézirat.

BAKÓCA

- 9967 [ÁDÁM Erika] Á. E.: Jobb körülmények közé kerültek a gyerekek. Megszépült a bakócai Nevelőotthon és környezete. = DN, 87. 10. 9:5.
- 9968 TÓTH Benedek: Befulladt kísérlet. Mi történt a baksai tsz nyereség-érdekeltségű kiscsoportjaival? = Népszabadság, 87. 5. 27:5, ill.

BÁR

- 9969 [GÁRDONYI TAMÁS] G. T.: Pénzzel, munkával segített a falu. Klubkönyvtárat avattak Bárban. = DN, 87. 11. 8:1, ill.
- 9970 LÁBADI Károly: A legszebb nyelv – az anyanyelv. = Magyar Képes Újság, 87. 6. 25:10, ill.
A bárri szerbhorvát olvasótáborról.

BEREMEND

- 9971 MÉSZÁROS Attila: A múlt jövője. A Kristály-barlangban. = DN, 87. 12. 31:4, ill.
- 9972 WALLINGER Endre: Beremendi színjátszók. = DN, 87. 11. 25:3.
A BCM amatőr együtteséről.

BICSÉRD

- 9973 Aranymező Mezőgazdasági Termelőszövetkezet. Fejezetek a közös gazdálkodás történetéből. Fel. k. Tompa György. Bicsérd 1987. 91 p., ill.
Borítócím: Múlt, jelen, jövő. Fejezetek az Aranymező Mgtsz történetéből.
- 9974 MURÁNYI [László] L.: Átgondolt gazdálkodás, fegyelmezett munka. Kiváló a bicsérdi Aranymező Tsz. = DN, 87. 5. 18:1, ill.
- 9975 TÓTH Benedek: A tisztosok klubjában. Szövetkezeti sikerek Bicsérdén. = Népszabadság, 87. 6. 9: 5, ill.
Az Aranymező Tsz-ről.

BIKAL

- 9976 KURUCZ Pál: Az új bikali példa. Vállalkozások nyeresége. = DN, 87. 10. 31:7, ill.
Bikali Állami Gazdaság.
L. még 10848.

BÓLY

- 9977 100 kísérlet Bólyban. 1986. 11. évf. Bóly 1987, Bólyi Mezőgazdasági Kombinát. 233 p.
- 9978 100 kísérlet Bólyban. 1987. 12. évf. Bóly 1987, Bólyi Mezőgazdasági Kombinát. 261 p.
- 9979 BALIKÓ Sándor: A kutató és kísérleti munka eredményei Bólyban. = Állami Gazdaság, 87. 2:17.
- 9980 BALOG Nándor: Egy kakassal és egy tyúkkal kezdődött. A Shaver-legenda. = DN, 87. 4. 16:5.
A Kombinát és a kanadai Shaver-cég kapcsolatáról.
- 9981 BANGÓ László: A Shaver tojóhibrid-tenyésztési programja. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 4. 8:15, ill.: 16–17.
- 9982 BIZA Klára: Kerítés nélkül. = Kertészet és Szőlészet, 87. 10. 15:18.
A község parkjairól.
- 9983 Bóly. Találkoztak az érdekek. = Magyar Nemzet, 87. 5. 6:3.
Az 1989. évi társadalmi munkáról.
- 9984 CSÓKI József: Előnyben a termelő beruházások. = Állami Gazdaság, 87. 3:1.
A Mezőgazdasági Kombinátról.
- 9985 CZAKÓ Ferenc: Johann Schneider németbólyi asztalos mester által 1859-ben készített komód restaurálása. = Múzeumi Műtárgyvédelem, 16. 1987: 177–194.
- 9986 DÜCSŐ Csilla: „Mi alól írottak adjuk emlékezet okáért tudtokra...” Üzenet az utókornak. = DN, 87. 8. 16:4, ill.
Helytörténeti dokumentumok a bólyi templomtoronyból.
- 9987 Elismerés az élenjáróknak. Kilencedszer kiválóak. = Magyar Mezőgazdaság, 86. 6. 10:2.
A Kossuth Mgtsz-ről.
- 9988 GALLAI: Szója – új helyzetben. = Magyar Mezőgazdaság, 86. 6. 17:9.
Termelési koordináció a Bólyi Mezőgazdasági Kombinátban.
- 9989 [HEINEK, Otto] –heinek–: Branauer Nationalitätenausschuss. Bohler Schülerheim darf nicht aufgegeben werden. = Neue Zeitung, 87. 4. 4:1.
A diákotthon gondjairól.
- 9990 Kiváló lehetőség a nyelvtanulásra. Várja a jelentkezőket a bólyi német diákotthon. = DN, 87. 4. 15:3.
- 9991 KOZMA Ferenc: Mindig van perspektíva. Az integrációk gazdasága. = DN, 87. 6. 13:3, ill.
A Mezőgazdasági Kombinátról.
- 9992 MÉSZÁROS [Attila] A.: Az összefogásra szükség van. Nemzeti zászló Bólynak. = DN, 87. 5. 6:1, ill.

- 9993 RAPAÍ Piroska: Senior klub – Bólyban. = Szabad Föld, 87. 5. 22:4.
Megalakult a „Bólyi Kombinát Emlékérem Birtokosainak Tanácsa”.
- 9994 RÓZSA, Christine: Schüler berichten. Partnerschule in Apold a besucht. = Neue Zeitung, 87. 5. 1:6.
Bólyi iskolások az apoldai testvériskolában.
- 9995 SCHUMMER, Franz: Unsere Erfolge überzeugten die Eltern. = DK, 1987. Bp. 1986. 125–126.
Kétnyelvű oktatás a bólyi általános iskolában.
- 9996 Sikeres bólyi kötvényakció. = Népszabadság, 87. 4. 14:9.
A Nagyközségi Tanács kommunális kötvénykibocsátásáról.
- 9997 SZENTKIRÁLYI András: A bólyi kockázat. A kötvény bizalmat is kamatozott. = Magyar Hírlap, 87. 11. 24:4, ill.
- 9998 TIMOTITY István: A Bólyi Mezőgazdasági Kombinát szarvasmarhatenyésztésének kérdései. = Az állami gazdaságok szarvasmarhatenyésztési eredményeinek értékelése, gyakorlati üzemi tapasztalatok és fejlesztési lehetőségek. Bp. 1987, Agrárinformációs Vállalat. 3–9.
- 9999 Többmilliós haszon újításokból. = Állami Gazdaság, 87. 9:13.
A Mezőgazdasági Kombinát 1986. évi újításairól.
- 10000 TÖRÖK Éva: Helyben vizsgálják és kezelik a gyerekeket. Új épület a bólyi gyermekotthonban. = DN, 87. 2. 21:4, ill.
- 10001 TURI János: A szója jelentősége korunkban. = Állami Gazdaság, 87. 7:24.
A Mezőgazdasági Kombinát szójatermesztéséről.

CSÁNYOSZRÓ

- 10002 SÁFRÁN István: Áru van, vevő kellene. = Népszabadság, 87. 1. 2:4, ill.
A vegyesboltról.

CEGLÉDPUSZTA

- 10003 Ceglédpuszta kalendárium a faluház avatásának évére. 1987. Szerk. Petkó Jenő. Kiad. a Baranya Megyei Műv. Közp. Pécs 1987. 102 p.

CSERKÚT

- 10004 Hazánk műemlékei. A cserkúti templom. = Turista Magazin, 87. 2: 34–35, ill.
- 10005 LEVÁRDY Ferenc: Cserkút, Árpád-kori templom. Bp. 1986 [1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 268.)

DIÓSVISZLÓ

- 10006 Az iskolaszövetkezetről – nem csak szövetkezőknek. = Magyar Hírlap, 87. 8. 28: mell. 6.
Többek között a diósvizslói „Kincseskert” iskolaszövetkezeti csoportról.

DOBSZA

- 10007 ANDRÁSFALVY Bertalan: Nagydobsza. Talpasház. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 271.) B. 16.
- 10008 BOKOR Béla: Közművelődési funkció és fejlesztési elgondolások az Általános Művelődési Központban. = BM, 85. 2–3:76–79.
- 10009 G. L.: Soros és Dobsza. = Magyar Hírek, 87. 9. 1:14.
A Soros alapítványtól kapott támogatást az általános művelődési központ.
- 10010 GARAMI László: Faluház a pusztán. = Magyar Hírek, 87. 2. 7:23–24, ill.
A művelődési központról.
- 10011 GÁRDONYI Tamás: A dobszai modell. = DN, 87. 3. 7:8, ill.
- 10012 KOLICS Pál: A dobszai Általános Művelődési Központ 10 éve. = BM, 85. 2–3:66–69.
- 10013 STENCZER Béla: Pajtaszínház Dobszán. = Népművelés, 87. 1–2. Színpéll mell. 1:6–7, ill.
- 10014 TÓBIÁS Áron: Hazai tájakon. Talpas ház Baranyában. = Zalai Hírlap, 87. 7. 21:4, ill.
- 10015 VASTAGH Zoltán: Kutató-fejlesztő munka a kulturális egyenlőtlenségek csökkentésére. = BM, 85. 2–3:70–75.
A művelődési központban.
- 10016 [WALLINGER Endre] W. E.: Egymillió forintos társadalmi munka. Faluház Ceglédpusztán. = DN, 87. 5. 17:1, ill.

DRAVAFOK

- 10017 P. D.: Drávafokiak Marthalenben. = Reformátusok Lapja, 87. 5. 7:5.
A Drávafok–Kétújfalu Társegyházközség híveinek svájci útjáról.

DRAVASZABOLCS

- 10018 KISS József: Az ország déli kapujában. = Szabad Föld, 87. 4. 24:2.
A község 1945 utáni fejlődéséről.

DRAVASZTÁRA

- 10019 (vincze): Drávasztára meg a két bucsu. = Szabad Föld, 87. 5. 1:13.
Gázsity Milutinné nyilatkozik a falu társadalmi összefogásáról.

DUNAFALVA

- 10020 TIHANYI János: Csak a látszat... = Szabad Föld, 87. 7. 17:13, ill.
Herr Ferenc tanácselnök a község fejlődéséről.

DUNASZEKCSŐ

- 10021 BOZSIK László: Községi könyvtár, Dunaszekcső. Remény vagy Kései sirató? = DN, 87. 4. 1:3, ill.
L. még 9908.

EGERÁG

- 10022 SÁFRÁN István: Egy falugyűlésről. = Népszabadság, 87. 2. 23:4.

EGYHÁZASKOZÁR

- 10023 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: A tsz árbevételének kétharmadát adja. Egyházaskozár ipara. = DN, 87. 3. 5:5, ill.
- 10024 KOSKAI Erzsébet: Évfordulós ünnepség volt Egyházaskozáron. = Honismeret, 87. 2:52–53.
1986. aug. 16-án volt az evangélikus templom alapításának 200. évfordulója.
- 10025 ZIKA Klára: Megbékélt arcok. = Magyar Hírek, 87. 1. 10:10–11, ill.
A nemzetiségek együttéléséről.

ERDŐSMÁROK

L. 10045.

FELSŐSZENTMÁRTON

- 10026 FILAKOVIĆ, Stipan: Zavičajni muzej u Martincima. = Narodne Novine, 87. 10. 1:3.
Helyismereti múzeum nyílt a községben.

GYŰRŰFŰ

- 10027 SZATHMÁRI István: Gyűrűfű. = Köznevelés, 87. 12. 11:11.
A kihalt település nevének eredetéről.

HARKÁNY

- 10028 (ferenci): A harkányi gyógyszállóról. = Turizmus, 87. 1. 17.
- 10029 GÁLDONYI Magdolna–GÁRDONYI Tamás, stb.: Harkány. = DN, 87. 2. 19:3, ill.
A gyógyfürdőről, a község fejlesztéséről, az idegenforgalomról.
- 10030 Harkányfürdő. Kiad. a Mecsek-Tourist. Pécs 1987. 11 p.
- 10031 KÁLÓZDI Tamás: Harkány gyógyvize és az erre épülő egészségügyi idegenforgalom lehetséges jövője. = Gyógyidegenforgalom '87. A harkányi tanácskozás tanulmánykötete. Pécs 1987. 131–143.
- 10032 KECSKEMÉTHY Zoltán: „Eretnek” tanok égetése a harkányi oratórium előtt. = DN, 87. 11. 6:6.
Adalékok a Járó József vezette 1766. évi jobbágyfelkelés eseményeihez.
- 10033 KAPU László: Lehetne „mini Tata” edzőközpont. Harkány a sportért, sporttal Harkányért. = DN, 87. 2. 19:8, ill.

- 10034 KOCSI Ilona: Leltár és lehetőség. Harkányi hullámok. = Magyar Hírlap, 87. 5. 26:4.
Beszélgetés Szép János tanácselnökkel a község jelenéről és jövőjéről.
- 10035 MÉSZÁROS Attila–ROSZPRIM Nándor: Harkányi hétköznapi. = DN, 87. 6. 27:9, ill.
- 10036 RAPAI Piroska: Harkány tíz éve. = Szabad Föld, 87. 5. 15:8, ill.
- 10037 Reumások Mekkája. Tisztább, kékebb a fürdő vize. = Esti Hírlap, 87. 10. 20:3.
- 10038 SÁFRÁN István: A strand is megújul. Sok vendéget vár Harkány. = Népszabadság, 87. 6. 16:9.
- 10039 SÁFRÁN István: Telt ház a fürdővárosban. = Népszabadság, 87. 7. 27:6, ill.
- 10040 SCHUTH, Johann: Literaturseminar in Harkány. Neue Klänge, neue Stimme. = Neue Zeitung, 87. 7. 4:1.
Magyarországi német írók tanácskozása.
L. még 9903.

HEGYHÁTMARÓC

- 10041 GÁLDONYI Magdolna: A Hegyháton gyakran süt a nap. = DN, 87. 11. 14:11, ill.

HIDAS

- 10042 NÓGRÁDI TÓTH Erzsébet: Bruttósítják-e a hűségjutalmat? Biztos megelhetés Hidason. = Népszava, 87. 12. 15:7.

HIMESHÁZA

- 10043 BAJAI István: Kényelvűen gazdagabb az élet. = Képes Újság, 87. 1. 17:4–5, ill.
A német nemzetiségű gyerekek nyelvtanulásáról.
- 10044 ESZTERHAI Katalin: Ahová visszavárják a fiatalokat. Összkomfortos lesz Himesháza. = Népszava, 87. 3. 17:9.
- 10045 STEINER István: Himesházi gondok és remények. „Mi döntünk a saját sorsunkról.” = Nők Lapja, 87. 7. 4:3–4, ill.
Himesháza, Székelyszabar, Erdősmárok és Szür körzetesítéséről.

HIRD

- 10046 JAVORNICZKY István: Rosszul kiválasztott hely? Pusztító talapvíz Hirden. = Magyar Nemzet, 87. 8. 1:4.

HOMORUD

- 10047 BERTA Mária: Fejlesztés összefogással. Vízvezeték épül Homorudon. DNM, 87. 1. 9:6, ill.

IBAFA

- 10048 HORVÁTH J. Gyula: Hol van az ibafai fapipa? = Képes Újság, 87. 5. 16:10, ill.
Az ibafai fapipa történetéről.

KÁKICS

- 10049 KISS Z. Géza: Kákicsi templomok. = Reformátusok Lapja, 87. 3. 8:5, ill.
A hajdani és a jelenlegi templomról.

KÁRÁSZ

- 10050 [LEIPOLD Péter] –pl–: Leselagersaison. = Neue Zeitung, 87. 7. 18:1.
A német nemzetiségi olvasótáborról.

KÁSÁD

L. 9821.

KESZÜ

- 10051 SAROK Zsuzsa: Városközelben. Keszü. = DN, 87. 4. 16:3, ill.

KÉTÚJFALU

- 10052 BEBESI Károly: Kétújfalu. = DN, 87. 11. 12:3, ill.
10053 [DUNAI Imre] D. I.: Felzárkózóban a hátrányos helyzetből. Megújuló Kétújfalu. = DN, 87. 7. 24:3, ill.

KISHAJMÁS

L. 10780.

KISNYÁRAD

- 10054 FLEDRICH, Marta: Tief verwurzelt. = DK 1987. Bp. 1986. 96–97.
A község felszabadulás utáni fejlődéséről.

KISVASZAR

- 10055 Társadalomismereti tábor Kisvaszaron. = DN, 87. 6. 27:4.
10056 VARGA József: Munkásörök Kisvaszaron. = MB, 87. 9. 15:2, ill.

KOMLÓ

1 TERMÉSZETI KÖRNYEZET

- 10057 FAZEKAS (Imre) I.: A Mecsek-hegység faunájára új és ritka lepkefajok. 2. = Folia Comloensis, 86. 2:97–128.

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 10058 Csak takarékos felhasználással. Komló ivóvízellátása. = MB, 87. 5. 26:1, ill.
- 10059 D. Z.: Egy bánya körül Gesztenyésen. = Népfront, 87. 7:29–31, ill.
- 10060 Eredményes évet zár a ruhagyár. = MB, 87. 12. 15:5.
- 10061 [FERLING József] –Fg–: Carbon, Vízmű, MOM, Május 1. Ruhagyár. Gazdasági tükörkép. = MB, 87. 7. 14:5, ill.
- 10062 FERLING József: A holnap messze van? A piackényszer józansága. = MB, 87. 10. 20:5.
Carbon Könnyűipari Vállalat.
- 10063 FERLING József: Mezőgazdasági üzemek Komló környékén. Az állattenyésztés a meghatározó. = MB, 87. 4. 14:5.
- 10064 FERLING József: Sírnak a gépek. Ha egyszer majd újra kell a kő... = MB, 87. 8. 25:1, ill.
Pannolit Kőbányászati Vállalat.
- 10065 A figyelem középpontjában: a kereskedelmi és szolgáltatói tevékenység. = MB, 87. 1. 27:5.
A város és környékének áruellátása.
- 10066 HAZAFI József: Hajnali évkezdés megalapozott bizalommal. = Népszava, 87. 1. 5:9.
Carbon Könnyűipari Vállalat.
- 10067 Kiváló lett a MOM. Minőség, termelékenység, takarékoság. = MB, 87. 5. 5:3, ill.
- 10068 Komló. Új feladatokra készen. = Fókusz, 87. 1. 21:3.
A MOM komlói üzeméről.
- 10069 KONCZ (István) I., Sz.: Széles választékban, rövid határidőre. Jelentős exportszállítások a MOM komlói gyárból. = DN, 87. 9. 10:1, ill.
- 10070 KONCZ (István) I., Sz.: A tervezettnél sikeresebb első félév. Bővülő export a komlói Carbonnál. = DN, 87. 7. 23:1, ill.
- 10071 [KÓHALMI Endre] K. E.: Tíz vonal, 107 várakozó. Nemcsak telefontéma. = MB, 87. 11. 3:5, ill.
A város telefonhálózatáról.
- 10072 [MOLNÁR Valéria] –Molnár–: Jobb minőséggel, új termékekkel. = MB, 87. 10. 13:5, ill.
Baranya Megyei Sütőipari Vállalat komlói üzeme.
- 10073 [MURÁNYI László] M. L.: A komlói Carbonnál közügy. Kevesebb energiával nagyobb termelési érték. = DN, 87. 3. 24:3, ill.
- 10074 TAMÁS Ervin: Pontos idő. = Népszabadság, 87. 1. 26:6.
Carbon Könnyűipari Vállalat.
- 10075 WEININGER (Attila) A.: Komló ivóvízellátása. = Folia Comloensis. 86. 2:149–170.

3 TÁRSADALOM. TÁRSADALMI ÉLET

- 10076 [ESZTERHAI Katalin] E. K.: Az országban másodikként cigány népfőiskola nyílt Komlón. = Népszava, 87. 4. 1:9.
- 10077 FARKAS Pál: Megnyílt Komlón a Cigány Népfőiskola. = Romano Nyevi. Cigány Ujság, 87. 8:1.
- 10078 [FERLING József] F. J.: Elegendő férőhely, megfelelő gondozás. A komlói bölcsődék helyzete. = MB, 87. 4. 22:5, ill.
- 10079 FERLING József: Ki tud vigyázni a nagyira? = MB, 87. 6. 2:5. Idős emberek gondozásáról.
- 10080 FERLING József: A közömbösséget nem viseljük el. Beszélgetés Somssich Lászlónéval, az MSZMP Komló Városi Bizottságának első titkárával. = MB, 87. 11. 3:7.
- 10081 G. G.: Kevés lehetőség van tömegsportra. A komlói sportcsarnok másfél éve. = DN, 87. 1. 10:16, ill.
- 10082 HOPPA [József] J.: Komló népesedés története (1828–1912). = Folia Comloensis, 86. 2:193–233.
- 10083 KISS [József] J.: A Komlói Honismereti és Városszépítő Egyesület első 3 éve. = Folia Comloensis, 86. 2:235–248.
- 10084 KUPKA Árpád: Sikonda dicsérete. = DN, 87. 12. 3:3.
A szanatóriumról.
- 10085 Őrizni a jelent, bemutatni a múltat. A város azé, aki megbecsüli. = MB, 87. 2. 10:5.
Komlói Honismereti és Városszépítő Egyesület.
- 10086 A tanácsülés napirendjén. Az üzemegészségügyi ellátás helyzete Komlón. = MB, 87. 1. 6:1, ill.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS

- 10087 DUNAI Imre: Komló és körzete tisztas évet zárt. Többet, mint tavaly. = DN, 87. 2. 7:3, ill.
Beszélgetés Somssich Lászlónéval, az MSZMP Komlói Városi Bizottságának első titkárával.
- 10088 FERLING József: Beszélgetés Morber Jánossal, Komló Város Tanácsa elnökével. Minden megvalósult, amit terveztünk. = MB, 87. 1. 6:2, ill.
- 10089 FERLING József: „Filléres terv és egészségügyi helyzetkép.” A pénz beszél. = MB, 87. 2. 3:1.
Az 1987. évi pénzügyi tervet tárgyalta a városi tanács.
- 10090 FERLING József: Munkaidőben és azon kívül. Hivatalos portré. = MB, 87. 7. 21:4, ill.
A városi tanács ügyfélszolgálatáról.
- 10091 FERLING József: A városért, a város lakóiért. = MB, 87. 12. 8:5, ill.
Beszélgetés Mehlmann Lászlóval, a Városgazdálkodási Vállalat igazgatójával.
- 10092 HÁRSFAI István: Körtvélyes. = DN, 87. 5. 30:6, ill.
A városrész építészetéről.
- 10093 A közösségépítés módszerei. Előljárók népfőiskolája Baranyában. = Népszava, 87. 11. 10:11.
L. még 10080.

5 OKTATÁS

- 10094 FERLING József: A diákok részvételével. Színvonalas gimnáziumi oktatás. = MB, 87. 9. 22:5, ill.
Kun Béla Gimnázium.
- 10095 FERLING József: A sajnálat mit sem ér. = MB, 87. 9. 22:7.
Beszélgetés Merényi Lászlóval, a Tompa Mihály utcai Általános Iskola és Diákotthon igazgatójával.
- 10096 KISS József: Ötven év. = MB, 87. 10.13:4.
Belvárosi Iskola.
- 10097 [MOLNÁR Valéria] –Molnár–: Hétköznapiak és ünnepek. Látogatásban az Erkel Ferenc zeneiskolában. = MB, 87. 5. 19:4, ill.
- 10098 [MOLNÁR Valéria] –Molnár–: A zeneiskolát nem kell féltetni. Csendes munkálkodás az első félévben. = MB, 87. 10. 20:4, ill.

6 MŰVELŐDÉS. MŰVÉSZETEK

- 10099 CSERDI András: Kórustalálkozók Komlón. = MB, 87. 6. 2:7.
Az eddigi fesztiválok története.
- 10100 FERLING József: VIII. Kodály Zoltán Gyermekkórus találkozók. = MB, 87. 6. 16:7, ill.
- 10101 [KÓHALMI Endre] K. E.: Hét ország tizenöt kórusa Komlón. Megnyílt a VIII. Kodály Zoltán gyermekkórus-fesztivál. = DN, 87. 6. 13:1, ill.
- 10102 Könyvtár, mozi, videó. Közművelődési kérdőjelek Komló Bányáüzemben. = MB, 87. 10. 6:4,
- 10103 Mecseki Bányász. Negyedszázad. Az MSZMP Mecseki Szénbányák és Komló város Bizottságának lapja. Összeáll. Krisztián Béla, Vízhányó Imre. Pécs 1987, MSZMP Mecseki Szénbányák – Komló város Biz. 16 p.
- 10104 Mecseki Bányász. Negyedszázad. Az MSZMP Mecseki Szénbányák és Komló város Bizottságának lapja. Összeáll. Krisztián Béla, Vízhányó Imre. Bőv. kiad. Pécs 1987, MSZMP Mecseki Szénbányák – Komló Város Biz. 54, 30 p., ill.
- 10105 [MOLNÁR Valéria] –Molnár–: „A helyhiány égető gondunk.” = MB, 87. 10. 13:4, ill.
Helytörténeti Múzeum.
- 10106 [MOLNÁR Valéria] M. V.: A komlóiak igénylik a színházat. Büszkék közönségükre. = MB, 87. 8. 11:4, ill.
A Színház- és Hangversenyterem első öt évének tapasztalatai.
- 10107 [SZABÓ Ferenc] Sz. F.: Komlói bányász fúvósok Csehszlovákiában. Igényes műsorral. = Kóta, 86. 9:12–13.
- 10108 SZALAI Ágnes, C.: Komló 15 esztendeje. VIII. Kodály Zoltán Gyermekkórus Találkozó. = Kóta, 87. 8:13–14.
- 10109 SZALAI Ágnes, C.: A számok bővületéből a zene bővületébe. = Népművelés, 87. 9: Mell.: Színkép, 6–7.
VIII. Kodály Zoltán Gyermekkórus Találkozó.
- 10110 WALLINGER Endre: Lvov és Szuhumi lenyűgözött... Nagy élmények fesztiválja. = DN, 87. 6. 20:8, ill.
Összegzés a gyermekkórus-találkozóról.

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

L. 9875, 10083, 10085, 10105

KOPÁCS

- 10111 LÁBADI Károly: Kopácsi vízi élet. Újvidék 1987, Fórum. 150 p. B. 139–144.

KOVACSSZÉNÁJA

- 10112 VINCZE István: Mecseki titok: Kovácsszénája. = Szabad Föld, 87. 7. 10:13, ill.
A kihalóban lévő falu mai életéről.

KOZÁRMISLENY

- 10113 KONCZ István, Sz.: Eredményes ipari főágazat az újpetrei tsz-ben. Bízató év előtt a kozármislenyi Alugép. = DN, 87. 1. 13:3, ill.
10114 (t. á.): A pécsudvari virágzó akácok. = Népfőnt, 87. 7:11–14.
Pécsudvardról és Kozármislenyről.

KÖLKED

- 10115 [BERTA Mária] B. M.: Új iskolát avatnak Kölkeden. Példás munkát végeztek az építők. = DNM, 87. 8. 14:16, ill.

KÖVÁGÓSZŐLŐS

- 10116 BURGER, Alice, Sz.: The Roman Villa and Mausoleum at Kővágószőlős, near Pécs Sopianae. Excavation 1977–1982. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 65–228., ill. B. 221–226.
10117 HAJNÓCZI, J. Gyula: The conceptual and actual reconstruction of the villa and the burial vault at Kővágószőlős. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 229–236, ill.
10118 HORVÁTH, Ernő: Wooden Remains from the Roman Villa at Kővágószőlős. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 237–241., ill. B. 239.
10119 NAGY Erzsébet, T.: Avar vaseszközlelet Kővágószőlősről. = Örökség, 87. 2:43–45.
10120 VÖROS István: The Animal Remains from the Roman Imperial Period of Kővágószőlős. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 243–247., ill.

LUZSOK

L. 9821

MÁGOCS

- 10121 AVAR–GYULAI: A tegnap vezetői – ma. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 12. 23:7.
Béke MGT SZ.

MAGYAREGREGY

10122 Máré vára. = Turizmus, 87. 1:18.

MAGYARHERTELEND

10123 [MURÁNYI László] M. L.: Épül az orfű–magyarhertelendi összekötő út. Karnyújtásnyira a melegvizes strand. = DN, 87. 6. 15:3, ill.

MAGYARLUKAFÁ

10124 KOVÁCS Katalin: Integráció vagy széttöredezés? Társadalomszerkezeti változások egy dunántúli aprófalú, Magyarlukafa példáján. Pécs, 1987. 103 p. A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központjának kutatási eredményei. 5. B. 78–79.
L. még 982

MAGYARSZÉK

10125 További eredményesség a közös erőfeszítések nyomán. = MB, 87. 2. 17:1, ill.
Egyetértés Tsz.

MAJS

10126 [SÁFRÁN István] S. I.: A majsiai dicsérete. = Népszabadság, 87. 12. 19:5.
Kossuth Tsz.

MÁRIAGYŰD

10127 GICZY György: Hová vezetnek a lépcsősorok? Az ifjúság főbücsúja Máriagyűdön. = Új Ember, 87. 7. 19:7, ill.

MÁROK

10128 [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Egy fejlődő település. A mároki előljáró és faluja. = DN, 87. 6. 4:3, ill.

MÁZASZÁSZVÁR

10129 750 000 forint a lakásépítők megismerésére. Magas színvonalú az iskolai oktatás Mázaszászásváron. = MB, 87. 5. 19:2.

10130 Az alapellátással és szolgáltatással kapcsolatos feladatokról. = MB, 87. 6. 2:5.

10131 BAJAI István: Kísérlet Szászásváron. Bányász-önkormányzat. = Képes Újság, 87. 9. 5:4–5, ill.

A Mecseki Szénbányák szászásvári üzemében.

10132 Az előljáróságok a települések gazdái lesznek. = MB, 87. 8. 18:6.

10133 Kulturális élet Mázaszászásváron. = MB, 87. 1. 6:7.

10134 HÁROM Szilvia: Jó szerencsét, szászásváriak! Egy bányász nem bányász. = Népszabadság, 87. 11. 7:6–7, ill.

10135 [VARGA József] -ga: Legyen-e gyermekorvosi rendelő Mázaszászásváron? = MB, 87. 1. 13:5.

MECSEKJÁNOSI

- 10136 (Németh): Kell, hogy legyen egy hely... = Ország-Világ, 87. 12. 23:20–21, ill.
A mecsekjánosi gondozóházzól.
- 10137 TOROK Éva: Idősek pihennek Mecsekjánosiban. Gondozóházból üdülőház. = DN, 87. 4. 4:10, ill.

MECSEKNÁDASD

- 10138 B. J.: Mecseknádasd–Nadasch. Nem éreztünk megkülönböztetést. = Szövetkezet, 87. 7. 8:3.
A magyarok és németek együttéléséről.
- 10139 FREY, Maria: Da fühl ich volle Lust. = DK 1987. Bp. 1986. 210–213.
Kőfaragók alkotásai a mecseknádasdi temetőben.
- 10140 FREY Mária: Kőfaragás Mecseknádasdon. Das Steinmetzhandwerk in Nadasch/Mecseknádasd. Klug Edit: Kötélverés Pócsán. Das Seilerhandwerk in Bootsch/Pócsa. Bp. 1988, Tankönyvk. 95 p., ill. (Ungarndeutsches Handwerk.)
- 10141 HAVASI János: Kétnyelvű iskolák. 1. Mecseknádasd: úgy, mint magyarul. = DN, 87. 1. 28:3, ill.
- 10142 HEINEK, Otto: Nationalitäten-Volkshochschule in Nadasch. = DK 1987. Bp., 1986. 163–164.
Német nemzetiségi népfőiskola.
- 10143 HEINEK, Ottó: Raachfangkehrer, Seml, Paradeis. = DK, 1987. Bp., 1986. 126–127.
Kétnyelvű oktatás az általános iskolában.
- 10144 MIHÁLYI Lajos: Szerelmem, Mecseknádasd? = Turista Magazin, 87. 1:15, ill.

MEKÉNYES

- 10145 HAVASI János: Falu a Hegyhát csúcsán. Mekényes. = DN, 87.2.28: 7, ill.

MINDSZENTGODISA

- 10146 FERLING József: A jó szándék kevés. Egy varroda végnapjai. = MB, 87. 6. 23:5, ill.
A Carbon mindszentgodisai üzeméről.
- 10147 FERLING József: Volt egyszer egy varroda. = Képes Újság, 87. 8. 22: 6, ill.

MOHÁCS

1. TERMÉSZETI KÖRNYEZET

- 10148 BIZA Klára: Kényszer... megoldás? = Kertészet és Szőlészet, 87. 7. 2:17.
A város parkjairól.
- 10149 s. n. e.: Mohácson. A szebb, emberibb környezetért. = Kisiparos Újság, 87. 4.4.
A parkok rendben tartásáról.

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 10150 Baranya megye bemutatkozik. Egyedül, minden igényt kielégítve. = Impulzus, 87. 3. 21:54.
Mohácsi Farostlemezyár.
- 10151 Baranya megye bemutatkozik. Mohácsi Székgyár. = Impulzus, 87. 3. 21:18, ill.
- 10152 BERTA Mária: Összefogással biztosítható a térség egészséges ivóvíze. = DNM, 87. 11. 20:6, ill.
- 10153 BERTA Mária: Több munkalehetőség. Eredményes évet zár a Mohácsi Könnyűipari Vállalat. = DNM, 87. 11. 6:6, ill.
- 10154 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Belföldi keresletcsökkenés – megduplázott export. Farostlemez – értékesítési nehézségek. = DN, 87. 7. 28:5, ill.
Mohácsi Farostlemezyár.
- 10155 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Szép legyen, kényelmes és megfizethető, ezt igényli a vevő. Korszerűbb, szebb bútorok. = DN, 87. 7. 25:10, ill.
Szék- és Kárpitosipari Vállalat Mohácsi Székgyára, Pécsi Bútorgyár, siklósi Tenkes Bútorgyár.
- 10156 (d. kiss): Jegyzet. A mohácsi példa. = Magyar Hírlap, 87. 9. 4:4.
A közműfejlesztések szervezéséről.
- 10157 ESZTERHAI Katalin: Elkerülhetetlen átszervezés. = Népszava, 87. 6. 4:4.
Temaforg Textilhasznosító Vállalat mohácsi gyáregysége.
- 10158 ESZTERHAI Katalin: Miből lesz a farostlemez? Az önállóság sikert hozott. = Népszava, 87. 2. 12:4.
Mohácsi Farostlemezyár.
- 10159 ESZTERHAI Katalin: Pierre Cardin-ingek, -sportruhák Mohácscról. A gépek a moziba költöztek. = Népszava, 87. 3. 17:4.
Mohácsi Ruházati Szövetkezet.
- 10160 HARMATOS József: Érdekltség és fegyelem a gazdálkodásban. Lejegyzte: Mihók Sándor. = Pártélet, 87. 7:82–86.
Mohácsi Új Barázda Tsz.
- 10161 JEREB Katalin: Munkapszichológiai vizsgálat a Mohácsi Farostlemezyárban. = Az Erdő, 87. 2:62–66.
- 10162 K. L.: Vezetékek a város alatt. 1. Milyen állapotban van Mohács „Visszérrendszere”. = DNM, 87. 3. 27:6; 2. Jusszon tiszta víz minden csapba. = DNM, 87. 4. 3:6, ill.
A vízműrendszerről.
- 10163 KOZMA Ferenc: A termelés 10 százaléka exportra megy. Öt és fél-ezer tonna öntvény az idén. = DN, 87. 7. 30:5, ill.
Mohácsi Vasöntöde.
- 10164 KRESZ Mária: Die Donau als Handelsweg für Hafnerware. Mit besonderer Berücksichtigung der Schüsselerzeugung von Mohács. – Vergleichende Keramikforschung in Mittel- und Osteuropa. Kittsee 1984. 143–161.

- 10165 [MURÁNYI László] M. L.: Kiaknázzák a belső tartalékokat. A minőség éve a MOFÁ-nál. = DN, 87. 3. 31:3, ill.
Beszélgetés Belvarecz Jánossal, a Mohácsi Farostlemezgyár gazdasági igazgatóhelyettesével.
- 10166 Ötödször került Baranyába a Termelési Nagydíj! Kimagasló elismerés a mohácsi Új Barázdának. = DN, 87. 8. 20:1, ill.
- 10167 SÁFRÁN István: Farostlemeztények. = Népszabadság, 87. 6.29:6.
- 10168 TESZKÓ Sándor: Termelési Nagydíj: Mi a siker titka? = Szabad Föld, 87. 9. 4:4.
A mohácsi Új Barázda Tsz-ről.
- 10169 VINISZAI Sándor: A Mohácsi Malomban. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 8. 5:16.

3 TÁRSADALOM. TÁRSADALMI ÉLET

- 10170 BERTA Mária: 100 éves a szolgálat. Állandó készenlétben. = DNM, 87. 5. 16:6, ill.
A mentőállomásról.
- 10171 BOJTÁR László: Egyleti élet Mohácson a XIX. században. = Honismeret, 87. 5:32.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS

- 10172 BERTA Mária: Szépséghibák egész sora. Átalakulóban a belváros. = DNM, 87. 6. 12:6, ill.
- 10173 BERTA Mária: A tanács lemond a tehóról. Töretlen a város fejlődése. = DNM, 87. 12. 4:6, ill.
- 10174 DEÁKI László: Mire jut és mire nem Mohácson? Pályázó városatyák. = Népszava, 87. 11. 13:5.
- 10175 HÁRSFAI István: A pártház. = DN, 87. 11. 7:11, ill.
Az új épületről.
- 10176 KOZMA Ferenc: Mindenki partnerünk, aki becsülettel dolgozik. Szabad pályát kap minden kezdeményezés. = DN, 87. 1. 31:3, ill.
Interjú Borsos Jánossal, az MSZMP Városi Bizottságának első titkárával.
- 10177 NÉMETH Elemér: Tanácsi munka Mohácson és környékén. = Állam és Igazgatás, 87. 7:649–656.
Sombereken és Dunaszekcsőn is.

5 KÖZOKTATÁS

- 10178 BOJTÁR László: Emlékébresztő évfordulók. Új épületben a polgári iskola. = DNM, 87. 9. 4:6.
A Széchenyi téri iskola átadásának 90. évfordulója.
- 10179 HAVASI János: Kétnyelvű iskolák. 2. Mohács: Több mint illendőség. = DN, 87. 2. 4:3, ill.
Szerbhorvát nyelvű oktatás a Széchenyi téri iskolában.
- 10180 [HAVASI János] H. J.: Pécselt olasz, Mohácson francia. Szeptembertől idegen nyelvi osztályok két gimnáziumban. = DN, 87. 8. 12:5, ill.
Kisfaludy Gimnázium, Mohács – Kodály Zoltán Gimnázium, Pécs.

10181 HORVÁT, Janja: U prvom planu: predškolski odgoj. = Narodne Novine, 87. 4. 30:4, ill.

Szerbhorvát nyelv az iskolaelőkészítő tanfolyamokon.

6 MŰVELŐDÉS. MŰVÉSZETEK

10182 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. Az első mohácsi operaelőadás. = DNM, 87. 10. 2:6.

1887. szept. 21.

10183 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. A Mohácsi Dalárdáról. = DNM, 87. 7. 10:6.

Megalakulásának 125. évfordulója.

10184 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. A népkönyvtár megalapítása. = DNM, 87. 10. 23:6.

1903. márc. 15.

10185 BOZSIK László: Több mint 3500 olvasó. A városi könyvtár Mohácson. = DN, 87. 9. 16:3.

10186 KAPU László: Raktármúzeum vagy múzeumi raktár? = DNM, 87. 10. 16:6.

Kanizsai Dorottya Múzeum.

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

10187 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. Ábrahám Pál mohácsi kapcsolatai. = DNM, 87. 11. 6:6.

10188 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. A Korona Szálló múltjából. = DNM, 87. 10. 9:6.

10189 BOJTÁR László: Emlékébredő évfordulók. Mohácsról, a városszépitők tükrében. = DNM, 87. 12. 18:6.

10190 Mohács emlékezete. A mohácsi csatára vonatkozó legfontosabb magyar, nyugati és török források, a csatahely régészeti feltárásának eredményei. Szerk. Katona Tamás. 3. bőv. kiad. Bp. 1987, Európa. 283 p., 32 t. (Bibliotheca historica.)

10191 SEVERY, Merle: The World of Süleyman the Magnificent. = National Geographic, 87. 5:552–601, ill.

A mohácsi csatáról és Szigetvár ostromáról.

MOZSGÓ

10192 HÁRSFAI István: Keressük az év lakóházát. Meglepetések Szigetvárott és Mozsón. = DN, 87. 10. 31:6, ill.

10193 HORVÁTH Mária: Zselici Madonna. = Képes Újság, 87. 3. 21:2–3, ill.

Képes interjú Lengyeltóti János mozsói tanítóval.

10194 NOVÁK László: Mozsó és vonzáskörzete településnéprajza a XVIII–XX. században. Debrecen 1986 [1987], KLTE. 154 p., ill. (Folklór és etnográfia.)

NAGYDOBSZA

L. Dobsza

NAGYHARSÁNY

- 10195 1687. augusztus 12-én történt... Egykorú német tudósítás a török ellen vívott nagyharsányi csatáról. Szerk. Surján Miklós. Ford., bev. Nagy Lajos. Bibliogr. Horváth Eszter. Pécs, 1987, Baranya Megyei Könyvtár. 55 p., ill. B. 43–55.
- 10196 MENDELE Ferenc: Nagyharsány. Középkori templom. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 272.) B. 16.
- 10197 [MURÁNYI László] M. L.: Nincs értékesítési gondjuk. Mind keresetebb a nagyharsányi mészke. DN, 87. 5. 21:1, ill.
A Pannolit Vállalat nagyharsányi üzeméről.
L. még 9829, 9833, 9839, 9844.

NAGYNYÁRÁD

- 10198 HEINEK, Otto: Ratsvorsitzender und Pädagoge – oder umgekehrt. = Neue Zeitung, 87. 4. 25:3.
Beszélgetés Hargitai János tanácselnökkel.
- 10199 WALLINGER, Endre: Eine Bote seines Berufes... = DK 1987. Bp., 1986. 205–210.
Sárdi János képfestő.

NAGYTÓTFALU

- 10200' ESZTERHAI Katalin: A füstmentes falu. = Népszava, 87. 4. 22:4, ill.
- 10201 HÁRSFAI István: A füstmentes Nagytótfalu. = DN, 87. 4. 25:6.
- 10202 SZIGETVÁRI János: Iskolamúzeum Nagytótfalun. = DN, 87. 8. 15:10, ill.

NAGYVÁTY

- 10203 MÉSZÁROS Attila: Nem messze Gyűrűfűtől. Nagyváty kis lépései. = Magyar Nemzet, 87. 6. 25: mell. 1.
Beszélgetés Kis Tóth Kálmánnal, az előljárárság vezetőjével.
U. a. = DN, 87. 6. 11:3, ill.

NÉMETI

L. Szalánta.

ÓFALU

- 10204 MÉSZÁROS Attila: Az atom békéje. Hordókba zárt veszély. = Magyar Nemzet, 87. 2. 25:5.
A tervezett izotóptemetőről.
L. még 9821

OLASZ

- 10205 Das schönste Gebäude im Dorf. = DK 1987. Bp. 1986. 152–153.
Az óvodáról.

L. 9534

PÁPRÁD

10206 BALOG Nándor: Páprád. = DN, 87. 6. 6:10, ill.

PÉCS

1 TERMÉSZETI KÖRNYEZET

10207 –bv–: Gärten und Parkanlagen in Pécs. = Budapesti Rundschau, 87. 7. 6:7, ill.

A Pintér-kertről.

10208 (deáki): Zöldövezeti terv Pécssett. Arborétum és parkerdő. Összefüggő rendszer – Szabadidőközpontok. = Népszava, 27. 10. 8:5.

10209 FARKAS József: Pécs környéki felszínmozgások. = A PMMF tudományos közleményei, 1986. Mélyépítés. Pécs, 1987. 87–99, ill.

10210 [HÁRSFAI István] H. I.: A zöldövezetek a Pécs Városi Tanács V. B. előtt. Veszélyben Pécs szellőzőcsatornái. = DN, 87. 9. 12:1, ill.

10211 HÁRSFAI István: Pécs biztonságosabb vízellátásáért. Háromezer köbméteres tározó a Tettye alatt. = DN, 87. 3. 16:3, ill.

10212 HÁRSFAI István: A jövő század regénye. Mérsékelt égövi arborétum Pécssett. = DN, 87. 5. 10:4.

10213 KEVEY Balázs: Védett területeink. A Pintér-kert. = DN, 87. 1. 10:6, 1 térk.

10214 KRAFT János–SCHEUER Gyula–SCHWEITZER Ferenc: A Pécs-környéki forráslerakódások vizsgálata. = PMSZ, 86. 3:13–18, ill.

10215 LÉHMANN Antal: Izobraženie izmenenij territorial'nyh tipov rastitel'nosti v okrestnohtáh g. Peč. = Kartografičeskoe modelirovanie izmenenij prirodno-tehničeskijh territorial'nyh struktur. Pécs – Bp., 1987. 232–241.

10216 Mecsek, Pécs, Lapis úti feltárás. = Ég és Föld, 87. 4:128–129, ill.
Misinai formáció lapisi mészkő tagozata.

10217 MOLNÁR Zoltán: Pécs város zöldfelületgazdálkodása. = VI. Országos Zöldfelületi Konferencia. Szolnok 1987, Szolnok Megyei Tanács. 55–65.

10218 PAPP Tivadar: A pécsi városkörnyéki erdők egészségi állapota. = PMSZ, 86. 3:10–11.

10219 [SÁFRÁN István] S. I.: Tűz a pécsi környezetvédelmi intézetben. = Népszabadság, 87. 1. 12:8.

L. még 10243, 10358.

119 Térképek. Térképészet

10220 SZÁDECZKY-KARDOSS Tamás: Tettye, Pécs. M. 1:2000. Bp., 1987, Kartogr. Váll.

Tájékoztatósi futótérkép.

- 10221 [ZÓKA László] zóka: Nyári zooiskola a Mecseken. = Népművelés, 87. 8:45; ill.

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 10222 [CSEPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Kiszövetkezeti forma: lehetőség a talpraállásra. Sprint és Temporg. = DN, 87. 8. 4:3, ill.
A Pécsi Tempó Általános Szolgáltató Szövetkezet két különálló kiszövetkezetté alakult át.
- 10223 DOMI: A lánc szemei: Aktivaértekezlet Pécsett. = Szövetkezet, 87. 2. 25:2.
Interjú a Fogyasztók Megyei Tanácsának elnökével, Jakabos Zoltánnal.
- 10224 E. K.: Magyar szabadalom alapján. Fehér bauxit Pécsről. = Népszava, 87. 1. 5:4.
Fehérbauxit-előállító kísérleti üzem épül.
- 10225 A műszaki fejlesztés lehetőségei Pécs iparában. Tudás és tenniakadás. = DN, 87. 5. 30:3, ill.
- 10226 Pécsi KIOSZ kisipari szolgáltatások. Pécs, 1987, KIOSZ Pécsi Alapszerv. 59 p., ill.

207 Ipari kiállítások és vásárok

- 10227 BENKŐ Judit, Cs.: Mecsekalján, Baranyában. Új helyen a híres vásár. Centenárium bemutató. Bőséges kínálat. = Esti Hírlap, 87. 7. 15:3.
A 11. Pécsi Ipari Vásárról.
- 10228 BEZERÉDY Győző: Ismét az Ipari Vásárról. Egy 100 éves gondolat. = Pécsi Műsor, 87. 8:13, ill.
Az 1888. évi kiállításról.
- 10229 BEZERÉDY Győző: A pécsi általános mű-, ipar-, termény- és állatkiállítás száz évvel ezelőtt. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987, Baranya Megyei Művelődési Központ. 126–131.
- 10230 BEZERÉDY Győző: A pécsi vásárok története. Pécs [1987?]. 37 p., 14 t.
- 10231 MIKLÓSVÁRI Zoltán: Eredményes találkozások és tárgyalások. Üzletkötések, együttműködések. = DN, 87. 7. 25:3, ill.
11. Pécsi Ipari Vásár.
- 10232 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] (miklósvári): Pécsi magyar–jugoszláv eszmecsere. Mit lehet tenni a határ menti árucseré visszaesése ellen. = Magyar Nemzet, 87. 7. 16:3.
A pécsi ipari vásáron folytatott tárgyalásról.
- 10233 ZSUBORI Ervin: Száz év után Pécsett. A kirakat más... = Magyar Nemzet, 87. 7. 17:5.
11. Pécsi Ipari Vásárról.
- 10234 [ZSUBORI Ervin] zsubori: Centenárium vásár Pécsett. = Magyar Nemzet, 87. 7. 10:6.

21 Gépipar

- 10235 BOGNÁR József: A minőség jelentősége egy olasz–magyar közös vállalkozás piacképességének megalapozásában. = A minőségbiztosítás és a teljesítmény minősége. A pécsi konferencia előadásainak tanulmánykötete. Pécs, 1987, SZVT Baranya Megyei Szervezete. 233–240. 240.
SOMAK Csomagológépgyártó KFT.
- 10236 HERBST Ferenc: A csomagológépek fejlesztési eredményei a Sopiani Gépgyárban. = Csomagológépek. Bp., 1987, GTE. 54–56.
- 10237 KONCZ István, SZ.: A versenyt állni kell. Merre tart a Pécsi Vasas? = DN, 87. 7. 4:7.
Vasas Ipari Szövetkezet.
- 10238 MURÁNYI László: Életközeli szakmunkásképzés. Bázistanműhely a Sopiani Gépgyárban. = DN, 87. 3. 31:3, ill.
- 10239 MUZSLAI Zoltán: Nem lakodalmas menet. A Sopiani Gépgyárnak sikerült. = Magyar Hírlap, 87. 5. 8:7.
Beszélgetés Viczencz Ottóval a gyár igazgatójával.
- 10240 SÁFRÁN István: Sopiani Gépgyár. Távlatokban gondolkodva. = Népszabadság, 87. 2. 9:4.

215 Hőerőmű

- 10241 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Teljesítménynövelés a Pécsi Hőerőmű Vállalatnál. Rekonstrukció változatlan létszámmal, működés közben. = DN, 87. 11. 24:1.
- 10242 ESZTERHAI Katalin: Több energia, kevesebb légszennyezés. Megújul a Pécsi Hőerőmű. = Népszava, 87. 1. 12:4.
- 10243 SÁFRÁN István: Ha égni kezd a különös hulladék. A Flexiko veszélyes füstje. = Népszabadság, 87. 4. 1:5, ill.
A Hőerőműben elégetett veszélyes hulladékról.

22 Könnyűipar

- 10244 BODÓ László: Megdupláztta tőkés exportját a Pécsi Bútorgyár. Rusztikus tölgybútorok. = DN, 87. 10. 31:7.
- 10245 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Kaputelefon családi házakra. Jó évet zár a HTG pécsi gyáregysége. = DN, 87. 12. 30:1, ill.
A Híradástechnikai Gépgyár pécsi Elektronikai Gyáregysége.
- 10246 ESZTERHAI Katalin: Műanyag poharak Péterpusztáról. = Népszava, 87. 4. 3:4, ill.
A Plastex műanyagfeldolgozójáról.
- 10247 WALLINGER Endre: Requiem egy orgonagyárért. = Új Tükör, 87. 11. Az Angster Orgonagyáról.
- 10248 WALLINGER Endre: Százhusz éves a hazai orgonagyártás. Angster kontra Rieger... = DN, 87. 5. 25:3, ill.

- 10249 BARTAL Lőrinc: Pécsi Bőrgyár. Az üzemegészségügy helyzete. = Bőr- és Cipőtechnika, 87. 6:237.
Szendrő Erzsébet dr. üzemorvos nyilatkozik.
- 10250 BARTAL Lőrinc: A Pécsi Bőrgyár 1987. első félévének gazdasági eredményei. = Bőr- és Cipőtechnika, 87. 12:480.
- 10251 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Teljesítik exportkötelezettségeiket. Feszített ütemű munka a kesztyűs szövetkezetnél. = DN, 87. 12. 8:3, ill.
- Pécsi Kesztyű- és Bőrdíszmű Ipari Szövetkezet.
- 10252 DÉRI János: HUNOR Pécsi Kesztyű- és Bőrruházati Vállalat. Változó piac, új értékesítési formák. = Bőr- és Cipőtechnika, 87. 11:440.
- 10254 DÉRI János: Pécsi kesztyű öt világrészben. = Bőr- és Cipőtechnika, 87. 4. 156.
- 10255 ESZTERHAI Katalin: Megújul a pécsi Kossuth Szövetkezet. A cipő a lábon vizsgázik. = Népszava, 87. 1. 21:4.
- 10256 ESZTERHAI Katalin: A pécsi kesztyű – pécsi kesztyű. = Népszava, 87. 5. 29:4.
- 10257 H. I.: Jogsegélyszolgálat a Pécsi Bőrgyárban. Nem egészen ügyvédi iroda. = Népszava, 87. 10. 13:7.
- 10258 HÁMOR Szilvia: A Pécsi Bőrgyár munkásai között. Helyet a nap alatt. = Népszabadság, 87. 4. 4:4, ill.
- 10259 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Emlékezés a felszabadulásra és az elődökre. 225 éves a Pécsi Bőrgyár. = DN, 87. 11. 28:4, ill.
Az 1987. nov. 27-i ünnepegről.
- 10260 MIKLÓSVÁRI Zoltán: Mérleg 1986-ról. Küzdelmes, eredményes esztendő. = A Pécsi Bőrgyár Híradója, 87. 3–4:1, 3.
- 10261 MIKLÓSVÁRI Zoltán: Válasz a forintleértékelésre, a nyersanyagínségre. Magasabb minőségű termékek a Pécsi Bőrgyárból. = DN, 87. 2. 21:5, ill.
L. még 10334

23 Élelmiszeripar

- 10262 CSABA István: Bemutatkozik a Pécsi Sütőipari Vállalat. = Sütőipar, 87. 3:118–127.
- 10263 [ESZTERHAI Katalin] E. K.: A dohányzás káros az egészségre. A pécsiek nem akarnak ártani. = Népszava, 87. 1. 9:4.
Új technológia a Pécsi Dohánygyárban.
- 10264 FISCHER Ágnes: A pécsi pezsgő múltja és jelene. = Borgazdaság, 87. 2:49–52.
- 10265 Lehetőségek az ellenreklámban. Füstbe ment tervek. = Siker Magazin, 87. 1:35, ill.
Beszélgetés Irimi Sándorral, a Pécsi Dohánygyár igazgatójával.
- 10266 MURÁNYI László: Felszámolás? Létszámcsökkentés? Átszervezés? Megszűnt a húslisztüzem a baromfifeldolgozásnál. = DN, 87. 4.25:7.
- 10267 Pécsi Dohánygyár. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:75.

- 10268 ROSZPRIM Nándor: A mindennapi. = DN, 87. 5. 16:6, ill.
Pécsi Sütőipari Vállalat.
- 10269 SZERÉNYI József: Félmilliárdos beruházás a Pannonia Sörgyárban.
= Söripari Hírlap, 87. 10. 5:1, 2, ill.
- 10270 UDVARHELYI András: Tulajdonosok tanácsa a Pécsi Dohánygyárban.
= Önállóság és érdekelttség. = Népszava, 87. 1. 2:3.

24 Építőipar. Tervezőirodák

- 10271 ERDÉLYI Zoltán: A PÉCSITERV szerepe, tevékenysége a megye építészetiében. = Magyar Építőipar, 87. 7–8: 405–409, ill.
- 10272 Hajlék: A Pécs Csoport építészeinek kiállítása a Budapesti kiállítóteremben, 1987. Bp., 1987, BG. 29 p., ill.
- 10273 KASZÁS Ferenc: A pécsi erőművi salakpernye vizsgálati eredményei és hasznosítási lehetőségei. = A PMMF tudományos közleményei, 1986. Mélyépítés. Pécs, 1987, 157–168.
- 10274 KONCZ [István] I., Sz.: Soha nem látott kereslet. Ostrom alatt a BVM hirdi telepe. = DN, 87. 10. 27:3, ill.
- 10275 KRAPPAL Sándor: Építési hibák – minőségvédelem. = Magyar Építőipar 87. 7–8:432–433, ill.
É. M. Pécsi Ellenőrző Állomás.

241.5 PORCELÁNGYÁRTÁS. ZSOLNAY-GYÁR

- 10276 BAJAI István: Befutott a bögre. = Képes Újság, 87. 10. 10:2–3, ill.
- 10277 BAJAI, István: Tassen in Massen. Porzellan und Papier. = Daily News, 87. 11. 5:3.
- 10278 BODÓ László: Korszerűsítés: vissza a hagyományokhoz. Termékváltás Zsolnay-módra. = DN, 87. 7. 14:3, ill.
- 10279 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Minőségjavítás, több termelés, kézimunka-kiváltás. Edénygyártásfejlesztés a Zsolnayban. = DN, 87. 10. 27:1, ill.
- 10280 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Zsebre menő ösztönzési rendszer a Zsolnayban. Porcelángyári változások. = DN, 87. 1. 6:3.
- 10281 DURANCI, Béla: Zsolnay kerámia. = Létünk, 87. 1:124–137.
- 10282 ESZTERHAI Katalin: Megújul a Zsolnay Porcelángyár. Fokozódó tökéletességgel. = Népszava, 87. 1. 15:4.
Beszélgetés Grosch Béla műszaki igazgatóhelyettesével.
- 10283 J. D.: Zsolnay – a history of history in porcelain. = Hungarian Travel Magazine, 87. 1:14–15, ill.
- 10284 KONCZ István, SZ.: Épületdíszek, szökökutak, tetőcserepek. Régi fényében a Zsolnay-épületkerámia. = DN, 87. 5. 23:7, ill.
- 10285 [SÁFRÁN István] S. I.: Tengerentúlra utazik a Zsolnay. = Népszabadság, 87. 3. 23:4, ill.
L. még 10673.

- 10286 Baranya megye bemutatkozik. A környezetvédelem szolgálatában. = Impulzus, 87. 3. 21:19, ill.
Pécsi Vízmű.
- 10287 KAMARÁS Béla: A pécsi forróvíz-rendszer korszerűsítése. = PMSZ, 87. 1:14–20.
- 10288 KOLLÁR Mátyás–SOMLÓ András–SZILÁGYI András: Pécs Városi Üzemirányító Központ új számítógépes folyamatirányító rendszere. = Erőmű-Hálózattervezési Vállalat Közleményei, 87. 25:52–56.
- 10289 TÖRÖK Éva: A megoldás öröme elfeledteti az elmúlt hónapok bosszúságait. Jön a víz. = DN, 87. 8. 1:6, ill.
Dunántúli Regionális Vízmű Pécsi Üzemigazgatósága.

26 Mezőgazdaság

- 10290 BALOG [Nándor] N.: Baromfivertikum Reménypusztán. Tojástól a csomagolt baromfiig. = DN, 87. 8. 25:3, ill.
Új Élet Termelőszövetkezet.
- 10291 BÍRÓ Imre: Sertéshústermelés a Pécsi Állami Gazdaságban. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 8. 26:18.
- 10292 CSER László: Terveink, feladataink az évtized második felében. = Állami Gazdaság, 86. 9:
Pécsi Állami Gazdaság.
- 10293 [DUNAI Imre] D. I.: Társadalmi súlyú mozgalom. Megnyílt a kertbarátok és kistenyésztők IX. országos kiállítása. = DN, 87. 9. 19:11, ill.
- 10294 ESZTERHAI Katalin: Földbank. = Népszava, 87. 2. 26:7.
Humuszgazdálkodás Lvov-kertvárosban.
- 10295 [ESZTERHAI Katalin] E. K.: Munkásgyűlés a Pécsi Állami Gazdaságban. = Népszava, 87. 1. 13:3.
Az 1986. évi munka értékelése.
- 10296 -in-: Köszöntjük a nemes vetélkedőt! Országos kertbarát kiállítás: szeptember 18–20. = Képes Újság, 87. 9. 19:25, ill.
- 10297 [SALY Géza] saly: Vendégek voltunk. Biztos pénz a húspénz. = Nimród, 87. 3:32–33.
Pécsi Dózsa Vadásztársaság.
- 10298 SZIGETI Ernő: Idegenforgalom az állami gazdaságokban. = Állami Gazdaság, 87. 12:12.
Pécsi Állami Gazdaság.
L. még 10311

27 Közlekedés. Távközlés

- 10299 100 éves a Pécsi Postaigazgatóság. 1887–1987. Pécs, 1987, Baranya Megyei Lapkiadó V. 24 p., ill.
- 10300 D. K.: „Apu holnap este sem lesz el itthon?” Pécsbánya rendezőn fáradtak a vasutasok. = Magyar Vasutas, 87. 10. 29:4.
A létszámhiányról.

- 10301 ELLER Erzsébet: Ultrakönnyű berepülés. A pécsi Pannon Autójavító vállalkozása. Gyártás, piackutatás nélkül. = Magyar Hírlap, 87. 4. 27:5.
Pécsett készült el az első magyar ultrakönnyű repülőgép.
- 10302 FERENCI Demeter: A Pécsi Postaigazgatóság száz éve. = DN, 87. 27:5.
- 10303 GALAMBOS Sándor: A Pécsi Postaigazgatóság szakszervezeti mozgalmának 25 éve. Az első korszak: 1945-től 1950-ig. = Postás Híradó, 87. 3:14–15.
- 10304 HAVASI [János] J.: Volt egyszer egy légijárat. Negyven éve repült először. = DN, 87. 2. 2:3, ill.
A MASZOVLET rendszeres járata Pécs–Budapest között.
- 10305 KÁNTOR Sándor: Történeti áttekintés. Adalékok a Pécsi Postaigazgatóság 100 esztendő történelméhez. = Postás Híradó, 87. 3: 6–9, ill.
- 10306 [KOZMA Ferenc] K. F.: MALÉV – az öt megyei városban is. Légitforgalmi iroda Pécsett. = DN, 87. 5. 25:3, ill.
- 10307 [KRISZTIÁN Béla] K. B.: Százéves a Pécsi Postaigazgatóság. = MB, 87. 9. 15:7.
- 10308 MÉSZÁROS [Attila] A.: 100 éves a Pécsi Postaigazgatóság. Jelentős fejlesztések három megyében. = DN, 87. 9. 2:1, ill.
- 10309 Pécs és környékének postatörténete. Kiad. a Magyar Posta Tájékoztatási Szolgálat. Pécs, 1987. 2 db.
- 10310 Pécs és környékének postatörténete. 1. r. Honfoglalástól 1920-ig. Összeáll. Horváth Magda, Elek Zoltán, Kelemen Sándor. 2. r. 1920-tól napjainkig. Összeáll. Pécsi Postaigazgatóság Centenárium Munkabizottsága. Bp. 1987, Magyar Posta Tájékoztatási Szolgálat. 33, 33 p.
- 10311 SZABÓNÉ ERDŐSI Éva: A személyszállítás gondjai a pécsi gazdaságban. = Állami Gazdaság, 87. 11:31.
- 10312 SZALAY Géza: Pécs város postatörténete. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 142–151.
- 10313 TÍMÁR Mátyás: Jól startoltak Pécsett. = Légiközlekedés, 87. 12. 8:3, ill.
A MALÉV pécsi irodájáról.
L. még 9932.

28 Pénz- és hitelügy. Biztosítás.

- 10314 ESZTERHAI Katalin: Gyorsabban forog a pénz. = Népszava, 87. 1. 17:4.
Új bankok Pécsett.
- 10315 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Bemutatjuk új bankjainkat. A Budapest Bank Rt. Pécsi Fiókja. = DN, 87. 1. 17:3, ill.
- 10316 MIKLÓSVÁRI Zoltán: Bemutatjuk új bankjainkat. A Magyar Hitelbank Rt. Pécsi Igazgatósága. = DN, 87. 1. 10:5, ill.
- 10317 [MURÁNYI László] M. L.: Elegáns OTP-fiók Pécsett. = DN, 87. 9. 13:1, ill.
Kossuth L. u. 11.

- 10318 B. K.: Agroker Áruház Pécssett. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 7. 1:4.
- 10319 BÁLINT Tamás: Az érem másik oldala. Partnereink: a nagykereskedők. = Szövetkezeti Kereskedelem, 87. 1:13.
Többek között a Konzum Áruházról.
- 10320 BÁLINT Tünde: Jubilál a Konzum. Csupán egy áruház története? = Szövetkezeti Kereskedelem, 87. 2:15, ill.
- 10321 (balogh): Szövetkező orvostanhallgatók. Kettős jubileum Pécssett. = 87. 3. 18:6.
30 éves a POTE Balassa János Fogyasztási Szövetkezete.
- 10322 BOZSIK [László] L.: Művészeti könyvesbolt nyílt Pécssett. = DN, 87. 6. 5:5.
- 10323 GOMBOS Jolán: Vasárnap Pécssett. = Képes Újság, 87. 5. 16:16–17, ill.
A vásárról.
- 10324 győri: A pécsiek új büszkesége. Vendéglő a Mecsek alján. = Szövetkezet, 87. 1. 1:2.
Szőlőskert vendéglő.
- 10325 HÁRSFAI István: Hotel Palatinus. = DN, 87. 4. 11:6, ill.
A volt Pannonia szálló felújításáról.
- 10326 [HÁRSFAI István] H. I.: Így született 50 éve. „Hotel Kikelet”. = DN, 87. 6. 20:6.
A mecseki Üdülő Szállóról az 50 évvel ezelőtt forgatott „Hotel Kikelet” c. film kapcsán.
- 10327 HORVÁTH Gyula: Magabiztosan, felelősen a jövőnkért. Legyen Pécs konferenciaváros! = DN, 87. 10. 16:3.
Az idegenforgalmi lehetőségek jobb kihasználásáról.
- 10328 [KALMÁR Tibor] kalmár: Megfiatalított Elefántosházban. Tündéri Tünde. = Kirakat, 87. 5:5, ill.
Tünde Divatház.
- 10329 -ke-: Szőlőskert a hegyoldalon. = Vendéglátás, 86. 10:17, ill.
Szőlőskert vendéglő.
- 10330 KELEMEN László: A Pécsi Agroker Vállalat új irányítási rendszere. = Tudomány és Mezőgazdaság, 87. 1:5.
- 10331 KONZUM Áruház. = Pesti Műsor, 87. 21–28:73.
- 10332 KOZMA Ferenc: A versenyben mindig az első kettő között lenni. Tenni – profi módon! = DN, 87. 8. 8:3, ill.
Beszélgetés dr. Bíró Lászlóval, a Konzum Áruház igazgatójával.
- 10333 [MURÁNYI László] M. L.: Szerződés az IBUSZ-szal. Űszögi kirándulóközpont. = DN, 87. 5. 17:3, ill.
- 10334 Országosan. Hunor boltok. = Esti Hírlap, 87. 5. 18:3.
A Hunor Kesztyű- és Bőrruházati Vállalat szaküzlethálózatáról.
- 10335 (Polesz): Kávéház Pécssett. Vendéglátás és színház egy fedél alatt. = Vendéglátás, 87. 2., ill.
Corso kávéház.
- 10336 [RÓNASZÉKI Ferencné] -Rné-: Bővíti tevékenységét a pécsi TSZKER. Új ABC nyílik a Ledinán. = DN, 87. 6. 16:3, ill.
- 10337 ROSZPRIM Nándor: Kétszillagos szálloda lesz. Gazdára talált a dömörkapui túristaház. = DN, 87. 5. 31:3, ill.

- 10338 [SÁFRÁN István] S. I.: Minden vendég kedves. = Népszabadság, 87. 6. 1:4.
A Konzum Áruház korszerűsítéséről.
- 10339 SÁFRÁN István: Valószínűleg világsúcs. Szálloda épül Pécsen. = Népszabadság, 87. 7. 13:6, ill.
Palatinus Szálloda.
- 10340 Sz. T.: Jut mélyhűtőláda a falvakba is. A pécsi áfész nagykereskedelmi tevékenysége. = Szövetkezeti Kereskedelem, 87. 4:20, ill.
- 10341 Szépség, harmónia: Tünde Divatház. = Kirakat, 87. 6:28, ill.
- 10342 VARGHA Dezső: Kereskedelem és vendéglátás a száz évvel ezelőtti Pécsen. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 162–166.
- 10343 ZSUBORI Ervin: Panasz nélkül. A vevőre figyelni kell. = Magyar Nemzet, 87. 7. 31:5.
Beszélgetés Petri Péterrel, a pécsi PE–TA barkácsbolt vezetőjével. L. még 9678.

3 TÁRSADALOM

30/31 Szociológia. Demográfia

- 10344 Budapest és a jelentősebb városok napi munkaerővonzási körzete népességének főbb jellemzői: 1980. január 1. Összeáll. Nagy Istváné, Lakatos Miklós, Bp. 1986, KSH. 106 p.

33 Egészségügy

- 10345 DÓBER Ilona: A kövérség gyakorisága a pécsi iskolásgyermek körében. = Népegészségügy, 87. 2:90–93.
- 10346 FOLDESSY Dénes: A pécsi székfűcolumella. = Siker, 87. 4:10–11, ill.
Beszélgetés dr. Bauer Miklós professzorral a hallócsont-pótlás kísérleteiről.
- 10347 A gyermekkori kövérség és egyes társadalmi tényezők. = Népegészségügy, 87. 3:155–159.
A pécsi felmérés értékelése.
- 10348 LÉGRÁDY Eszter: Modell – húszezer emberért. Pécs az egészség városa. = Magyar Hírlap, 87. 1. 3:3, ill.
Az Apáczai Csere János Nevelési Központ egészségnevelési programjáról.
- 10349 NÓGRÁDI TÓTH Erzsébet: Karácsonyhoz közeledvén. Felvételi diagnózis: ne legyen otthon! = Népszava, 87. 12. 2:10.
A pécsbányatelepi kórházról.
- 10350 SAROK Zsuzsa: Csökken a zsúfoltság, javul a betegellátás színvonala. Kívül, belül megújul a II. sz. klinikai tömb. = DN, 87. 1. 3:3, ill.
- 10351 SAROK Zsuzsa: Az integráció a korszerűbb betegellátást szolgálja. A célunk: hatékony, betegcentrikus kórházat működtetni. = DN, 87. 12. 12:6.
Beszélgetés dr. Orbán Istvánval, a Megyei Kórház-Rendelőintézet főigazgatójával.

- 10352 Szemészeti szűrővizsgálat Pécs város szociális otthonaiban. = Népegészségügy, 86. 6:359–363.
- 10353 SZIRMAI Imre: A pécsi ideg-elme klinika építésének története. = Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1985/1986. tanév. Pécs, 1987. 146–155, ill.
- 10354 TOROK Éva: Tíz éves a patalógiás újszülött utógondozás Pécssett. Esély az életre. = DN, 87. 3. 14:7, ill.
L. még 9906, 9933.

337 Tűzvédelem

- 10355 SZABÓ Károly: Pécs tűzvédelmének kialakulása és fejlődése a legrégibbi időktől az önkéntes tűzoltóság megalakulásáig. = Tűzoltó Múzeum évkönyve. 1985: 18–78.
- 10356 VARGHA Dezső: Hogyan oltottak tüzet száz évvel ezelőtt Pécssett. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 80–85, ill.

340 Egyesületek

- 10357 [BARLAHIDAI Andrea] B. A.: „Benne élni az egyetem mindennapjaiban”. A JPTE Baráti Társasága. = DN, 87. 11. 4:3.
- 10358 BUNYEVÁC József: A természetért, a környezetért. = Örökség, 87. 2:21–22.
A Pécsi Városvédő Egyesület Természet- és Környezetvédelmi Szakosztályának üléséről.
- 10359 FELCSER László: A múlt tiszteletével. = Örökség, 87. 2:25–26.
A PVVE Várostörténeti és Műemléki Szakosztályáról.
- 10360 HÜBNER Mátyás: Az építész szemével... = Örökség, 87. 2:23–24.
A PVVE Építészeti Szakosztályáról.
- 10361 KOVÁCS István: A mecsekaljai helyi szervezet életéből. Bányajárás és előadások az egyesület mecsekaljai szervezetében. = Bányászati és Kohászati Lapok. Bányászat, 87. 5:355–356.
- 10362 KOVES Imre: Kirakat a városról. = Örökség, 87. 2:20, ill.
A Városszépítő és Városvédő Egyesület céljairól.
- 10363 MARTON István: Pécsért pécsiekkel. = DN, 87. 10. 21:5, ill.
A pécsi Városszépítő és Városvédő Egyesület működéséről.
- 10364 Megalakult Pécssett a Janus Pannonius Társaság. = DN, 87. 9. 30:5.
- 10365 MEIXNER Zoltán: Vállalkozás felsőfokon. = Vasárnapi Hírek, 87. 10. 25:1.
A JPTE Kulturális és Közművelődési Egyesületéről.
- 10366 [MÉSZÁROS Attila] (mészáros): Újjáalakult Pécssett a Janus Pannonius Társaság. = Magyar Nemzet, 87. 9. 30:3.
- 10367 [MIKLÓSVÁRI Zoltán] M. Z.: Pezsgőbb közgazdasági életet. Megnyílt a Széchenyi Klub. = DN, 87. 10. 13:5, ill.
- 10368 (-y-r): A hagyományok köteleznek. Az uránbányásztól a gőzebészig. = Impulzus, 87. 3. 21:17.
Dr. Földvári János, a MTESZ megyei elnöke az egyesületről.
L. még 10369, 10371, 10384, 10389, 10394.

341 Nemzetiségek

- 10369 BÁLING, [József] Josef: Lenau-Verein und Arbeitsgemeinschaft. = DK 1987. Bp., 1986. 35–42.
- 10370 [HÁRSFAI István] H. I.: Alapköletétel a Munkácsy Mihály utcában. A Lenau ház is nemzetiségi politikánk jelképe. = DN, 87. 6. 8:1–2.
- 10371 [SZENDE Béla] (Iade): Hüter ohne Haus. Lenau-Verein und Lenau-Haus. = Neue Zeitung, 87. 12. 19:7, ill.

344/348 A társadalom egyes rétegei. Fiatalok. Idősek.

- 10372 ADÁM Erika: Eltűntek a bálók, maradt a disco. Az ifjúság szabadidős lehetőségei Pécssett. = DN, 87. 5. 29:3, ill.
- 10373 HORVÁTH Judit: Műcsaládban. Kísérlet a pécsi Nevelőotthonban. = Nők Lapja, 87. 10. 10:7–8, ill.
- 10374 SZABÓ Nándor: Az idősek helyzetének javítása. = Pártélet, 87. 10: 53–56.
- 10375 [TOROK Éva] T. É.: Igény és szükség szerinti ellátás az időseknek. Gondozási központok Pécssett. = DN, 87. 2. 2:4.

35 Egyházak. Vallási élet.

- 10376 MÉSZÁROS István: Üdvözet István királynak! = Új Ember, 87. 8. 16–23:8.
Bonipert pécsi püspök és a chartresi püspök 900 évvel ezelőtt történt levélváltásáról.
- 10377 TÓTH Sándor: Pálos-szentély ötven éve. Új Ember, 87. 6. 28:6, ill.
A Pálos-templom történetéről és a jubileumi ünnepegekről.
L. még 10517.

36 Néprajz. Néptánc

- 10378 BÜKKOSDI László: Csányi Zsolt furulyája újra szól. A Baranya táncegyüttes. = DN, 87. 6. 28:4, ill.
- 10379 FILAKOVIĆ, Stipan: Jubilej „Baranje”. = Narodne Novine, 87. 5. 7:1.
- 10380 KASZÁS Endre: Az év nívódíját az idén 20 éves együttes kapta. Jubileumra készül a Baranya. = DN, 87. 5. 9:8, ill.
Baranya Táncegyüttes.

38 Sport

- 10381 PAUSKA Zsolt: Az összes tízévest felmérték. Egy különös kísérlet a pécsi TÁSI-ban. = Népsport, 87. 2. 13:5.
- 10382 Autós hegyi EB-futam Pécssett. Száznegyvennégy név a rajtlistán. = Népsport, 87. 6. 19:4.
- 10383 BORÓKAI: Új sorozatba kezdett a Pécs? = Népsport, 87. 4. 6:3.
Garami József edző a PMSC labdarúgónak teljesítményéről.
- 10384 BOSZNAV Pál: 30 éves az Ércbányász MK. Jubileumi közgyűlés Pécssett. = Modellezés, 87. 5:2, ill.
Ércbányász Modellező Klub.

- 10385 CSIKÓS Gábor: XX. Lehel–Mecsek Rali. Pécsi keringő. = Autó-Motor, 87. 11:63.
- 10386 (f): Először Magyarországon. Hegyi Európabajnokság. = Autósélet, 87. 8:12.
- 10387 HORVÁTH László: A csábítás trükkjei. = Népsport, 87. 2. 13:5.
Sportolási lehetőségek Lvov-Kertvárosban.
- 10388 KAPU László: Tájfutók a Mecseken. = Népsport, 87. 2. 13:5.
- 10389 [KAPUVÁRI László] K. L.: Kis sportkör nagy ünnepe. Ötvenéves a Pécsi Gázmű SK. = DN, 87. 4. 4:16.
- 10390 KARCAGI László: A pécsi kísérlet. = Népszabadság, 87. 12. 18:12.
A PMSC labdarúgó szakosztályáról.
- 10391 LÁZÁR Lajos: Kísérlet a PMSC-ben. Januártól önálló lesz a labdarúgócsapat. = Népsport, 87. 12. 17:2.
- 10392 Lehel 20. Mecsek Rallye. Pécs, 1987. szeptember 25–27. Kiad. a Magyar Autóklub. Pécs, 1987. 24 p., ill.
- 10393 PAUSKA Zsolt: Szabad pályák, szabad küzdőterek. Diáksport a pécsi felsőoktatásban. = DN, 87. 3. 18:8.
- 10394 PAZAR Ferenc: Jubilál a Pécsi Postás SE. Ötvenévesek vagyunk. = Postás Híradó, 87. 3:21–22.
- 10395 SAROK Zsuzsa: Sportra nevelés – egészségnevelés. = DN, 87. 1. 10:4, ill.
Az Apáczai Csere János Nevelési Központban.
- 10396 SKULTÉTY Tamás: „Magvetőnek jöttem”. Beszélgetés Garami Józseffel. = Magyar Ifjúság, 87. 12. 4:43–44, ill.
PMSC labdarúgó szakosztálya.
- 10397 VARGHA Dezső: Fürdőélet Pécsen száz esztendővel ezelőtt. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 96–99, ill.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS

40/41 Pártok. Munkásmozgalom

- 10398 BÁLING József: Ha eredményeink elmaradnak, akkor saját magunkkal kell szembenéznünk. Cselekedni – felelősen! = DN, 87. 1. 17:3.
A Városi Pártbizottság 1986. évi munkájáról és 1987. évi feladatairól.
- 10399 JELI József: Munkásmozgalmi emlékhelyek. = DN, 87. 4. 30:3, ill.
Park filmszínház, Lapis, Kiserét.
- 10400 JELI József: Munkásmozgalmi emlékhelyek. = DN, 87. 5. 6:6, ill.
Széchenyi tér 11.
- 10401 KOVÁCS József: Egy szervezeti kísérletről. = Pártélet, 87. 3:84–86.
Végrehajtó bizottság nélküli pártbizottság a Pannon Volánál és a pécsi rendőrkapitányságon.
L. még 9923.

415 KISZ. Egyéb ifjúsági szervezetek

- 10402 Az átmentés értékei. Beszélgetés a NÉKOSZ-ról Dénes Bélával és Szüts Emillel. = Universitas, 87. 4. 16:7.

- 10403 BOZSIK László: Párbeszéd az egyetemi KISZ munkájáról. A helyi cselekvés lehetőségei adottak. = DN, 87. 6. 10:5, ill.
Lukács János megyei első titkár és ifjúsági vezetők találkozása.
- 10404 [DUNAI Imre] D. I.: Cselekedj a közösségért, mert ettől cselekszel önmagadért. Népi kollégisták találkozója. = DN, 87. 4. 26:1, ill.
Országos találkozó Pécssett.
- 10405 KÁPLÁR László: Új törekvések az ifjúsági mozgalomban. = DN, 87. 4. 17:3.
- 10406 KÉRI NAGY Béla: Ifjúsági rétegszervezetek Pécssett az ellenforradalomtól a Kommunista Ifjúsági Szövetség megalakulásáig. 1956–1957. Pécs, 1987, KISZ Baranya M. Biz. Politikai Képzési Központ. 55, 5 p.
Haladó ifjúsági mozgalmak története Baranya megyében.
- 10407 KOZMA Ferenc: Több ezer fiatalnak nyitottak kaput a népi kollégiumok. Negyvenéves a NÉKOSZ. = DN, 87. 4. 25:3, ill.
Az egykori pécsi kollégiumokról.
- 10408 Mi-kor. A KISZ Pécs Városi Bizottságának alkalmi kiadványa. Szerk. Grünwald Géza. Pécs, 1987. 23 p., ill.

42 Közigazgatás. Településfejlesztés. Várospolitikai

- 10409 125 magyar város összehasonlító színvonalvizsgálata, 1978–1985. Összeáll. Koncz Péter. Bp. 1987. Magyar Urbanisztikai Társ. 132 p., ill.
- 10410 ACZÉL György: Pécs a fogadott és a fogadó szülővárosom. = DN, 87.12.24:5, ill.
Beszéde díszpolgárrá avatása alkalmából.
- 10411 Aczél Györgyöt Pécs díszpolgárává avatták. A Politikai Bizottság tagja két napot Baranyában töltött. = Népszabadság, 87.11.30:5.
- 10412 ÁSVÁNY Lajos: A közterület-felügyelet működésének tapasztalatai Pécssett. = Állam és Igazgatás, 87.9:831–837.
- 10413 BELÉNESSY Csaba: Talpuk alól a szemet, fejük fölül a tetőt? Pécsbányai érdekek – pécsbányai életek. = MB, 87.11.24:7.
Pécsbányatelep jövőjéről.
- 10414 FARKAS Károly: A nagyvárosi tanácskozási központok önkormányzati munkát segítő tevékenysége. = Állam, térkapcsolatok, demokrácia. Pécs, 1987. 392–398.
- 10415 [G. Sz. L.]: A megduplázott hozzájárulás. = Magyar Hírlap, 87. 2. 10:4.
A Városi Tanács 1987. évi első üléséről.
- 10416 [HÁRSFAI István] H. I.: Sajtótájékoztató a Pécs Városi Tanácson. Több program indult. = DN, 87.10.1:3, ill.
A városfejlesztésről.
- 10417 k. p.: A történelmi város újraéled. Pécsi találkozó. = Katolikus Szó, 87.2.22:
- 10418 MARTON Gyöngyi: „Olyan híresztelések járnak, hogy 1992-re felszámolják a telepet...” Mi lesz Pécsbányatelep sorsa? = DN, 87.10. 31:11, ill.

- 10419 Mától városgondnokság működik Pécsen. Tájékoztató a jogsegélyszolgálat vezetőinek. = DN, 87.7.1:5.
- 10420 Mire telik 2,8 milliárd forintból? Pécs idei pénzügyi terve. = DN, 87.1.30:1,2, ill.
- 10421 MOLNÁR Zoltán: Célkitűzéseink reálisak, közös erőfeszítéssel valóra válthatók. Pécs 1987. évi terve. = DN, 87.2.21:3, ill.
- 10422 MOLNÁR Zoltán: Pécs város zöldfelület gazdálkodása. = Zöldfelületgazdálkodás '86. VI. Országos Zöldfelületi Konferencia, Szolnok 1986. szeptember 10–11. Szolnok 1986. 55–65.
- 10423 Pécs az 1980-as években. Szerk. Báling József. Pécs 1986, MSZMP Pécs Városi Biz. – Pécs Megyei Város Tanácsa. 41 p., ill.
- 10424 Pécs Megyei Város Tanácsa rendeletei. 1975–1986. Pécs 1987, Pécs Megyei Város Tanácsa. 292 p.
- 10425 PITI Zoltán: Zárszámadás után, félidős értékelés előtt. Számadás a városról. = DN, 87.6.27:7, ill.
- 10426 SÁFRÁN István: Pécsi milliók, milliárdok. Pénz a föld alól is. = Népszabadság, 87.8.5:4.
- 10427 SÁFRÁN István: Városgondnokság. = Népszabadság, 87.8.6:4.
- 10428 VAJDOVICH-VISY Erzsébet: The Pécs case, Hungary. The diversity of policy responses in a turbulent environment and their influence on the local planning process. Stockholm 1987, Swedish Council for Building Research. 58 p.
- A magyarországi Pécs esete. A politikai reakció különbözősége egy nyugtalan környezetben és hatása a helyi tervezési folyamatra.
- 10429 VARGA György: Pécs peremkerületi ellátásának helyzete, a továbbfejlesztés feladatai. = Állam és Igazgatás, 87.12:1131–1135.
- 10430 VARGA György: Pécs peremkerületi ellátásának helyzete, a továbbfejlesztés feladatai. = Építésügyi Szemle, 87.11.345–347.
- 10431 VARGHA Dezső: 40 éve történt. Károlyi Mihály díszpolgársága. = DN, 81.3.1:4, ill.

424 Városépítés. Városrendezés. A belváros rekonstrukciója.

- 10432 ERDÉLYI Zoltán: Vázlat Pécs XX. századi építészetéhez. = DN, 87. 8.15:10.
- 10433 ESZTERHAI Katalin: Megújuló belváros Pécsen. Ötszázmillió szépség. Sokarcú életforma. = Népszava, 87. 3. 17:9, ill.
- 10434 [GÁLDONYI Magdolna] G. M.: Belvízvezetés Pécsen. Rendbe teszik a Balokány környékét. = DN, 87.6.13:4, ill.
- 10435 GÖMÖRY János: A lakásépítés helyzete és gyakorlata Pécsen. = Magyar Építőipar, 87.7–8:429–431, ill.
- 10436 GÖMÖRY János: A pécsi belváros rehabilitációjáról. = A PMMF tudományos közleményei. 1986. Magasépítés. Pécs 1987. 28–37.
- 10437 GÖMÖRY János: Túljutott a holtpontra. Örömszerző belvárosi rehabilitáció. = DN, 87.8.15:9, ill.
- 10438 Harmincéves ideiglenesség? Megkímélni a belvárost! = DN, 87.2. 28:3, ill.

Az útépitésekről, a belváros forgalmi rendjéről.

- 10439 HÁRSFAI István: Kincsek a föld alatt. = Délmagyarország, 87.4.18:7, ill.
A belváros rekonsztrukciójáról és az ókeresztény mauzóleumról.
- 10440 HÁRSFAI István: Pincék és támfalak. 25 milliós program 1987-re. = DN, 87.4.4:6, ill.
Elkészül Pécs építésföldtani térképe.
- 10441 Hasznosítják a pécsi pincelabirintust. Ifjúsági klub, színház és étterem lesz a föld alatt. = Népszava, 87.11.10:11.
- 10442 KISTELEGI István–DÉVÉNYI Sándor: Az északi érintőút – alagút szerepe a belváros rehabilitációjában. = Magyar Építőipar, 87.7–8: 420–421, ill.
- 10443 LEVÁRDY Ferenc–LEVÁRDY Henrietta: Pécs historikus építészet. = BM, 87.1:5–23.
- 10444 MENDOL Zsuzsanna: A modern építés térhódítása Pécsen és Baranyában. = BM, 87.1:52–68.
- 10445 NÉMETH Péter: A Pécsi Ingatlankezelő Vállalat lakóházfelújítási, -fenntartási tevékenysége. = Magyar Építőipar, 87.7–8:397–400, ill.
- 10446 ÓRSI Ferenc: Hild János emlékérem. Pécs. = Városépítés, 86, 6:30–31, ill.
- 10447 PAP József–GOMORI János: Pécs általános rendezési terve. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:368–373, ill.
- 10448 PÉTER Pál–SAFRÁN Ferenc: A pécsi Siklósi városrész közműalagút-folyosó rendszer. = Magyar Építőipar, 87.7–8:422–425, ill.
- 10449 PITI Zoltán: Pécs város fejlődése, a Hild-érmes Pécs. = Magyar Építőipar, 87.7–8:359–362, ill.
- 10450 PITI Zoltán: A pécsi belváros rehabilitációjáról. = Műemlékvédelem, 87.2:67–71, ill.
- 10451 PITI Zoltán: A történeti város rehabilitációja – a városfejlődés útja. = Műemlékvédelem, 87.2:67–71, ill.
- 10452 RÁDAY Mihály: Unokáink sem fogják látni... Részletek a műsor szeptemberi adásából. = Magyar Nemzet, 87. 9. 26:10, ill.
Pécs belvárosának rehabilitációjáról is.
- 10453 ROSZPRIM Nándor: Új szerepkörben a Kossuth tér. Föld alatti parkoló Pécsen? = DN, 87. 1. 24:4, ill.
- 10454 SIKLÓS László: Egy belváros megújul. = Ország Világ, 87. 1. 14: 16–17, ill.
- 10455 WEILER Árpád: A századforduló építészet. és a szecesszió Pécsen és Baranyában. = BM, 87. 1:24–51.

Egyes épületek

- 10456 ACSAY Judit: A pécsi patika. = Új Tükör, 87. 5. 31:36–37, ill.
A Szerecsen patikáról.
- 10457 ÁGOSTHÁZI László: A hagyományos is lehet korszerű. = Magyar Nemzet, 87. 8. 6:6.
„Az év lakóháza” pályázat pécsi nyerteséről.
- 10458 ÁROKSZÁLLÁSI Éva: Napház. = Magyar Hírek, 87. 4–5:14–15, ill.
- 10459 ÁROKSZÁLLÁSI Éva: Súdungarn. Das Sonnenhaus. = Budapesti Rundschau, 87. 5. 11:19, ill.

- 10460 (balog): Meglepetés az István utcában. Az év lakóháza. = Lakás-kultúra, 87. 5:21–23, ill.
Dévényi Sándor építész házáról.
- 10461 BARICS József–SZALAI Géza: A régészet is mesélni tud... Postapalota ókori alapokon. = Postás Híradó, 87. 3. 12, ill.
A Pécsi Postaigazgatóság épületéről.
- 10462 BENCSIK András: A napsugárház. = Népszabadság, 87. 5. 21:6, ill.
- 10463 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Felsőmalom utca 7. Munkáslakás. = PM, 87. 4:14, ill.
- 10464 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Irányi Dániel tér 2. = PM, 87. 2:14, ill.
- 10465 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Janus Pannonius u. 5., az ún. Csehpalota. = PM, 87. 11:14, ill.
- 10466 BEZERÉDY Győző: Janus Pannonius u. 15. = PM, 87. 12:14, ill.
- 10467 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Kossuth Lajos u. 3. = PM, 87. 3:14.
- 10468 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Kossuth Lajos u. 8., az ún. Nendtvich ház. = PM, 87. 6. 15, ill.
- 10469 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Kulich Gyula utca 19. = PM, 87. 9:13, ill.
- 10470 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Kulich Gyula utca 39. = PM, 87. 8:14, ill.
- 10471 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Sallai utca 25. = PM, 87. 10:14, ill.
- 10472 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Sörház utca 10. = PM, 87. 5:15, ill.
- 10473 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Tettye utca 1., az ún. Czengler kaszárnya. = PM, 87. 7:14, ill.
- 10474 BEZERÉDY Győző: Pécsi házak. Tettye u. 42., egykori malompépület. = PM, 87. 1:14, ill.
- 10475 CSETE György: Napház '86. = Ipari Forma, 87. 4:25–28.
- 10476 DERCSÉNYI Balázs: Az Árpád-kori Pécsi Székesegyház. Hazánk műemlékei. = Turista Magazin, 87. 6:34–35, ill.
- 10477 DERCSÉNYI Balázs: Pécs, székesegyház. 4. kiad. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára.)
- 10478 DÉVÉNYI Sándor: A pécsi tímárház helyreállítása. = Műemlékvédelem, 87. 2:126–131, ill.
- 10479 FILEP István: Otthon. = Ez a Divat, 87. 9:58–59, ill.
Az Év Lakóháza címet elnyert István u. 5. és Déryné u. 47. sz. házakról.
- 10480 GÁRDONYI Tamás: Pécs. Kapunyitás. Elefánt a végére. Művészetek Háza. = Magyarország, 87. 10. 30:27.
Befejeződött az Elefántos tömb helyreállítása.
- 10481 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Nyitás előtt Pécsen. Művészetek Háza. = DN, 87. 10. 31:9.
Széchenyi tér 7–8.
- 10482 HÁRSFAI István: Gyöngyszem a város szívében. Tünde. = DN, 87. 5. 23:6, ill.
A Széchenyi téri épület története.
- 10483 HÁRSFAI István: Leszűkült mezőnyben. Az év lakóházai. = DN, 87. 7. 4:11, ill.
- 10484 HÁRSFAI István: Mi lehetett a Jókai utcai épület? Háromszáz éves térkép Pécsről? = DN, 87. 12. 24:4, ill.

- 10485 HÁRSFAI István: A Schönherr-ház „titka”. = DN, 87. 3. 7:6, ill. Széchenyi tér 7.
- 10486 JANKOVICS Tibor: Pécs, Siklósi városrész, Nevelési Központ. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:380–382.
- 10487 KURUCZ Béla: Még mindig lakatlan. A napház árnyékában. = Magyar Nemzet, 87. 6. 6:7.
Beszélgetés Szász János építésszel a napházról.
- 10488 LEVÁRDY Ferenc–KISTELEGI István–KUKAI Tibor: Az Elefántos tömb rekonstrukciója. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:374–379, ill.
- 10489 LEVÁRDY Ferenc: Pécs, belvárosi plébániatemplom. Bp., 1987. 16 p. ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 297.)
- 10490 A Mecsek nevezetessége. Napház a napon. = Magyar Nemzet, 87. 7. 20:3.
- 10491 MENDELE Ferenc: Pécs–Málom. Középkori templom. Bp., 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 273.)
- 10492 Napház '86. = Ipari Forma, 87. 4:25–28.
- 10493 P. Zs.: Megszépült a Dozso. = Mestermunka, 87. 5. 27, ill.
- 10494 Pécs, Postavölgy. Szent László római katolikus templom, 1981. Tervező Gettó József. = Rév Ilona: Templomépítészetünk ma. Bp., 1987, Corvina. 76–83, ill.
- 10495 [SEIFRIED Hedvig] S. H.: 16 tantermes iskola, Pécs-belváros. Építész: Seyfried Hedvig, Szabó Zerindné. = Magyar Építőművészet, 87. 3:47, ill.
- 10496 SIKLÓSI Mária: Pécsi Nemzeti Színház – Kamaraszínház és üzemház. = Magyar Építőipar, 87. 7–8: 383–385, ill.
- 10497 -steiner-: Napház. = Nők Lapja, 87. 10. 3:23, ill.
- 10498 SZÁSZ János: Az első hazai kísérleti napház Pécssett. = Szövetkezeti Ipar, 87. 4:40–47.
- 10499 SZÁSZ János: A napenergia hasznosításának bemutatása a pécsi kísérleti napház példáján. = A PMMF tudományos közleményei, 1986. Magasépítés. Pécs, 1987. 115–135, ill.
- 10500 SZÁSZ János: A pécsi napház tervezési koncepciója, elméleti problémái és a megvalósítás tapasztalatai. = Magyar Építőipar, 87. 11–12:553–561, ill. B.
- 10501 TÓTH Ildikó: A „leg”-ek háza. = Képes Újság, 87. 7. 11:2–3, ill. István u. 5.
- 10502 TÓTH Zoltán: Új házak a pécsi történeti Belvárosban. = Magyar Építőművészet, 87. 2:32–39.
Hunyadi u. 2., Felsőmalom u. 2. stb.
- 10503 UT: A pécsi patika. = Magyar Képes Újság, 87. 6. 18:8, ill. A Szerecsen patikáról.
L. még 9816.

428 Testvérvárosi kapcsolatok

- 10504 Gespräch mit dem Fellbacher Oberbürgermeister Friedrich–Wilhelm Kiel. Städtepartnerschaft hilft Gemeinsamkeiten. = Budapester Rundschau, 87. 4. 20.
- 10505 Lahti, Eszék, Fellbach, Pécs. Testvérvárosi együttműködés. = Esti Hírlap, 87. 12. 16:4.

10506 NÓGRÁDI TÓTH Erzsébet: Erősödő kapcsolatok. Krakkó és Pécs nincs messze egymástól. = Népszava, 87. 10. 26:5.

46 Jog. Igazságszolgáltatás

10507 BORBÁS Katalin: Nemcsak a gép számító. Adalékok a korrupció természetrajzához. = Népszabadság, 87. 8.8:12.

Az országos számítógép-korrupcióban résztvevő dr. Pethőházi Szilveszterről és Bencze Gézáról.

10508 [OSZVALD Péter] O. P.: A hatékonyabb megelőzés érdekében... Bűnprevenziós tanácsadó szolgálat Pécsen. = MB, 87. 4. 7:2.

10509 SÁFRÁN István: Ez is szaktanácsadás. = Népszabadság, 87. 7. 22:4.
A bűnprevenziós tanácsadásról.

47 Rendészet. Fegyveres testületek

10510 Arcképek, 1957–1987. Vörös Csillag Érdemrenddel és a Haza Szolgálatáért Érdemrem arany fokozatával kitüntetett pécsi Landler Jenő Munkásőregység alapító tagjai. Szerk. Krivicz Gyula, Farkas Gábor, Sári Ferenc. Pécs, 1987. 78 p., ill.

10511 [DUNAI Imre] D. I.: A 30. évforduló jegyében. Vörös Csillag Érdemrend a pécsi munkásőregységnél. = DN, 87. 1. 12:1, 5, ill.

10512 K. J. T.: „A Munkásőrség iskolája a demokráciának, a fegyelemnek.” = 87. 1:12–13, ill.

A Landler Jenő Munkásőregység ünnepi üléséről.

10513 SÁRI Ferenc: A pécsi Landler Jenő Munkásőregység. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs, 1987. 54–58.

10514 TÓTH Anikó: Patinás helyőrségek. Pécs. = Néphadsereg, 87. 1. 3:10, ill.

L. még 10550, 10552.

5 OKTATÁS

10515 BERNÁTH József: Az új tanév küszöbén. Pillantás a megyei Pedagógiai Intézetre. = DN, 87. 8. 20:9, ill.

10516 GERNER, Éva: 400 lernen Deutsch. = DK 1987. Bp. [1986]. 147–149.
A TIT nyelviskolájáról.

10517 SZABÓ Helga: Énekes iskolák. 1. a Pécsi Székesegyházi Énekiskola 1889–1953. = Az Ének-Zene Tanítása, 87. 1:27–33.
L. még 9692, 9696, 10402, 10407.

506 Nevelési központok

10518 Az Apáczai Csere János Nevelési Központban 1986. szeptember 1-jén induló gimnázium terve. Összeáll. Bertalan János stb. = Az iskola megújításának mai útjai. Tanulmányok az Országos Pedagógiai Intézet Iskolakutatási és Fejlesztési Központjának tudományos kutatásaiából, 4. Bp., 1987, OPI. 69–82.

- 10519 [BODÓ László] B. L.: Hogy szakmát is adjon. = DN, 87. 12. 22:3.
Szakosított számítástechnikai képzés az ÁNK gimnáziumában.
- 10520 GYORI Péter: A tevékenység struktúrája térben és időben. = Az iskola megújításának mai útjai. Tanulmányok az Országos Pedagógiai kutatásaiból, 4. Bp., 1987. OPI, 83–130.
Apáczai Csere János Nevelési Központ.
- 10521 HAVASI János: Szavazás Istenkúton. = DN, 87. 7. 1:3.
Igazgatóválasztás a Fábrián Béla Nevelési Központban.
- 10522 KÖRÖSSY Judit: Ötödik és hatodik osztályosok iskolai normakövetése. Az Apáczai Csere János Nevelési Központban végzett vizsgálat tapasztalatai. = Az iskola megújulásának mai útjai. Tanulmányok az Országos Pedagógiai Intézet Iskolakutatási és Fejlesztési Központjának tudományos kutatásaiból, 4. Bp., 1987, OPI. 131–171.
- 10523 Kutatási terv. Az 1–19 éves gyermekek, fiatalok intézményes nevelésének és a felnőttek közművelődésének új modellje a többfunkciójú (komplex) intézmény keretei között. Kutatásvezető Mihály Ottó. Pécs, 1986, Apáczai Csere János Nevelési Központ. 275 p., 4 mell.
- 10524 MIHÁLY Ottó–SZILÁGYI János: A pécsi Apáczai Csere János Nevelési Központ modellje. = Köznevelésünk évkönyve, 1987:116–125.
- 10525 PORÓS Béla: A pécsi Apáczai Nevelési Központ Művelődési Háza közművelődési és közösségfejlesztési kísérletei (1985–90). = Az iskola megújításának mai útjai. Tanulmányok az Országos Pedagógiai Intézet Iskolakutatási és Fejlesztési Központjának tudományos kutatásaiból, 4. Bp. 1987, OPI. 173–194.
- 10526 RÁCZ Lajos: ANK – Közösséglélektani Műhely. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 26–27.
L. még 10395, 10604, 10606, 10609–10611, 10614–10617.

52 Általános iskolák

- 10527 FATA, Martha: Eine Schule für die Zukunft. = DK 1987. Bp. [1986.] 138–139.
A Belvárosi Általános Iskolában folyó német nyelvoktatásról.
- 10528 HEINEK, Ottó: Basisschule des Deutschunterrichtes? = Neue Zeitung, 87. 1. 3:3, ill.
- 10529 [KÓHALMI Endre] K. E.: Korszerű tanterem, jobb lehetőségek. Számítógépes stúdió a pécsszabolcsi iskolában. = MB, 87. 6. 2:4, ill.
L. még 10381, 10522.

53/54 Középiskolák

- 10530 A 300 éves Pécsi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve. Szerk. Kelenfi Elemér. Pécs, 1987. 432 p., ill.
- 10531 Bányaművelő szakközépiskola – irányítók képzése. Nem vájár – aknász. = MB, 87. 11. 17:4.
Beszélgetés dr. Krisztián Bélával a Vegyipari Szakközépiskolában folyó képzésről.

- 10532 BELÉNESSY Csaba: Csütörtököt mondott fegyelmik. = Staféta, 87. 2:10, ill.
KISZ-fegyelmik a Széchenyi Gimnáziumban.
- 10533 BOZSIK [László] L.: Emlékérmek és újabb segítőkészség. Nyolcvan-éves a pécsi Leöwey Klára Gimnázium. = DN, 87. 3. 14:4, ill.
- 10534 BOZSIK László: A Komarov vagy valami más? Lesz-e önálló gyakorló középiskolája a JPTE-nek? = DN, 87. 10. 17:10, ill.
- 10535 FILAKOVIĆ, Stipan: Jubilej jedne škole. = Narodne Novine, 87. 12. 17:10.
A 300 éves Nagy Lajos Gimnáziumról.
- 10536 GÁLLOS Orsolya: Táncosok, ötvösök, muzsikások. Vázlatok egy középiskoláról. = DN, 87. 5. 20:3, ill.
Művészeti Szakközépiskola.
- 10537 [GÁRDONYI TAMÁS] G. T.: Hetvenöt esztendő gimnázium. Jubilál a Janus. = DN, 87. 10. 4:1, 2, ill.
- 10538 [HAVASI János] H. J.: Széchenyi Gimnázium és Szakközépiskola. = DN, 87. 12. 5:3, ill.
- 10539 IVASIVKA Mátýás: Iskolánk zenei élete, 1948–1987. = A 300 éves pécsi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 221–236, ill.
- 10540 JAMBRICH Kázmér: Kettős jubileum. = DN, 87. 3. 11:6.
25 éves a Vegyipari Gépészeti Technikum, 20 éves a Vegyipari Technikum.
- 10541 KONCZ István, Sz.: Újra életre kel egy iskolatípus. Bányaiipari szakközépiskola Pécsett. = DN, 87. 1. 27:3.
- 10542 [KÓHALMI Endre] K. E.: 300 éves a Nagy Lajos Gimnázium. = DN, 87. 12. 3:1, ill.
- 10543 [KRISZTIÁN Béla] K. B.: Megnyílt a lehetőség: Bányaművelő szakközépiskola indul. = MB, 87. 11. 3:4.
- 10544 M. N. N. K.: Bemutatjuk a Pécsi Művészeti Szakközépiskolát. Az iskola rövid története. = Az Ének-Zene Tanítása, 86. 6:264–269.
- 10545 MATAVOVSZKY Iván: A Pécsi Nagy Lajos Gimnázium története 1948–1986. = A 300 éves Pécsi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 105–138, ill.
- 10546 Megemlékezés, kiállítás. Harmincéves a Leöwey Klára Gimnázium német tagozata. = DN, 87. 3. 8:2, ill.
- 10547 NÁDOR Tamás: Iskolánk zenei élete, 1687–1948. = A 300 éves Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 208–220.
- 10548 Az ország legrégebbi iskolája a mecsekaljai alma mater. Háromszáz éves gimnázium Pécsett. = Népszava, 87. 11. 12:6.
- 10549 RAJCSZI Péter: A Pécsi Nagy Lajos Gimnázium története 1687–1948. = A 300 éves Pécsi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 9–104, ill.
- 10550 [ROSZPRIM Nándor] R. N.: Határidőre elkészült. Átadták a pécsi honvéd kollégiumot. = DN, 87. 9. 1:5.
- 10551 SCHUTH, Johann: 30 Jahre Ungarndeutscher Klassenzug. = Neue Zeitung, 87. 3. 21:1, ill.
30 éves a Leöwey Klára Gimnázium német tagozata.

- 10552 SZABÓ Győző: Katonai pályán. Látogatás a pécsi honvéd kollégiumban. = Tolna Megyei Népújság, 87. 12. 1, ill.
- 10553 Die ungarndeutschen Gymnasien erwartet euch. Leöwey Gymnasium, Fünfkirchen. = Neue Zeitung, 87. 11. 28:6, ill.
- 10554 VARGA Mihály: Évek az évkönyv lapjairól. = Petőfi Népe, 87. 2. 11:4.
A Széchenyi Gimnázium és Szakközépiskola jubileumi évkönyvéről (1859–1983).
L. még 9901, 10180, 10518, 10519, 10599

55 Egyetemi és főiskolai oktatás

- 10555 [ASZÓDI Kinga] -aszódi-: Kiváló kollégium az Universitas utcában. = Universitas, 87. 4. 30:1.
JLTE Szalay László Kollégiuma.
- 10556 ASZÓDI Kinga: Kötvénykibocsátással pénzhez jutni... Angolszász módszer vagy porosz egyetem? = Universitas, 87. 11. 12:2.
A JLTE Közgazdasági Karának koncepció-vázlatáról.
- 10557 [BARLAHIDAI Andrea] B. A.: A POTE és az Erfurti Orvosi Akadémia. Gyümölcsöző kapcsolatok. = DN, 87. 6. 6:11.
- 10558 BOZSIK [László] L.: 1988 szeptemberétől. Egyetemi szintű természet-tudományi képzés a Tanárképző Karon. = DN, 87. 3. 18:3.
- 10559 -bz-: Egy felmérés alapján. A POTE-n az előadók 70 százaléka nem felel meg az elvárásoknak. = Universitas, 87. 10. 15:3.
Beszélgetés Tigyi András professzorral.
- 10560 FILAKOVIĆ, Stipan: Započeo značajan znanstveni rad. Kakvi smo? Zasto smo onakvi, kakvi jesmo? = Narodne Novine, 87. 5. 7:4.
A JLTE Nemzetiségi Intézetének tudományos munkájáról.
- 10561 Hét végi beszélgetés. Dr. Bauer Miklós és V. Horváth Mária az oktatásról és a vezetésről. = Tolna Megyei Népújság, 87. 10. 31:6, ill.
- 10562 HORVÁTH Csaba: Egy felmérés tanulságai – Észrevételek a Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar hallgatóinak magyarságtudatáról. = Dolgozatok a filozófia és a tudományos szocializmus köréből, 2. Pécs, 1987, JLTE. 35–57.
- 10563 Az Irodalomtörténet kérdései Bécsy Tamáshoz. = Irodalomtörténet, 86. 2:477–480, ill.
A JLTE Tanárképző Karán folyó magyarszakos képzésről.
- 10564 KISS Gyula: A Magasépítési Intézet tudományos tevékenysége az 1971–86. időszakban. = A PMMF tudományos közleményei, 1986. Magasépítés. Pécs, 1987. 3–6.
- 10565 KUN József: A pécsi kísérleti latinoktatás módszertani és tankönyvírási problémája a Janus Pannonius Tudományegyetem történelmi tanszékén. = Specimina nova dissertationum ex Institute Historico Universitatis Quinqueecclesiensis de Iano Pannonio Nominatae, 85. 1:126–149.
- 10566 (lázár): Pécssett nyitva a tanszék ajtaja. = 7. Népsport, 87. 10. 27:8.
A testnevelés oktatásának korszerűsítésére vonatkozó kutatások a JLTE Tanárképző Karán.
- 10567 Magyar nyelvszakos kínai diákok tanulnak a Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetemen. = Képes Újság, 87. 4. 25:8, ill.

- 10568 MARKOVIĆ, Marko: Pitamo Ernesta Bariča. O sadašnjosti i budućnosti pečuške katedre. = Narodne Novine, 87. 12. 3. mell. 13:16, ill.
Beszélgetés dr. Barics Ernővel a Tanárképző Karon folyó szerbhorvát tanárképzésről.
- 10569 MIKSA Lajos: Mit ér a kiegészítő szak? = Köznevelés, 87. 10. 2:3.
A JPTE Tanárképző Karán folyó kiegészítő pedagógiai szakképzésről.
- 10570 ORMOS Mária: Tudományos kutatómunka a JPTE-n. = DN, 87. 6. 6:11.
- 10571 PAIS Ella: A pszichológiai tanácsadás, mint a pályaszocializáció segítő tevékenység egyik formája. = Felsőoktatási Szemle, 87. 7-8: 439-443.
A PMMF kollégiumában bevezetett tanácsadás tapasztalatairól.
- 10572 Pécsi Orvostudományi Egyetem évkönyve. 1985/86. tanév. Szerk. Antal Ernő. Pécs, [1987]. 187 p., ill.
- 10573 A Pécsi Orvostudományi Egyetem végzős hallgatóinak kiadványa. 1981-1987. Pécs, 1987. 47 p., ill.
Borítócím: 1981-1987.
- 10574 [SÜLE Tamás] -Süle-: Erzsébet királyné diákjai. Fejezetek a m. kir. Erzsébet Tudományegyetem történetéből. = Universitas, 87. 10. 17: 4.
1921-1930.
- 10575 SZÁNTÓ Károly: Jean Piaget látogatása. = Magyar Nemzet, 87. 11. 10:4.
A Tanárképző Főiskola Neveléstudományi Tanszékén 1964-ben tett látogatásról.
- 10576 TIGYI András, stb.: A pályaalakmasság mérésének kísérlete a Pécsi Orvostudományi Egyetemen. = Felsőoktatási Szemle, 87. 10: 590-597.
- 10577 VARGA Tibor: A közgazdász hallgatók szakmai-gyakorlati képzésének korszerűsítése. = Felsőoktatási Szemle, 87. 1:39-47.
A JPTE gyakorlata alapján.
- 10578 TÓTH István Endre: Specimina Nova és Krónika. Két új kiadvány. = DN, 87. 1. 5:3.
A JPTE Történettudományi Tanszékének kiadványairól.
- 10579 VUICS Tibor: A földrajzszakos intenzív továbbképzés első évének tapasztalatai. = Felsőoktatási Szemle, 87. 4:198-203.
Pécsi vizsgálat alapján.
- 10580 ZSUBORI Ervin: Közgazdászokképzés Pécsen. Egyetem vagy főiskola? = Magyar Nemzet, 87. 8. 10:5.
Beszélgetés Zeller Gyula dékánnal.
L. még 9848, 9849, 9850, 9878, 9880, 9892, 9893, 9899, 9900, 9916, 9928, 9940, 9948, 9959, 9960, 10357, 10365, 10393.

56 Szakmunkásképzés

- 10581 SINKOVITSNÉ NASZAY Zsuzsa: Az iparoktatás az ellenforradalmi rendszer előtt és alatt. = Az 500. sz. Zrínyi Miklós Ipari Szakmunkásképző Intézet és Szakmunkások Szakközépiskolája centenáriumi évkönyve 1885–1985. Pécs 1985. 11–22, ill.
L. még 9577

571 Nemzetiségi oktatás

L. 10527, 10528, 10546, 10551, 10553, 10560, 10568

6 MŰVELŐDÉS

- 10582 DOMONKOS László: Pannon szikrák. = Délmagyarország, 87. 5. 9:5, ill.
A város kulturális életéről.
- 10583 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Beszámoltak a képviselők is. A tudomány kész segíteni a politikát. = DN, 87. 3. 5:1, 2, ill.
Sarlós István, az Országgyűlés elnöke 1987. márc. 4-i találkozásáról pécsi egyetemi oktatókkal és tudományos kutatókkal.
- 10584 HORVÁTH Klára, S.–ABA Judit: Pécs. Nyári programnézőben. = Pesti Műsor, 87. 6:60–62, ill.
- 10585 SZANTÓ Károly: A francia szellem egykori pécsi ébredése. = Magyar Nemzet, 87. 1. 20:4, ill.
A háború utáni Pécs szellemi életéről.

602 Tudományos intézetek

- 10586 ENYEDI György: Regionális kutatások a Dunántúli Tudományos Intézetben. = Állam, térkapcsolatok, demokrácia. Bihari Ottó emlékülés. Pécs, 1987. 13–18.
- 10587 LESKÓ László: Tudományos központ Pécssett. Térségkutatás és környéke. = Szabad Föld, 87. 4. 17:4.
MTA Regionális Kutatások Központja.
L. még 9807, 9869.

605 Tudományos ülések. Kongresszusok. Konferenciák

- 10588 Az adó- és árrendszer reformjáról. Országos árkonferencia Pécssett. = Magyar Hírlap, 87. 5. 11:7.
1987. május 8–9.
- 10589 Akupunktúra-konferencia. Tűszúrás fejfájás, gyulladás ellen. = Magyar Nemzet, 87. 6. 22:8.
1987. június 20–21.
- 10590 (h. l. i.): Világkongresszus Pécssett. A falu egészségéért. = Magyar Nemzet, 87. 8. 24:3.
A Nemzetközi Mezőgazdasági és Faluégészségügyi Társaság 10. kongresszusáról.
1987. augusztus 27–30.

- 10591 HÁRSFAI István: Pécssett megkezdődött a XIV. Országos Műemléki konferencia. „Semmit sem védeni bűn, mindent védeni badarság”. = DN, 87. 8. 29:1, 2, ill.
1987. augusztus 28–30.
- 10592 HAVASI János: Az olasz kultúra napja Pécssett. = DN, 87. 3. 18:5, ill.
1987. március 17.
- 10593 Italian Cultural Day in Pécs. = Daily News, 87. 3. 19:3.
- 10594 KONCZ [István] I., Sz.: Nemzetközi szövetkezeti nap. Az OSZT kihe-lyezett ülése Pécssett. = DN, 87. 7. 6:1, ill.
1987. július 4.
- 10595 [KÓHALMI Endre] K. E.: Emléklés a Pécsi Szabadtanítási Kongresszus tiszteletére. = DN, 87. 11. 24:5.
Pécs, 1987. november 23.
- 10596 [RÓNASZÉKI Ferencné] Rné: Nehéz, de eredményes év után. Nö-veľni kell Baranya agrártermelését. = DN, 87. 4. 11:1, 4, ill.
1987. április 10. Gazdaságpolitikai tanácskozás.
- 10597 [SAROK Zsuzsa] S. Zs.: Új feladatok előtt a faluegészségügy. Világ-kongresszus kezdődött Pécssett. = DN, 87. 8. 28:1, ill.
1987. augusztus 27.

61 Könyvtárak

- 10598 [ÁRMÁS János] Á. J.: Ezerötszáz ládányi könyvet kell elköltöztetni. Januárban egy évre bezár az Egyetemi Könyvtár. = Universitas, 87.11. 19:1.
- 10599 BALOGHNÉ HETEI Judit: A diákok és a könyv. = Baranyai Könyv-táros. 87. 2:3–6.
A középiskolások iskolai könyvtárhasználatáról a Janus Pannonius Gimnázium és az 508. sz. Tarr Imre Ipari Szakmunkásképző Intézet adatai alapján.
- 10600 [DÜCSŐ Csilla] D. Cs.: Hetvenezer kötettel gyarapodik az állomány. A szakszervezeti könyvtár fejlesztési tervei. = DN, 87. 4. 24:3, ill.
- 10601 FÉNYES Miklós: A pécsi Klimó-könyvtár múlt századi forgalmáról. = Magyar Könyvszemle, 86. 4: 309–316.
- 10602 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Öt év után. A könyv és a könyvtár prop-agandája. = DN, 87. 10. 24:8, ill.
Az Apáczai Csere János Nevelési Központ könyvtáráról.
- 10603 HAMAR László: Szaktájékoztató a Mecseki Szénbányák Vállalatá-nál. = Baranyai Könyvtáros. 87. 2:6–8.
- 10604 HAVASI János: Reggel az iskolaké, este a lakótelepé. Könyvtár, nem akármilyen. = DN, 87. 4. 8:3, ill.
Az Apáczai Csere János Nevelési Központ könyvtáráról.
- 10605 MARTOS Veronika: Olvasási szokások a Pécsi Orvostudományi Egyetem Közművelődési Könyvtárban. = Baranyai Könyvtáros, 87. 2:11–13.
- 10606 MEDNYÁNSZKY Sándor: Kísérletek és tapasztalatok. Az általános művelődési központok könyvtári tevékenységéről. (Apáczai Csere János Nevelési Központ, Pécs.) Bp. 1987., OSZK KMK. 23 p. (Az

általános művelődési központ munkájának szervezeti és tartalmi kérdései. Módszertani füzetek. 8.)

10607 ÖHMÜLLER Eszter: „Baranyai gyermekekért”. = Baranyai Könyvtáros, 87. 2:9–10.

A Pécsi Városi Könyvtár 2. sz. Gyermekkönyvtáráról.

621 Tudományos ismeretterjesztés

10608 ROSZPRIM Nándor: Olyan vezetőkre van szükség, akik újító, jobbító szándékkal tudnak fellépni. Személyzeti Nyári Egyetem Pécssett. = DN, 87. 7. 12:1, ill.

1987. július 11–13.

625 Művelődési házak

10609 BOKORNÉ MAGVASI Ágnes: Innovációs törekvések az ANK szabadidős stábjában, különös tekintettel a gyermekközösségekre. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 18–19.

10610 EGYED Kálmán: Az ANK közművelődési tevékenységének főbb jellemzői. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 3–5.

10611 FÁBOS Ferenc: Közművelődési tevékenység a nyugdíjas korosztály körében. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 31–32.

10612 FALUS Tamás: Érzelmek vagy technika. = Otlet, 87. 9. 17:12–13.

A Baranya Megyei Művelődési Központ kapcsolatlélektani tanácsadásáról.

10613 HAVASI János: Felavatták a pécsi Művészetek Házát. Támogatás a színvonalas művészi tevékenységnek. = Népszava, 87. 12. 11:9.

10614 Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Szerk. Pörös Béla. Pécs, 1987. Magyar Népművelők Egyesülete Baranya megyei Területi Szervezete. 32 p.

10615 PARÁDI József: Beszámoló a Közösséglélektani Műhely Rehabilitációs Klubjának munkájáról. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 28–30.

10616 SZÖRFI Katalin: Közösségfejlesztési kísérletek az ANK aulájába járó fiatalok körében. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 20–22.

10617 VARGA Edit: Egészségkárosodott gyerekek klubja. = Közművelődési innovációs programok az Apáczai Csere János Nevelési Központban. Pécs, 1987. 22–25. B.

10618 WALLINGER Endre: Tartalom, eredmények és pénzügyi gondok a pécsi Ifjúsági Házban. Láttam kulturált fiatalokat „is”. = DN, 87. 5. 16: 9, ill.

L. még 10525, 10526.

- 10619 [ARMÁS János] Á. J.: „Próbálkoztak ezzel már többen is, csak nem jött nekik össze”. A Kari Színpad. = Universitas, 87. 3. 12:4.
Amatőr színjátszók a Tanárképző Karon.
- 10620 [BARLAHIDAI Andrea] B. A.: Az MTA–Soros Alapítvány ösztöndíjaisai. Bábszínház Indiában, közművelődés Kertvárosban. = DN, 87. 4. 15:3.
A Bóbita Bábszínházról.
- 10621 BOZSIK László: A savanyú kenyér morzsái. = Népművelés, 87. 5. Színkép mell.: 6–8, ill.
A Pécsi Diákkabaréról.
- 10622 BULSZ Menyhért: A színházművészet múltja és jelene Pécsett. (Leírások – érdekességek – visszaemlékezések.) Szakdolgozat. Pécs, 1987. 151 fol. B. 141–145.
- 10623 GÁRDONYI Tamás: Évad végén. = DN, 87. 7. 4:9, ill.
Pécsi Nemzeti Színház.
- 10624 GÁRDONYI Tamás: A körülmények hatalma. = DN, 87. 6. 20:8.
Beszélgetés Szegvári Menyhérttel, a Pécsi Nemzeti Színház színész-rendezőjével.
- 10625 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: A színház időszerűsége – időszerű kérdések a színházról. = DN, 87. 10. 10:8, ill.
Beszélgetés Nógrádi Róbert színházigazgatóval.
- 10626 HÁRSFAI István: Nagyobb színpadtér és forgószínpad. Az újjászületés varázsa. = DN, 87. 2. 9:5, ill.
Pécsi Nemzeti Színház.
- 10627 HAVASI János: A Pécsi Nyár ajánlata. Főszerepben: a dráma. = Magyar Hírlap, 87. 6. 22:4.
- 10628 [HODNIK Ildikó] -k-ó.: Hová lett a rendező? Bagossy Lászlóval, az Egyetemi Színpad legújabbkori történeteiről. = Universitas, 87. 4. 23:4.
- 10629 Indul az évad. Előhangok a nyitányhoz. Nógrádi Róbert: Pécsi Nemzeti Színház. = Film, Színház, Muzsika, 87. 8. 29:6–7, ill.
- 10630 KÖVÁGÓ Zsuzsa: Premieres of Balett Sopianae. National Theatre of Pécs, 13 December 1986. = Hungarian Dance News, 87. 4. 29:6–7.
A Pécsi Balettről.
- 10631 MIHALICZA Tamás: Beszélgetés Nógrádi Róberttel. „A valóságot tudomásul kell venni!” = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28: 71.
- 10632 MÜLLER Péter, P.: Pécsi évadok. Az 1981/82-es szezonról máig. = Színház, 87. 9:10–18, ill.
- 10633 NÁNAY István: Egyetem és színház. Új oktatási forma Pécsett. = Magyar Nemzet, 87. 2. 5:4.
Pécsi Egyetemi Színpad.
- 10634 A Pécsi Nemzeti Színház Kamaraszínháza. 1986–1987. Összeáll., szerk. Dobák Livia. Pécs, 1987. 32 p.
- 10635 Tíz éves a Pécsi Nyári Színház. Műsorfüzet. A Pécsi Nyári Színház alkalmi kiadványa. Szerk. Bognár József. Pécs, 1987. 55, [8] p., ill.

- 10636 SÁFRÁN István: Pécs. A Kamara után a Nemzeti. – Népszabadság, 87. 1. 19:7.
A színház rekonstrukciójáról.
- 10637 WALLINGER Endre: Visszapillantva. = DN, 87. 11. 18:3.
A Pécsi Nyári Színházról.
L. még 9907, 9917, 9930.

64 Film. Rádió. Televízió

- 10638 BÉKÉS Sándor: Műhold kontra helyi adás. MTV Pécsi Körzeti Stúdió. = DN, 87. 9. 5:9.
- 10639 BOROS József: Dél-Dunántúl rádiója. = DN, 87. 9. 5:9.
- 10640 HORVÁTH Mária, V.: Már a tizenegyedik sajtónap. „Nem vagyunk vetélytársak! Egymás hatását fokozzuk.” = Tolna Megyei Néppárt. 87. 12. 5:4, ill.
Az MTV Pécsi Körzeti Stúdiójáról.
- 10641 Kábeltelevíziós program Pécsett. = Népszabadság, 87. 12. 15:7, ill.
- 10642 NÁDOR Tamás: Ötven éve forgatták. Hotel Kikelet. = DN, 87. 9. 2:3, ill.
A régi Pécs – egy régi filmen.
- 10643 NÁDOR Tamás: Pécs a rádióban. Dokumentumgyűjtemény a Magyar Rádióban elhangzott pécsi vonatkozású műsorokról, 1929–1953. = JPMÉ 30–31. Pécs 1987. 291–307.
- 10644 Ötvenezer forint támogatás a MISO-tól. Megyei Diákstúdió Pécsett. = DN, 87. 10. 31:10.
- 10645 Új utakon a Kertvárosi Közösségi Televízió. = MB, 87. 1. 20:4.
L. még 10326.

65 Zenei élet

- 10646 DÉCSI Ágnes: Nagylemez előtt – nagylemez után. = Magyar Ifjúság, 87. 1. 2:6, ill.
Szélkiáltó Együttes.
- 10647 FÁBIÁN János: Testvérkapcsolatok. Pécsi bányászdalosok Suomiban. = Kóta, 86. 9:13–14.
Mecseki Szénbányák Kodály Zoltán Férfikara.
- 10648 FALUS Orsolya: Ismét Dániában a pécsi Nagy Lajos Gimnázium kórusa. Zenés meseország. = Kóta, 87. 2:13–14.
- 10649 GÁRDONYI Tamás: 75 koncert, 2000 dalos. Pécsi siker Alavában. = Kóta, 86. 10:17–18, ill.
Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusa.
- 10650 GÁRDONYI [TAMÁS] T.: Évek, sikerek. = DN, 87. 7. 29:3.
Mecsek Kórus.
- 10651 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Két külföldi út között a Pécsi Szimfonikus Zenekar. Gyönyörű munka – feszített tempóban. = DN, 87. 4. 11:8.
- 10652 [KÓHALMI Endre] K. E.: 23 országból 150 fiatal muzsikus. Megnyílt a 19. pécsi nemzetközi zenei tábor. = DN, 87. 7. 14:1, ill.

- 10653 (m. zs.) „Ha a hangok egyesülnek”. Európa kórustalálkozó Pécssett. = Magyar Nemzet, 87. 6. 12:4.
A 10. Európa Cantat megrendezésére 1988-ban Pécssett kerül sor
- 10654 [MÉSZÁROS Attila] (mészáros): A Magyar Nemzet megkérdezte. Hagyományá válik-e a pécsi toronyzene? = Magyar Nemzet, 87. 6. 15:5.
- 10655 NÁDOR Tamás: Arion szobra. = DN, 87. 5. 1: 9, ill.
Emlékezés a hatvan évvel ezelőtt kezdődött pécsi ifjúsági dalostalálkozókra.
- 10656 SOPRONI András: Újabb magyar nagydíj Arezzóban. Átadtuk a stafétabotot... = Kóta, 86. 10:15–16, ill.
JPTE Tanárképző Kar Női Kara.
- 10657 SZABÓ Szabolcs: Énekelni barátok között. Leöweysták Bulgáriában. = Kóta, 86. 9:14.
- 10658 SZALAI Ágnes, C.: „Bon dialogue polyphonique”. Éneklő Európa – Pécssett. = Népművelés, 87. 8:27.
A 10. Európa Cantatról.
- 10659 SZALAI Ágnes, C.: A Pécsi Nevelők Háza Kamarakórusának előadásában. Kodály művek francia kazettán. = DN, 87. 4. 18:8.
- 10660 (székely): Szocialista országban először. Polifonikus dialógus... X. Európa Cantat, Pécssett. = Magyar Hírlap, 87. 6. 12:9.
- 10661 TÓTHPÁL József: Híradás az előkészületekről. Európa Cantat 1988. Lejegyezte: C. Szalai Ágnes. = Kóta, 87. 4:2–3.
- 10662 VAJDA Ildikó: I. Nemzetközi Folknap Pécssett. „Vizkiáltóék” ötlete. = Kóta, 87. 1:9–11, ill.
- 10663 VARGA Antal: Ötven éve történt. Ismeretlen Liszt-levél a pécsi sajtóban. = Kóta, 87. 1:3–4.
- 10664 VARGHA Dezső: 125 éve alapították a Pécsi Dalárdát. = DN, 87. 12. 30:6, ill.
- 10665 VARGHA Dezső: Az 1886-os Országos Dalárünnepély Pécssett. 100 éve történt... = Kóta, 86. 10: 5.
- 10666 WALLINGER Endre: Szimfónikusok a Mecsek alján. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:70, ill.
Pécsi Szimfónikus Zenekar.
L. még 9917, 9950, 10539.

66 Képzőművészet. Fotó. Képzőművészeti kiállítások

- 10667 A. A.: Huszonöt éves a pécsi Kisgrafika Barátok Köre. = Kisgrafika, 87. 2–3:16–18., ill.
- 10668 AKNAI Tamás: A X. Országos Kisplasztikai Biennáléről. = DN, 87. 8. 1:8.
- 10669 (bán): Kulcs a csövekhez. Kisplasztikai biennálé Pécssett. = Magyar Nemzet, 87. 8. 15:9.
- 10670 BOROS Géza: A tizedik Országos Kisplasztikai Biennálé Pécssett. = Új Tükör, 87. 9. 13:24–25, ill.
- 10671 DURANCI, Bela: Zsolnay kerámia. = Létünk (Újvidék), 87. 1:124–137.

- 10672 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Martyn Ferenc életműve a közönség előtt. = Petőfi Népe, 87. 1. 2:4, ill.
A Káptalan utcai Martyn-múzeumról.
- 10673 HÁRS Éva: Romantikus és historizáló elemek a Zsolnay kerámiában. = *Ars Hungarica*, 87. 1:81–84.
Ua. = A magyar romantika szellemi arca. Az MTA Művészettörténeti Kutatócsoport és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1986. május 6-án tartott tudományos tanácskozásának anyaga. Bp. 1987, Művészettört. Kut. Csop. 81–84.
- 10674 HAVASI János: A Mecseki Fotóklub története. 1957 – 1987. = Horváth Csilla, B. – Havasi János: Fényképeskönyv. Pécs, 1987. 31–86., ill.
- 10675 HORVÁTH Csilla, B.: Egy hírneves pécsi fényképészről. = *Kalendárium az 1988. évre*. Pécs, 1987. 4–12, ill.
Zelesny Károly.
- 10676 HORVÁTH Csilla, B.–HAVASI János: Fényképeskönyv. Fejezetek a pécsi fotográfia történetéből. Pécs, 1987. Mecseki Fotóklub. 100 p., ill.
- 10677 HORVÁTH Csilla, B.: A pécsi fényképezés története 1948-ig. = Horváth Csilla, B.–Havasi János: Fényképeskönyv. Pécs, 1987. 8–28.
- 10678 KOVÁCS Orsolya: Emlékek és/vagy művek. A X. Országos Kisplasztikai Biennáléről. = *Művészet*, 87. 9:38–40.
- 10679 KOVÁCS Orsolya: A Pécsi Grafikai Műhely. = *Művészet*, 87. 2: 32–35.
Az 1973-ban alakult csoport történetéről, tevékenységéről.
- 10680 LOSONCI Miklós: Pécssett tizedszer. Kisplasztika-művészetünk útjai és lehetőségei. = *Vasárnapi Hírek*, 87. 7. 12:7.
- 10681 P. Zs.: Gazder, Török, Keményffy. Pécsi iparművészek tervei. = *Mester munka*, 87. 2. 4:
- 10682 TŰSKÉS Tibor: Így látjuk Pécsset. = *DN*, 87. 8. 8:8, ill.
A város képzőművészetének múltjából.
- 10683 VÉGH István: A Gebauer-freskó születése. = A 300 éves Pécsi Nagy Lajos Gimnázium jubileumi évkönyve 1687–1987. Pécs, 1987. 337–339.
L. még 9914, 9919–9921, 9938, 9956, 10272, 10281, 10283.

67 Irodalom

- 10684 BERTHA Bulcsu: Egy Kassák interjú körülményei. = *Új Írás*, 87. 5.
Emlékezés Kassák Lajos 1965. évi pécsi látogatására.
- 10685 HAVASI János: Pécs irodalmáról. = *Délmagyarország*, 87. 9. 26:6.
L. még 9872, 9891, 9909, 9934, 9943–9948, 9957, 9958, 10364, 10366.

674 Sajtó. Sajtótörténet

- 10686 [ÁRMÁS János] Á. J.: Janus a regionalitásról. = *Universitas*, 87. 9. 24:4.
A JPTE Janus c. folyóiratáról.
- 10687 [CSÁNYI László] Cs. L.: Janus. = *Tolna Megyei Népújság*, 87. 6. 16:

- 10688 DOLGOS Katalin, B.: Ismerős tudósítások a „változó világról”, a „változó divatról” ... Száz éve jelent meg a Pécsi Hírlap. = DN, 87. 2. 9:4.
- 10689 Az ÉT kérdezi: Mit várhatunk a „Tér és Társadalom”-tól? = Élet és Tudomány, 87. 2. 13:197.
A Pécssett kiadott új folyóiratról.
- 10690 HUBER Kálmánné: A Minerva (1922–1943). = Magyar Könyvszemle, 86. 2–3: 192–200.
- 10691 KRISZTIÁN Béla: Az önálló bányászsjtó előzményei. Ut a bányászok szervezete felé. – MB, 87. 7. 7:2.
A Munkás és a Bányamunkás–Bergarbeiter c. lapokról.
- 10692 MAGYARLAKI Józsefné: Körkép a megyei közoktatási-közművelődési folyóiratokról (1979–1985). = Pedagógiai Szemle, 87. 4:390.
A Baranyai Művelődés c. folyóirat története.
- 10693 MARTIN Zoltán: Húszéves a Glosszátor. = Universitas, 87. 12. 10:4.
- 10694 NÉMETH Géza: Tér és Társadalom. = Délmagyarország, 87. 6. 27:8.
- 10695 PALLAGI Ferenc: A pécsi Örökség. = Népszava, 87.12. 14:3.
A Baranya Megyei Múzeumok Igazgatósága új időszaki kiadványáról.
- 10696 SURJÁN Miklós: „Tárogassunk vagy hallgassunk?” A pécsi újságírás kezdetei. – Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 60–67, ill.
- 10697 TŰSKÉS Tibor: A folyóiratok és a könyvkiadás. = Új Aurora, 87. 3:92–99.
A vidéki könyvkiadásról és a Pannónia Könyvekről.
- 10698 Új folyóirat: Tér és társadalom. = Új Impulzus, 87. 4. 18:44.
L. még 9922, 9943–9948.

676 Könyvkiadás

- 10699 –ányi: Pannónia könyvek. A legújabb: Hamvas Béla esszégyűjteménye. = Magyar Nemzet, 87. 11. 13: 4.
A Pannonia Könyvek sorozatban jelent meg.
- 10700 Janus Pannonius-könyvritkaság. A Búcsú Váradtól 29 fordításban. = Népszabadság, 87. 1. 2:6.
A Pannonia Könyvek sorozatban jelent meg.
- 10701 [MIHALICZA Tamás] (mihalicza): Pannonia-könyvek. Európa Pannoniában. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:72.
Beszélgetés Tűskés Tiborral, a Pannonia Könyvek szerkesztőjével.
- 10702 NAGY Imre: Lúdtollat fogó kéz. = DN, 87. 3. 14:11.
A Pannonia Könyvekről.

68 Múzeumok. Kiállítások

- 10703 BEZERÉDY Győző: Politika-karikatúra kártyák a Janus Pannonius Múzeum újkori osztályán. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 178–181, ill.
- 10704 [CSORBA Mária] (csorba): Endre Nemes Múzeum. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28:68, ill.

- 10705 CSORBA Mária: Múzeum utca Pécssett. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28: 66–67.
Beszélgetés Várkonyi György múzeumigazgató-helyettessel.
- 10706 [DUNAI János] D. J.: Szeptemberre készül a pincerendszer lezáró része. Bányamúzeum Pécs belvárosa alatt. = DN, 87. 7. 5:3, ill.
- 10707 GÁRDONYI Tamás: Technikatörténet a tímárházban. = Munka, 87. 5:19, ill.
A Várostörténeti és Munkásmozgalmi Múzeum bőripartörténeti kiállítása.
- 10708 Gyarmathy Tihamér művei a Janus Pannonius Múzeum Modern Magyar Képtárának gyűjteményében. A Janus Pannonius Múzeum kiállítása. Pécs, Művészetek Háza, 1987. szept. 28–dec. 31. Pécs, 1987. 36 p., ill. (A Janus Pannonius Múzeum művészeti kiadványai. 59.)
- 10709 HAVASI János: Miről vallanak a tegzesek? Lápok, rétek múzeuma... = DN, 87. 1. 10:8, ill.
A JPM Természettudományi Osztályáról.
- 10710 HORVÁTH Csilla, B.: A helytörténeti osztály fényképgyűjteménye. = Örökség, 87. 2:3–4.
- 10711 HORVÁTH Csilla, B.: A Janus Pannonius Múzeum helytörténeti osztályának fényképgyűjteménye. = Történeti Múzeumi Közlemények, 84. 1–2:125–134.
- 10712 A Janus Pannonius Múzeum évkönyve. 30–31. (1985–1986.) Fel. szerk. Uherkovich Ákos. Pécs, 1987. 387 p., ill., 1 mell.
- 10713 Kocsimúzeum Üszögpusztán. = DN, 87. 12. 11:5, ill.
- 10714 MENDOL Zsuzsa: Pécs, Zsolnay Múzeum. 3. kiad. Bp. 1987. 16 p. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 139.)
- 10715 MÉREI Emil: A Mecseki Bányászati Múzeum története. = „Bányászat a Mecsekben” című tudományos konferencia előadásai. Pécs, 1988. 3–16. (Múzeumi füzetek. Mecseki Bányászati Múzeum. 2.)
- 10716 [MOLNÁR Valéria] – Molnár –: A vendégkönyv tükrében. = MB, 87. 6. 2:4.
Mecseki Bányászati Múzeum.
- 10717 NAGY Erzsébet, T.: Bemutatjuk a Janus Pannonius Múzeum régészeti osztályát. = Örökség, 87. 2:35.
- 10718 ROMVÁRY Ferenc: Pécs, Amerigo Tot Múzeum. Bp. 1986. [1 1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 270.)
- 10719 ROMVÁRY Ferenc: Pécs, „Múzeum utca”. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 287.)
- 10720 SCHÖNERNÉ PUSZTAI Ilona: Pécs, Káptalan utca 4. Uitz Múzeum. = Műszaki Tervezés, 87. 10:31–38, ill.
- 10721 SZÜCS Júlianna, P.: Hangulatjelentés a Káptalan utca 6-ból. Látogatás Martyn Ferenc múzeumában. = Népszabadság, 87. 2. 16:7, ill.
- 10722 VARSÁNYI Gyula: Életközeli múzeum. Beszélgetés a baranyai múzeumok igazgatójával. = Népszabadság, 87. 5:26:7.
Újvári Jenő
L. még 9853, 9949.

- 10723 A. J.: A pécsi ókeresztény mauzóleum. = Új Tükör, 87. 4. 19:24–25, ill.
- 10724 BACHMANN Zoltán: Az ókeresztény sírkamrák védelméről. = Magyar Építőipar, 87. 7–8:416–419, ill.
Ua. Műemlékvédelem, 87. 2:82–93, ill.
- 10725 BACHMANN Zoltán: Az ókeresztény sírkamrák védőépületei. = Örökség, 87. 2:36–42.
- 10726 BACHMANN Zoltán: A pécsi ókeresztény emlékek védelme. – Műemlékvédelem, 87. 2:82–93, ill.
- 10727 DÉVÉNYI Sándor: A pécsi tímárház helyreállítása. = Műemlékvédelem, 87.2:126–131, ill.
- 10728 Egy gazdag belvárosi lelőhely. Páratlan középkori emlékek a Munkácsy Mihály utcában. = DN, 87. 8. 15:7, ill.
A Becket Szent Tamásról elnevezett domonkosrendi kolostor romjai.
- 10729 FORRAI Sándor: „Aba szentjei vagyunk”. Rovásírás a címerpajzson. = Magyar Nemzet, 87. 6. 8:7, ill.
A Jókai utcában talált feliratos kőről s megfejtőjéről, Kukai Sándorról.
- 10730 FÜLEP Ferenc–BACHMANN Zoltán: Pécs. Ókeresztény mauzóleum. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 274.) B. 15.
- 10731 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Huszonnégy csontváz és egy gödörlakás. Temető a söröző fölött. = DN, 87. 4. 13:5.
A pécsi vársétányon.
- 10732 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Ókeresztény sírkamra Pécsen. = Népszerűség (Heves), 87. 2. 17:5, ill.
- 10733 GERŐ Győző: A pécsi Memi pasa fürdője. = Műemlékvédelem, 87. 2:109–117.
- 10734 HÁRSFAI István: Csoda Pécssett. = Képes 7, 87. 4. 25:36–37, ill.
Az ókeresztény mauzóleumról.
- 10735 HÁRSFAI István: Látványos felújításokra nem lehet számítani. A műemlékvédelem nem dekoráció. = DN, 87. 3. 28:3, ill.
Műemlékvédelem Pécssett és Baranyában.
- 10736 HAVASI János: Az összetört kút. = Népszabadság, 87. 12. 19:18–19. Zsolnay kút.
- 10737 KÁDÁR Z.: Fülep Ferenc: Sopianae – The History of Pécs during the Roman Era and the Problem of the Continuity of the Later Roman Population. Academic Press, Budapest, 1984. 317 pp, 115 figures, 72 plates and 7 appendices. = Communicationes Archaeologicae Hungariae, 1986. Bp. 1987. 186–187.
- 10738 KIPKE Tamás: Ókeresztény mauzóleum Pécssett. = Új Ember, 87. 2. 15:6, ill.
- 10739 KUKAI Sándor: Magyar rovásíráslelet Pécssett a Jókai utcában. = Örökség, 87. 2:52–53, ill.
- 10740 MARÁZ Borbála: Későbronzkori magaslati település Pécs-Jakabhegyen. (Előzetes közlemény az 1976–83. évi ásatásokról.) = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 39–64, ill. B.

- 10741 Miért éppen Anglia szentjéről? Gótikus templom Pécssett. = Magyar Nemzet, 87. 7. 24:6.
A Becket Szent Tamásról elnevezett domonkosrendi kolostor romjai.
- 10742 Palackposta a föld alól. Korsós sírkamra és a hétkarélyos kápolna. = DN, 87. 8. 15:7, ill.
- 10743 SÁNDOR Mária, G.: A pécsi püspökvár és a középkori egyetem. = DN, 87. 8. 15: 8, ill.
- 10744 SÁNDOR Mária, G.: A pécsi Püspökvár és a középkori egyetem kutatása. = Műemlékvédelem, 87. 2:94–101, ill.
- 10745 SÁNDOR Mária, G.: Recent Contributions Concerning the Site of Medieval Pécs University. = Alba Regia. István Király Múzeum évkönyve, 22. 1985. Székesfehérvár, 1986. 7–9. B. 9.
- 10746 SÁNDOR Mária, G.: Újabb adatok Pécs középkori topográfiájához. = Középkori régészetünk újabb eredményei és időszakos feladatai. Bp. 1983. október 10–12-i szegedi tudományos ülészak előadásai. Bp. 1986. 231–242.
- 10747 SCHÖNERNE PUSZTAI Ilona: A pécsi Püspökvár jövője. = Műemlékvédelem, 87. 2:102–108, ill.
- 10748 SONKOLY Károly: Felújításra vár Pécs első polgári emlékműve. 120 éves a sétataéri Zenészemlék. = DN, 87. 3. 25:6, ill.
- 10749 [TISZAY László] L. T.: Die Pécs-er Stadtmauer aus dem Mittelalter. = Budapesti Rundschau, 87. 7. 6:7, ill.
A középkori városfalról.
- 10750 TŰSKÉS Tibor: Tűzoltó Flórián. = Új Tükör, 87. 10. 18:10–11, ill.
A pécsi Szent Flórián szobrokról.
L. még 9889.

699 Levéltár. Archivisztika

- 10751 LAKOS János: A tanácsi levéltárak a VI. ötéves terv időszakában 1981–1985. = Levéltári Szemle, 87. 1:3–24.
A Baranya Megyei Levéltár részletes adataival.
L. még 9947.

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

- 10752 BEZERÉDY Győző: Pécs. 2. jav. kiad. Bp. 1987. Panoráma, 114 p., 32 t., ill.
- 10753 BODA Miklós: Pécs olasz kapcsolatai. = Baranyai Könyvtáros, 87. 2:17–20.
- 10754 BEZERÉDY Győző: Pécsi emlékek 1848-ból. = Kalendárium az 1988. évre. Pécs, 1987. 42–46.
- 10755 CSÁNYI László: Tolnából Baranyába. VIII. = Tolna Megyei Népúj-ság, 87. 3. 14:
Janus Pannonius nyomában Pécssett.
- 10756 CSÁNYI László: Tolnából Baranyába. X. = Tolna Megyei Népúj-ság, 87. 3. 28:
Pécs és Szigetvár a török időkben.

- 10757 GERASIMOVA, G.: Gorod Peč – praktika organizacii estitičeskoj sredi. = Iskusstvo, 87. 3:53–58, ill.
Pécs történelmi múltjáról, jelentősebb múzeumairól és műemlékeiről.
- 10758 HÁRSFAI István: Tettye. = DN, 87. 6. 6:6, ill.
A történelmi városrészeiről.
- 10759 HORVÁTH Csilla, B.: A pécsi Kossuth Lajos utca a múzeumban lévő levelezőlapokon. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 271–290., ill. B. 290.
- 10760 KOLTA János: Rund um Städte in Südwestungarn: Szekszárd, Pécs, Kaposvár. 2. erw. Aufl. Bp. 1987, Corvina. 167 p., ill.
- 10761 KOVÁCS Éva: Barangolás: Pécs. = Kelet-Magyarország, 87. 1. 10:
- 10762 MÉREY Klára, T.: Pécs a századfordulón. = Tér és Társadalom, 87. 2: 81–93.
- 10763 Pécs, a török Pecsevi. = Észak-Magyarország, 87. 5. 16: 12, ill.
A város törökkori emlékeiről.
- 10764 REISSMÜLLER, Johann Georg: Die Leute in Fünfkirchen und ihr kleiner Wohlstand. = Frankfurter Allgemeine Zeitung, 87. 9. 1:3, ill.
A város társadalmi, gazdasági és kulturális életéről.
- 10765 SZÁNTÓ Károly: Mi lehet a hiányzó szó? A Francia Emlék története. = DN, 87. 7. 18:10, ill.
- 10766 SZÁNTÓ Károly: A pécsi Francia Emlék históriája. = Magyar Nemzet, 87. 5. 5:4, ill.
- 10767 TÓTH István: Véget ért a török hódoltság. Pécs háromszáz évvel ezelőtt. = DN, 87. 11. 4:6.
L. még 10643.

PÉCSUDVARD

- 10768 Mészáros Attila: Pécsudvard. = DN, 87. 5. 1:6, ill.
- 10769 [MÉSZÁROS Attila] M. A.: Társadalmi munkáért másfél millió forint. Nemzeti zászló Pécsudvardnak. = DN, 87. 5. 12:11 ill.
- 10770 (t. á.) A pécsudvardi virágzó akácok. = Népfront, 87. 7:11–14.

PÉCSVÁRAD

- 10771 ESZTERHAI Katalin: Az adott szó hitele. = Népszava, 87. 2. 5:4.
Interjú Walter Tivadar tsz-elnökkel.
- 10772 FEKETE László, stb.: Properties of the Pécsvárad felsparsand deposit and their influence to the processing technology. = Progress in mining chemistry. Miskolc 1987. 323–330.
- 10773 Mi lesz a romkerttel? Befejezés előtt az építkezések a pécsváradai várban. = DN, 87. 8. 15:9, ill.
L. még 9817

PELLÉRD

- 10774 [DUNAI Imre] D. I.: Kis szériában, nagy szakértelemmel. A japánok is felfedezték a pellérdei öntvényeket. = DN, 87. 7. 15:5, ill.
Pécsi Vasas Ipari Szövetkezet színesfém öntödéje.

PÜSPOKSZENTLÁSZLÓ

- 10775 HÁRSHEGYI Margit: Turista zarándokhely a Zengő alján. Püspökszentlászló. = Új Tükör, 87. 12. 6:22, ill.
- 10776 [KÓHALMI Endre] K. E.: Magángaléria Püspökszentlászlón. = DN, 87. 5. 18:3, ill.
Deák Zsuzsa grafikusművész.
- 10777 Nem lett Gyűrűfű. Mentek a lakosok, jöttek az üdülők. = Esti Hírlap, 87. 4. 22:3.

RÁDFALVA

- 10778 ZENTAI János: A születés, a házasság és a halál népszokásai Rádfalván. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 325–343. B.

RÓZSAFA

- 10779 SZIRMAI Péter: Kéthetes késés. = Magyar Mezőgazdaság. 87. 5 20:4.
Egyetértés Mgtsz.

SÁSD

- 10780 [CSÉPÁNYI Katalin,] L. Cs. K.: Az üzem léte már nem kérdőjeles. Kishajmáson továbbra is kerámia készül. = DN, 87. 8. 11:3, ill.
A sásdi tsz. kerámiaüzeméről.
- 10781 Sásd munkásmozgalmi emlékhelyei. Sásd 1987, Művelődési Központ 9–16, ill.
- 10782 VAJDA József: A fény nem fényűzés. Emlékezés egy ipartörténeti eseményre. = MB, 87. 1. 27:5.
1912-ben kapott Sásd és a Hegyhát elektromos áramot.
- 10783 VAJDA József: Huszonöt éves a sásdi Törpevízmű Társulat. = MB, 87. 5. 19:7.
L. még 9961.

SÁTORHELY

- 10784 [BOZÓKY Éva] B. É.: Emlékpark a mohácsi síkon. = Népújság (Heves), 87. 10. 10:4, ill.;
Ua.: Dél-Magyarország, 87. 10. 10:6, ill.
- 10785 KOVÁCS Gergelyné: Mohács–Sátorhely, Történelmi emlékhely. 5. kiad. Bp. 1986. [!1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 29.)

SELLYE

- 10786 BALOG [Nándor] N.: Javítják a Dráva menti földek termőképességét. Megtérülő milliók. = DN, 87. 7. 28:3, ill.
Sellyei Vízgazdálkodási Társulat.
- 10787 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: Termelési értékben idén túljutnak a félmilliárd forintot. Beruházás, profilbővítés az Agrokémiánál. = DN, 87. 11. 5:1, 5, ill.

- 10788 Falukutatás az Ormánságban. Művelődéstörténeti nyári egyetem Sellyén. = DN, 87. 7. 12:5.
- 10789 KISS Z. Géza: Cseppben a tenger... Korai kísérlet Baranya természeti kincseinek hasznosítására. = DN, 87. 12. 11:6.
Bernhardt Antal Sellyén építette meg 1816–1817-ben a Carolina gőzhajót, amely a vízi szállítást forradalmasíthatta volna.
- 10790 PÁPAY Jenő: A sellyei park, az arborétum. Parkismertető. Függelék: A sellyei bíró naplója, 1848–1849. Sellye, 1987, Mezőgazdasági Szakmunkásképző és továbbképző Intézet. 31. p., ill.
- 10791 WALLINGER Endre: 170 éves a magyar gőzhajózás. Vízre bocsáttatt Sellyén... = DN, 87. 2. 23:5.
Bernhardt Antal gőzhajójáról.

SIKLÓS

1 A TERMÉSZETI KÖRNYEZET

- 10792 (KONCZ–MEGAY): Siklós „ostrom” után. Mintha kőeső esett volna... = Magyar Nemzet, 87. 7. 30:3.
Vihar, jégeső Siklóson.
- 10793 (SZABÓ): Hétszáz évig állta – most zárva. = Népszava, 87. 7. 30:5.
A jégkár miatt bezárt a siklósi vár.

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 10794 BALOGH Jolán: A gyámnak is kell gyámolítás! Fejleszteni, de miből? = Szövetkezet, 87. 8. 26:3.
Tenkesalja Áfész.
- 10795 CSÉPÁNYI Katalin, L.: Egy sokarcú szövetkezet. Barangolás Siklós és vidékén. = DN, 87. 7. 4:7, ill.
Siklós és Vidéke Áfész.
- 10796 [CSÉPÁNYI Katalin, L.] L. Cs. K.: A Tenkes technológiai fejlesztésére fordítja nyereségének legnagyobb részét. Robot a bútorgyárban. = DN, 87. 11. 21:7, ill.
Tenkes Bútorgyár.
- 10797 KOZMA [Ferenc] F.: Keresettek a siklósi gyár termékei. 14 millió forint export a Tenkes Bútorgyárban. = DN, 87. 7. 17:1, ill.
- 10798 MECSEKI József: Adalékok Siklós ipartörténetéhez. = Kukkantó, 87. 6:20–26.
- 10799 [MURÁNYI László] M. L.: Keresettek a Tenkes- és a márványlapok. Korszerűsítik a siklósi márványbányát. = DN, 87. 4. 8:1, ill.
- 10800 PALLAGI Ferenc: Kesztyűtörténet Siklóson. = Népszava, 87. 11. 23:6.
- 10801 [PORTH Etelka] P. E.: Szövetkezeti hálózatfejlesztés. Új áfész-üzletek Siklóson és körzetében. = DN, 87. 6. 18:5, ill.
- 10802 V. F.: A siklósi márványbányában. Korszerűsítés előtt. = Ország-Világ, 87. 9. 9:2.
L. még 10155.

3 TÁRSADALOM. TÁRSADALMI ÉLET

- 10803 Hetvenöt éves Siklós sportja. = DN, 87. 6. 27:14.
19804 MÁNDOKI László: Siklói református házassági szerződések. = JPMÉ 30–31. Pécs, 1987. 317–324. B. 324.
10805 THALY Gedeon: Bemutatjuk a városi kórház mentálhygiénés gondozóját. = Kukkantó, 87. 5:17–18.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS

- 10806 FARAGÓ György: Katasztrófa helyzet! = Pajtás, 87. 3. 12:67, ill.
Az életveszélyessé vált Kossuth téri iskoláról.
10807 Jó ütemben fejlődik Siklós. = DN, 87. 6. 1:3, ill.
10808 KOZMA Ferenc: Kötelességünk: tehetségünk, tudásunk legjavát adva dolgozni. Mozgósítsuk tartalékainkat. = DN, 87. 1. 24:3, ill.
Beszélgetés Illés Istvánnal, a városi pártbizottság első titkárával.
10809 LÉTAI János: Siklós város lakásgazdálkodása. = Állam és Igazgatás, 87. 1:23–32.
10810 MÉSZÁROS Attila: A bajok a mélyben vannak. Süllyed-e Siklós? = Magyar Nemzet, 87. 3. 23:5.
10811 Siklós méltó megújulása. = Népszava, 87. 1. 14:12.
A város rekonstrukciójáról.
10812 Siklói látványosság. Kerámia utcanévtáblák. = Esti Hírlap, 87. 11. 19:12.

5 KÖZOKTATÁS

- 10813 MATYÓ Ferencné: Iskolarendszer az 1930-as években Siklóson. = Kukkantó, 87. 5:19–24.

66 MŰVELŐDÉS. MŰVÉSZETEK

- 10814 CZEGLÉDY Ilona: Siklós, vár. 2. kiad. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára 96.)
10815 GERŐ Győző: Neuere Angaben zur Geschichte der türkischen Architektur in Ungarn. Die Malkotsch Bey Dschami in Siklós. = Materialia Turcica 1981/82. Bochum 1983. 209 p., ill.
10816 HAVASI [János] J.: Önmegvalósító művészet. Megnyílt a siklói kerámia szimpozion. = DN, 87. 6. 17:5, ill.
10817 MÁTÉ Éva: Siklós és a kerámia. = Pesti Műsor, 87. 1. 21–28: 68–69, ill.
A város műemlékeiről, kulturális életéről.
10818 MECSEKI József: Siklós művelődése és kulturális élete a 70-es évekig. = Kukkantó, 87. 8. 32–36.
10819 X. Országos Gerencsér Sebestyén fazekaspályázat. A katalógust szerk. Szerecz Márta. Pécs, 1987. Baranya Megyei Tanács. 44 t., ill.

- 10820 PERICS Péter: Az első Dráva-völgyi biograph mozgósínház Siklón. = DN, 87. 10. 21:6.
1912. október 13.
- 10821 PERICS Péter: A „Siklósi Szabadiskola”. = DN, 87. 2. 12:3.
1912. április 23-án nyílt meg.
- 10822 PERICS Péter: Siklós sajtója. = Kukkantó, 87. 4:25–26.
- 10823 RIDEG Gábor: Kerámiaszimpozium Siklón. = Művészet, 87. 4: 8–13.
- 10824 S. M.: Az anyag művészei. = Magyar Nemzet, 87. 6. 11:6, ill..
Az alkotótelepről és a kerámiaszimpozionokról.
- 10825 TŰSKÉS Tibor: A korong művészete. = Új Tükör, 87. 1. 25. 36–37, ill.
Az alkotótelepről.
- 10826 TŰSKÉS Tibor: Ton ist zerbrechlich. Künstler der Drehscheibe. =
Budapester Rundschau, 87. 5. 11:7, ill.
Az alkotótelepről.
L. még 9817

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

- 10827 Batthyány Kázmér emlékülés Siklón. = Népszabadság, 87. 6. 6:20.
1987. jún. 5.
- 10828 Batthyány Kázmér emlékére: Siklós, 1987. június 4–6-ig rendezett
ünnepegsorozat. Szerk. Perics Péter. Siklós 1987. HNF Városi Biz.,
Vár- és Múzeumbaráti Kör. 81 p., ill.
- 10829 CZEGLÉDY Ilona: Siklós a Zsigmond-korban. = Művészet Zsigmond
király korában. Bp. 1987, MTA Művészettört. Kutató Cso. 347–351.
- 10830 GÁLLOS Orsolya: Huszonöt éves a várbaráti kör. Ötszáz diakép
Siklós házairól. = DN, 87. 1. 7:3.
- 10831 GÁRDONYI Tamás: Hazai tudósítások. Odalenn Délen. = Magyar-
ország, 87. 3. 15:37, ill.
A várról, Batthyány Kázmérről.
- 10832 [GÁRDONYI Tamás] G. T.: Százharminchárom év után. Hazai föld-
ben. = DN, 87. 3. 15:4 ,ill.
Batthyány hamvainak hazahozataláról.
- 10833 GÁRDONYI Tamás: A várbaráti kör kezdeményezte. Batthyány Káz-
mér hamvai Siklón. = Népművelés, 87. 8:42–43, ill.
- 10834 HANKÓ Ildikó: „...lett örömet vesztő, hogy kárán nemzete nyer-
jen”. Siklósi harangok. = Magyar Nemzet, 87. 6. 6:10, ill.
A Batthyány-emlékünnepegről, Batthyány Kázmér életéről.
- 10835 HAVASI János: Emlékünnepegs Siklón. = DN, 87. 6. 8:1, ill.
1987. június 6.
- 10836 HORVÁTH Alajos: Emléktábla avatóbeszéd a siklósi vár török alóli
felszabadulásának 300. évfordulója tiszteletére. = A Siklósi Vár- és
Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklón, 1986. október
30-án. Siklós, 1987. 59–60.
- 10837 KECSKEMÉTHY Zoltán: Amikor megértőbb volt Bécs is, mint Pécs.
= DN, 87. 9. 23:6.
Az 1766-os siklósi jobbágyselkelésről.

- 10838 KECSKEMÉTHY Zoltán: Siklós visszafoglalása a töröktől. = DN, 87. 12. 23:6.
- 10839 (hankó): A Magyar Nemzet megkérdezte: Miként kerültek haza Batthyány Kázmér hamvai? = Magyar Nemzet, 87. 3. 14:4.
Válaszol: Brandstätter György, az operatív bizottság titkára.
- 10840 ŐRSI Ferenc: A Tenkes kapitánya. Ifjúsági regény. 5. kiad. Bp. 1987, Móra. 290 p.
- 10841 PERICS Péter: Kimutatás a siklói járás községeinek felszabadulási adatairól. = A Siklói Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1985. március 15-én. Siklós 1985. 57–60.
- 10842 A Siklói Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. október 30-án. Szerk. Perics Péter. Siklós 1987. 67 p., 1 t.
- 10843 SOÓS PÉTER: Siklós. A castrumtól a barbakánig. = Magyar Nemzet, 87. 6. 11:6
- 10844 Sz. F.: Batthyány Kázmér hamvai Siklóson. = Képes 7, 87. 6. 13:8, ill.
- 10845 SZARKA Árpád: Képek a siklói vár újkori történetéből c. kiállítás megnyitó beszéde. = A Siklói Vár- és Múzeumbaráti Kör tudományos emlékülése Siklóson, 1986. október 30-án. Siklós 1987. 62–64.
- 10846 Végső nyughelye a várkápolnában lesz. Készülődés Batthyány Kázmér hamvainak fogadására. = Magyar Nemzet, 87. 3. 23:3.
L. még 9855–9862, 9937, 10032,

SOMBEREK

- 10847 KOZMA Ferenc: Tizenegyedszer „kiváló”. Megújulni évről évre. = DN, 87. 5. 30:11, ill.
Beszélgetés Gaszler József tsz-elnökkel.

SUMONY

- 10848 DUNAI Imre: Távol a nagyvilágtól. Élet a pusztán. = DN, 87. 9. 4:1, ill.
Bikali Állami Gazdaság halászati ágazata.

SZABADSZENTKIRÁLY

- 10849 Baranya megye bemutatkozik. Trónkövetelők Szabadszentkirályról: REX-Super és REX-Maxi. = Impulzus, 87. 3. 21:40, ill.
A Fémipari Kiszövetkezet mezőgazdasági kisgépeiről.
- 10850 ESZTERHAI Katalin: A szabadszentkirályi nemesek. = Népszava, 87. 2. 21:4
- 10851 FULMERNÉ KOVÁCS Katalin: Adalékok a területrendezési tervezés korszerűsítésének, racionalizálásának folyamatához. [Pécs] 1987. 69 p., 1 térk. Kézirat.
- 10852 HALLAMA Erzsébet: Rex maxi. = Élet és Irodalom, 87. 6. 5:16
A Fémipari Kiszövetkezetről.

SZAJK

- 10853 Jugoszláv–magyar kooperáció. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 4. 15:2.
Béke Mgtsz
- 10854 PEKÁR István: A kísérletező szajkiak. Búza. Kukorica mesterfokon. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 8. 5:6.

SZALÁNTA

- 10855 SAROK Zsuzsa: Szalánta–Németi. = DN, 87. 4. 11:6, ill.
Az egykor önálló Németiről.

SZEBÉNY

- 10856 PINTÉR CSILLA: Szebény visszahív. = Szövetkezet, 87. 12. 23:1.

SZÉKELYSZABAR

L. 10045

SZENTLŐRINC

- 10857 BAKÓ Gyöngyi: A szentlőrinci továbbtanulók helye középiskolai közösségeikben. = Magyar Pedagógia, 85. 3:243–254.
- 10858 HAVASI János: A szentlőrinci „vállalkozói szocializmus”. = Magyar Nemzet, 87. 10. 29. Mell. 4.
Gáspár László igazgató az iskolakísérletről.
- 10859 HAVASI János: Szeptembertől új épületben. Zeneiskola Szentlőrincen. = DN, 87. 4. 25:8, ill.
- 10860 JOÓ József: A következő öt év megalapozása érdekében. = Állami Gazdaság, 86. 12:8.
Szentlőrinci Állami Gazdaság.
- 10861 KOCSIS József: Könyvtár a társadalmi gyakorlatot modellező iskolában. = Könyvtári Figyelő, 87. 1:53–56. B. 56.
A kísérleti iskola könyvtáráról.
- 10862 KOCSIS József: A tanulókra ható környezeti tényezők változásai a szentlőrinci iskolakísérlet kezdetétől napjainkig. = Ideológiai, politikai tanulmányok. Pécs 1987. 94–110. B.
- 10863 SOMBOR Judit: Klub Tükör. = Új Tükör. 87. 9. 13:68, ill.
Többek között a szentlőrinci Új Tükör klubról.
- 10864 Szentlőrinci Állami Gazdaság: intenzív burgonyatermesztés. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 2. 4:24.
- 10865 VARGA János: Egy kísérlet folytonossága. = Baranyai Pedagógiai Körkép, 87. 1:55–61.
Az iskolakísérletről.
- 10866 VASVÁRI László: Folyékonytrágya-üzem épült Szentlőrincen. = Állami Gazdaság, 87. 11:19.

SZIGETVÁR

2 GAZDASÁGI ÉLET

- 10867 BOZSIK [László] L.: Tágas eladótér, nagy raktár. Új könyvesbolt Szigetváron. = DN, 87. 5. 29:1, ill.
- 10868 [ESZTERHAI Katalin] E. K.: A felhasználók garantálják. Több és jobb táp Szigetvárról. = Népszava, 87. 6. 23:4.
- 10869 ESZTERHAI Katalin: Mezőtlábas császár. = Népszava, 87. 2. 25:4, ill. Szigetvári Cipőgyár.
- 10870 (F. I.): Új bútorelem gyár Szigetváron. = Erdőgazdaság és Faipar, 87. 4:10–13, ill.
- 10871 KASÓ József: A tudomány és a termelés kapcsolata. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 6. 10:19. Szigetvári Állami Gazdaság.
- 10872 [KOZMA Ferenc] K. F.: Szigetvári Konzervgyár: mennyiség és minőség. 3,2 millió dolláros exportterv az idén. = DN, 87. 3. 4:5, ill.
- 10873 MADARAS Zoltán: Fóliasátor alatt húscsirkenevelés. = Állami Gazdaság, 87. 11:27. Szigetvári Állami Gazdaság.
- 10874 MADARAS Zoltán: A Szigetvári Állami Gazdaság szarvasmarha-tenyésztési eredményeinek értékelése, gyakorlati üzemi tapasztalatok. = Az állami gazdaságok szarvasmarha-tenyésztési eredményeinek értékelése, gyakorlati üzemi tapasztalatok és a fejlesztés lehetőségei. Bp., 1987., Agrárinformációs V. 50–52.
- 10875 SRANKÓ István: Bolt tizennyolc családnak. Ki áll majd a pult mögé? = Szövetkezet, 87. 9. 2:5. Szigetvári ÁFÉSZ.

3 TÁRSADALOM. TÁRSADALMI ÉLET

- 10876 GÁLDONYI Magdolna: Ifjúsági pszichiátria Szigetváron. Segélykiáltások. = DN, 87. 6. 13:5. L. még 9890.

4 POLITIKA. KÖZIGAZGATÁS

- 10877 MITZKI Ervin: Szigetvár egy emberközpontú várossá fejlődhet. = DN, 87. 2. 14:3, ill. Gráf József, a Városi Pártbizottság titkára a pártbizottsági munkaprogram feltételeiről. L. még 10192

6 MŰVELŐDÉS

- 10878 MOLNÁR Imre: Szigetvár, török kori műemlékek. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 292.)
- 10879 TÖRTELY Zsuzsa: Jubileumra készülnek. Új otthonban a szigetvári Tinódi Vegyeskar. = DN, 87. 4. 22:3, ill.

- 10880 UJKÉRY Csaba: A szigetvári olvasóegylet. = Somogyi Honismereti Híradó, 87. 2:22–25.
Alakult 1867. jan. 27-én.
L. még 9817

7 HONISMERET. HELYTÖRTÉNET

- 10881 Big bell tools for fighters of 431 years ago. = Daily News, 87. 6. 12:7.
A templom nagyharangjáról, történetéről.
- 10882 DERCSÉNYI Balázs: A szigetvári vár. = Turista Magazin, 87. 1. 34–35, ill.
- 10883 MOLNÁR Imre: Szigetvár, vár. Bp. 1986 [1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 265.)
- 10884 MOLNÁR Imre: A szigetvári öregharang. = DN, 87. 4. 8:6, ill.
U. a. = Honismeret, 87. 5:44.
- 10885 NÉMETH Sándor: A szigeti hírvivő küldetése. = Szabad Föld, 87. 1. 2:10, ill.
Interjú Molnár Imrével, a Várbaráti Kör elnökével.
- 10886 SZAMOSUJVÁRI Sándor: Zrínyi-emlékünnepe Szigetváron. = Hajdú-Bihari Napló, 87. 9. 15:7, ill.
- 10887 UJKÉRY Csaba: Szigeth pajzsaí. Regény. Ill. Sarlós Endre. Szigetvár 1987, Városi Tanács. 371 p.
L. még 10191, 10756

SZÜR

L. 10045

ÚJPETRE

L. 10113

VAJSZLÓ

- 10888 ANDORKA Rudolf: Adalékok az ormánsági „egyke” történetéhez Vajszló és Besence református anyakönyveinek családrekonstrukciós vizsgálata alapján. = A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetének Történeti Demográfiai Füzetei 1–3. Bp. 1987. 58–96.
- 10889 GARAMVÖLGYI Annamária: Mi várható Vajszlón? Pótolták a lemaradást. = Villamos Mérőműszer, 86. 12. 15:
A Ganz Műszer Művek Alkatrészgyárjáról.
- 10890 KÁDAS Endre: A vajszlói alkatrészgyár programja. = Villamos Mérőműszer, 87. 10. 26:3–4.
- 10891 KMETY Attila: „Csak egy kis pénz kellene hozzá, támogatás meg előrelátás.” Alap-os vita. = Ötlet, 87. 1. 1:11.
Vita az elmaradott települések helyzetének változtatási lehetőségeiről.

- 10892 MIKSA Lajos: Iskola az Ormánságban. = Köznevelés, 87. 2. 20:6–8.
A Körzeti Általános Iskoláról.
- 10893 TURÓS László: Integrációs eredmények a Vajszlói Erdészetben. = Az Erdő, 87. 4:156–161.
- 10894 NAGY Ida: Valahol Európában. 1. Kilépett? Ki lépett? 2. Futni nem hagyták, élni nem engedték. = Nők Lapja, 87. 7. 11:20–21; 87. 7. 17:22–23, ill.
Dr. Mosonyi Gyula állatorvos és a Zöldmező Mgtsz konfliktusáról.

VÉKÉNY

- 10895 [VINCZE Jenő] V. J.: Magukénak érzik a falu sorsát. Vékényiek sikere a 300 lakosnál kisebb települések versenyében. = MB, 87. 6. 23:5.

VILLÁNY

- 10896 KÁCSOS László: Kétezer éves szőlőkultúra. = Magyar Hírek, 87. 10. 18:8–9, ill.
Villány szőlőkultúrájáról.
- 10897 KASZÁS [Endre] E.: Jubileumi ünnepség Villányban. Húszéves a nemzetközi szobrász szimpózium. = DN, 87. 7. 16:5, ill.
- 10898 KISS József: A villányi bormúzeumban. = Szabad Föld, 87. 12. 18:3.
- 10899 KÖRNYEI Béla: Villány, Bormúzeum. Bp. 1987. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 288.)
- 10900 MÉSZÁROS [Attila] A.: Fokozott védelem alá helyezték a villányi Templom-hegyet. Ellopható a világhír? = DN, 87. 12. 13:3, ill.
A hegy őslénytani maradványairól.
- 10901 Nemzetközi Szobrász Szimpozion. 1980, 1981, 1982, 1983. Siklós–Villány. Összeáll. Csenkey Éva, Molnárné Luca Zsuzsanna. Siklós 1985, Baranyai Alkotótelepek. 58 p., ill. (Siklói Szimpozion kiadványok. 11.)
- 10902 Nemzetközi Szobrász Szimpozion. 1984–85. Összeáll. Rideg Gábor. Siklós 1987, Baranyai Alkotótelepek. 46 p., ill. (Siklói szimpozion kiadványok. 10.)
- 10903 V. S.: Villányi vörös. = Magyar Mezőgazdaság, 87. 10. 7:11.
A vörösbortermelésről.

ZALÁTA

- 10904 KMETY Attila: Zaláta túl messze van. = Ötlet, 87. 1. 1:10–11.
A hátrányos helyzetű falu gondjairól.
- 10905 TORMA Tamás: Élet a végeken. = Magyar Ifjúság, 87. 11. 20:16–17, ill.

ZENGŐVÁRKONY

- 10906 ZENTAI Tünde: Zengővárkony, tájház. Bp. 1986 [1987]. 16 p., ill. (Tájak, korok, múzeumok kiskönyvtára. 269.)
L. még 9821

AZ 1987-BEN ÉLŐ BARANYAI PERIODIKUMOK JEGYZÉKE

(A címek felsorolásán kívül egyéb adatokat csak az 1987-ben indult folyóiratoknál közlünk.)

BARANYA MEGYEI PEDAGÓGIAI HIRADÓ

A Baranya Megyei Pedagógiai Intézet kiadványa.

Pécs

Megj.: évente háromszor

BARANYA MEGYEI TANÁCS KOZLONYE

BARANYAI ÉPÍTŐK

BARANYAI KÖNYVTÁROS

BARANYAI MŰVELŐDÉS

BARANYAI PEDAGÓGIAI KÖRKÉP

A Baranya Megyei Pedagógiai Intézet folyóirata.

Pécs

Megj.: évente kétszer

BIKALI HIRADÓ

BÓLY – KOMBINÁT

BURGONYATERMESZTÉS

CHRONICA LUDOVICI

DÉDÁSZ HIRADÓ

A DIÁK

DIÁKSZEM

DISKURZUS

EGYÜTT

EZÜSTKALÁSZ

FOLIA COMLOENSIS

GLOSSZÁTOR

HATTÓL TIZENNÉGYIG

HIRADÓ (Mágocs)

HÍRHARSONA

HUNOR HIRADÓ

HÚSIPARI MUNKÁS

JANUS

JELENKOR

JÓBARÁT

KÉTÚJFALUI VOROSCSILLAG

KOMLÓI MŰSOR

LAPKA

A Szigetvári Konzervgyár üzemi híradója.

Szigetvár

Megj.: évente ötször

LEŐWEY HIRADÓ
LUCIDUM INTERVALLUM

A pécsi joghallgatók lapja.

Pécs

Megj.: kéthavonta

MECSEKI BÁNYÁSZ

MECSEKI ÉRCBANYÁSZ

METSZET. Szépirodalom, pszichológia, szociológia.

Kiad. A JPTE Tanárképző Kar KISZ-bizottsága.

Pécs

Megj.: nincs feltüntetve

MEZŐGÉP A MECSEK ALJÁN

MOFA-HÍR

MOHÁCSI MŰSOR

MOHÁCSI NAPLÓ

ŐRLÁNG

ÖRÖKSÉG

PANNONVIN

PANNONVOLÁN

PÉCS MEGYEI VÁROS TANÁCSÁNAK KÖZLÖNYE

PÉCSI ÁG

A PÉCSI BŐRGYÁR HIRADÓJA

PÉCSI DOHÁNYGYÁR

PÉCSI MŰSOR

PÉCSI MŰSZAKI SZEMLE

PGTV TÁJÉKOZTATÓ

PIONIRO

POSTÁS HIRADÓ

A RÉTEG

A Pécsi Egyetemi-Főiskolai Tanács alkalmi kiadványa.

Pécs

SZALÁNTAI HIRADÓ

SZIGETVÁRI ZRINYI EMLÉKÜNNEPSÉG

TÉR ÉS TÁRSADALOM

Az MTA Regionális Kutatások Központja folyóirata.

Pécs

Megj.: negyedévenként

UNIVERSITAS

ÜZEMI HIRADÓ

VARÁZSGYÖNGY

Apáczai Csere János Nevelési Központ 1. sz. Általános Iskola

Pécs

Megj.: rendszeresen

ZENGŐ GYÖNGYE

RÖVIDÍTÉSEK:

Aufl.	= Auflage (kiadás)
B.	= bibliográfia
Bd.	= Band (kötet)
bev.	= bevezette
BH	= Baranyai Helytörténetírás
BM	= Baranyai Művelődés
böv.	= bővített
DK	= Deutscher Kalender
DN	= Dunántúli Napló
DNM	= Mohácsi Napló. A Dunántúli Napló mutációs kiadása
erw.	= erweiterte (bővített)
fel.	= felelős
fol.	= folio (levél)
HMSZÉ	= Horvátországi Magyarok Szövetsége Évkönyv
Hrsg.	= Herausgeber (közreadó)
ill.	= illusztrált
izd.	= izdanie (kiadás)
JPMÉ	= A Janus Pannonius Múzeum évkönyve
JPTE	= Janus Pannonius Tudományegyetem
K.	= Kiadó
kiad.	= kiadás, kiadja
klny.	= különnyomat
közzr.	= közreadja
köt.	= kötet
KSH	= Központi Statisztikai Hivatal
ksz.	= különszám
L.	= lásd
M.	= méretarány
M. n.	= méretarány nélkül
MB	= Mecseki Bányász
mell.	= melléklet
MÉV	= Mecseki Ércbányászati Vállalat
MHSZ	= Magyar Honvédelmi Szövetség
MTESZ	= Műszaki és Természettudományos Egyesületek Szövetsége
MM	= Művelődési Minisztérium
OPI	= Országos Pedagógiai Intézet
összeáll.	= összeállította

p.	= pagina (lap)
PAB	= Pécsi Akadémiai Bizottság
PM	= Pécsi Műsor
PMMF	= Pollack Mihály Műszaki Főiskola
PMSZ	= Pécsi Műszaki Szemle
POTE	= Pécsi Orvostudományi Egyetem
red.	= szerkesztette
s. l.	= sine loco (hely nélkül)
szerk.	= szerkesztette
t.	= tábla
térk.	= térkép
ua.	= ugyanaz
ured.	= urednik (szerkesztő)
vál.	= válogatta
Verl.	= Verlag (Kiadó)

TARTALOMJEGYZÉK

Nádor Tamás: A Mecsek Fűvösötös története	3
· Wallinger Endre: Az együttes tagjai	21
· Kerékgyártó István: Kulturális önépítkezés és az egyenlőtlen viszonyok	29
Kleisz Teréz: A szociális-kulturális segítő szakma (A „Social Worker”) útja	36
Kleisz Teréz: A szociális munka kezdetei	54
-Bánfai József: „Tehetségmentés” és politika	66
B. Gelencsér Katalin: A kulturális öngazgatás tartalmi és funkcionális kérdései Pécssett az 1907. október 2–6-a között rendezett „A Szabad tanítás magyar országos kongresszusán”	73
Baranya megyéről (Bibliográfia és repertórium)	93
Az 1987-ben élő baranyai periodikumok jegyzéke	184 4.

